

ZAKİR BAYRAMLI

ARZULARI QOVUŞDURAN MƏKAN

ZAKİR BAYRAMLI

ARZULARI QOVUŞDURAN MƏKAN

Bu kitab Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonu Gəndov kənd tam orta məktəbinin 85 illik yubileyinə həsr olunur

**“Müəllim” nəşriyyatı
Bakı – 2016**

Redaktor:

Aydın Tağıyev
Yazıçı-publisist, Azərbaycan Yazıçılar
Birliyinin üzvü

Məsləhətçi redaktor: Mürsəl Balayev

SSRİ Jurnalistlər İttifaqının və Azərbaycan
Jurnalistlər Birliyini üzvü

Dizayn:

Çingiz Xalidoğlu
Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvü, “Qızıl
qələm” mükafatı laureatı

Kəndin və məktəbin tarixinə aid məlumatlar üzrə baş məsləhətçi:

Osman Paşayev
Məktəbin sabiq tarix
müəllimi və məktəb direktoru, rayon ağsaqqalı.

Zakir Bayramlı. ARZULARI QOVUŞDURAN MƏKAN.

Bakı: “Müəllim” nəşriyyatı, 2016. 354 səh.

Kitab Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonundakı Gəndov kənd tam orta məktəbinin 85 illik tarixini əks etdirir. Kəndin qısa tarixi, rayonda kənd məktəbləri içərisində tədrisdə çoxlu nailiyyət qazanan bu məktəb üçün rayonda ilk dəfə yeni birtipli binanın məhz bu kənddə tikilməsi, məktəbin fəaliyyət göstərdiyi dövrdə saysız uğurları, bu təhsil ocağının rayon təhsilində tutduğu mühüm yer, məktəbdə dərs deyən müəllimlərin qabaqcıl pedaqoji əmək fəaliyyətindən və məktəbin yetişdirdiyi məzunlardan bəhs edir. Eyni zamanda kitabda kəndin iqtisadi inkişafında, kənd sakinlərinin iş və mədəni- kütləvi həyat səviyyəsinin yüksəlməsində, bu günümüzdə yeni iş yerlərinin açılmasında xüsusi rol oynayan sahibkarların həyat və iş fəaliyyətindən söhbət açılır. Ümid edirik ki, müəllifin kənd həyatına, məktəb mövzusunda həsr etdiyi bu kitabı onun yolunu gözləyən istəklili oxucuları tərəfindən böyük maraq və rəğbət hissi ilə qarşılanacaqdır.

B $\frac{902903 - 2016}{9952 - 435}$

© Zakir Bayramlı, 2016.

ÖN SÖZ

Ömrünün 70-ni haqlayan bir çağda böyük yaradıcılıq eşqi ilə yazıb yaradan şair-publisist Zakir Bayramlının “Arzuları qovuşduran məkan” adlı bu publisistik kitabı onun oxucularla altıncı görüşüdür. Bu kitabda müəllifin oxucularla yenidən görüşməsinə təsadüfə saymaq olmaz. Çünki döyünən qəlbi saysız-hesabsız sözlü-söhbətli, şirinli-acılı keçmiş xatirələrlə zəngin olan bu yorulmaz qələm sahibi gecə-gündüz özünün elə-obaya, kəndə-kəsəyə həsr etdiyi bədii yaradıcılığı ilə nəfəs alır. O, qələmə aldığı bütün yazılarında 40 ildən artıq çalışdığı rayon Təhsil Şöbəsinin hər bir tədris müəssisəsini Vətənin bir guşəsi kimi görür, onu ürəkdən sevir və əzizləyir. Onun əldə etdiyi uğura sevinir. Müəllifi olduğu kitablarda heç bir fərq qoymadan ayrı-ayrılıqda rayonun hər bir məktəbinin tarixini sevə-sevə qələmə almağa, onun keçmişini və bu günkü tarixini gələcək nəsillə çatdıraraq yaşatmağa çalışır.

Bu yeni kitabında Zakir Bayramlı rayonun ən böyük kənd məktəblərindən biri olan Gəndov kənd tam orta məktəbinin qısa tarixini yazmağı, bu vaxta kimi heç bir yazıya köçürülməyən, artıq unudulmaqda olan bu tarixi gələcəkdə də yaşatmağı qarşısına məqsəd qoymuşdur. Əsərdə müəllif sanki oxucunu ovsunlayaraq onun qəlbinə yol tapmağa müvəffəq olur. Elə bil ki, oxucusunu da özü ilə bərabər çoxdan görüb yaşadığı, lakin bir an belə ayrıla bilmədiyi şirin xatirələr dünyasına aparır. Beləliklə o, bütün kitab boyu incə naxışlar və müxtəlif bədii boyaların əsrarəngiz rəng çalarları ilə bəzədilmiş bədii sözün sehri ilə rayon təhsil tarixinin salnaməsilə bir daha öz oxucunu yaxından tanış etməyə səy göstərir.

Zakir Bayramlının bundan öncə oxuculara təqdim olunan beş kitabı oxucuları tərəfindən sevinclə qarşılanmış, maraqla oxunaraq rəğbət qazanmağa müvəffəq olmuşdur. Daim qəlbi

Vətən məhəbbəti, torpaq sevgisi, sonsuz ülvi və möhtəşəm vətənpərvərlik hissləri ilə döyünən müəllif nədən yazırsa yazsın, doğma Azərbaycanımızın hansı guşəsini qələmə alırsa alsın, fərqi yoxdur, Vətən sevgisindən, yüksək vətənpərvərlik ideyalarından qəlbi pərvazlanan Zakir müəllimin ecazkar qələmi bütün yazılarında doğma yurdun hər qarış torpağını belə xüsusi zövqlə, sənətkar qələmilə yüksək bədii çalarlarla tərənnüm etməyə çalışır və nəticədə də buna nail ola bilir.

Bunu onun Vətən mövzusunda qələmə aldığı bir qəzəlin misralarından da duymaq olar :

Borcluyuq biz hamımız verməyə bir can Vətənə,
Edərik istəsə hər an onu qurban, Vətənə.

Gəzmişik çöllərini, dağ və düzənliklərini,
Bu gözəllikdə görüb olmuşuq heyran, Vətənə.

Və nəhayət sonda:

Könlünü şad elə, Zakir, demə təkdir obamız,
Yaraşır ta ki, qədimdən ulu Şabran Vətənə.

Şair bu yeni kitabında şifahi xalq ədəbiyyatımızın və folklorumuzun qaynaqlarından da yerli-yerində bəhrələnib geniş istifadə etməyə çalışır. Sanki o, mahir fırça ustası kimi hər sözə, misraya qəlbi rıqqətə gətirən əsrarəngiz rəng çalarlarından min bir bədii bəzək vurmağı bacarır. Z.Bayramlı nədən yazırsa yazsın, Vətən mövzusu onun necə deyərlər, can yangısıdır. Elə bil bu mövzu şairin bədii yaradıcılığının şah damarıdır. Öz bədii yaradıcılığında qəzəl janrına xüsusi yer ayıran şair Vətənsiz yaşamağı özünə ən ağır dərd hesab edir. Diqqət versək, onun həmin qəzəlindən nümunə göstərdiyim parçada bunu bütün incəlikləri ilə duya bilərik:

Yüz il yaşayıb yığma ögey varı Vətənsiz.
Dad verməyəcək bağlarının barı, Vətənsiz .
Qürbətdə günün xoş, dadasan naz ilə nemət
Gündən-günə rəngin olacaq sarı, Vətənsiz.

Dünyanı gəzib, ən uca yerlərdə dolaşsan,
Çox tez əriyər dağlarının qarı, Vətənsiz.
Zakir, nə qədər olsa da hər yanda gözəllər,
Gəl seçməginən sən özünə yarı, Vətənsiz.

Kitabda müəllif qələmə aldığı hər cümləsində işlətdiyi sözün qədrini və yerini bilir. İstifadə etdiyi hər sözə məntiqi cəhətdən yüksək qiymət verməyə səy göstərir. Bu hal isə kitaba oxucu marağının misra-misra artmasına kömək edir. Oxucunun gözündə getdikcə oxuduqlarının dəyəri misra-misra, vərəq-vərəq çoxalır. Oxucu kitabı əlinə alıb vərəq-lədikcə elə ilk səhifələrdən tək-cə ayrı-ayrı bölmələrə deyil, bütün əsərə marağı yüksəlir. Sanki sehirlənmiş sehirli bir aləmə düşmüş kimi kitabdan əl çəkmək istəmir. Onu axıra qədər oxumağa və əsərdə cəryan edən müxtəlif hadisələrin sonluğu ilə yaxından tanış olmağa can atır.

“Arzuları qovuşduran məkan” kitabında müəllif deyərdim ki, kitabın hər sətrində Azərbaycan adlı bu cənnət məkanı bədii rənglərlə tərənnüm etməkdən doymaq bilmir:

Sənin bənzərin var çiçəkli yaza,
Səmada sayrışan parlaq ulduza,
Ruzi-bərəkətli qızıl payıza,
Canım sənə qurbandır, Azərbaycan,
Könlümü etmə peşman, Azərbaycan!

Şair Zakir yaşamaz heç Vətənsiz,
Bülbül susar, şərq deməz çəmənsiz
Günüm rahat keçməz, ey anam, sənsiz.
İstəsən keçərəm mən şirin candan,
Ömrümə oldun sultan, Azərbaycan,
Etdin eşqimdə tuğyan, Azərbaycan!

Müəllif bütün bədii yazılarında, eləcə də şifahi sözsöhbətlərində həmişə respublikamızın paytaxtı Bakı şəhərində əyani təhsil aldığı üç illik tələbəlik illərini ömrünün ən gözəl və unudulmaz çağları hesab edir. Dünyanın məşhur şəhərləri ilə bir sırada addımlayan Bakımızı Azərbaycanın döyünən ürəyi hesab edir. Bunu onun paytaxtımız haqqında yazdığı qəzəldəki olduqca poetik şair düşüncələrindən də açıq-aydın görmək olar :

Çöl-çəmən ətri yayır parklarının gül-çiçəyi
Açıılır hər tərəfə körpülü yollar Bakıda.

Bürüyür get-gedə ağ üzlü binalar şəhəri
Nə qədər insanımız sakit olubdur Bakıda.

İdmanın hər növünə bax nə saraylar tikilib
Keçrilir dünyada ən güclü yarışlar Bakıda.

Dolaşır yer üzünü şöhrəti baş kəndimizin
Unudar düşsə yolu Londonu lordlar Bakıda.

Hər tərəfdən bu yerə gündə turistlər də gəlir,
Bu gözəlliklərə heyran qalır onlar Bakıda.

Zakir, aç gözlərini bax gecə fəvvarələrə,
Səni məftun edəcək çox belə anlar Bakıda.

Şairin kitabda Xəzər dənizinə olduqca poetik və doğma münasibəti oxucularda kövrək hisslər oyadır. Müəllif bu yaxınlarda qələmə aldığı “Xəzər sahilində” adlı lirik poemasında sanki Xəzərlə şirin-şirin danışib söhbət edir. O, Xəzərə olan tükənməz sevgisini, məhəbbətini poeziya dili ilə belə tərənnüm edir:

Çox çəkdi Xəzərlə sözü, söhbətim,
Getdikcə çoxaldı ona hörmətim.
Dinlədikcə inan mavi Xəzəri,
Tamam unutdum mən qəmi, kədəri.
Alovlandı qəlbə məhəbbət közü,

Oyandı içimdə gəncliyin özü.
Sevincdən, fərəhdən çoxdu bu ürək,
Bir dağ çayı kimi daşdı bu ürək.
Uzaqdan ləpələr səsləyib məni,
Oxudu sevdiyim həzin nəğməni...

Şairin doğulub boya-başa çatdığı Şabran rayonu haqqında sözü-söhbəti isə heç vaxt tükənmək bilmir. Onun şeirlərində və qəzəllərində bu yurda olan övlad hissləri coşqun çaylar kimi aşırıb daşır:

O qədər qədimdən bilinmir yaşın,
Şahidi olmusan çoxlu savaşın.
Bir tarixdir qədim yazılı daşın,
Vətənin bükülməz qolusan, Şabran.
Süfrəsi bərəkət dolusan, Şabran!

Burda keçib bir vaxt o İpək yolu,
Nəçə nemət ilə karvanlar dolu.
Çox uzaq ellərdən qonağın olub,
Dostluq və qardaşlıq yolusan, Şabran,
Süfrəsi bərəkət dolusan, Şabran.

Axır ki,qayıtdı tarixi adın,
Gözüne ox batdı düşmənin, yadın.
Fəxr edir səninlə Zakir övladın,
Onun həm sağ, həm solusan, Şabran,
Süfrəsi bərəkət dolusan, Şabran!

Müəllif “Çıraqqala” şeirində isə Şabran elinin əbədi və əzəli qürur yeri, ölməz qeyrət, qəhrəmanlıq simvolu və qalası olan Çıraqqala hərbi istehkamını “qalaların qalası” adlandıraraq öz qəlbindəki ülvî duyğularını bədii dillə ifadə etməkdən qürurlanır. Daim bizi qələbəyə çağıran, dağ vüqarlı Çıraqqala haqqında öz poetik hisslərini oxucularla belə bölüşür:

Sən Vətənin bir igidlik simvolusan,
Sən xalqımın güvən yeri-sağ qolusan.
Həqiqətə doğru gedən haqq yolusan,
Qalaların qalasısan, Çıraqqala.
Sən əbədi qalasısan, Çıraqqala.

Sənin ilə fəxr eləyir qədim Şabran,
Qoy var olsun, min yaşasın Azərbaycan.
Yenilməyən vüqarına Zakir qurban,
Qalaların qalasısan, Çıraqqala.
Sən əbədi qalasısan, Çıraqqala.

Çoxlu arxiv sənədlərini, tarixi mənbələri araşdıran, onlarla qocanın, ağsaqqalın yaddaşındakıları dinləyən Zakir müəllim bu kitabında Gəndov kəndinin yaranma tarixi haqqında bu vaxta kimi oxuculara məlum olmayan maraqlı açıqlamalar verir. Qısa da olsa kəndin gözəlliklərini, burda yaşayan insanların halal əməkləri sayəsində əldə etdikləri uğurları bu kitaba yazdığı “Gəndovun” adlı şeirində bədii boyalarla tərənnüm edir:

Qədim bir tarixdir ulu torpağı,
Görüb razı qalır hər bir qonağı.
Vardır saf havası uca Şahdağın,
Artır bol məhsulu, barı Gəndovun.

Neçə-neçə arzu qovuşdu burda,
Yeni nəfəs gəldi sanki bu yurda.
Belə gözəl məkan tapılar harda?
Çoxdan əriyibdir qarı Gəndovun.

Sanki bir ailədir burda insanlar,
Hər sakin özünü çox xoşbəxt sanar.
Günlər şən keçdikcə həyat da qaynar,
Çıraqbandır kənd yolları Gənovun.

Zakirəm, çox sadə ömür yaşadım,
Müəllimim oldu mənim ustadım.
Bu kəndə həsr etdim qoşma, bayatı...
Qoy yaşasın sənətkarı Gəndovun.

“Arzuları qovuşduran məkan” adlı bu kitabında müəllif Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonundakı Gəndov kənd tam orta məktəbinin 85 illik tarixi haqqında xronoloji ardıcılıqla oxuculara geniş məlumatlar çatdırır. Rayonda kənd məktəbləri içərisində çoxlu uğurlara imza atmış Gəndov kənd tam orta məktəbin tarixindən konkret faktlara və rəqəmlərə əsaslanaraq maraqlı söhbət açır. “Məktəbim” şerinin bir parçasında isə öz ürək sözlərini poeziyanın dili ilə belə ifadə edir:

Təhsil xəzinədir, elm isə açar,
Bağlı qapıları hünərlə açar.
Bilik yollarına daim nur saçar.
Gəl öpüm üzündən, ana məktəbim,
Qoyma üzə kədər qona, məktəbim!

Burda can qoyubdur gör neçə insan,
Adların saymaqla qurtarmaz inan.
Dünyasın dəyişib çox qoca ,cavan,
Gəl öpüm üzündən, ana məktəbim,
Qoyma eşqim qəlbdə dona, məktəbim!

Sabahla addımla, ey elm məbədi,
Qəmsiz və kədərsiz yaşa əbədi.
Qazanan uğurlar hələ heç nədir,
Gəl öpüm üzündən, ana məktəbim,
Qoyma bu görüşü sona, məktəbim!

Səadət günəşi qoy gülsün üzə,
Ən gözəl xəşbəxtlik yar olsun sizə.
Elmin ziyasıyla Vətəni bəzə,
Gəl öpüm üzündən, ana məktəbim,
Keçsin məhəbbətin cana, məktəbim!

Ümid edirik ki, Zakir Bayramlının “Arzuları qovuşduran məkan” adlı bu yeni bədii-publisistik kitabı da çox sayılı oxucuların böyük marağına səbəb olacaqdır.

Aydın Tağıyev,
*Yazıçı-publisist, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü,
Prezident təqaüdçüsü.*

I BÖLMƏ

“BORCLUYUQ BİZ HAMIMIZ VERMƏYƏ BİR CAN VƏTƏNƏ...”

**Borcluyuq biz hamımız verməyə bir can Vətənə,
Edərik istəsə hər an onu qurban Vətənə.**

**Gəzmişik çöllərini, dağ və düzənliklərini,
Bu gözəllikdə görüb olmuşuq heyran Vətənə.**

BORCLUYUQ BİZ HAMIMIZ VERMƏYƏ BİR CAN VƏTƏNƏ ...

VƏTƏN – sözü yunanca “patrio” (Vətəni sevən) sözündən əmələ gəlmişdir. Ensiklopedik lüğətdə doğulduğumuz, boya başa çatdığımız, təhsil aldığımız, işlədiyimiz, bir sözlə yaşadığımız yer kimi dəyərləndirilir. Yaşadığı ölkələrin ərazilərinin böyük və kiçikliyindən aslı olmayaraq dünyada yaşayan bütün insanların öz vətəni var. Gənclik illərində hərbi xidmətdə qulluq edərkən durna qatarı kimi sırada düzülüb hərbi marşın sədaları altında addımladığımız vaxtlarda komandirlərimiz bizə “Hardan başlanır Vətən ?” mahnısını tez-tez oxudardılar. Bu mahnının sözlərindən onda belə başa düşürdük ki, Vətən elə bizim bu işıqlı dünyaya göz açdığımız evin girəcəyindən və bu evə gələn kiçik cığır və ya yollardan başlanır. Sonra yaşa dolduqca mənə məlum oldu ki, Vətən anlayışı, eləcə də Vətən sevgisi olduqca ölçüsü bilinməyən, saya-hesaba gəlməyən geniş bir anlayışdır. O candan, qandan əziz və doğma, dibi görünməyən okean suları kimi dərin və biri-birindən gözəl çoxsaylı məhəbbət duyğularını özündə təcəssüm etdirən ən ülvü və ali hisslər (duyğular) dünyasıdır.

Vətəni sevmək, onun nailiyyətləri ilə fəxr etmək hər bir vətəndaşın ən müqəddəs borcudur. Təkcə sözdə Vətəni sevmək azdır. Vətən məhəbbəti hər bir vətəndaşın bütün ömrü boyu işində, gücündə və saysız əməllərində, hətta çoxsaylı arzularında da özünə yer tapmalıdır. Mən deyərdim ki, insanların ürəyində özünə əbədi yuva salmış bu mövzu heç vaxt gündəmdən düşməməlidir. Nəinki insanların işində, gücündə və əməlində, hətta onların duyğular aləmində, adi baxışlarında, ən şirin söz-söhbətlərdə belə bu aktual və müqəddəs mövzu öz əksini geniş tapmalıdır.

Vətənin xoşbəxtliyi naminə gecə-gündüz çalışmaq, öz gücü, qüvvəsi, mövcud maddi imkanı müqabilində onun

inkişafına öz töhfəsini vermək hər bir vətəndaşın müqəddəs və şərəfli borcu sayılmalıdır.

Yer üzündə Vətən sevgisindən möhtəşəm, ali və müqəddəs bir hissə və ya duyğu ola bilərmi? - sualına mən bir kəlmə ilə belə cavab verərdim ki, yox... Ona görə ki, peşəkar bir iqtisadçı gözü ilə real həyata baxsaq, onu zərgər dəqiqliyi ilə qiymətləndirsək açıq-aşkar görürük ki, məhz ölkəmizin bu günkü yüksək inkişaf xətti elə respublika vətəndaşlarının öz Vətənləri - doğma Azərbaycana olan saf sevgisinin gücündən qaynaqlanır.

Mən şəxsən maddi imkanım və xidməti səlahiyyətim daxilində Vətəndən kənarda çox yerlərdə olmuşam. Lakin harda olursansa-olum qəfəsdə oxuya bilməyən bülbül kimi özümü heç zaman azad, şən və xoşbəxt sanmamışam. Ancaq onu xatırladım ki, çoxsaylı səfərlər zamanı istər avtomobillə və ya yüksək sürət qatarında gedim, istərsə də 7-8 min metr hündürlükdə uçan təyyarədə olum fərqi yoxdur. Vətənə bağlılıq, Vətən eşqi ilə yaşamaq, onun adı və havası ilə nəfəs almaq, yüksək formalı və məzmunlu ali vətənpərvərlik hissləri ilə yaşamaq məni o çətin anlarda belə tərk edə bilməyə gücü, qüvvəsi çatmayıb.

Hər dəfə Vətən mövzusunə müraciət edəndə qələmə aldığım bu ali mövzunun böyüklüyünü, onun məna dərinliyini və məsuliyyət dərəcəsini nəzərə almağı özümə bir borc hesab etmişəm. Çünki həyatımın son 50 ilində mən xarici ölkələrə çoxlu sayda səfərlər zamanı ovqatımın əla, iqtisadi vəziyyətimin imkanına uyğun orta səviyyədə, çoxlu dostlar, tanışlar əhatəsində olmağıma baxmayaraq Vətənsiz həmişə özümü tək-tənha hesab etmişəm. Doğma yurddan uzaqlarda olduğum o vaxtlarda nə qədər çalışsam da, özümü təlqin etsəm də heç bir nəticə alınmayıb. Həmin dediyim anlarda bu kiçik ürəyim həmişə torpaq həsrətilə döyünüb. Çoxsaylı cəhdlər göstərsəm də özümü heç cür Vətəndən ayrılıqda rahat hesab

edə bilməmişəm:

Cismən uzaq olsam da,
Sanıram yanımdasan,
Kövrək duyğularımda,
Qanımda, canımdasan,
Görməyəsen duman, çən,
Vətən, Vətən, can Vətən!

Nur kimi gözümdəsən,
Kəlməmdə, sözümdəsən.
Elə bil özümdəsən,
Eşqimdə bir zirvəsən,
Vətən, Vətən, can Vətən...

Yenə təkrar edirəm getdiyim yolu istər piyada, istər qatarla, istərsə də təyyarə, gəmi və ya avtomobillə gedim mənim üçün fərqi olmayıb. Elə Vətənin sərhədlərini keçən andan heç bir neçə saniyyə keçməmiş sevimli anamız-Vətən üçün bərk darıxmağa başlayıram. Bu məqamlarda özümü çox pis, sanki yalnız hiss edirəm. Elə bil havam çatışmır. Nəfəs almağa çətinlik çəkirəm.

Cavan vaxtlarımda bu iş üçün özümü bərk danlayırdım. Deyirdim ki, yəqin cavanam hələ ömrün tufanını, boranını və şaxtasını görməmişəm. Hələ çoxlu çətinliklə üzləşməmişəm. Bərkə-boşa düşüb hələ tam bərkiməmişəm. Ancaq yaşa dolduqca mənə bəlli oldu ki, narahat olmağım, həyəcanlanmağım və özümü günahkar saymağım əbəs yerə imiş. Okeanların suyu tükənər, lakin Vətən məhəbbəti ürəklərdən silinib tükənə bilməz. Bu mümkün olası iş deyil. Özü də Vətən məhəbbəti adlanan anlayış çox mürəkkəb və dərin məsələdir. O, cavana, qocaya baxmaz. Bir də ki, məhəbbət adlı həmin ali hiss insanın qanına-canına keçməsin. Keçəndən sonra yalnız

Fələk oğlu Fələk etibarsız ölümün köməyi ilə həyatı əbədi söndürəndən sonra onu insanın canından (ruhundan) çıxarda bilər.

Bu anda Roma natiqi, şairi və siyasi xadimi Mark Tuli Siseronun (106-43) hələ bir neçə min il bundan əvvəl vətənpərvərlik mövzusunda söylədiyi bir kəlamı yadıma düşdü. O, Vətən haqqında belə deyib: "...Ya Vətənin rifahi üçün yaşamal, yaxud da onunla birlikdə məhv olmalısan." Qəlbi Vətən eşqi, torpaq sevgisi ilə döyünən Azərbaycanın dövlət xadimi və yazıçı – publisisti Nəriman Nərimanov isə millət və Vətən haqqında alovlu vətənpərvərlik hissləri ilə cıllanmış belə bir gözəl fikir söyləyib: "Siz ata- babalarınızın müqəddəs yerlərinə o vaxt Vətən deyər bilərsiniz ki, onun sahibi olasınz".

Vətən sevgisi haqqında danışarkən böyük rus yazıçısı İ.S.Turgenevin (1818- 1883) adı çəkilən mövzu ilə həmahəng səslənən belə bir qüvvətli ifadəsini də söyləmək lap yerinə düşər: "Vətəndən kənarda xoşbəxtlik yoxdur, hər kəs doğma torpaqda kök salmalıdır".

Lap indinin özündə hər dəfə xaricdə səfərlərdə olarkən Vətən üçün darıxıb burnumun ucu göynəyən zamanlarda dahi alman şairi və mütəfəkkiri İ.B.Götenin "Qürbət Vətən ola bilməz". kəlamını yadıma salıb müvəqqəti təsəlli və rahatlıq tapıram.

XI-XII əsrlərin canlı yadigarı olan, Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatının ən qədim yazılı abidəsi "Kitabi Dədə Qorqud" dastanlarından başlanan dövrdən bu günümüzədək Vətənə, torpağa olan sevginin gücü yüz dəfələrlə artıb. Bir müqəddimə və 12 boydan ibarət Oğuz tayfaları dilində yazılmış bu əsəri oxuduqda onun xəmirinin mayasının bütünlüklə Vətənə və torpağa olan məhəbbətdən və sevgidən yoğurulduğunun şahidi oluruq. **Gözümüzdə sanki hündür dağlardan uca, ən dərin okeanlardan da dərin canlanır böyük və əzəmətli Vətən sevgisi. Bu əzəməti görməyən, onun ucalığını hiss etməyən**

tək-tək bədbəxt kəslər həqiqətdə bir zərrə belə kor insandan seçilmirlər. Onlar ağ, qırmızı, yaşıl, göy, mavi, sarı və digər rəng çalarlarını öləncən qara rəngdə görməkdə davam edirlər. “Qozbeli qəbir də düzəltməz” adlı bir atalar sözü ilə fikrimi sizə daha geniş izah etməyə çalışacağam:

HAŞİYƏ. Yeniyetmə və gənclik illərində atalar sözləri ilə yaxından maraqlanar, lazım gəldikdə onlardan bəzilərini bir neçə dəfə təkrarlayıb yadımda saxlayardım. Sonralar yavaş-yavaş yaşa dolduqca söz və söhbətlərimdə də yeri gəldikcə mən vaxtikən öyrəndiyim bu sözlərdən istifadə etməyə başladım. Artıq məndə uzun illər davam edən bu adət get-gedə vərdişə çevrilərək bəlkə də ətimə, qanıma hopdu. Çox istifadə etdiyim atalar sözlərindən biri də “Qozbeli qəbir də düzəltməz” ifadəsi idi.

Biologiya dərsliklərindən məlumdur ki, insan adlı bəşər övladında onurğa 32-33 fəqərədən ibarətdir. Onun 5 şöbəsi var. İnsan şaquli vəziyyətdə hərəkət etdiyinə görə onun onurğası “S” işarəsini xatırladır. Bu əyrilik insanın boyun və bel hissəsinin arxaya dönməsinə və insanın uzun müddət şaquli vəziyyətdə dayanmasına şərait yaradır. Həm də onurğada bu təbii əyrilik olmasaydı insan yeriyəndə, qaçanda və ya tullandıqda yaranan təkanları zəiflətmək mümkün olmazdı. Mən bu söhbətimizdə isə qeyri normal onurğa əyriliyindən söhbət açacağam.

Ensiklopedik lüğətdə onurğa əyriliyi (yəni qozbellik) insanlarda ox skeletinin ən əsas hissəsi sayılan onurğanın normal konfigurasiyasının dəyişməsi nəticəsində yarandığı qeyd edilir. Bu da sonda insanda qamətin pozulmasına gətirib çıxardır. Həmin xəstəlik bir çox potoloji proseslərdən qaynaqlana bilər. Bunlara ana bətni daxilində qeyri-normal inkişaf, uşaq bağçasında, məktəbdə və ya evdə məşğələlər vaxtı uşaqların düzgün oturmamaları və s. səbəb ola bilər. Yaşlı adamlarda isə oturaq işdə çalışan, uzun müddət hərəkətsiz

qalan, gündəlik heç bir idman hərəkəti ilə məşğul olmayan və piyada gəzintidən uzaq qaçan işçilərdə, o cümlədən sürücülərdə və s. peşə adamlarında bu xəstəlik baş qaldıra bilər. Aldığımız məlumatlara görə insanlar bəzi daxili xəstəliklərə tutulan zaman, eləcə də mühüm daxili orqanların normal işləməməsindən də bu xəstəliyə düşər ola bilərlər.

Mən “Qozbeli qəbir də düzəlməz” atalar sözünü eşitdiyim ilk vaxtlarda onu “Qozbeli qəbir düzəldər” ifadəsi kimi başa düşüb çox sevinirdim.

Ürəyimdə deyirdim ki, Allah heç kimə belə bir çətin vəziyyəti göstərməsin, belə anı yaşatmasın. Ancaq nə etmək olar. Heç olmasa fiziki qüsurlu bu insanlar nəhayət ki, o dünyada qamətlərini düzəltməyə şans qazanırlar. Lakin sonralar “Elm və həyat” jurnalında dərc olunmuş bir məqaləni oxuyandan sonra mənə bəlli oldu ki, mən güclü yanılmışam. Belə ki, Yaponiyada qazıntılar zamanı 2000 il bundan əvvəllərə aid olan bir qəbirdə qozbel adamın sümükləri aşkarlanıb. Həmin insanın sümükləri dəqiqliklə laboratoriya və tibbi-ekspertizadan keçib. Nəticədə alimlər müəyyən ediblər ki, iyirmi əsr vaxt keçməsinə baxmayaraq vəfat etmiş həmin insanın bel sümüyündəki əyrilik (qozbellik) əlamətləri bir millimetr belə düzəlməyib. Deməli qozbel elə həmişə qozbeldir, istər bu dünyada, istərsə də o dünyada. Göstərdiyimiz misalda bel sümüyündə olan əyrilik real həyatda necə idisə, dəfn olunandan sonra da uzun illərdə də həmin vəziyyətdə qalıb.

Yaşadığımız dünyada təkcə fiziki cəhətdən deyil, mənəviyyatca, əqidəcə “qozbel” adamlarla demək olar ki, hər gün rastlaşırıq “Qozbellik” xəstəliyinə tutulan bu cür insanlar bu gün də aramızda bizimlə bir sırada addımlayır. Bizimlə bir yerdə yaşayır, işləyir, bizimlə danışır söhbət edir və s. Nə atasına nəsihəti, nə ağsaqqal-ağbirçək öyüdü, nə dost-qardaş məsləhəti, nə müəllim, tərbiyəçi-psixoloqlarımızın istifadə etdikləri müasir metod və texnologiyalar bu işə kömək edə bilmir.

Hətta hüquq-mühafizə əməkdaşlarının mənfi xarakterli bu insanların düzəlməsi üçün sərf etdikləri vaxt da hədəf gedərək heç bir səmərəli nəticəsini verə bilmir. Bir sözlə bütün cəmiyyət belə insanların xarakterində və əməlində olan bu “qozbellik” xəstəliyini çox çalışsa və ciddi cəhdlər göstərsə də onu düzəltməyə nail ola bilmir. Bu növ insanlar dünyalarını dəyişənəcən özlərində olan bu fiziki və ya mənəvi qüsuru düzəltmək də istəmir. Onu özləri ilə birlikdə o dünyaya aparmalı olurlar. Deməli ailə, məktəb və mühit tərəfindən düzəldilə bilməyən, əqidəsi saf olmayan həmin qrup insanları bu işıqlı və gözəl dünyamızda düzəltmək mümkün deyildir. Onda heç qəbir də onlarda olan bu ayrılığın düzəldilməsi kimi bu cür çətin və məsulyyətli işi yerinə yetirməyi öz boynuna götürmək istəməz. Bunu mən təxminən 30 il bundan əvvəl rəhmətlik bir müəllim dostumun dilindən eşitdiyim real həyatda olmuş bir əhvalatla izah etməyə çalışacağam:

HAŞIYƏ. Əslən Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonundan olan rəhmətə getmiş həmin müəllim dostum sağlığında belə söhbət edirdi: “Mən 1951-ci ildə Quba Dövlət Müəllimlər İnstitutunun fizika-riyaziyyat fakültəsini fərqlənmə diplomu ilə bitirib Dəvəçi rayonuna təyinat aldım. İlk müəllimlik fəaliyyətinə qonşu kənddə olan 7-illik məktəbdə başladım. 1941-1945-ci il müharibəsinin ağır-acısı hələ də bizi tam tərk etməmişdi. Lakin kənddə həyat səviyyəsi hələ çox aşağı olsa da vəziyyət yaxşılaşmağa doğru gedirdi.

Mən işə başladığım ayın sonunda ilk əmək haqqımı aldım. Həmin pulun az hissəsini cari xərclər üçün özümdə saxladım. Qalan çox hissəsinə bir kisə arpa və bir kisə buğda alıb onu dəyirmanı aparıb un çəkdim. Unu ata yükləyib kəndə gətirdim. Ovqatım çox yüksək idi. Böyük sevinc və şadlıq hissi sanki mənə aquşuna almışdı. Qan-tər içində yükü kənddə evimizə boşaldanda yoldan keçən həmkəndlilərimdən biri gəlib çıxdı. O, bu səhnəni görüb mənə yaxınlaşdı. Qaşqabağını

tökərək salamsız-kəlamsız soruşdu:

-Müəllim, burda nə edirsən, nə alıb gətirmisən?

Mən hörmət əlaməti olaraq həmkəndlimin qabağına yüyürdüm. Gülər üzlə ona :

-Bu gün məktəbdə süftə maaşımı verdilər, həmin pulla bir kisə arpa və bir kisə buğda aldım. Dəyirmanda üyüdüb evə gətirdim. Elə atdan yükü boşaldırdım ki,siz gəlib çıxdınız.

“- Hə... Görürəm ki, bala bu iş sənin üçün heç də yaxşı olmayacaq. Sənin bu hərəkətin axırda özün üçün bir çox çətinliklər yaradacaqdır, cavan oğlan.”-deyib acıqlı halda köksünü ötürdü. Mən təəccüblə:

-Niyə?- deyə soruşdum. O, qaşlarını düyünləyib mənə tərəf yaxınlaşdı və daha sərt tərzdə belə cavab verdi:

- Ona görə ki, sən alıb dətirdiyin bu undan ləzzətli çörək bişirtdirib yeyəcəksən. Lakin bu kənddə unu olmayan digər insanlar hamı acından öləcək. Sən isə qan-tərin içində öz əlinlə qəbir qazıyaraq onları bir-bir dəfn etməyə məcbur olacaqsan.

Mən əvvəlcə hirsələndim. Lakin özümü güclə saxlayaraq ona tay olmaq istəmədim. Səbrimi cilovlayıb cavab verdim:

- Əzizim, indi kənddə heç acından ölən yoxdur. Allaha şükürlər olsun ki, günbəgün vəziyyətimiz də yaxşılaşır. Bu gün-sabah kənddə əmək günlərinə görə məhsul paylanmasına da başlanacaq. Deyirlər bu il kolxoz gəlirlə işlədiyinə görə kolxoz üzvlərinə yaxşı əmək günü də hesablanıb. Bir də siz özünüz bir tövlə mal-qara saxlayırsınız, böyük bağ-bostanınız var. Gündüz hamınız kolxozda əmək günü qazanır, axşamlar isə arvad-uşaq evdə xalça toxuyur. Görülən bu qədər faydalı işin qarşısında fikir eləməyə dəyərmisən ? Qəm yeməyin, tezliklə hər şey yoluna qoyulacaq.

Kəndçim söhbət zamanı öz buraxdığı səhvini nəhayət ki, başa düşdü. Mənə heç nə deməyib yoluna davam etdi. “O əhvalatı eşitdiyim vaxtdan bu yana mənim qarşıma dostumun söylədiyi bu əhvalatın mənfi qəhrəmanına bənzər neçə-neçə

qəlbi daş insanlar çıxıb. Yaşadığımız işıqlı dünyanı yalnız qara rəngdə görən bu adamlar öz işıqlı həyatlarını, yaxınlarının yaxşı güzəranını, gözəl işlərini belə qara rəngdə görürlər. Bu çox qəliz məsələdir. Zənnimcə dünyadakı gözəllikləri, inkişafı, əmin-amanlığı, mehriban münasibəti, nəhayət sevgi-məhəbbəti qəbul etməyən, onları anlamaq istəməyən bu cür insanları nəinki cəmiyyət, heç qəbir də islah edə bilməz.

Lakin yaşadığımız dünyaya nıkbın və realist baxışlarla nəzər yetirdikdə hali olursan ki, bu gözəl dünyamız birbirindən uzaqgörən, xeyirxah və yaxşı insanlarla da doludur. Ölkənin, millətin çətin anlarla üzləşdiyi vaxtlarda həmin insanlar arasından liderlər çıxaraq millətə, torpağa, xalqa sahib çıxır. Onun xilaskarına çevrilirlər. Necə mənim “İnsan yaşamal, yaşatmalıdır” adlı şeirimizin bir parçasında göstərildiyi kimi:

İnsan var nurunu günəşdən alıb,
Zərrin şüalarla cilalanıbdır.
İnsanlıq qəlbinin hakimi olub,
Ülvi duyğularla cilovlanıbdır.

İnsan yer üzünün əşrəfidirsə,
Gözünü sevincə yaşatmalıdır.
Ömür karvanını çəkib gedirsə,
İnsan yaşamal, yaşatmalıdır.

Qədim illərdən bəri **Vətən sözü** Azərbaycanın bütün uzaqgörən ziyalılarının, dövlət başçıların, orduya rəhbərlik edən görkəmli sərkərdələrin, elm sahəsində çalışan məşhur alimlərin, müxtəlif tanınmış və çox dəyərli sənət adamlarının, bir sözlə bu məmləkətin çox sakinlərinin qəlbinin dərin güşələrindən süzülüb gələn ən ali söz olub.

Vətən və torpaq onun üçün canı yanan bütün igid oğul və qızlarının həmişə inam və qürur yeri olmuşdur. Bu fikrimi ki-

çik bir misalla oxuculara çatdırmaq istəyirəm: Dünya elminə riyaziyyat, həndəsə, əxlaq, fəlsəfə, maliyyə, hüquq, coğrafiya, astronomiya, fizika, mineralogiya, tibb və digər başqa sahələrdə bir çox yeniliklər gətirmiş Nəsirəddin Tusi, görkəmli kimyaçı, 1941-1945-ci illərdə kəşf etdiyi ən nadir yanacaq-yüksək oktanlı benzinlə hərbi aviasiyanı təmin edərək müharibənin qələbə ilə başa çatmasında çox mühüm rol oynamış Yusif Məmmədəliyev, kristallokimya sahəsi üzrə görkəmli mütəxəssis, 50-dən çox liqandlı kompleks birləşmənin molekul və kristal quruluşunu müəyyən etmiş Xudu Məmmədov, kosmosun fəth edilməsində misilsiz xidmətləri olmuş Kərim Kərimov və dünyanın bütün ölkələrində tanınan görkəmli fizik Lütfizadə kimi məşhur olan yüzlərlə alimimizin elmi nailiyyətləri Azərbaycanın tanınmasına və dünya şöhrəti qazanmasına xidmət etmirmi? Sevimli həmyerlimiz Lütfizadə haqqında oxuculara bir qədər geniş məlumat vermək istəyirəm:

HAŞIYƏ. Dünyaqa ən tanınmış azərbaycanlı fizik, təbiətşünas alim, professor Lütfizadə (Lütfəli Rəhim oğlu Ələsgərzadə) 04 fevral 1921-ci ildə Azərbaycan SSR-nin paytaxtı Bakı şəhərində anadan olub. 1926-cı ildə əvvəlcə İrana, sonralar isə 1944-cü ildə ABŞ-a köçüb. Hal-hazırda ABŞ vətəndaşıdır. Keçən əsrin 50-70-ci illərində yüksək elmi axtarışların nəticəsində o, bir çox böyük elmi nailiyyətlərə imza atıb. Ümumi sistemlər adlanan nəzəriyyənin ən başlıca müəlliflərindən biridir.

Lütfizadə hal-hazırda NATO hərbi blokunun, eləcə də ABŞ-da NASA-nın ən fəal və aparıcı mütəxəssislərindən biridir.

Uzun müddətdir ki, dünyanın bir çox elektron cihazlar istehsal edən aparıcı şirkətləri, xüsusilə ABŞ, Yaponiya, Almaniya və digər ölkələr Lütfizadənin yuxarıda adı çəkilən nəzəriyyəsinə əməli işə tətbiqini həyata keçirirlər.

O, Koliforniyanın Betli Universitetinin ömürlük professo-

ru seçilmiş yeganə şəxsdir. Amerkadakı Azərbaycan Diaspor təşkilatının fəxri sədridir. O, bir çox ölkələrin yüksək nüfuzlu akademiyalarının üzvü seçilib.

Lütfizadəyə dünyanın bir sıra mötəbər cəmiyyət və fondlarının mükafatları təqdim olunub. O, bir çox dövlətlərin və aparıcı təşkilatların medallarını alıb. Neçə-neçə xarici dövlətin və ictimai təşkilatların fəxri doktoru adını qazanıb.

Onun ixtiraları və elmi kəşfləri əsasında yüzlərlə alim elmi əsərlər yazıb yaradıb. Hər dəfə də Lütfizadənin elmi taktikasından və təcrübəsindən geniş istifadə edib. O, dünyada elmində qeyri-səliq məntiq nəzəriyyəsinə görə birincilər sırasında yer tutan alimlərdəndir.

İndi Azərbaycanda bizim Lütfizadə kimi neçə-neçə övladımız var. Onlar istər ölkəmizin daxilində, istərsə də xaricdə Azərbaycan adlı bu məkanın adını dünyada şöhrətləndirən çoxlu yeni ixtiraların müəllifidirlər. Bütün bu elmi yeniliklərin və ixtiraların ilham mənbəi isə Vətənə olan misilsiz məhəbbətdən qaynaqlanır.

Dahi Nizami Gəncəvinin “Xəmsə”si, M.Füzulinin “Leyli və Məcnun”, S.Vurğunun “Muğan” poyemaları, Ü.Hacıbəyovun “Koroğlu”, Fikrət Əmirovun “Sevil” operaları, Q.Qarayevin “Yeddi gözəl” baleti, S.Bəhlulzadənin parlaq tabloları və saysız rəsm əsərləri, yüzlərlə, minlərlə soydaşımızın elm, sənaye, təhsil, səhiyyə, mədəniyyət və incəsənət, rabitə, idman və iqtisadi, eləcə də sosial sahələrdə əldə etdiyi saysız yeniliklər, ixtiralar və uğurlar Vətən sevgisinin sayəsində yaranmayıbmı?

Vətəni sevən insan bir də gərək böyük dünya görüşünə, uzaqgörənliyə, yüksək milli şüura, bir-birindən rəngarəng ali və ülvəi vətənpərvərlik duyğularına malik olsun. Vətənpərvərlik duyğularının isə əsas məzmunu – Vətənə, torpağa hədsiz məhəbbət, dövləti və onun sərhədlərini göz-

bəbəyi kimi qorumaq, dövlətə və xalqa sədaqətlə xidmət etmək, qanunlara hörmətlə yanaşmaqdan başlanır.

O zaman burada əxlaqi, siyasi, ictimai və digər mənbələrdən qidalanan hisslər də bu duyğuların arasında özünə yer alır. Yalnız Vətənin iqtisadi və siyasi maraqlarını müdafiə edən, onun sevincinə sevinən, kədərinə kədərlənən, ən çətin anlarda Vətənə arxa-dayaq duran, cəsur, möhkəm iradəli, Koroğlu hünərli, Mübariz ruhlu oğulları, Həcər, Nüşabə və Salatın qeyrətli qızları bu şərəfə nail ola bilərlər. Bu yazıda adını çəkdiyim və çəkə bilmədiyim saysız – hesabsız mənafeylərdən və keyfiyyətlərdən qidalanan, eləcə də ruhlanan Azərbaycanın minlərlə cəsur, qorxmaz igid oğul və qızları ilə fəxr etməyə dəyər. Bu şəxslər millətini, Vətəninə, torpağını hədsiz dərəcədə sevməyə layiq, özlərini əsl xoşbəxt vətəndaş saymağa qadir cəsur insanlardır.

“Mən Vətənimə sevirəm.” – deyən şəxs öz üzərinə böyük öhdəliklər götürməyə borcludur. Həmin insanın hər şeydən əvvəl gərək möhkəm səbri və iradəsi olsun. Bu sevgini qarşıya qoyduğu məqsədi, öz işi, əməli ilə göstərmək istəyinə qadir olan belə adamların, saf bulaq suyu kimi mənəvi saflığı olmalıdır. O, möhkəm ürəyə, polad iradəyə, tükənməz səbr və dözümə malik olmalıdır. Eyni zamanda onun Vətən uğrunda ölümə getmək, istəyinin çin olması üçün o, hər an cəsarətli addımlar atmağa hazır olmalıdır. Belə cəsurların heç vaxt tükənməyən və sönməyən etibarı və sədaqəti yüksək keyfiyyətli, saf polad kimi möhkəmlik tələb edir. **Bunun üçün elə Vətən oğul və qızlarının mayası misilsiz istək və saf məhəbbətdən güc, qüvvət alan geniş vətəndaş ürəyi və misilsiz həvəsi və istəyi olmalıdır. Vətənin hər bir övladında bu əlamətlər və ya xüsusiyyətlər varsa deməli Vətən həmişə sevilir. Gecə-gündüz onun sərhədləri əsgərlər tərəfindən düşmənlərdən göz bəbəyi kimi qorunur. Bu torpaq yorulmaq bilməyən zəhmətkeş əllərin sayəsində isə nəinki**

İlbəil, günbə-gün, hətta saatbasaat irəli, uğurlu və parlaq inkişafa doğru gedir.

Vətənimiz Azərbaycanın iqtisadi və sosial inkişafında, onun sərhədlərinin gecə-gündüz qorunmasında gənclərin rolu böyükdür. Bu rol gündən-günə qloballaşan dünyamızda nəinki hər gün, bəlkə də saatbasaat artır.

HAŞIYƏ. Azərbaycan ədəbiyyatının və dilinin ən qədim yazılı abidəsi, XI-XII əsrin yadigarı olan “Kitabi-Dədə Qorqud” da vətənpərvərlik, eləcə də Vətən, torpaq uğrunda göstərilmiş qəhrəmanlıq sujetlərini saymaqla qurtarmaz. Bu ölməz sənət əsəri respublikamızın bu günkü gənclərinə ən gözəl nümunədir. Bu ölməz ədəbi salnamədə yaşlı insanlarla bərabər Böyrək, Budac, Uruz, Əmran və başqa igid gənclərdən də söhbət açılır.

Məlumdur ki, bu ədəbi bədii incinin – eposun 12 boydan 9-u gənclərə həsr olunmuşdur. Əsərin sujetindən görünür ki, XI-XII əsrlərdə el adətinə görə igidlik, qəhrəmanlıq göstərməyincə gənclərə ad verilməzdi. Rəsmi advermə mərasimi isə belə təşkil edilərdi: Övvəlcə geniş ərazidə el ağsaqqalarından ibarət böyük məclis qurulardı. Məclisə igidlik və ya qəhrəmanlıq göstərmiş bütün gənclər dəvət edilərdi. Sonra Dədə Qorqud məclisə təşrif buyurardı. O, hər igidin ayrı-ayrılıqda göstərdiyi qəhrəmanlıqları bir-bir sayaraq açıb göstərirdi. Onların bütün sahələrdə göstərdikləri qəhrəmanlıqları məclis ağsaqqallarının və digər iştirakçıların nəzərinə çatdırardı. Nəticədə dəvət edilmiş igidlər göstərdiyi qəhrəmanlığa və rəşadətə görə məclisdəkilərin alqışlarını qazanar və onlara müvafiq adlar qoyulardı.

HAŞIYƏ. “Günəşdən nur alanlar” bədii-publisistik kitabım çapdan çıxandan sonra onu oxuyan şair dostlarım mənə yarı zarafat, yarı gerçək dedilər ki, “sənin yazdığın əksər şeirlərdə Vətənə, torpağa, insanlara olan məhəbbət və sevgi hissləri nədənsə çox qüvvətli alınıb.” Cavab verdim ki, bunu

məndən yox tənqidçilərdən və oxuculardan soruşun. Sonra isə dostlarım verdikləri sualı özləri də belə cavablandırıdılar: “Görünür şeir yazan zaman məhəbbət və sevgi mövzusunə başlayan kimi bizim duya və görə bilmədiyimiz hissləri sən aydınlıqla görüb onları canlandıraraq qələmə ala bilirsən. Mən “bunu Qadir Allahdan başqa heç kim bilə bilməz” deyib həmin söhbəti bağladım və söhbətin mövzusunə dərhal dəyişdim.

Mənim zənnimcə gözəl şeir yazmaq, həzin musiqi bəstələmək, ürəkləri fəth edən rəsm əsəri çəkmək ruhun coşğunluğu ilə bağlıdır. Ədəbiyyat və incənət sahəsində hər hansı əsər yaratmazdan əvvəl həmin mövzunun sujet xətti müəyyən edilir. Əgər bu xətt bütünlüklə ürəkdən süzülüb gələn möhtəşəm sevgi və məhəbbət hissləri ilə qana, cana işləyibsə onda müəllif öz yaradıcılığında çətinliklə də olsa yüksək müvəffəqiyyət qazanmağa nail ola bilər.

Aşıqlar demişkən sevgi gözdən və ürəkdən su içir və qidalanır. Əyər gözlə hər şeyi qara rəngdə deyil, öz rəngində görsək, ürəkdə isə Vətənə, torpağa qarşı istək qabiliyyəti olsa bu sevginin qarşısını Fələkdən başqa heç kəs ala bilməz. Vətəni təkcə insanlar deyil, quşlar da sevirilər. Bunu bir dostumdan eşitdiyim qısa bir lətifə ilə oxuculara izah etməyə çalışacağam.

HAŞIYƏ. Belə rəvayət edirlər ki, bir bülbülü uzun müddətdən sonra qəfəsdən açıb çölə buraxırlar. Bu vaxt elə bil dünyanı ona verirlər. Quşun ürəyi az qalır ki, sevincindən parça- parça olsun. O, cəld qanad açıb uçaraq yaxınlıqdakı kolluqda bir qaratikan kolunun üstündə oturur. Bülbül kolu öpə-öpə sanki uzun müddət qürbətdə olub Vətəninə təzəcə qayıdan insan kimi gözlərindən sevinc yaşları axıdır. Ürəkləri ağrıdan qəmli səslə bu mahnını oxumağa başlayır:

**Vətən, Vətən, ay Vətən
Yoxdu sənə tay Vətən !..**

Gəlin, Vətən mövzusunı axıradək davam etdirək: Əsl Vətəni sevən şəxs istənilən və ya tələb olunan an bu yolda canından keçməyə hazır olmalıdır. Qorxmadan, çəkinmədən, heç bir tərəddüd etmədən öz düşüncə və hərəkətlərini, hətta psixoloji durumunu Vətənin mənafeyi naminə düzəltməli və ya cəmləməlidir. Bu sahədə konkret addımını atmaq üçün o, özünü istənilən an hazır vəziyyətə gətirməyi bacarmalıdır.

Biz hər birimiz bu torpağın övladı kimi bəşəriyyəti lərzəyə salan ölüm adlı qorxunc bir bəlanın üzünə həmişə dik baxmalıyıq. Əlimizə silah alıb Vətən adlı qüdrətli məkanın müdafiəsi üçün canımızdan belə keçməyə hazır olmalıyıq.

Vətən sevgisindən qaynaqlanan bu söhbətimizdə şair təbim gedikcə yüksəlməyə başladı. Mənim bu mövzuya aid yazdığım bir qəzəlin qəlbləri rıqqətə gətirən incə ruhlu sətirləri yavaş-yavaş yadıma düşdü:

Borcluyuq biz hamımız verməyə bir can Vətənə,
Edərik istəsə hər an onu qurban Vətənə.

Gəzmişik çöllərini, dağ və düzənliklərini,
Bu gözəllikdə görüb olmuşuq heyran Vətənə.

Yeni saldıqca şəhər, kəndləri etdikcə abad,
Açmışıq düşməni ram etməyə meydan Vətənə.

Gəzir azad, dolaşır dünyanı şan-şöhrətimiz,
Verilib söz deməyə bir belə dövrən Vətənə.

Biz bu gün şad yaşayır, güclü cəmiyyət qururuq,
Baş əyir “Kaspi” kimi bir böyük uman Vətənə.

Dar günündə hayına çatmağa bizlər dayanıb,
Qoymarıq kimsə yaza məhvinə fərman Vətənə.

Könlünü şad elə, Zakir, demə təkdir obamız
Yaraşır ta ki, qədimdən ulu Şabran Vətənə.

Vətənə aid ediləm məhəbbət hissləri heç vaxt solmayan
çiçəyə bənzəyir. Yunan şairi Lukuanın (e.ə.120-180) belə bir
deyimi var: “Vətəndən əziz heç nə yoxdur.” Dahilərin daha bir
məşhur kəlamı da var ki, qürbət eldən adama vətən ola bilməz.
Mən Vətəndən uzaqlarda səfərdə olarkən bu məşhur fikri
dəfələrlə ciddi sınaqdan çıxardım. Nəticədə baxıb gördüm ki,
bu həqiqətən də belədir. Vətəndən kənara çıxan kimi elə bil
qanadı sınmış quşa dönürəm. Uçmaq istəyirəm, lakin uçmağa
gücüm, qüvvətim, bir sözlə hünərim çatmır. Son illərdə
yazdığım bir qəzəllə düşüncələrimi bədii şəkildə sizinlə gaha
aydın tərzdə bölüşmək istəyirəm:

Yüz il yaşayıb yığma ögey varı Vətənsiz.
Dad verməyəcək bağlarının barı Vətənsiz.

Qürbətdə günün xoş, dadasan naz ilə nemət
Gündən-günə rəngin olacaq sarı Vətənsiz.

Dünyanı gəzib, ən uca yerlərdə dolaşsan,
Çox tez əriyər dağlarının qarı Vətənsiz.

Yad eldə tapıb cəm eləsən başına dostlar,
Tez -tez itirərsən belə dostları Vətənsiz.

Aldanma havaya, suları şərbət olana,
Vəsf eyləmə çöllərdəki gülzarı Vətənsiz.

Kef çəkmək üçün özgə vilayətlərə uysan,
Düz olmayacaq vaxtının ilqarı Vətənsiz.

Zakir, nə qədər olsa da hər yanda gözəllər,
Gəl seçməginən sən özünə yarı Vətənsiz.

Azərbaycan dünyanın ən dibər güşələrindən biridir. Bu məkan öz yeraltı və yerüstü təbii sərvətlərinin zənginliyinə və müxtəlifliyinə görə Qafqazda birinci yeri tutur. Hələ çox qədim dövrlərdən bu ölkə ərazisini özünə daimi məskən seçmiş çox nadir, endemik flora, və fauna növləri mövcuddur. Onlar bu ərazinin təbii qiymətini daha da artıraraq onu sanki cənnətə döndərüb. Dünyada fəaliyyət göstərən 11 növ iqlim qurşağının 9-nun Azərbaycanda mövcud olması bu ölkənin zəngin quru, su, dəniz ekosistemlərinin yüksək tərzdə formalaşması üçün böyük zəmin yaradıb.

Respublikanın ərazisi 86,6 min kv. km-dir. Bu ərazinin 12 %-ni meşələr, 1,7 %-ni su hövzələri, 55,1 %-ni kənd təsərrüfatına yararlı torpaqlar, o cümlədən 30,2 %-ni otlaq və biçənəklər, 31,2 %-ni isə sair torpaqlar təşkil edir.

Azərbaycan cənubdan 765 km İran İslam Respublikası ilə, 15 km Türkiyə ilə, şimaldan 390 km Rusiya ilə, qərbdən isə 1007 km Ermənistanla həmsərhəddir. Xəritədə bu cazibədar məkan 44 və 52 dərəcələr üzrə şərq uzunluq dairəsində, 38 və 42 dərəcələr üzrə şimal en dairəsində yerləşir.

Azərbaycanın ən yüksək gölü Sarısu (67,0 kv.km) gölüdür. Xəzər dənizinin sahəsi 400000 kv.km, dərinliyi 1025 m-dir. Xəzərin Azərbaycan sektorunda ən enli sahənin uzunluğu isə 456 km-ə bərabərdir.

Xəzər dənizinin sabahı bu gündən daha parlaq görünür. Qonşu İran İslam Respublikası gələcəkdə Xəzər dənizini Hind okeanı ilə birləşdirən su kanalı çəkməyi nəzərdə tutub. Əyər bu plan həyata keçərsə Xəzər dənizi dünya okeanı ilə qovuşacaq. Bütün bunlar Azərbaycanın iqtisadi inkişafına da müsbət təsir edəcəkdir.

Azərbaycan haqqında söhbətimiz geniş mövzudur. Əyər

həmin mövzu hərtərəfli yazılsa heç yüz cildlik kitaba da sığmaz. Lakin bu məkandan söz düşmüşkən onun öz gözəlliyi ilə hamını, xüsusilə yerli və xarici tutistləri heyran edən zəngin, heç bir yerdə təkrarlanmayan, füsunkar təbiətindən qısaca da bir neçə söz demək lap yerinə düşər.

Ən yüksək dağ zirvəsi Bazardüzü (4466 m), ən böyük adası Pirallahı (14,4 kv.km), ən böyük çayı isə Kürdür (cəmi uzunluğu 1515 km-Azərbaycan ərazisində isə 906 km-dir).

Respublikamız haqqında qısa məlumat:

Respublikamızın yaranma tarixi 28 iyun 1918-ci ildən hesablanır. 18 oktyabr 1991-ci ildən hər il müstəqillik günü bayram edilir. 30 yanvar 1992-ci ildən Avropa Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatına qoşulub. 02 mart 1992-ci ildən BMT-nin, 24 sentyabr 1993-cü ildən MDB-nin, 17 yanvar 2001-ci ildən Avropa Şurasının üzvüdür.

Ölkəmizdə yaşayan əhalinin sayı isə 01 yanvar 2015-ci il tarixə 9593.0 min nəfər olub.1 kv.km-ə düşən əhalinin sıxlığı 111 nəfərdir. Əhalinin ümumi sayından 2152,7 min nəfəri və ya 22,44 %-ni əmək qabiliyyətli yaşınadək, 6616 min nəfəri və ya 68,97 %-ni əmək qabiliyyəti yaşında olan əhali, 823,9 min nəfər və yaxud 8,59 %-ni isə əmək qabiliyyəti yaşından yuxarı olan əhali təşkil edir. Respublika üzrə əhalinin illik təbii artımı 114855 nəfər olmuşdur.

İnzibati xəritəyə baxış. 01.01.2015-ci il vəziyyətinə Azərbaycan Respublikasının inzibati ərazi vahidlərinin sayı belədir: Muxtar respublika-1, iqtisadi rayonlar- 10, rayonların sayı- 66, şəhərlər- 78, şəhər rayonları-14, qəsəbələr 261, kənd ərazi dairələri 1727, kənd yaşayış məntəqələri 4249.

İlin iqtisadi mənzərəsinə nəzər. Respublika üzrə 2014-cü ildə 58997,8 milyon manatlıq ümumi daxili məhsul istehsal edilmişdir. O cümlədən həmin ildə istehsal edilən sənaye məhsulu 32110,3 milyon manat, kənd təsərrüfatı, meşə və balıqçılıq təsərrüfatı məhsulları 5432,1 milyon manat təşkil

edir. 2014-cü ildə 2197 min kv. metr yeni mənzil sahəsi istifadəyə verilmiş, nəqliyyatda yük daşıma 222,0 milyon ton, sərnişin daşıma isə 1828,3 milyon nəfər olmuşdur. Həmin ildə respublikada 127315 yeni iş yeri açılmışdır. Onlardan 105120 iş yeri daimi xarakter daşıyır. 13214- ü isə yeni yaradılmış müəssisə və təşkilatların payına düşür.

Dünyanın siyasi xəritəsində çox az yer tutan bu məkanın ərazisi kiçik olsa da neft və qaz kimi strateji təbii resurslara, yüksək istehsal gücünə malik olduğuna görə öz sözünü yüksək tribunallardan demək qabiliyyətinə malikdir.

Azərbaycan son 10 ildə (2003-2013) ümumidaxili məhsulun istehsal həcminə görə dünyada fərqlənən ölkələrdən biridir. Bütün bu göstəricilərin hamısı son illərdə Azərbaycana xaricdən turist axınının güclənməsinə də səbəb olub.

Bu diyar təkcə günəşli günləri, cəf və təmiz havası, müalicəvi bulaqları ilə deyil, qarlı dağları, yaşıl dərələri və düzənlikləri, gül-çiçəkli çəmənlikləri, bəzəli-bağatlı bağları, bol məhsullu tarlaları, xüsusilə də çox mehriban və qonaqpərvər insanları ilə də dünyada şöhrət qazanıb. Yer kürəsinin bu dərbər guşəsinin təbiətini və insanların Allah-Taala o qədər nəcib və gözəl yaradıb ki, bu gözəlliyi, bu füsunkarlığı olduğu kimi büsbütün yazıya, şərə köçürmək, onu bədii şəkildə tam tərənnüm etmək qeyri mümkündür:

AZƏRBAYCAN

Geniş düzənliklər, bu qarlı dağlar,
Məhsullu tarlalar, meyvəli bağlar,
Yaşanır ömründə ən gözəl çağlar,
Çaşıra bilmədi səni qar, tufan,
Gözəl cənnət məkan, ey Azərbaycan!

Xəzər dənizində uca buruqlar,
Vətənə olubdur çətin gündə yar.
Xalqımız yaşayır indi bəxtiyar
Yetişib hər cür imkan, Azərbaycan,
Sənindir gözəl dövrən, Azərbaycan!

Sizinlə fəxr edir Qazax, Lənkəran,
Çox yaraşır sənə Mil düzü, Muğan,
Qarabağ, Naxçıvan və qədim Şabran.
Sənin qələbəni eşidən zaman
Çıxar ürəkdən tikan, Azərbaycan!

Sənlə maraqlanan çoxlu turistlər
Ölkəmizə tez-tez edirlər səfər.
Gördüyü yerlərə verirlər dəyər
Açılıb geniş meydan, Azərbaycan,
Gözləyir səni zaman, Azərbaycan.

Sənin bənzərin var çiçəkli yaza,
Səmada sayrışan parlaq ulduza,
Ruzi-bərəkətli qızıl payıza,
Canım sənə qurbandır, Azərbaycan,
Könlümü etmə peşman, Azərbaycan!

Şair Zakir yaşamaz heç Vətənsiz,
Bülbül susar, şərqə deməz çəmənsiz
Günüm rahat keçməz, ey anam, sənsiz.
İstəsən keçərəm mən şirin candan,
Ömrümə oldun sultan, Azərbaycan,
Etdin eşqimdə tuğyan, Azərbaycan

Xəzər dənizi, Zaqafqaziyanın ən çoxsulu çayı Kür, eləcə
də Araz çayı daxil olmaqla bu ərəzidə axan onlarca çayın,

250-dən artıq gölün mövcudluğu bu məkandakı torpaq-iqlim şəraitinin ilin bütün fəsilərində daim normal vəziyyətdə olmasından xəbər verir.

Dünyanı gəzdiyim ərazilərdə çox dəniz və çay görmüşəm. Lakin **Xəzər dənizi** mənə onların hamısından doğmadır. Çünki hər yay mənim yeniyetmə və gənclik çağlarım, həyatımın sonrakı dövrləri Vətənimin bir parçası sakit, mehriban və doğma Xəzəriimin sahillərində keçib. Mən özümün Xəzərə olan hədsiz sevgimi “Xəzər sahilində” adlı poemamda bəyan etmişəm. Bu kitabda poemanı tam vermək imkan xaricində olduğuna görə həmin əsərin yalnız epiloq hissəsini oxuculara çatdırıram:

XƏZƏR SAHİLİNDƏ *(Lirik poema)*

Epiloq

Yekun vursam da mən, alın nəzərə,
Hələ çox sözüüm var mavi Xəzərə.
Sənin gözəlliyin heç zaman enməz
İnan məhəbbətin qəlbədən silinməz.
Bütün dənizlərin anası Xəzər,
Nadir gözəllərin aynası Xəzər ,
Vətənim müqəddəs, zəngin guşəsi,
Onsuz inkişafın yox nəticəsi.
Vətənə məhəbbət şüarım mənim,
Xəzərdir sevgili nigarım mənim.
Suyu təmiz, eşqi təmiz Xəzərim,
A dostlar, burada bitir əsərim...

Respublikamızın paytaxtı Bakı şəhəridir.

Azərbaycan idman ölkəsi hesab olunduğu kimi Bakı şəhəri də idman mərkəzi hesab olunur. Çünki bu möhtəşəm məkan bir çox beynəlxalq idman yarışlarına ev sahibliyi edib.

“Baku-2015” I Avropa olimpiya oyunlarının keçirilməsi zamanı da bu bir daha özünü əyani şəkildə sübut etdi.

Olimpiada 2015-ci ilin 12 iyununda başlayıb 28 iyununda başa çatdı. Burada dünyanın 50 ölkəsi iştirak edirdi. İlk dəfə Avropanın Azərbaycanda keçirilən bu böyük idman tədbiri 6000 idmançı ilə təmsil olunurdu. 20 idman növü üzrə keçirilən bu yarışda I yeri Rusiya, ikinci yeri Azərbaycan, üçüncü yeri isə Böyük Britaniya komandaları tutdu. Bu mötəbər yarışda Azərbaycan komandası 21 qızıl, 15 gümüş, 20 bürünc olmaqla cəmi 56 medal qazandı.

“Baku-2015” I Avropa olimpiya oyunları ölkəmizin paytaxtı Bakı şəhərinə daha bir dünya şöhrəti gətirdi. Bakının məşhurlaşmış adını beynəlxalq idman tarixinə yazmaqla ona misilsiz nüfuz və hörmət qazandırdı. Onun adını beynəlxalq turizmin qızıl səhifəsinə yazdı:

Gəl çıxmaq seyrə baxmaq, gör nə busat var Bakıda.
Dəyişib görkəmini, başqadı bulvar Bakıda.

Köhnəlikdən bir əlamət üzə çıxmır gözüne
Ucalır göylərə son dəbli binalar Bakıda.

Abad olmuş küçələr, həm də genişdir necə də
Bəzəyir park və xiyabanları “küknar” Bakıda.

Çöl- çəmən ətri yayır parklarının gül- çiçəyi
Açılır hər tərəfə körpülü yollar Bakıda.

Bürüyür get-gedə ağ üzlü binalar şəhəri
Nə qədər insanımız sakin olubdur Bakıda.

İdmanın hər növünə bax nə saraylar tikilib
Keçrilir dünyada ən güclü yarışlar Bakıda.

Dolaşır yer üzünü şöhrəti baş kəndimizin
Unudar düşsə yolu Londonu lordlar Bakıda.

Hər tərəfdən bu yerə gündə turistlər də gəlir,
Bu gözəlliklərə heyran qalır onlar Bakıda.

Zakir, aç gözlərini bax gecə fəvvarələrə
Səni məftun edəcək çox belə anlar Bakıda.

Qədim Şabran şəhəri - Azərbaycanın ən qədim yaşayış məntəqələrindən biridir.

Bu qədim şəhərin yeri rayonumuzun Şahnəzərli kəndi yaxınlığındadır. Lakin aparılan qazıntı işləri göstərir ki, bu şəhər geniş bir ərazini əhatə etmiş, ona yaxın olan böyük ərazilərdəki torpaq sahələri, şəhərlər və kəndlər qədim Şabrana tabe edilmişdir.

Şabran barədə tarixi mövzuda söz-söhbətlər bu gün də tükənmək bilmir. Bu məkan tarix boyu Avropadan Azərbaycana, İrana, Asiyaya, eləcə də cənub istiqamətində yerləşən digər ölkələrin ticarət və digər məqsədlərə gəlib keçməsi üçün böyük strateji əhəmiyyət kəsb edən quru yolu olub. Bu yol Qafqaz sıra dağları ilə Xəzər dənizi arasında yerləşirdi.

Bunu görkəmli tarixçilərin, alimlərin və eləcə də digər tədqiqatçıların bu ərazidə apardıqları çoxsaylı arxeoloji qazıntılar və müxtəlif elmi araşdırmaları sübut edir. Şabranın qədimliyi barədə hətta bir çox xarici səyyahların, elm adamlarının, dövlət məmurlarının və görkəmli hərbi xadimlərin yazdığı və bu günümüzdə qədər saxlanılan əsərlərindən və xatirələrindən də oxuyub məlumatlanmaq olar.

Hal-hazırda indiki Şabran rayonu ərazisində sandıq forma-

lı qədim daş kitabələrin bir çox kənd qəbiristanlıqlarında mövcudluğu bu torpağın çox ulu və qədim olmasından xəbər verir.

Şabran sözünün yaranması barədə tarixçi alimlərin müxtəlif fikirləri mövcuddur. Bəzi alimlər bu yer adının əvvəlcə Şabiran, Şaburan, Şaporan, Sabiran kimi işlədilərək nəhayət indiki Şabran şəkilinə düşməsini qeyd edirlər. Bəziləri isə Şabran sözünün Şabu-gecə, ran- isə yer adını bildirdiyini izah edirlər. Bir qrup tarixçilər də Şabran sözünün sabirilərle əlaqələndirirlər və s.

ŞABRANIM

(Qədim Şabran şəhərinə həsr edilir)

Beşinci əsrdən sayılır yaşın,
Bu Şirvan, Şamaxı, Şəki qardaşın.
Şəmkirlə Şatarsa olub sirdaşın,
Ey vətən mülkünün gözü Şabranım,
Qəhrəman ərlərin sözü Şabranım.

Qərb-Şərq yolu üstə bir qala-məkan,
Tapdın ticarətdə fürsət və imkan.
Yüksək inkişafda oldun çıraqban,
Ey vətən mülkünün gözü Şabranım,
Qəhrəman ərlərin sözü Şabranım

Olubdur qoynunda yetmiş məhəllə,
Şöhrətin düşübdür dillərdən-dilə.
Düşməni çox əl atıb fitnəyə-felə,
Ey vətən mülkünün gözü Şabranım,
Qəhrəman ərlərin sözü Şabranım

Xain düşməni tapdı, axır ki, fürsət,
Başın çəkdi neçə-neçə müsübət.
Topladın özündə indi cəsarət,
Ey vətən mülkünün gözü Şabranım,
Qəhrəman ərəlin sözü Şabranım

Yenə parıldayır xoşbəxt ulduzun
Çalır asta-asta sədəfli sazın,
Bəxtiyardır igid oğulun, qızın,
Ey vətən mülkünün gözü Şabranım
Qəhrəman ərəlin sözü Şabranım

Bu günkü Şabran. Şabran rayonu 08 avqust 1930-cu ildə yaradılmışdır. Ərazisi 1,09 min kv.km-dir. Quba, Xaçmaz, Siyəzən rayonları və Xəzər dənizi ilə həmsərhəddir.

ƏLAVƏ ARAYIŞ. Qonşumuz Siyəzən rayonu 1940-cı ilin fevral ayının 11-də təşkil olunmuşdur. 1940-cı ildən 1959-cu ilə qədər Azərbaycan SSR-də inzibati rayon kimi fəaliyyət göstərmişdir. 1959-cu ildən 1992-ci ilin I yarısına kimi Dəvəçi (indiki Şabran) rayonunun tərkibində olmuşdur. 1992-ci ilin II yarısından hal-hazırda kimi yenə də ayrıca inzibati rayon kimi fəaliyyətdədir.

Şabran rayonunda əhalisinin sayı 01.01.2015-ci il tarixə 56,3 min nəfərdir. 1 kv. km əraziyə 52 nəfər əhali düşür. İllik təbii artım 742 nəfərdir. İl ərzində rayonda doğulanlar 1110 nəfər, ölənlər isə 368 nəfər, o cümlədən 1 yaşa kimi uşaqlar 11 nəfər təşkil edir. 2014-cü ildə 569 nəfər nigaha girmiş, 81 nəfər isə boşanmışdır.

2009-cu ilin siyahıyaalınmasına əsasən Şabran rayonunda əhalinin sayı 51533 nəfər olub. Siyahıya alınan həmin əhalinin milli tərkibi aşağıdakı kimi olub: Azərbaycanlılar 48254 nəfər, tatlar 1766 nəfər, türklər 1390 nəfər, ləzgilər 65 nəfər, ruslar 31 nəfər, tatarlar 8 nəfər, ukraynalılar 2 nəfər, digər millətlər

17 nəfər.

Rayon üzrə hüquqi təsərrüfat subyektlərinin sayı 250, fiziki təsərrüfat subyektlərinin sayı isə 3160-dır. İqtisadiyyatda çalışanların sayı 6,4 min nəfər, onların orta aylıq nominal əmək haqqı isə 324,3 manatdır. 2014-cü ildə rayonda 7831,0 min manatlıq sənaye məhsulu, 83113,8 min manatlıq isə kənd təsərrüfat məhsulu istehsal edilmişdir.

Həmin ildə rayon üzrə ticarət dövriyyəsi 61920,0 manat, əsas kapitalla yönəldilmiş vəsaitlər isə 48116,4 min manat təşkil edir. İl ərzində 1121 yeni iş yeri açılmışdır ki, onların da 1006-ı daimi iş yerləridir.

ŞABRAN

(Şabranın bu gününə həsr edilir)

O qədər qədimsən bilinmir yaşın,
Şahidi olmusan çoxlu savaşın.
Bir tarixdir qədim yazılı daşın,
Vətənin бүкүlməz qolusan, Şabran.
Süfrəsi bərəkət dolusan, Şabran!

Burdan keçib bir vaxt o İpək yolu,
Neçə nemət ilə karvanlar dolu.
Çox uzaq ellərdən qonağın olub,
Dostluq və qardaşlıq yolusan, Şabran,
Süfrəsi bərəkət dolusan, Şabran.

Bu yeri gözməklə heç doymaq olmaz,
Bu torpaq əzizdir, bil unudulmaz.
Qonaq turistləri narazı qalmaz,
Qədimdən qədimsən, ulusan, Şabran,
Süfrəsi bərəkət dolusan, Şabran.

Sən Şərq ilə Qərbin qapısı oldun,
Artdıqca şöhrətin göyə ucaldın.
Xain düşmənləri lərzəyə saldın,
Elin igid qızı, oğlusan, Şabran,
Süfrəsi bərəkət dolusan, Şabran.

Qayıtdı özünə tarixi adın,
Gözünə ox batdı düşmənin, yadın.
Fəxr edir səninlə Zakir övladın,
Onun həm sağ, həm solusan, Şabran,
Süfrəsi bərəkət dolusan, Şabran!

Şabran torpağı qalalar məskənidir. Bu qalaların ən möhtəşəmi isə yüksək dağ silsiləsində sıldırım qayalar üzərində hərbi strateji məqsəd üçün tikilmiş Cıraqqala istehkamıdır.

Cıraqqala Şabran elinin daşlaşmış yaddaşıdır. Dəniz səviyyəsindən 1232 metr hündürlükdə inşa edilmiş, V-VI əsrlərə aid edilən böyük hərbi məskəndir. Erkən orta əsrlər tarixinə aid olan bu qala dörd yandan qayalar və yarqanlarla əhatə olunmuşdur. Tarixçi alimlərin ehtimallarına görə Cıraqqala V-VI əsrlərdə tikilməsinə baxmayaraq 1200 ildən artıq, yəni XVIII əsrədək hərbi müdafiə məqsədi üçün isifadə olunmuşdur.

Mən Şabranın daş yaddaşı sayılan bu qalanı demək olar hər il ziyarət edirəm. Bu ilki, yəni 2015-ci ildə bura gəlişim isə yayın ən isti vaxtına təsadüf etmişdi. Ancaq piyada qalanın lap yaxınlığına getmək lazım idi. Yaşlı olsam da, normal nəfəs almağa havanın isti olması çətinlik yaratsa da biz düz qalanın yanına qədər yoxuşu çıxı bildik. Qala ilə bizim aramızda olan məsafə on metrdən də az idi.

Hava çox aydın idi. Bir anlığa qalanın duruşu, baxışı mənə çox canlı göründü.

Zakir Bayramlı oğlu Ramin müəllimlə Çıraqqalada

Çıraqqala mənə elə canlı göründü ki, hətta donmuş buz ürəkləri belə rıqqətə gətirə bilərdi. Əsrlərlə yaşı olan bu qədim tikili Azərbaycanın hərbi tarixinin bir möhtəşəm yadigarı kimi öz vüqarı ilə yenidən gözlərim önündə canlandı...

Açığını deyim ki, Çıraqqaladan Şabran ərazisini seyr etmək dəfələrlə mənə qismət olub.

Ömrümdə bir neçə dəfə mənə çox yüksəkliklərdən yerə baxmaq nəsib olub. Təyyarədən yeddi min metrədən artıq yüksəklikdən, Kazbek dağlarından, Elbrusun zirvəsindən, Şahdağından, Babadağdan, Dibrar dağından yerin üfüqə qədər uzanıb gedən ərazisini maraqla seyr etmişəm. Ancaq Çıraqqaladan tarixin neçə-neçə əsrlərin sınağından uğurla çıxmış Şabran adlı geniş bir ərazini adi gözlə seyr etdikcə ürəyim sanki dağa döndü.

Sanki bir neçə saniyə ərzində hansı qüvvəsə məni qala ilə birlikdə durna qatırı kimi topa-topa hərəkət edən buludların səviyyəsindən də yuxarı qaldırdı. Elə bil həmin zirvədən mən

dünyaya açılan pəncərəni axtarıb tapdım. Durduğum bu zirvə mənə yerdən 1232 metr yüksəklikdə yox, bəlkə də yerdən 10232 metr hündür göründü.

“Çıraqqala” qoruğuna aid məlumat lövhəsi

Aşağı baxanda hər dərd-qəmimi unuttum. Bir neçə saniyədən sonra hər şey kino lenti kimi gəlib gözlərim önündən keçməyə başladı. Əvəlcə yavaş-yavaş uzaq keçmişə, sonra isə bu günə və sabaha baxdım. Birdən bu əlçatmaz xəyallardan ayrılaraq qaladan Xəzər dənizinə qədər uzanan Şabran adlı bir məkanın geniş ərazisini seyr etdim. Olduqca yerdən hündür olan, uca bir zirvədə dayandığımı bir daha açıq-aydın duydum.

V-VI əsrlərdə texnikanın olmadığı bir vaxtda dəniz səviyyəsindən 1232 metr hündürlükdə tikilən belə bir möhtəşəm, hərbi-strateji əhəmiyyətli abidənin əzəmətini öz gözlərimlə təkrar-təkrar gördükcə heyranətimi heç cür saxlaya bilmədim. Vaxtıkən bu qalanın layihəsini verən mühəndisə, onu inşa edən zəhmətkeş insanlara ucadan min alqış dedim. Bu unudulmaz anlarda qalanın duruşu da məni özünə çox valeh elədi. Tikili

yerində sanki cəsur əsgər kimi çox vüqarlı dayanmışdı. Elə bil o kərpiclə, daşla hörülməmiş, mahir heykəltaraş tərəfindən qranitdən yonulmuşdu.

Qala mənə obrazlı şəkildə desək həqiqətən sanki uca zirvədə dayanan və bütün insanları qələbəyə səsləyən cəsur igid əsgər abidəsini xatırladırdı. Mən təkcə qalanın deyil, onu tikən insanların cəsarətinə, igidliyinə də çox-çox heyran qaldım. Çünki coğrafi şəraiti əlverişsiz dağlıq, sıldırım qayalıqlarla əhatə olunmuş belə bir ərazidə bu cür möhtəşəm tikintini aparan, hər cür çətinliyə, əzab və əziyyətə qalib gələn həmin insanları əsl qəhrəman adlandırmaq olar. O dövrlərdən neçə əsrlər ötsə də nə düşmənlərin xəyanətkar hücumu və saysız fitnə-fasadı, nə təbiətin şıltaqlığı qalanın vüqarına zərər qədər xələl gətirə bilməyib. Bu gün mənim gözümdə Çıraqqala düşmən üzərində saysız qələbələrlə yekunlaşan hərbi savaşların canlı bir nümunəsidir. O Azərbaycanın dilbər guşəsi sayılan **Şabran elinin vətənpərvərlik rəmzi, igidlik simvolu, daim hər bir şabranlının qulağında səslənən həzin qəhrəmanlıq simfoniyasıdır:**

ÇIRAQQALA

Uca dağlar zirvəsində tutdun qərar,
Sənə tez-tez qonaq olur sıx buludlar.
Sənin kimi şan-şöhrətli qalamı var?
Qalaların qalasısan, Çıraqqala.
Sən əbədi qalasısan, Çıraqqala.

Qartal kimi yuva qurdun dağ başında,
Bir tarix var kərpicində, sərt daşında.
Qalib çıxdın sən ədalət savaşında,
Qalaların qalasısan, Çıraqqala.
Sən əbədi qalasısan, Çıraqqala.

Bürclərində çoxlu tonqal alışırdın,
Qələbənlə düşmən ordusun çaşdırdın.
Bayramlarda küsənləri barışdırdın.
Qalaların qalasısan, Çıraqqala.
Sən əbədi qalasısan, Çıraqqala.

Burada çox igidlərin izi qalıb,
Torpağında düşmənlərin gözü qalıb,
Ölməz Dədə Qorqudumun sözü qalıb.
Qalaların qalasısan, Çıraqqala.
Sən əbədi qalasısan, Çıraqqala.

Sən Vətənin bir igidlik simvolusan,
Sən xalqımın güvən yeri-sağ qolusan.
Həqiqətə doğru gedən Haqq yolusan,
Qalaların qalasısan, Çıraqqala.
Sən əbədi qalasısan, Çıraqqala.

Sənin ilə fəxr eləyir qədim Şabran,
Qoy var olsun, min yaşasın Azərbaycan.
Yenilməyən vüqarına Zakir qurban,
Qalaların qalasısan, Çıraqqala.
Sən əbədi qalasısan, Çıraqqala.

Şabranın təbiəti. Şabran rayonu ən füsunkar və əsrarəngiz təbiətə malikdir. Azərbaycanın bir çox şair və yazıçıları, rəssamları öz yaradıcılıq mövzusunun mənbəini Şabranın (keçmiş Dəvəçinin) insan qəlbini məftun edən əvəzedilməz təbiətindən götürmüşlər. Bu nadir məkan bir tərəfdən öz günəşli sahilləri ilə dünya turistlərini özünə cəlb edən mavi gözlü Xəzərlə, bir tərəfdən Böyük Qafqaz sıra dağlarının ətəklərində yerləşən təbiətin “ağ ciyəri” hesab olunan yaşıl libas geymiş meşəliklərlə, bir tərəfdən isə Samur-Dəvəçi

ovalığının ərazisi ilə əhatə olunmuşdur. Bu rayonun bərəkətli torpaq fondu Baş Qafqaz dağ silsiləsinin qolları, yan silsilənin cənub-şərq hissəsində yerləşir. Bu ərazi bir tərəfdə (ovalıq hissədə) okean səviyyəsindən 28 metrədən aşağıdırsa, digər tərəfdə (Dübrar dağ) dəniz səviyyəsindən 2220 metr yüksəklikdədir.

Şabran faydalı qazıntıları ilə də zəngindir. Bu ərazidə yerləşən neft, qaz, qum, çinqil və digər yerli faydalı qazıntı yataqları böyük təsərrüfat əhəmiyyəti daşımaqla uzun illərdir ki, istismar olunur.

Şabran ərazisində müalicə əhəmiyyətli çoxlu sayda **mineral bulaqlar** vardır. Bu bulaqların suyundan böyrək xəstəliklərinin müalicəsində geniş istifadə olunur. Onlardan **“Qalaaltı” və “Keçiqayası”** mineral bulaqlarını göstərmək olar.

Öz kimyəvi, fiziki tərkibinə görə Ukraynanın Lvov vilayətində Karpat dağlarının ətəklərində yerləşən Truskavets sanatoriyasının məşhur “Naftusya” suyundan heç də geri qalmayan şəfaverici “Qalaaltı” suyundan respublikamızda geniş istifadə edilir. Artıq uzun illərdən bəri bu bulaqların əsasında “Qalaaltı” sanatoriyası fəaliyyət göstərir. Hər il minlərlə xəstə burada böyrək, öd kisəsi, sidik yolları və digər xəstəliklərdən müalicə olunur. **2015-ci ildə burada yeni müalicə korpusu tikilmiş, sanatoriyanın ərazisi genişlənmiş, əlavə müalicə korpusları, otellər tikilib istifadəyə verilmişdir. Sanatoriyanın ərazisi tamamilə dəyişdirilərək və abadlaşdırılaraq dünya standartlarına müvafiq yenidən qurulmuşdur.**

Şabranın dağlıq ərazisinin digər yerlərində də yodlu, kükürlü və digər kimyəvi tərkibli, həyatı əhəmiyyətli müalicə suları mövcuddur. Bundan başqa rayonun Zağlı, Zeyvə və Dəhnə kəndləri ərazisində təbii formada yerin təkindən qaynar halda çıxan şəfaverici sular vasitəsilə bir sıra xəstəliklərin vanna formasında müalicəsi həyata keçirilir. Şabran ərazisində bir neçə yerdə (biri Mumlu kəndi ərazisindədir) müalicə

palçığı da vardır. Bu palçıqdan elmi-tibbi qaydada istifadə olunmasa da yerli əhali “türkəçarə” formasında ondan müxtəlif xəstəliklərə qarşı müalicədə geniş istifadə edirlər.

Sudan söhbət düşmüşkən mən rayonumuz ərazisində tikilmiş böyük respublika əhəmiyyətli **Taxtakörpü** su anbarından da söhbət açmaq istəyirəm. Sabran rayonunun ən füsunkar guşələrinin birində yerləşən Taxtakörpü su anbarının sahəsi 8,71 milyon kv. metrdir. Su anbarının tutumu (həcmi) isə 270 milyon kv. metrə bərabərdir.

Bu nəhəng tikintinin inşasına 2007-ci ildə başlanmış, 2013-cü ilin sentyabr ayının 28 -də isə başa çatdırılmışdır.

Böyük su anbarı Azərbaycanın Abşeron yarmadasının, xüsusilə Bakı və Sumqayıt şəhərlərinin əhalisinin şirin su ehtiyatını təmin etməklə bərabər bu yarmadada suvarma işlərini həyata keçirmək üçün də geniş imkanlar yaradır.

Taxtakörpü su anbarı Azərbaycanın ən iri torpaqbəndli su anbarıdır. Bu anbarın bəndi hətta Avropada ən böyük torpaq bənd hesab olunur.

Su anbarına suyun fasiləsiz daxil olmasını təmin etmək üçün bir sıra təmir-tikinti və quraşdırma işləri həyata keçirilmişdir. Belə ki, Azərbaycan Respublikasının şimal sərhədində yerləşən Samur çayı üzərindəki Baş Hidroqovşağ və Baş Suqəbuledici əsaslı təmir olunmuşdur. Samur-Abşeron su kanalının ilk 50 kilometrlik hissəsində isə təmir və yenidənqurma işləri başa çatdırılmışdır.

Su anbarına daxil olacaq suyun ilk mənbəyindən axıdılması üçün Xanarx kanalı, eləcə də Baş sudurulducu qurğu istifadəyə verilmişdir. Bu ərazidə inşa edilmiş təsərrüfatlararası beton kanalların uzunluğu 188 km.-ə bərabərdir.

Bu su anbarı tam işə düşdükdən sonra rayonumuzda mövcud olan kənd təsərrüfatına yararlı torpaqların bir hissəsinin suvarılması məsələsinə də baxılacaq. Rayonumuzun dilbər bir guşəsi Taxtakörpü haqqında topladığım bu məlumatları bir

daha oxuduqca mən çox sevindim. Özümü bu yurdun övladı sandığıma görə elə bil dünyanı mənə bağışladılar. Şair təbim yüksəldi, həmin mövzuda yazdığım bir şeir yadıma düşdü:

TAXTAKÖRPÜ

Saf suların şırhaşırıla axıb gəlir,
Dərələrə, yamaclara baxıb gəlir.
Sinəsinə gül-çiçəyi taxıb gəlir,
Yaraşıqsan sən Şabrana, Taxtakörpü,
Can verirsən Abşerona, Taxtakörpü.

Qədim dağlar qoynunda sən yer almısan,
Vətənimdə yüksəklərə ucalmısan.
Şöhrətinlə bu ölkəyə səs salmısan,
Yaraşıqsan sən Şabrana, Taxtakörpü,
Can verirsən Abşerona, Taxtakörpü.

Bu günlərdə mən neçə dağ, dərə aşdım,
Səni gördüm, tanımadım, əvvəl çaşdım,
Salam verdim, əlin sıxdım, qucaqlaşdım,
Yaraşıqsan sən Şabrana, Taxtakörpü,
Can verirsən Abşerona, Taxtakörpü.

Bol suyundan şoran düzlər cana gəlsin,
Bağ-bağçalar girsin yaşıllığa, gəlsin.
Sularında dincəlməyə sona gəlsin.
Yaraşıqsan sən Şabrana, Taxtakörpü,
Can verirsən Abşerona, Taxtakörpü.

Zakir sənin məkanında qonaq qalıb,
Zəhmətsevər insanlardan ilham alıb.
Sevgin çoxdan ürəyimdə yuva salıb,

Yaraşıqsan sən Şabrana, Taxtakörpü,
Can verirsən Abşerona, Taxtakörpü.

Şabran göllərlə də zəngin bir məkandır. Bu göllər Şabpanın gözəl və əvəzedilməz füsunkar təbiətini daha da gözəlləşdirir.

Rayonun ərazisində yerləşən **Ağzıbirçala gölü** Azərbaycanın ən böyük şirinsulu gölüdür. Bu göl Dəvəçiçayın hövzəsində yerləşir. Dəniz səviyyəsindən 24.9 metr çökəklikdədir. Sahəsi 1,5 kv.km.-dir.

Ağzıbirçala gölünün Xəzər dənizinə ən yaxın məsafəsi 2 km-ə qədərdir. Gölə Şabran, Dəvəçi və Taxtakörpü kimi 3 çayın suyu tökülür. Qara Dəhnə çayı (uzunluğu 4 km-ə qədərdir) isə öz mənbəini bu göldən başlayır və Xəzərə axır. Ağzıbirçala gölü haqqında əldə etdiyimiz məlumatlara əsasən gölün sahili girintili çıxıntılıdır. Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonundakı Sarvan kəndindən 3,5 km şərq tərəfdə yerləşir. Göl yerli və köçəri quşların, eləcə də müxtəlif növ balıqların məskənidir. Gölün uzunluğu bataqlıq sahə də daxil olmaqla 11,2 km, maksimal eni 3,5 km, sahil xəttinin uzunluğu isə 37,5 km-ə qədərdir. Xəritəyə əsasən gölə ildə 325 mm yağıntı düşür. Axın modulu 0,2 l/ saniyə, buxarlanma qabiliyyəti isə 800 mm-dir. Azərbaycanda nadir olan belə bir təbiət incisinin məhz bizim rayonumuzda yerləşməsi mənim şair qəlbimi coşduraraq rıqqətə gətirdi və mən bu gölə həsr etdiyim şəri yavaş-yavaş oxumağa başladım:

AĞZIBİRÇALA

İki yüz əlli göl Azərbaycanda
Vardır, qərar tutub onlar hər yanda.

Axarlı göllərin inan misli yox,
Onların iqlimi çox sevilir, çox.

Təbiət yaradan bu gözəlliyin
Tayı-bərabəri varmı, bir deyin?!

Göllərdən alınan çoxlu məhsullar
Ərzaqtək özünə geniş yer alar.

Xəzər sahilində Ağzıbirçala
Möhkəmçə qorunur, sanki bir qala.

Qış vaxtı olsa da güclü boran-qar,
Burda məskən salır köçəri quşlar.

Balıqla, quşlarla zəngin bu gölü,
Sayıblar Vətənin nadir bir gülü.

Şabran bölgəsində yerləşir bu göl,
Çaylarla Xəzərə birləşir bu göl.

Göllərin içində mirvari, inci,
Olubdur həmişə elin sevinci.

Bu şirin sulu göl Azərbaycanda
Yeganə sayılıb bütün zamanda.

Göldə olan şirin su ehtiyatı
Daim canlandırır burda həyatı.

Bu göl vaxtıykən bir liman olmuş,
Ov mövsümü quş, balıq ovlanmış.

Plana həmişə əməl edilmiş,
Ölkəyə bolluca gəlir gətirmiş.

İndi bağlansa da o köhnə liman,
Qanunsuz bir ova verilmir aman.

Gölə qonaq gələn minlərlə quşlar
Burada dincələr, burada qışlar.

Quşların məskəni olan bu yerlər
Ovçuların məkanıdır deyirlər.

Hər ov mövsümündə yüzlərlə insan
Gəlib ləzzət alıb etdiyi ovdan.

Qanunu qaydada ova gələnlər,
Silahla rəftarı yaxşı bilənlər

Ürəkcə ov edib burda həmişə,
Ovçuluğu seçib özünə peşə.

Zəngin ehtiyatlar vardır bu göldə,
Onunçun məşhurdur ağızda ,dildə.

Ölkənin çox varlı bu xəzinəsi
Quşların səs ilə alır nəfəsi.

Bu şəri bitirib düşürəm yola,
Getmir xəyalımdan Ağzıbirçala

II BÖLMƏ

TARİXİ YADDAŞLARDA DAŞLAŞMIŞ ULU ŞABRAN

*(QƏDİM ŞABRAN ŞƏHƏRİ VƏ ONUN KƏNDLƏRİ BARƏDƏ
ALINMIŞ MÜSAHİBƏLƏRDƏN)*

Qayıtdı özünə tarixi adın,
Gözünə ox batdı düşmənin, yadın.
Fəxr edir səninlə Zakir övladın,
Onun həm sağ, həm solusan, Şabran,
Süfrəsi bərəkət dolusan, Şabran!

İKİNCİ MÜSAHİBƏ

Qədim Şabran şəhərinin adı haqqında ayrı-ayrı mənbələrdən daxil olan müxtəlif məlumatlar mövcuddur. Şabran sözü Azərbaycan dilinə tərcümədə bir neçə mənanı verir. Bunlardan biri də **“gecə məkanı” mənasını daşıyır.**

Şabran Şirvanşahlar dövlətinin ən böyük şəhərlərindən olub. Bu qədim şəhər bir sıra arxeoloqların və tarixçilərin hələ bundan sonra neçə illər davam edəcək bir tədqiqat obyektidir. Şabranın ulu tarixi haqqında salnamələri oxuyub araşdırma apararkən bu yerin bizim bildiklərimizdən və təsəvvür etdiklərimizdən də böyük bir müzakirə obyektini olduğunu görürük. Son 20-30 ildə Şabran haqqında aparılan tarixi, arxeoloji tədqiqatlar və bu barədə yazılan elmi məqalələr sübut edir ki, Şabran mövzusu bu gün də gündəmədir. Şabran həmişəki kimi indi də Azərbaycan ədəbiyyatını, incəsənətini, şəhərsalma mədəniyyətini, eləcə də dövlətçilik ənənələrini özündə yaşadaraq bu günkü nəslə ötürən bir möhtəşəm tarixi və mədəni abidədir.

Şabranın hərbi tarixi, iqtisadiyyatın bütün sahələrində, xüsusilə ölkə daxili və xarici ticarət sahəsində uğurları, şəhərin süqutunun səbəbləri və digər məsələlər dəqiq elmi mütəxəssis araşdırmaları tələb edir. Şabran haqqında bizim müasir dövrə gəlib çıxan salnamələrdən belə aydın görünür ki, orta əsrlərdə Azərbaycanda fəaliyyət göstərmiş şəhərlərin tarixini öyrənmək üçün birinci növbədə məhz Şabrandan başlamaq lazımdır. Çünki Şabran özünün yerləşdiyi hərbi strateji mövqeyinə, iqtisadi inkişaf (xüsusilə ticarət) sahəsində tutduğu yerə, dövlətçilik baxımından böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Ərəb tarixçilərinin yazdığına görə Şabran şəhəri Sasani hökmdarı Xosrov Ənuşiravan (531-579) tərəfindən salınıb. **1124-cü il gürcü salnamələrində Şabran adının Şapur və İran sözlərinin birləşməsindən yarandığını qeyd edirlər.**

Bir çox Azərbaycanlı alimlərimiz qədim Şabran şəhərinin qalıqlarını arxeoloji baxımdan tədqiq etmiş, tarixi sal-

namələrə müraciət edərək bu məsələni kökündən araşdırmışlar. Belə alimlərdən Yaqub Mahmudovu, Rəşid Göyüşovu, Ziya Bünyadovu, Sara Aşurbəyli, Nərgiz Əliyevanı, F.Abbasovanı, A.Məmmədovu və başqalarını göstərmək olar.

Azərbaycan şairləri Əfzələddin Xəqani və Fələki (Səməvi) Şirvaninin şeirlərinə və dahi Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvinin “İskəndərnamə” poyemasına Şabran haqqında daxil olan məlumatlar bu qədim şəhərin tarixinin öyrənilməsinə geniş yol açır. Uzunmüddətli şiddətli döyüşlərə tab gətirməyən köhnə Şabrana düşmən 295 il (təxminən 3 əsr) bundan əvvəl od vurdu. Şəhər yandırılmaqla yanaşı tamamilə dağıdıldı. Köhnə Şabranın yerinə yeni Şabran tikilsə də (12 bürcdən ibarət qala divarları onun 1 bürcü daşdan, 11 bürcü isə saman kərpicdən tikilmişdi) o əvvəlki qüdrətini bərpa edə bilmədi.

Qədim Şabran şəhərində uzun müddət Cümə məscidi fəaliyyət göstərüb. Yerli əhali üçün bu məscid əsas ibadət yeri idi. Lakin həmin məscidin mövcud olmasının daha iki əlavə əhəmiyyəti vardı. Birinci bu ibadətqahda şəhərin xəzinəsi saxlanılırdı. İkinci mühüm dini tədris ocaqları sayılan mədrəsələr burada fəaliyyət göstərirdi.

QƏDİM ŞABRAN ŞƏHƏRİNİN YERİNİN AXTARIŞI, ARXEOLÖJİ QAZINTI İŞLƏRİNƏ BAŞLANMASI VƏ APARILMASI BARƏDƏ

*(Gəndov kənd orta məktəbin sabiq tarix müəllimi Osman
Paşayevlə müsaibə)*

-Osman müəllim, səksəninci illərdə Qədim Şabran şəhərinin yerinin axtarılması və arxeoloji qazıntı işlərinə başlanması məqsədilə təşkil edilmiş ekspedisiya haqqında nə deyə bilərsiniz?

-Səksəninci illərdə rayonumuzun həyatında baş verən ən əlamətdar hadisələrdən biri də Azərbaycan Elmlər Akademiyası-

sının Şirvan-Şabran ekspedisiyasının qədim Şabran şəhərinin axtarışı, şəhərin yeri tapıldıqdan sonra isə orada qazıntı işlərinə başlanması idi.

- Ekspedisiyanın fəaliyyət göstərməsi üçün yaradılmış qərərgahın harada yerləşməsi barədə məlumatınız varmı?

-O zaman mən Gəndov kənd orta məktəbində tarix müəlimi işləyirdim. Azərbaycan Elmlər Akademiyasının Arxeologiya və Etnoqrafiya bölməsində işləyən tarix elmləri doktoru Rəşid Bahadur oğlu Göyüşov məktəbə gələrək mənə bildirdi ki, sizin rayon ərazisində olan qədim Şabran şəhərinin üstünün açılması mənə tapşırılıb. Biz dəstəməzlə gəlmişik və yerləşmək üçün bizə bina lazımdır. Mən ona bildirdim ki, Gəndov kəndində köhnə məktəb binası var, o hal-hazırda istifadəsizdir. Dəvəçi rayon İcraiyyə Komitəsi və rayon Maarif Şöbəsi ilə danışib bu məsələni həll etmək olar. Söhbətdən sonra Rəşid müəllim rayona qayıdıb müvəqqəti - kənddə işləmək və yaşamaq üçün bina məsələsini həll etdi. Həmin gün məktəbin 2 xidmətçisinin köməyiylə köhnə məktəbin iki otağında kosmetik təmir aparıldı. Orada hər cür təmizlik və səliqə-sahman yaradıldı. Yaşamaq və işləmək üçün yararlı vəziyyətə gətirildi.

- Arxeoloji qazıntı işlərinə kömək məqsədilə Bakıdan gələn ekspedisiyaya rayondan və ya Gəndovun özündən əlavə işçi qüvvəsi cəlb olundumu?

- Bəli. Axşamüstü mən köhnə məktəbə gedərək ekspedisiya üzvləri ilə görüşdüm və vəziyyəti öyrəndim. Rəşid müəlim məndən xahiş etdi ki, ona 15 nəfər işçi (fəhlə) qüvvəsi tapmaqda köməklik edim. Mən evə qayıdıb qızım Mətanətlə danışdım. Dedim ki, keçən il sizinlə şagird istehsalat briqadasında işləyən uşaqları tapıb, onlarla söhbət elə. Kim istəyir Rəşid müəllimlə görüşüb işə qəbul olunsun. Qızım 2-3 gün müddətinə sinif yoldaşları ilə görüşüb 15 nəfərin işə qəbul olunmasına köməklik göstərdi.

-Rayonun ziyalı-tanınmış bir tarix müəllimi kimi qazın-

uların aparılması işində ekspedisiyaya hansı köməkliyi göstərə bildiniz ?

-Hər cür. Əlimdən gələn bütün köməkliyi göstərirdim.

Artıq Qədim Şabran şəhəri ərazisində qazıntı işlərinin başlanmasına start verilmişdi. Lakin müəyyən çətinliklər var idi. Rəşid müəllim xahiş etdi ki, qazıntı işlərini səmərəli təşkil etmək üçün onlara bir neçə xərək düzəltmək lazımdır. Mən ona taxta və mismar alınmasını və məktəbə göndərilməsini məsləhət gördüm. Məktəbdə əmək müəllimi və emalatxana ustası tərəfindən həmin xərəklərin düzəldilməsinə kömək etdim. Daha sonra sovxozun “Belorus” markalı traktoru və buldozeri vasitəsilə müəyyən edilmiş torpaq sahəsində qazıntı işlərinə başladıq.

- Qazıntı işlərinin vəziyyəti necə gedirdi? Eşitdiyimizə görə Bakı şəhərindən nüfuzlu alimlər, şair və yazıçılar qədim Şabran şəhərində aparılan qazıntıya baxmağa gəlib.

- Sonralar bütün işlər yavaş-yavaş qaydasına düşməyə başladı. Rəşid müəllim öz iş yoldaşları Əsgər, Verdixan, Fatma, Niyazi, Badisabah və başqaları ilə Qədim Şabran şəhəri ərazisində bir neçə sahədə qazıntı işləri aparırdı. Artıq qazıntı yerində qədim yaşayış binalarının qalıqlarının tapılmasına nail olmuşdular. Nəhayət onların üzünə uğur güldü. Ekspedisiya üzvləri üçüncü qazıntı sahəsində qazıntı işləri apararkən qala və qala divarları aşkar etdilər. Azərbaycan Elmlər Akademiyasının nüfuzlu alimləri: Ziya Bünyadov, Teymur Bünyadov, İqrar Əliyev, eləcə də Cabbar, Aləm, Qara müəllimlə bərabər onların yaxınları Əzizə Cəfərzadə, İlyas Tapdıq, Tofiq müəllim bir sözlə bir avrobus qonaq qazıntı sahəsinə baxmağa gəlmişdi. Onlar qazıntı yerlərinə baxdıqdan sonra mənim qonağım oldular. Axşam onların bir hissəsi baza binasında gecələdilər. İlqar Əliyev və həyat yoldaşı Əzizə Cəfərzadə, şair İlyas Tapdıq və Aləm müəllim isə bizdə qonaq qaldılar.

- Xahiş edirəm Ulu Şabran şəhərinin arxeoloji qazıntı

işlərində aşkar olunan eksponatların rəsmiləşdirilməsində və uçota alınmasında xüsusi fəallıq göstərmiş qızınız Mətanət haqqında oxucularımıza məlumat verəsiniz.

- Qızım Mətanət ekspedisiya tərəfindən tapılan eksponatları uçota alaraq Gəndov kənd orta məktəbin iki otağında toplamaqla Şabran muzeyinin əsasını qoydu. Düz 19 il (1980-1999-ci illər) həmin muzeyin işçisi və rəhbəri olub. 3000-dən artıq eksponatın toplanması, təmizlənməsi, ya-pışdırılaraq bərpa edilməsi, nömrələnərək verstatlara yazıl-ması, eləcə də onların saxlanması işinə rəhbərlik edib. Sonra həmin eksponatların bir hissəsini Dəvəçi rayon Diyarşünaslıq muzeyi bizdən təhvil aldı. Qalan hissəsi isə Bakı şəhərinə aparılaraq Azərbaycan Elmlər Akademiyasının arxivinə təhvil verildi.

- Rəşid Göyüşovun vəfatından sonra ekspedisiya işlərinə kim rəhbərlik etdi ?

- Rəşid müəllimin ölümündən sonra onun işini aspirantı Fatma Abbasova davam etdirirdi. O, bizim evdə qalırdı. Kiçik oğlum Yaşar da onunla birgə işləyirdi. Kənd uşaqlarından işçi qüvvəsi toplayıb qazıntı yerinə aparır, orada qazıntı işlərini həyata keçirirdilər. Mən özüm və rayonun Şahnazərli kənd məktəbinin tarix müəllimi Əsədulla müəllim də həmin illərdə Fatma müəllimə qazıntı işlərində çox köməklik etmişik.

- Aldığınız məlumata görə siz şəxsən Qədim Şabran şəhərinin qalıqlarının aşkar edilməsində yaxından iştirak etmişiniz. Həm də bir tarixçi kimi qazıntı işlərinin çoxunu izləmişiniz.

- Mən qədim şəhərin qazıntı aparılan sahələrində dəfələrlə olmuşam. Qədim Şabran körpüsünü biz, Fatma xanımla birlikdə aşkar edib tapmışıq. Hazırkı Bakı-Quba yolunun üst hissəsində - qərb tərəfdə Samur-Abşeron su kanalından 100 metr aşağı məsafədə Şabrançayın içindən Ərəblər kəndinə gedən hissədə 3 tağlı və bir-birinin arası 9 metr olmaqla daş

sütunları olan qədim körpü aşkar olunmuşdu. Şabrançayın kənarında diametri 2-3 metr olan iki quyunu da sonralar aşkar etdik. Qədim Şabranın mövcud olduğu illərdə bu quyularda qırmızı kərpic, küp, nehrə, səhəng və digər məmulatların bişirilib hazırlandığı ehtimal olunur.

Mənim zənnimcə bu şəhərin tarixinin dəqiq öyrənilməsi üçün 100 illərlə vaxt lazımdır. Çünki şəhər öz ərazisini o qədər dəyişib ki, haranı qazırırsan şəhərin qalıqlarının izləri ilə rastlaşırsan. Şabran çay boyu Pirəmsən kəndinin aşağı hissəsindən başlayıb Padar və Rəhimli kəndlərinə kimi qədim Şabran şəhərinin izləri var.

- Qazıntı işləri aparılan zaman əl əməyindən başqa texnikadan istifadə olunurdumu?

- Bəli, özudə həmin texnika bizə hava və su kimi lazım olurdu. Mən Rəşid müəllimlə qədim Şabran şəhərində arxeoloji qazıntılarında çox zəhmət çəkmişəm. Elə vaxtlar olub ki, qazıntı işləri zamanı birdən vəziyyət çox çətinləşib. Əllə torpağın qazınması və kənara daşınması artıq mümkün olmayıb. 100 tonlarla torpağı qazıntının üstündən və ətraf hissələrindən çıxarmaq lazım gəlib. Onda biz iş vaxtı başa çatandan sonra keçmiş Gəndov sovxozunun traktorlarından və rayon Suvarma İdarəsinin “ES” markalı buldozerindən bu məqsəd üçün dəfələrlə istifadə etmişik. Nəticədə yüz tonlarla torpaq qazıntı sahəsindən kənara çıxarılıb. Əgər onda biz texnikanın gücündən vaxtında və səmərəli istifadə etməsəydik qala bürclərinin üstünün açılmasına nail ola bilməzdik. Əl əməyi ilə isə bu cür nəhəng işlərin görülməsi yalnız əlçatmaz xeyallarda mümkün ola bilərdi.

Sonralar Fatma Abbasovanın ekspedisiyaya rəhbərliyi dövründə də mən bir neçə halda lazım olan texnikanı tapıb Qədim Şabran şəhərinin qazıntı işlərinə cəlb etmişəm.

- Osman müəllim, qazıntılar zamanı qədim Şabran şəhərinin aşkar edilmiş qalıqlarına xarici ölkələrdən də

baxmağa gələn vardımı ?

- Bəli, bu barədə xüsusi uçot jurnalımız var idi. Həm ölkə daxilindən, həm də xarici dövlətlərdən qazıntı sahəsinə daxil olan bütün insanlar bir-bir uçota alınırdı.

Mən Rəşid müəllimlə bir çox tarixçi alimlərin, tədqiqatçıların, rəhbərlərin, tanınmış səyyahların Şabran ekspedisiyasının işləri ilə maraqlanmasının, qazıntı sahələrinə baş çəkməsinin birgə iştirakçısı olmuşam. Fransa, İngiltərə, Amerika, Rusiya, Norveç və digər ölkələrdən gəlmiş alimlər qədim Şabran şəhərinin bir çox qazıntı aparılan ərazilərində olmuşlar. Onlar qazıntı aparın ekspedisiyanın işləri ilə yerində tanış olurdular. Sonra yerinə yetirilmiş bu işlərə və əldə olunan uğurlu nəticələrə yüksək qiymət verirdilər. Bu insanların söylədiyi çox qiymətli fikirlərdə **də ulu Şabranın qədim məşhur ticarət və liman şəhəri olduğu göstərilmişdir.**

- Eşitdiyimizə görə səksənci illərdən də əvvəl Qədim Şabran şəhəri ərazisində qazıntı işləri aparılıbmı. Bu doğrudurmu ?

- Bəli, doğrudur. Bizə məlumdur ki, Şabran şəhərinin arxeoloji qazıntılarına hələ 1935-ci ildə görkəmli rus alimi E.A.Poxomov tərəfindən başlanmış və 1939-cu ildə yenidən davam etdirilmişdir.

Bakı şəhərinə ikinci içməli su kəməri çəkilərkən kəmərin qədim Şabran şəhəri ərazisindən keçən hissəsi üçün qazıntı işləri aparılan zaman bir çoxlu qədim eksponatlar aşkar olunmuşdu. O barədə Sara xanım Aşurbəyli özü bizə belə söyləmişdi: “O vaxt bu qazıntı işlərində mən də bir aspirant kimi şəxsən iştirak etmişəm. “Sonralar görkəmli arxeoloq C.Ə.Xəlilovun rəhbərliyi ilə Şabranda qazıntı işləri davam etdirilmişdi.

1980-1998-ci illərdə, həmçinin Qazıməmməd-Mazdok qaz kəmərinin çəkilişi ilə əlaqədar olaraq Azərbaycan EA Tarix İnstitutunun Arxeologiya və Etnoqrafiya bölməsi tarix elmləri

doktoru, R.B.Göyüşovun rəhbərliyi ilə qədim Şabran şəhəri ərazisində geniş arxeoloji qazıntı işləri aparmışdır.

- Osman müəllim, Fatma Abbasovanın Qədim Şabran şəhəri haqqında yazılmış “Şabran” kitabı haqqında bir qədər məlumat verməyinizi xahiş edirik.

- R.Göyüşovun ölümündən sonra onun aspirantı F.Ə.Abbasova 2002-ci ildə yenidən Şabran şəhərinin qazıntı işlərini davam etdirmişdir. Nəticədə o, “Şabran” adlı çox qiymətli və maraqlı yeni bir tarixi əsər yazmışdır.

Fatma xanım əsəri yazıb qurtardıqdan sonra bizim evdə Əsədulla müəllim və mənimlə kitabın bəzi detallarının məsləhətləşməsini apardı. Nəticədə xüsusilə qala bürclərinin və emblemlərinin, ticarət yolunun istiqamətlərinin düzgün aydınlaşdırılması məsələlərində bizim söylədiklərimiz onun fikrləri ilə üst-üstə düşdü.

Bu kitabın nəşrində Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayon İcra Hakimiyyətinin Başçısı cənab Novruz Novruzovun böyük köməyi olmuşdur.

- Aldığımız məlumata görə Azərbaycan və bir sıra xarici ölkə elm ocaqlarının rəhbərləri, eləcə də arxeoloq-alimləri də qədim Şabranda qazıntı işləri aparılan yerdə olublar. Bu düzdür mü?

- Bəli, düzdür. Bu mövzuda mənim yaddan heç vaxt çıxmayan maraqlı xatirələrim var.

1981-ci ildə respublikamızda səyahətdə olan iki xarici ekspedisiya dəstəsi Qobustan qoruğuna və qədim Şabran şəhər qazıntı sahəsinə baxmaq üçün gəlmişdilər.

Rəşid müəllim mənə bildirdi ki, sabah bizim xarici ölkələrdən və Bakıdan gəlmiş mötəbər qonaqlarımız olacaq. Leningrad Ermitajının rəhbəri, Rusiyanın Qazan, Mahaçqala şəhərindən, Gürcüstanın raytaxtı Tibilisidən, Azərbaycan və s. Elmlər Akademiyasının rəhbərlərindən, eləcə də nüfuzlu və məşhur alimlərindən təşkil edilmiş 17 nəfərdən ibarət heyət

bizə qonaq gəlir. Biz qonaqları əla formada qarşılamaq üçün hər cür hazırlıq görməliyik.

Mənim köməkliyimlə biz hər cür hazırlıq tədbirlərini görüb başa çatdırdıq.

Ertəsi gün Bakı şəhərindən yola düşən qonaqlar gündüz saat 11-də Gəndov kəndinə gəlib çatdılar. Kənddə qonşuluqda Dəvəçidən usta Ağasının rəhbərliyi ilə (qarmon çalan oğlum Oktay da orada idi.) çalğıçılar dəstəsi toy məclisində iştirak edirdi. Musiqiçilərin təşəbbüsü ilə biz hətta gələn qonaqları da musiqi ilə qarşıladıq. Rəşid müəllim o dəmdə mənə yaxınlaşıb zarafatla dedi: “Bu nə mərəkədir, proqramızda bu ki, yox idi.” Mən gülə-gülə cavab verdim ki, qonşuluqda toydur. Çalğıçılar özləri televiziyaya çəkilmək üçün qonaqların qarşılanması tədbirində iştirak etməyə gəliblər.

Gələn qonaqlar maşınlara əyləşib ilkin baxış üçün qədim Şabran şəhərinin qazıntıları aparılan sahəyə yolandılar. Burada onlar şəhərin yeni aşkar olunmuş qalıqlarına baxa-baxa öz heyrətlərini heç cür gizlətə bilmirdilər.

Gələn qonaqlarımızın qədim şəhərin qazıntı aparılan ərazilərinə ilkin baxışı bir neçə saat çəkdi.

Sonra biz bazaya qayıdıb qonaqları süfrəyə dəvət etdik. İlk baxışda onların yemək-ışmək məclisinin yüksək formada təşkilindən çox razı qaldıqları hiss olundu. Birdən eşitdim ki, Rəşid müəllim məni çağırır. Ona yaxınlaşdım. Rəşid müəllim məni məclisin başında oturan şəxslə tanış edib dedi: “Bu yoldaş Leninqrاد Ermitajının direktoru Piatrovskidir. Siz onun çox xoşuna gəlmisiniz. Məsləhət gördü ki, bu kəndin sovet sədri kimi onun yanında oturasınız.

Məclisimizin aparıcısı ağsaqqal alimimiz Teymur Bünyadov idi. O, bir-bir qonaqlara söz verirdi. Nəhayət Rəşid müəllimə və mənə də məclisdə söz demək növbəsi çatdı. Məclisin sonunda aparıcı-ağsaqqal alimimiz Teymur müəllim özü də çox məzmunlu və gözəl çıxış etdi. O, öz çıxışında xalqımıza,

respublikamızın rəhbərlərinin və alimlərinin şərəfinə böyük sağlıq dedi. Və bildirdi ki, bu günki məclisin bu çür çox gözəl təşkil olunması onu bir aparıcı kimi çox sevindirdi və ruhlandırırdı.

- *Deyilənə görə dünyanın ən məşhur səyyahı Tur Heyerdal da qədim Şabran qazıntıları aparılan yerdə olub.*

- Bəli, olub. Dünyanın ən məşhur səyyahı Tur Heyerdal 1981-ci ildə ulu Şabran şəhərində oldu. Qazıntı yerlərinə çox həvəslə baxdıqdan sonra gildən hazırlanmış bir fiquru əlinə götürdü. Diqqətlə baxıb Rəşid müəllimdən soruşdu: “Bu nədir?” Rəşid müəllim cavab verdi ki, bu fiqur şəkər qabıdır. Burda yaşayan insanlar onun içərisinə şirniyyat, qax, xurma və s. yığıb keçmişdə çay içiblər. Tur Heyerdal gülərək dedi: Bu qayıq fiqurudur. Vaxtilə səyyahlar və tacirlər Xəzər dənizindən belə qayıqlarla üzüb Şabran çayı vasitəsilə bu şəhərə gəlirlər. Şəhərə baxıb ticarət etdikdən sonra isə yenə qayıq vasitəsilə geri - gəldikləri yerə dönüblər.

Tur Heyerdal sonra sözünə davam edərək dedi: “Şabran çox qədim şəhər olub. Böyük ticarət mərkəzi kimi dünyaya səs salıb. Şimaldan cənuba gedən ticarət yolunun üstündə yerləşib. Çox təəssüf ki, bu şəhəri işğalçı qoşunlar öz saysız hücumları ilə talan etmiş, insanları qırmış, hər yeri yandırmış və dağıtmışdılar. Şabran çayı isə öz sel-suları ilə çayın sahillərini get-gedə yuyaraq bu dağıdıcılıq işini daha da sürətləndirmişdir”.

Sonra Tur Heyerdal stolun üstündə olan bir çini buludu (iri boşqabı) əlinə alaraq soruşdu: “Bəs bu nədir?” Rəşid müəllim cavab olaraq bildirdi ki, biz buna bulud deyirik. Ona qonaqlar üçün düyü aşı-plovu tökərək ortalığa qoyuruq. Sonra kiçik bu boşqablarla hər kəs öz payını götürüb yeyir. Qonaq-səyyah çox razılığını bildirdi və buludu (iri boşqabı) yerinə qoydu. Boşqablar 6 ədəd idi. İki boşqab sağ salamat, 4 boşqab isə sınımışdı. Ekspedisiyada laborant işləyən qızım Mətanət

sınan boşqabların 4-nü də “moment” yapışqanı ilə səliqəli qaydada yapışdırmışdı. Rəşid müəllim Tur Heyerdalın buluda belə heyranlıqla baxmasını görüb ona təklif etdi ki, buludu sizə bağışlaya bilərəm. Qonaq səyyah sevinclə bildirdi: “Çox sağ olun! Ancaq onu mən sizdən yalnız respublika rəhbərinin sərəncamı ilə rəsmi şəkildə qəbul edə bilərəm. Mənim şəxsi ev muzeyimdə Şabrandan yadigar qalar.”

Daha sonra Tur Heyerdal bizimlə olan söhbətində bildirdi: “Bura gəlməzdən əvvəl Qobustan qoruğunda da oldum. O çox maraqlı tarixi abidədir. Və ən qədim insan məskənlərindən biridir. Elə zənn edirəm və düşünürəm ki, bəlkə də bizim əجدadlarımız özü də vaxtilə buradan köçərək Skandinaviya ərazisində məskunlaşmışlar. Deməli biz də sizinlə bir məkanlıyıq.” Gülüş ətrafı bürüdü və Rəşid müəllim boşqabı (buludu) kağıza bükərək maşına qoydu. Tapşırdı ki, bu qabın Bakıda rəsmiləşdirilərək qonağa verilməsi təşkil edilsin.

Sonra görüş səmimilik şəraitində başa çatdı. Tur Heyerdal və digər qonaqlar Bakı şəhərinə yola düşdülər.

- *Bildiyimizə görə Ulu Öndər Heydər Əliyev qədim Şabran şəhərinin qazıntı aparılan yerinə səfər edib. Bu barədə nə deyə bilərsiniz ?*

- Bəli, Ulu Öndər Şabrana səfər edib.

Şabran şəhərinin ən yüksək titullu qonağı doğma Azərbaycanın dahi rəhbəri, dövlət başçısı, Heydər Əlirza oğlu Əliyev oldu. Qədim Şabran torpağı bu əziz və sevimli qonağı 1982-ci ildə təntənə ilə qarşıladı. H.Əliyev böyük bir qonaq dəstəsi ilə birlikdə qədim Şabran torpağına gəldi. Qazıntı işlərinə ictimai hissi ilə baxıb dedi ki, bu bizim doğma şəhərimiz, doğma yurdumuz, doğma tariximizdir. Biz onu daim yaşatmalı və dərinlən öyrənilməsinə çalışmalıyıq. Bu qədim Şabran dünya ticarət mərkəzlərindən olub. Eramızdan əvvəlki Alban şəhərləri içərisində ən zəngini və paytaxtlardan biri sayılıb. Çox təəsüflər olsun ki, biz onun aşkarlanmasına,

keçmiş tarixinin öyrənilməsinə gecikmişik. Ona görə də mən ekspedisiyanın rəhbərlərinə tapşırıram ki, gecə-gündüz çalışıb arxeoloji işləri gücləndirib şəhərimizi aşkar edib üzə çıxarsın. Sağ olun!

Rəşid müəllimin çoxdankı arusu idi ki, Şabran torpağında bu arxeoloji qazıntılar və elmi tədqiqatlar axıra kimi davam etdirilsin. Arxeoloji qazıntı sahələrində aparılan işin sürəti və keyfiyyəti artırılsın. Tarixi və elmi araşdırmaları yekunlaşdırmaq məqsədilə **qədim Şabran şəhərinin üstü tamamilə açıl-sın. Aşkar olunan hər bir eksponat hərtərəfli və dərinlən öyrənilsin. Nəhayət Dəvəçi rayonuna ulu Şabranın adı verilsin.**

ÇAYQARAQAŞLI KƏNDİ-ŞABRANIN QƏDİM YAŞAYIŞ MƏSKƏNİDİR

*(Şabran rayon İcra Hakimiyyəti Başçısının Çölquşçu kənd
İƏD üzrə nümayəndəsi Adıgözəl Əliyevlə müsahibə)*

- Adıgözəl müəllim, Çayqaraqaşlı kəndinin yaranma tarixindən, bu yaşayış məntəqəsinin adının haradan götürülməsi barədə məlumat vermənizi xahiş edirik.

- Kəndin yaranma tarixinin dəqiq vaxtı məlum deyil. Ancaq kənd ağsaqqalları deyirlər ki, ulu babalarının söylədiklərinə görə onların babaları da bu kənddə doğulub yaşayıblarmış. Kəndin adı barədə isə belə deyirlər ki, Qaraqaşlı adı bu ərazidə yaşayan tayfaların adından götürülüb. Bizim rayon ərazisindəki Qaraqaşlı kəndi Vəlvələçayın kənarında yerləşdiyinə görə Çayqaraqaşlı adlandırılıb.

Kənd ağsaqqallarının söhbətlərindən məlum olur ki, ilk dəfə bu kənd ərazisinə insanlar Azərbaycanın digər bölgələrindən mal-qara saxlamaq məqsədilə (qışlaq yeri kimi) köçüb

bu əraziyə gəlmişlər. Deyilənə görə elə kəndin adı da köçüb bu yerlərə gəlib burada daimi məskunlaşan əhali tərəfindən verilib. Respublikamızın ərazisində Qaraqaşlı adı ilə kənd və kənd inzibati ərazi dairəsi (o cümlədən Neftçala rayonunda) adlarına rast gəlmək olur.

- Tarixçilərin yazdığına görə Ulu Şabranın Çayqaraqaşlı və Hacıqaraqaşlı (1999-cu ilə kimi Acıqaraqaşlı adlanıb) kəndləri arasında dəniz limanı olub. Bu nə dərəcədə doğrudur? Sizdə bu barədə hansısa dəqiq məlumat varmı ?

- Bəli var. Bu iki kəndin arasında dəniz limanı olub. O dövrdə Şabran şəhəri böyük daxili və xarici ticarət mərkəzi olub. Bu limana Azərbaycan ərazisindən yüklər dəvə karvanları və atlar vasitəsilə gətirilib. Şabrana gələn və Şabrandan gedən yüklər gəmilər vasitəsilə daşınıb. Eyni zamanda qədim zamanda burada balıq yetişdirilən vətəgə də yerləşib. Bu vətəgə vasitəsilə o vaxtkı Şabran şəhərinin yüksək rütbəli adamlarının, eləcə də yerli əhəlinin ehtiyacları ödənilirdi. Daxili və xarici ticarəti genişləndirmək məqsədilə limandan xeyli miqdarda balıq ovlanılıb qurudular və satış üçün aparılmış.

- Deyilənə görə vaxtıkən bu kəndə üç yol birləşibmiş. Zəhmət olmasa deyın görək o yolların üç olmasının səbəbi nə olub?

- Doğrudan da, üç yol olub. Bunlardan biri kəndlə qədim Şabrani (mərkəzi) birləşdirən yol adlanıb. İkinci yola isə dənizkənarı yol deyilib. Bu yol əvvəlcə Xəzər dənizi kənarında yerləşən vətəgələri sonra isə Bakı şəhəri ilə birləşirmiş. Bu kəndlərin camaatı həmişə Bakıya həmin yol ilə gedib gəlirlərmiş. Üçüncü yol isə el arasında "Nikolay yolu" yəni dəmir yolu olub. İndi o yoldan heç bir iz qalmayıb. Deyilənə görə həmin yol dənizdən 500-800 metr aralı şimal sərhəddindən Bakıya qədər uzanırmış.

-Kənddə mövcud olan məhəllələr haqqında nə deyə bilərsiniz ?

-Kənddə 4 məhəllə var. Bunlar aşağıdakılardır:

Qabaq məhəllə

Arxa məhəllə

Təzəkənd məhəlləsi

Farçıxçılı məhəlləsi

Bu məhəllələrin sakinləri isə nəsilələrinin adları ilə çağırılırlar. Məsələn: Ali uşağı, barıxçılılar, hacımuradlılar və s.

-Keçmişdə və indi burada yaşayan əhalinin əsas məşğuliyyəti nədən ibarət olub ?

-Kəndin əhalisi keçmişdə maldarlıqla, əkinçiliklə və balıqçılıqla məşğul olub. İndi isə dəniz kənarındakı vətəgələr bağlandığı üçün kənd sakinləri özlərinin ərzaq təminatı məqsədilə kənd təsərrüfatının heyvandarlıq, quşçuluq, əkinçilik və digər sahələrini inkişaf etdirirlər.

-Kənddə hansı sosial obyektlər mövcuddur?

-Çayqaraqaşlı kəndində müasir tikinti və təhsil tələblərinə cavab verən orta məktəb, kitabxana və həkim ambulatoriyası fəaliyyət göstərir. Bundan əlavə dini ibadət yeri hesab olunan məscidimiz də var, tarixi də çox qədim deyil. On il bundan əvvəl kəndin camaatı köhnə məscidi sökərək yerində mişar daşından yeni məscid binası tikib istifadəyə verdilər.

HACIQARAQAŞLI KƏNDİNİN TARİXİNƏ DAİR ...

(Kəndin ağsaqqal ziyalısı Əhməd Əkbərov (Əhməd Bilicili) ilə müsahibə)

- Əhməd müəllim, 27 ildir ki, bu kənddə yaşayırsınız. Uzun müddət bu kənddə müəllim və direktor vəzifəsində işləmişiniz. Hacıqaraqaşlı kəndinin tarixi haqqında bizi maraqlandıran məlumatı sizdən almaq olarmı?

- Niyə olmur. Mən 1988-ci ildə həkimlərin məsləhəti ilə ailəmlə birlikdə Şabran (keçmiş Dəvəçi) şəhərindən bu kəndə

köcdüm. Elə həmin andan sanki həyatımda yeni və unudulmaz bir səhifə açıldı. Burada yaşamağa və məktəbdə müəllim işləməyə başladım. Elə ilk günlərdən bu kəndin tarixi keçmişi ilə maraqlandım və onu öyrənməyə səy göstərdim. Bu məqsədlə bu kəndin ağsaqqalları və ağbirçəkləri ilə sıx əlaqə saxladım.

Hacıqaraqaşlı kəndi bir tərəfdən ana Xəzərin mavi suları ilə qovuşur. Ona görə də bu kəndin təbii iqlim şəraiti və kənddə yaşayan insanların həyatı Xəzər dənizi ilə çox sıx bağlıdır.

Bu məkan Dəvəçi çayın, Şabranın ən səfalı güşələrindən biridir. Qədim zamanlarda məşhur Dənizkənarı ipək yolu da buradan keçib. Vaxtıkən Qədim Şabran şəhəri mövcud olan vaxtlarda Hacıqaraqaşlı və Çayqaraqaşlı kəndləri arasında gəmilərin sahilə yan alması, gələn yüklərin boşaldılması, göndəriləcək yüklərin isə yüklənməsi üçün dəniz limanı olub.

Respublikada yeganə hesab olunan “hərəkət edən” qumlar bu ərazini daha da təbii cəhətdən gözəlləşdirib füsunkar edir. Kəndin yaxınlığındakı Ağzıbirçala gölü bu məkanın qiymətini daha da artırır. Çünki hər ov mövsümündə Azərbaycanda yeganə şirin sulu göl sayılan Ağzıbirçalaya gələn ov həvəskarlarının sayı tükənmək bilmir. Hər mövsüm zamanı Bakı, Sumqayıt, Şabran, Quba, Xaçmaz və respublikamızın bir çox digər şəhər və rayonlarından bura qanunu əsaslarla ov etməyə gələnlərin sayı ildən- ilə çoxalır.

Kəndimiz həm də gözəl istirahət yeridir. Bu ərazidə Xəzər dənizinin öz parlaqlığı ilə göz qamaşdıran təmiz və şəfaverici suyuna, sahillərin isə can dərmanı hesab edilən isti və müalicəvi qumlarına söz ola bilməz.

Kənddəki qəbir daşlarındakı qədim yazıların bir qismi oxunsa belə buradakı kənd qəbirəstanlığının yaşı bilinmir. Qədim qəbir daşları bu kəndin tarixini çox uzaq keçmişlərə aparıb çıxarır.

- Eşitdiyimə görə siz bu kənddə məktəb direktoru işlədiyiniz vaxtlarda məktəbin şagirdləri ilə birlikdə kəndin

tarixi ilə bağlı bir sıra araşdırmalar aparmısınız.

- Doğrudur aparmışıq. Məktəbin yuxarı sinif şagirdləri ilə birlikdə apardığımız seçmə qazıntı işləri dediklərinizi təsdiqləyir. Təsadüfə deyil ki, məktəbin IX sinif şagirdi Ramal Əkbərov Bakı şəhərində keçirilən “Doğma diyarım-Azərbaycan” Respublika baxış-müsabiqəsinin arxeoloji və etnoqrafik maddi-mədəniyyət nümunələri nominasiyasında III yeri tutub. O, Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin 07 fevral 2004-cü il tarixli diplomu ilə təltif edilmişdir.

- Kəndin adının haradan götürülməsi barədə məlumatlar sizdə maraq doğurubmu?

- Bəli, özü də çox. Bu maraq hələ bu kəndə gəldiyim ilk gündən məni özünə cəlb edib. Hər dəfə mən kəndin qocaman sakinlərindən bu yaşayış məskəninin tarixi haqqında çoxlu rəvayətlər və söyləmələr eşidirdim. Kəndin adı ilə bağlı iki mənbə var. Bunlardan birincisi və ən maraqlısı kəndin sakini olmuş, 102 yaşında dünyasını dəyişmiş Səriyyə nənənin sağlığında kəndin adı ilə bağlı mənə söylədiyi rəvayət idi. O, bu hekayəti hər dəfə danışdıqda böyük həyacan hissi keçirərdi.

Səriyyə nənənin söyləmələrindən:

-Çox-çox qədim zamanlarda qədim karvan yolunun üstündə yerləşən bu kənd 10-12 evi olan kiçik bir yaşayış yeri idi. Bu balaca obanın sakinləri demək olar ki, hamı bir-birinə qohum idilər. Bunlardan ən varlısı olan bir kişinin 1-2 dəvəsi, 3-4 camışı varmış. Hamı onu “ağa”-deyib çağırırdı. Lakin övladı yox idi. Buna baxmayaraq o həyat yoldaşı ilə xoşbəxt yaşayıb, kəndin bütün sakinləri ilə yaxşı münasibətdə idi. Bir çox illər övlad həsrəti ilə yaşayan bu cütlük günlərin birində xoş bir müjdə aldı. Onların körpəsi olacaqdı. Vaxt-vədə öz məqamına çatanda onların bir qız övladı oldu. Kəndin bütün qadınları səhəri gözləməyib elə həmin gecə ananı və uşağı ziyarətə gəldilər. Körpə sanki ay parçası idi. Hamı onun gözəlliyinə məftun olmuşdu.

Körpənin atası həmin il həcc ziyarətinə gedəcəkdi. Qızının adını da yalnız ziyarətdən qayıdandan sonra qoyacağını bildirmişdi.

Vaxt keçdi. Ağa Həcc ziyarətini başa vurduqdan sonra kənddə hamıya elan elədi ki, körpə qızının adını Gülcənnət (yəni cənnətin gülü) qoyub.

Adqoyma mərasimi keçirən ağa bir cavan dəvə kəsib onun ətinə kəndin bütün camaatına bərabər payladı. Həmin gün o, and içibmiş ki, qız həddi-buluğa çatdıqda onu da Həcc ziyarətinə aparacaq.

Gülcənnət günbəgün böyüyürdü. Onun nurlu çeşməsi, ala gözlərinin üstündəki çatma qaşları ona baxanların hamısını heyran edirdi.

Aylar, illər ötdü. Nəhayət ağanın qızı böya-başa çatdı. Atası onu vəd etdiyi kimi Həcc ziyarətinə apardı. Ziyarətdən sağ-salamat qayıtdılar. Kəndin camaatı onları sevinclə qarşıladı. Gülcənnət dəvədən düşüb bütün kənd camaatı ilə mehriban-casına görüşdü. Onun onsuz da gözəl olan üz-gözü daha da nurlanmışdı...

Kənddə söhbət yayılmışdı ki, Gülcənnət atası ilə Kəbə ziyarətində olanda and içibmiş ki, ziyarəti başa vurub kəndə qayıtdıqdan sonra hər gün sübh namazını kənddən xeyli uzaqda yerləşən qoca, lakin hündürlüyü 40 metrədən çox olan qovaq ağacının altında qılacaq. Ziyarətdən qayıtdıqdan sonra artıq onun bu arzusu dəfələrlə çin olmuşdu. Anası isə bu məsələni eşidib qızına belə demişdi: “- Qızım, sənün üçün çox qorxuram. Həmişə ayıq-sayıq ol. Dənizdə güclü fırtına olanda oralara yaxın getmə. Həmin anlarda sahilə yaranan qum burulqanının altında qalıb məhv ola bilərsən”.

Ana dəfələrlə qızını bu qorxulu yoldan qaytarmaq istəsə də heç nə əldə edə bilməyib. Gülcənnət həmin yerdə və istədiyi qaydada ibadətini davam etdirirmiş. O, Həcc ziyarətində olduğu dövrdə verdiyi vədə hələ də əməl edirmiş.

Bu kəndin yaxınlığında Süsənli adında başqa yurd yeri də vardı. Bura uzaq yerlərdən çobanlar öz sürülərini qışlamaq üçün gətirərdilər. Çobanların arasında Hüseynağa adlı gənc bir çoban var idi. Çox ağıllı-kamallı, bədəni palıd kimi möhkəm, qorxmaz, gözəl-göyçək, ucaboy bir gənc idi. Yaxşı tütək çalırdı.

Bir gün səhər tezdən Hüseynağa sürülərini çöldə otaran zaman uzaqdan baxıb kiminsə tək tənha qovaq ağacının altında olduğunu görüb. Əvvəlcə sürüdəki köpəklərdən ehtiyat edib sürünün ağzını geri döndərüb. Sonra isə özü tək ağaca sarı gedib. Baxıb görüb ki, ağacın altında elə bil fənər yanır. Bir gözəl qız ağacın altında namaz qılır. Bu həmin Gülcənnət idi.

Gənc çoban qızı görən kimi sanki yerində donub qalıb. O, qız namazını qılıb qurtarana kimi lal-dinməz və hərəkətsiz dayanıb. Qız namazını başa vurub gedərkən Hüseynağa elə bil ayılıb. Gülcənnət gözdən itənə kimi onun dalınca baxıb. Həmin nəzənin sənəm gedərkən sanki onun aqlını da özü ilə birlikdə aparıb. Hüseynağa kor-peşman sürüsünün ardınca qaçıb gedib.

Gənc çoban sürüsünü sürərək yaşadığı Süsənli kəndinə aparıb. Gülcənnəti görmək, ona yetişmək ümidi ilə tez-tez sürüsünü qovaq ağacına yaxın olan otlaq əraziyə gətirərmiş. Nəhayət Hüseynağa Gülcənnəti yaxından görə bilib, öz istəyini ona çatdırıb. Gənclər həmin andan saf məhəbbətlə bir-birini sevməyə başlayıblar.

Hüseynağa hər gün səhər tezdən daxmasından çıxaraq qızı görmək arzusu ilə anasına: “Mən Qaraqaşlıya gedirəm.”- deyərmiş. Lakin gənclər bir-birini sevdiklərini valideynlərindən və kənd camaatından gizli saxlayırlarmış.

Günlərin bir günü Hüseynağa səhərə yaxın yuxudan diksinib ayılıb. Görüb ki, hava yaman dəyişilib. Bayırda şiddətli xəzri küləyi əsir. Dənizdə dəhşətli tufan abı havası var. Külək onun yaşadığı komanı sanki yerindən qoparıb kənara atmaq

istəyir. Elə bu an Hüseynağanın ürəyi yerindən qopmağa başladı. O, tez-tez öz-özünə təkrar edirdi: “Kaş Gülcənnət belə havada bu gün namaza gəlməyəydi”. Hüseynağa tələsik geyinib əsiyə çıxdı. Zalım külək sovrulmuş qumu və tozu göydə fırlada-fırlada sanki top kimi oynadırdı. Kəndin içi və göyün üzü tozdan görünməz olmuşdu. Anası Hüseynağaya “belə havada heç yerə getmə, bala”- desə də gənc buna məhəl qoymadı. Çünki narahat qəlbi Gülcənnət üçün çırpınan Hüseynağanı bu dəqiqələrdə heç kəs getdiyi yoldan saxlaya bilməzdi.

Hüseynağa qaça-qaça Gülcənnətin dalınca getdi. Onlar nəhayət bir birini haraylayıb tapdılar. Lakin bir-birini tapsalar da hərə bir tərəfdə köməksiz və hərəkətsiz vəziyyətdə qaldılar. İnsafsız külək baş-gözlərini qumla doldurdu. Bir neçə saat ərzində gənclərin cəsədləri üzərində qum təpələri yarandı. İki gənc sevgili nə qədər cəhd etsələr də bir-birinə yetişə bilmədilər. Qumların burulğanında hər ikisi sanki hündür qum təpəsinin altında qalaraq faciəli surətdə yoxa çıxdılar...

Səhəri günü dənizdə fırtınanın dayanmasının, sahilə küləyin sakitləşməsinin, işə heç bir xeyri olmadı. Artıq gənclərin hər ikisi həlak olmuşdu. Hər iki kəndin sakinləri 40 gün gəncləri haraylayıb hər yeri axtardılar. Çox təəssüflər olsun ki, onları “gördüm”-deyən olmadı.

Bu faciəli hadisəyə görə o vaxtdan bu kəndə Acıqaraqaşlı deyiblər. İndi bilin və agah olun ki, bu kənd niyə görə Acıqaraqaşlı adlanıb.

Ancaq uzun illər ötsə də kəndin adı ilə bağlı əsl həqiqət üzə çıxıb. Məsələyə aydınlıq gətirilməsi üçün tarixçilərimiz də öz sözünü deyib.

Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin qərarı ilə 1999-cu ildən bu kəndin Hacıqaraqaşlı adı özünə qaytarılıb.

Digər mənbələrə görə Hacıqaraqaşlı kəndi Ağzıbirçala gölünə yaxın ərazidə yerləşdiyinə görə burada insanları sancan çoxlu sayda ağcaqanad və qurdlar olub. Ona görə də həmin səbəbdən bu yerə Acıqaraqaşlı deyilib.

III BÖLMƏ

TƏHSİL XƏZİNƏDİR, ELM İSƏ AÇAR...

*ŞABRAN (KEÇMİŞ DƏVƏÇİ) RAYONUNUN
GƏNDÖV KƏND TAM ORTA MƏKTƏBİ*

Təhsil xəzinədir, elm isə açar,
Bağlı qapıları hünərlə açar.
Bilik yollarına daim nur saçar.
Gəl öpüm üzündən, ana məktəbim,
Qoyma üzə kədər qona, məktəbim!

ARZULAR ÇİN OLANDA ...

-Allo, danışan kimdir ?

-Osman müəllimdir.

- Kimdir soruşan ?

-Zakir Bayramlıdır.

- Səsinizdən tanıdım . Çox gözəl. Nə əcəb Zakir ?

-Salam, müəllim. Xeyirdir Allaha şükür. Necəsiniz, keyf-əhvalınız necədir?

-Əleykəssalam yaxşıyam. Diqqətinizə görə çox sağ olun.

-Osman müəllim, elə bilirəm yaxşı yadınızda qalar. Gəndov məktəbi haqqında kitab yazacağım barədə sizə hələ iki il bundan öncə bir söz demişdim.

-Bəli demişdin, elə bil bu gün deyilən söz kimi yaxşı yadımda saxlamışam.

-İndi neçə vaxtdır ki, bu işə başlamaq istəyirəm. Kitabı yazmaq barədəki planlarımla bağlı çox insanlarla müxtəlif vaxtlarda görüşüb söhbət etmiş, məqsədimi qabaqcadan onlara bildirmişəm. Çətin, məsuliyyətli, lakin çox xeyirxah bu iş üçün çox insanlardan məsləhət, aidiyyatı qrumlardan isə razılıq almışam. Ancaq nə qədər çalışıram bu işə başlaya bilmirəm. Elə bil hansısa ilahi bir qüvvə ürəyimə məcbur edib deyir ki, bu çətin və məsul işə başlamazdan öncə mütləq bu kəndin həm sayılıb seçilən ziyalı və ağsaqqalı, həm də vaxtikən bu məktəbin direktoru və tarix müəllimi olmuş bir şəxs kimi sizdən mütləq xeyir dua alım. Və bu kitabda gedəcək bir sıra yazılar üçün də sizdən geniş müsahibə almalıyam. Bu məsələyə necə baxırsınız. Sizin kimi bir ziyalı ağsaqqalın-Gəndov kənd tam orta məktəbin sabiq direktoru və müəlliminin xeyir-duası ilə artıq bu işə başlamaq məsləhətli işdirmi ?

-Bəli, xeyirli olsun. Mən bu gün heç yerə getməyib öz evimdə sizi gözləyəcəyəm. İstənilən saat qulluğunuzda durmağa hazıram, buyurun, gəlin. Çoxdandır sizinlə görüşüb

söhbət eləməmişik. Gəndovda - evdə səbirsizliklə gözləyirəm. Sizi Qədəşəmi bulağından gətirilmiş bulaq suyundan hazırlanmış pürreng çaya da qonaq etməyə hazıram.

Gəndov məktəbi haqqında kitab yazmaq mənim çoxdankı arzum idi. Arzum dedim dünyada yaşayan bütün insanların ürəyində yuva salmış arzu sözünün mənası yadıma düşdü. **Arzu sözü-ensiklopedik lüğətdə insanların hər hansı fəaliyyətinin motivi, iradi yerinə yetiriləcək işin ilkin dövrü kimi izah edilir.** İcrası nəzərdə tutulan bu arzulara müəyyən dəyər vermək, onları qiymətləndirmək üçün ürəkdə yuva salan arzuların məzmunlarını və məqsədlərini (istiqlamətlərini) öyrənmək vacib şərtdir. **Arzu özü isə həmişə tələbat nəticəsində yaranan bəşərin incisi sayılan insanla yaşadığı mühit arasında müəyyən rabitə yaradan bir vasitə rolunu oynamışdır.**

Mənim zənnimcə arzuları 2 yerə bölmək olar. Aktiv və passiv. Aktiv arzular insanın öz həyat şəraitinin yaxşılaşması uğrunda mübarizəsi nəticəsində yaranan arzulardır. Bu arzular insanın yaşamaq uğrunda mübarizəsinin əsasını təşkil etməklə insanın irəli getməsinə kömək olan bir “ trampilin” rolunu ifa edir. Passiv arzular isə bir növ boş xülya kimi bir şeydir. Bəşər övladı yalnız öz təssəvvürlərində bu cür arzuların həyata keçməsi ilə kifayətlənir. Mən əvvəlki yazılarımda belə passiv arzu və xəyalları “əlçatmaz” adlandırmaqda bəlkə də səhv etməmişəm.

Lakin mənim Gəndov kənd tam orta **məktəbinin 85 illik** tarixinə dair kitab yazmaq kimi bir arzumun çin olması üçün müəyyən məqama ehtiyacım var idi. Ancaq gündəliyə daxil olmamış kimi sanki beynim və ürəyim bu işi başlamaq istədiyim zamanlarda elə bil mənə “hələ tezdir, gözlə” deyirdi. Ürəyimə dammışdı ki, zaman özü həmin vaxtın gəlib çatdığını nə vaxtsa özü mənə deyəcək.

Nağıllardakı kimi olmasın bir neçə ay bundan öncə ürəyim

mənə dedi ki, Gəndov məktəbi haqqında kitab yazmaq məsələsinə başlamaq üçün gözlədiyin vaxt artıq gəlib yetişib. Neçə ildir ki, yazacağın bu kitabın sujet xəttini və mövzusunun dəfələrlə özlüyündə müzakirə edib, konkret addım atmağın vaxtını gözləmişən. İndi artıq yubanmaq olmaz, yaş elə bil raket sürətilə öz işini görür. Vəfasız ömrə isə heç bircə an belə etibar etmək olmaz. Zalım Fələk isə ona inanıb bel bağlayanları həmişə yarı yolda qoyub.

Mənə evdə, başqa görüşlərimdə deyirlər ki, sən artıq yaşlanmışsan. Öz səhhətinin qayğısına qal. Qoy kitab yazmaq məsələsini cavanlar davam etdirsin. Mən isə onlara cavab verirəm ki, mən uzun illər Şabran rayon Təhsilinin canlı tarixini, yüzlərlə insan haqqında heç onların öz övladları bilməyən xatirələrimi bu günə qədər xəzinə kimi qoruyub saxlamışam. Əlimdə heç bir qeydiyyat dəftəri və gündəlik yoxdur ki, mən onu kiməsə verim ki, məndən sonra bu işi davam etdirsin. İnsan beyninin və yaddaşının sürətini isə köçürmək hələlik elmdə mümkün məsələ sayılmır. Mən hər dəfə onlara peyğəmbərimiz Həzrəti Mühəmməd Əleyhissalamın vaxtıkən elm, təhsil haqqında söylədiyi iki hədislə cavab verirəm: “İnsanlar elə bir sədəqə verə bilməzlər ki, öyrənilən, yayılan elmdən üstün ola”. “Elm öyrənən zaman birisini ölüm haqlayarsa, o şəhid sayılır.”

HAŞİYƏ. Bir nəfər yaxın qadın qohumlarımızdan biri mənim “Bir ömür yaşadım” adlı şeir və “Min ilə bərabər yüz il” adlı bədii-publisistik kitablarımı oxuyub yaxşı söz dilə gətirmək əvəzinə öz qəlbinə şübhə toxumu səpib. Həyat yoldaşıma deyib ki, deyəsən Zakir ölümündən yaman qorxur. Tez-tez kitablarında “olum” və “ölüm”-dən söhbət açır. Xəbər mənə çatdı. Söhbəti eşidən kimi özümü saxlaya bilməyib qəhqəhə çəkib ucadan ürək dolusu güldüm. Dedim: Mən dəfələrlə bu barədə sözümü öz yazdığım kitablarda da demişəm, bu gün də təkrar edirəm: “Olum” və “ölüm”- həyatın qanunudur. Yəni

bir gün yaranan insan günlərin bir günü də bu dünya ilə vidalaşib öz dünyasını dəyişməlidir. İstəyir padışah olsun, istəyir nöker, istəyir varlı olsun, istəyir kacıb, istəyir cavan olsun, istəyir qoca buna heç vaxt fərq qoyulmaz. Ona görə də belə şeyin fikrini heç çəkməyə də ehtiyac yoxdur.

Ümumiyyətlə mən xəstəlik, qocalıq və ölüm haqqında heç vaxt fikirləşməmişəm. Fikir eləməyə, dərd çəkməyə də heç dəyməz. Çünki bu üç bəla gələndə də bizdən icazə almadan, xəbərsiz gələcəkdir. Ən yaxşısını isə Allah özü bilir. **Ona görə də vaxt gedir.** Ömrün bu müdrik çağında əli əlin üstünə qoyub boş-bekar dayanmaq və nəyisə gözləmək olmaz. Yazıb-yaratmağın əsl məqamıdır. Bunun üçün əsaslı işə keçmək lazımdır.

Açığını deyim ki, mən bu kitabın ilk sözünü yazmağa başlayandan Allah-Taalaya dəfələrlə yalvarmışam ki, bu kitabın yazılıb başa çatmasında mənə yaxın kömək olsun, mənə möhlət versin ki, yazıb onu tamamlayım. Necə mənim “Tanrıdan istək” şerimin bir parçasında deyildiyi kimi:

Bu qocalıq yaman düşüb izimə,
Təqətsizlik meylin salıb dizimə,
Bel bükülüb, qırıq qonub üzümə,
Yalvarıram sənə hər gün namazda
Mənə möhlət əta elə bir az da.

Ömrüm boyu öz yolumla getmişəm,
Həyatımda nə lazımsa etmişəm,
Elə bilmə hər arzuma yetmişəm,
Mizrabımın gözü qalıb o sazda
Mənə möhlət əta elə bir az da.

Həsərət dolu illərimi bitirdim,
Vətənim, torpağımı itirdim,

Bəlkə bir gün gedib tapıb gətirdim,
Gərək onda körpü olum “Araz”da
Mənə möhlət əta elə bir az da.

Çünki varlı-kasıb, cavan-qoca olmasından aslı olmayaraq o, zalım Fələk çox insanların bir-birindən nəcib və gözəl arzularını ürəyində yarımçıq qoyub. Qısaca desək: “neçələrini pilləkəndən atıb, neçələrinin isə kamına çatıb.” Heç bu düşüncələrdən ayrılmamış cavan vaxtlarımda eşitdiyim bir rəvayət heç mənim rəyimi öyrənmədən gözlərim önündə kino lenti kimi canlanmağa başladı:

RƏVAYƏT: Qədim zamanlarda bir padşah öz ölkəsinin ucqarlarında möhtəşəm və dəbdəbəli bir qəsər tikdirirdi. Qəsər iki məqsədə: həm müdafiə, həm də yaşayış üçün nəzərdə tutulurdu. Qəsrin tikintisinə hətta xarici ölkələrdən də mühəndis və ustalar dəvət edilmişdi. Şahın fərmanı ilə xəzinədən tələb olunan maliyyə vəsaiti ayrıldığından qəsrin tikintisi üçün lazım olan hər cür inşaat materialı alınmış, xeyli işçi qüvvəsi bu işə səfərbər edilmişdi.

Bir neçə il keçəndən sonra bir gün şah xəbər çatdı ki, artıq qəsrin tikintisi tam qurtarıb. Qibleyi aləm öz əshabələri ilə təşrif buyurub gəlib təntənəli şəkildə qəsrin açılışını edə bilər.

Padşah bu xəbəri eşidən kimi çox sevindi. Çünki belə bir tədbiri keçirmək onun çoxdankı arzusu idi. Ona görə də yaranmış bu fürsəti heç cür əldən vermək istəmədi. Təcili baş vəziri yanına çağırıdırıb vəziyyəti ona nəql elədi. Təzə qəsrin açılışı üçün keçiriləcək təntənəli mərasimin planını hazırlamağı və bu tədbirin yerində baş tutması üçün yola tədarük görülməsini ona tapşırırdı.

Tezliklə yeni istifadəyə veriləcək qəsrin açılış tədbirlərinin keçirilməsi üçün yola hazırlıq mərhələsi başa çatdı. Padşah əmr etdi ki, qəsrin açılışına birinci göndərilən dəstənin tərkibinə hətta yaxşı ov etməyi bacaran igidlərdən də daxil

edilsin. Qabaqcadan yollanan dəstə padşah, saray əyanları və böyük qoşun dəstəsi yeni qəsр tikilən əraziyə gəlib yetişənə kimi açılışla əlaqədar olan bütün hazırlıq işlərini yerində tam başa çatdırmağa məsul idi.

Padşah, vəzir, vəkil və digər saray əyanları qoşunla birlikdə neçə müddət gecə-gündüz yol getdikdən sonra gəlib nəhayət qəsр tikilən yerə çatdılar.

Padşahın yeni tikdirdiyi qəsр çox möhtəşəm və dəbdəbəli bir tikili idi. Qəsр-sarayın mühüm tədbirlər üçün nəzərdə tutulmuş mərasim zalı, ayrı-ayrı məqsədlər üçün inşa olunmuş çoxlu sayda otaqları var idi. Yeni qəsр çox gözəgəlimli, saysız təbiət mənzərələri ilə zəngin olan bir yerdə: sıldırım dağın ətəyində, iti axan çayın kənarında inşa edilmişdi. Görünür bu ərazini seçən memar özü də təbiət vurğunu imiş. Çünki qəsр üçün çox çənnəti-məkan, ürəkləri fəth edən, onu öz füsunkarlığı ilə rıqqətə gətirən bir ərazi seçilmişdi. Qəsрin ətrafı sanki gözəl bir qoruğa bənzəyirdi. Burda ceyran, cüyür, dağ keçisi və digər müxtəlif çöl heyvanlarının, kəklik, qırqovul, turac və başqa çöl quşlarının əlindən tərpənmək olmurdu. Lalələr, güllər açmış, elə bil ki, bülbülləri özünə qonaq çağırırmışdı. Bülbüllər isə sanki öz valehedici səsləri ilə muğam oxuyurdular. Təbiətin özü Allahın yaratdığı bu təntənəni görüb sanki mat- məəttəl qalmışdı.

Ustalar tərəfindən qəsрə saxsı borularla içməli su çəkilmiş, burada yaşayış üçün şahlara layiq tələb olunan hər cür “konfort” şərait yaradılmışdı.

Padşahın tikdirdiyi bu qəsрin sanki dünyada tayı bərabəri yox idi. Saray nə saray, sanki bu geniş sahə parlaq ulduz kimi yanırdı. Onun göz qamaşdıran parıltısı adamı heyрətləndirərək az qala ağlını başından çıxardır, nağıllar dünyasındakı kimi əlçamaz füsunkar bir gözəllik aləminə aparırdı.

Padşah xəyallar aləmindən güc bəla ilə ayrıldığı üçün mərasim zalına keçmək istədi.

O, vəzir-vəkilinin və saray adamlarının müşayəti ilə dəbdəbə ilə bəzədilmiş geniş mərasim zalına daxil olanda bu möhtəşəm tədbirə dəvət alanlar hamı ayağa qalxdı. Möhtərəm səhiyyə yüksək alqış sədaları altında qarşılayıb yerlərinə əyləşdilər. Hamı şahın növbəti göstərişlərini gözlədi.

Zalda baş tərəfdə şah üçün xüsusi yer ayrılmışdı. O, əvvəlcə diqqətlə zala göz gəzdirdi. Sonra yavaş-yavaş irəliyə gedib dörd tərəfi sanki çıraq kimi yanan taxt-tacında əyləşdi. Taxtı-tac elə ilk baxışdan onun çox xoşuna gəldi. Çünki bu taxt-tac dünyanın mahir ustaları tərəfindən başdan-ayağa qızıl gümüşlə yüksək zövqlə işlənmiş, mahir sənətkar əli ilə bahalı zər-zibadan ona min cür bəzək vurulmuşdu.

Elə bu unudulmaz anda taxtın yanında adamın ağılı başından çıxara biləcək mələk cildi geyinmiş iki nəzənin sənəm biri soldan biri sağdan yelpiklə öz taxt-tacında oturmuş şahı yelpikləyirdi. Digər seçmə gözəllər isə həzin və incə musiqinin xoş sədaları altında şahın qabağında cürbəcür rəqs nömrələri ifa edirdilər. Cavan xidmətçilər-gənc qızlar və oğlanlar isə şahın taxt-tacının yanında müntəzir dayanıb onun əmrini gözləyirdilər.

Saraya düzülmüş tər güllərin və çiçəklərin bihüşedici ətri və qoxusu az qalırdı ki, adamın ağılı başından alsın. Təzə saray başdan-ayağa dünyanın bütün ölkələrindən gətirilmiş zərif, öz nadir ornament detalları ilə seçilən, nəbatı naxışları ilə insanı özünə cəlb edən, yüksək sənətkarlar tərəfindən toxunmuş xalçalarla bəzədilmişdi. Nadir quşların, xüsusilə xaricdən gətirilmiş növbənöv bülbüllərin cəh-cəhəsi az qala adamın hüşunu baqışından almaq həddinə çatmışdı.

Bütün bunları təzə tikdirdiyi qəsir-sarayda görən şah birdən elə bil çaşıb qaldı. Bir anlığa dərin xəyala getdi. Mələk nəvəzişli şirin xəyalar onu ovsunlayaraq öz ağuşuna aldı. Əvvəlcə şah elə düşündü ki, ünvanı səhv salıb təzə tikilən saray əvəzinə səhvən cənnətə gəlib düşüb. Ancaq ağılı və səbrini tez bir

zamanda zorla toplayıb özünü çaşdırmadı. “Nələt olsun şeytana!”- deyib tez özünü yığışdırdı sanki qəflət yuxudan ayıldı. Dərindən diqqət verib gördü ki, bura elə onun yeni inşası başa çatan qəsrdəki öz sarayıdır. Bütün saray əyanları, igid sərkərdələri, tədbirə dəvət almış dost-tanışları, hətta sevimli cangüdənləri də onun yanındadır. Bir sözlə saraydakılar hamı onun tanıdığı öz adamlarıdır. Şok vəziyyətdən çıxdığına görə bu dəmdə şahın üz-gözünə sevinc təri gəldi.

O, belə bir xoşbəxtliyin ona nəsib olmasına görə çoxlu şükürlər etdi. Bu məqamda az qala şadlığından quş tək qanad açıb uçmaq istəyirdi ki, özünü güc-bəla ilə saxladı.

Şah şok vəziyyətdən çıxar-çıxmaz o saat xidmətçilərə xüsusi işarə ilə süfrəyə yemək verilməsni tapşırırdı. Dərhal süfrələrə bütün dünya nemətləri: o cümlədən min cür meyvə-tərəvəz, mahir ustalar tərəfindən çəkilməmiş şirələr, şərbətlər və şərablar düzüldü. Ətri bütün sarayı bürümüş, üstündə min cür ədavəsi olan plov və digər yeməklər süfrəni bəzəməyə və bütün iştirakçıların nəzərini cəlb eləməyə başlamışdı. Plovun üstündə şahın əvvəlcədən göndərdiyi ovçuların ovladıqları ceyran-cüyürün bişmiş əti ürək açan zövqlə mahir aşbazlar tərəfindən xüsusi peşəkarlıqla hazırlanmışdı. Plovun və başqa təamların xüsusi zövqlə, sənətkarlıqla və ustalıqla hazırlanması məclisə yaraşlıq verməklə yanaşı hamının ağzını möhkəmcə sulandırdırmışdı.

Lakin şah sarayda düşdüyü xəyallar burulğanından hələ də tam ayrılı bilməmişdi. O, bu xəyallarla çarpışmada aciz qaldığı bir vaxda sarayın baş mühafizəçisi şahə məlumat gətirdi ki, aşağıda sarayın giriş qapısında bir nəfər əlində əsa tutmuş cındır geyimli qoca bir kişi onu görmək istəyir. Şah əvvəlcə bu xəbəri eşidib özünü itirdi, elə bil o saat mədəsinə soyuq canı doldu. Sonra hirsli başla əmr edib dedi ki, “qapıya gələn o şəxs kimdisə ona yemək-içmək və başqa nə istəyir aparıb verin. Əyər istəməsə onda döyün-qovlayın çıxıb

getsin". Lakin heç bir neçə dəqiqə keçməmiş belə tələm-tələsik bu məzmununda əmr verməsi heç onun özünün də xoşuna gəlmədi. Lakin məclisdə qürurunu sındırmasa da həmin bayaq dediyi sözdən o, bərk narahat olmağa başladı. İşlərin belə xoşagəlməz məcraya yönəlməsindən içində özünə bərk qəzəbləndi. Şahın dalağı bərk sancmağa başladı. Get-gedə heç bir əsas olmadan öz-özünə narahatçılığı, eləcə də şübhələri artmaqda davam elədi.

Sarayın mühafizə bölməsi şahın tapşırığı ilə mətbəxdən yemək-içmək götürərək sarayın qapısında dayanan qoca kişiyyə aparıb vermək üçün aşağı yollandı. Lakin cındır geyimli qoca onlardan heç nə almayıb dedi: Mən bura acından, hər hansı ehtiyacdən gəlməmişəm. Yemək şeylərinə də heç bir istəyim yoxdur. Ancaq şəxsən şahın özünə deyiləsi bircə kəlmə vacib sözüm var. Mənə izn verin yanına çıxıb ona sözümü deyib o saat çıxıb gedim. Məni yubandırmayın, hələ axşamacan gedəsi çox yerlərim var.

Mühafizəçi təzədən qəsrin yuxarı mərtəbəsinə şahın yanına qalxaraq aşağıda qapıda dayanan qocadan alınan xəbəri şahə çatdırdı. Zaldakı bütün əyləşənlər hələ də əlini süfrəyə uzatmayıb şahın əmrini gözləyirdilər. Sanki hamı tədbirin yubanmasını, mühafizəçilərin tez-tez zala gəlib-getməsi səbəbini bilmək istəyirdi. Şah mühafizənin rəhbərindən xəbəri alan kimi cındır geyimli qocanın onun yanına daxil olmasına icazə verdi.

Bir göz qırpımında əlində həsa tutmuş qoca kişi şahın sarayına daxil oldu. Düz şahın qaş-daşla bəzədilmiş taxtacının yanında dayandı. Şah qorxa-qorxa titrək səslə qocadan soruşdu: "Siz kimsiniz?" Qoca zalda əyləşənlərin eşidəcəkləri tərzdə uca səslə dilləndi:

-“Mən Əzrayılam, sizin canınızı almağa gəlmişəm”- Əlini süfrəyə uzatmaq istəyən şah qocadan bu sözü eşidən kimi o saat üzünün rəngi saraldı. Sanki oturduğu taxt-tac zəlzələ

olubmuş kimi möhkəmcə titrədi. Elə bil iki qüvvətli əl şahı taxt-tacdan götürüb yerə çırpdı. O, üzü üstə yerə yığılaraq o saat canını tapşırırdı. Sarayda qurulmuş möhtəşəm şadyanaliq məclisi bir anın içində ürəkləri ağladan sarsıdıcı qəm- kədərə çevrildi.

Sözümün canı odur ki, bu dünyaya heç etibar yoxdur. Şahlara güzəşt eləməyən, onun süftə tikəsi əlində ola-ola canını alan Fələk mənim kimi sıradan adamın sözünü heç eşitməyə belə vaxt ayırmaz. Ona görə də fürsəti heç cür əldən vermək olmaz.

Ən əsası isə ürəyim hərdən mənimlə bir yaxın adam kimi söhbət edərək mənə bol-bol təsəlli verir: “Qorxmadan və çəkinmədən qələmi ələ alıb işə başlamaq lazımdır. Sonrası ilə sənin işin yoxdur. Maşallah deyilənə görə çox səbrli və dözümlüsən. Bu sahədə Tanrı özü cənin bu nəcib arzunu çin etmək üçün çətin işlərini azanlaşdıracaq. Bütün bağlı elm, bilik və informasiya qapılarını üzünə açacaq. Əlinə götürdü- yün qələmin itiləşəcək, bu işi layiqincə başa çatdırmağa nail olacaqsan. Bir də ki, qəmi üzündən sil, kədər pərdəsini cırıb özündən uzaqlara at. Bu işə psixoloji cəhətdən özünü döyüşə gedən qorxmaz və cəsur bir əskər kimi hazırla.

Bir də ki, Kəndov kəndində sən o qədər dost və tanışın, keçmiş iş yoldaşların var ki, onların dəqiq faktlara və rəqəmlərə söykənən dediklərindən nəinki bu kitabı, hətta oncildlik bir əsəri yazıb tamamlamaq olar.

Yaşadığımız planetdə milyardlarla insan yaşayır. Lakin iki insanın həyat yolu barmaq izləri kimi yüzdə yüz bir-birinə heç vaxt uyğun gəlmir. Bu dünyada hər kəs bir cür həyat tərzini yaşayır. Bu bərdə mən **“Həyat yolu” adlı lirik poyemadan** bir parçada fikrimi poetik dillə belə ifadə etmişəm:

Bu dünyada saysız həyat yolu var,
Onu bircə-bircə keçir insanlar.

İnsan var yolunu sonadək gedir,
İnsan var, yarıda onu tərək edir.

İnsan var bir yolu çıxmamış başa,
Arzusu, istəyi toxunur daşa.

Gör nə əzablıdır həyat yolları,
Yollar əldən salmış çox oğulları.

Olsa da ürəkdə min-min diləklər,
Hamını nəzərə almaz mələklər.

Sağ keçmək istəsən həyat yolunu,
Yaxşı-yaxşı yoxla sağ və solunu.

Heç zaman haqq yolda, büdrəmə, azma,
Allahın qoyduğu qaydanı pozma.

Saxla hörmətini ağsaqqalların,
Onda öz-özünə çoxalar varın.

Özündən böyüyə kobudluq etmə,
Şeytanın dediyi yol ilə getmə.

Əgər sən gözləsən haram, halalı,
Başın heç bir zaman olmaz bəlalı.

Varlısan, kasıbsan gözlə həddini,
Düz get öz yolunla əymə qəddini.

İsrafçılıq etsən, bərəkət olmaz,
Allah kəlamları icra olunmaz.

Bilirsən ki, israf sayılır haram,
Kilova çevrilər toplansa qram.

Əgər sən qorusan haqq-ədaləti,
Demək qoruyarsan bu məmləkəti.

Tamahdan özünü sən riskə atsan,
Ömrə bilə-bilə zəhəri qatsan.

Dayana bilməzsən heç ayaq üstə,
Səhhətin pozular, olarsan xəstə.

Əgər tamahını boğa bilsən sən,
Vicdandan ləkəni silə bilsən sən.

Yaddan çıxarmasan rəhmi, insafı,
Mələklər çiyinə yazmaz günahı.

Düz yolda heç zaman etmə xəyanət,
Yoxsa qazanarsan özünə lənət.

Bil ki, bu dünyada itsə etibar,
Nə dost, qardaş olar, nə sevgili yar.

Dura bilsən əgər dilinə sahib,
O zaman olarsan həyatda qalib.

Kimin öz yolunda varsa nöqsanı,
Çalışıb aradan götürsün onu...

TƏHSİLİN İNKİŞAF TARİXİNDƏN QISA SƏTİRLƏR...

Təhsil mühüm strateji sahədir. Bu sahənin inkişafını təmin etmədən nə elmdə, nə mədəniyyətdə, nə iqtisadiyyatda, bir sözlə hər hansı sahədə heç bir irəliləyişdən, hərtərəfli uğurlardan söhbət gedə bilməz. Dünyada gedən qloballaşma prosesi gücləndikcə təhsilə olan maraq və tələbat gündəngünə artır. İnkişaf etmiş ölkələrdə ümumidaxili məhsulun həcmnin illik artım sürəti, iqtisadiyyatda və siyasi sahədə əldə edilən uğurlar bilavasitə təhsilə yeni-yeni üsulların və texnologiyaların tətbiq edilməsi ilə bağlıdır. Ona görə də təhsil işçilərinin qarşısında duran vəzifələr ildən-ilə daha məsul, həyatımız və dövlətimiz üçün daha çox önəmlidir. Ulu Öndər Heydər Əliyev 31 avqust 1999-cu il tarixdə Bakı şəhərində respublikanın təhsil işçiləri və ali məktəblərə daxil olmuş tələbələrlə görüşdəki nitqində bu məsələyə daha yüksək qiymət verib: “Təhsil sahəsi xalqımızın bu günü, millətimizin, dövlətimizin gələcəyi üçün ən vacib bir sahədir.”

Ulu Öndər Heydər Əliyəin ən layiqli davamçısı, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev də respublikamızda təhsilin inkişafına böyük diqqət göstərir. Prezidentimiz 11 sentyabr 2004-cü ildə Bərdə şəhərindəki Zərifə Əliyeva adına orta məktəbin açılış mərasimində söylədiyi nitqdə belə deyib: “Azərbaycanda təhsilə böyük diqqət göstərilir. Təhsil bilik, elm, tərəqqi deməkdir. Hər bir dövlət, hər bir xalq öz təhsilini daha da təkmilləşdirməyə çalışmalıdır.”

Göründüyü kimi Azərbaycan müstəqillik əldə etdikdən sonra respublikamızda bu vacib sahəyə diqqət və qayğı ildən-ilə yüksələn xəttlə inkişaf edir. Məhz bunun üçün də biz ölkəmizin təhsil siyasətini günyə standartları səviyyəsinə qaldırmaqla yanaşı onun keçdiyi yola həmişə nəzər salmalı, onun tarixini dərindən və diqqətlə öyrənməliyik.

RESPUBLİKAMIZDA TƏHSİL

Azərbaycanda ilk məktəblər V əsrin II yarısında fəaliyyət göstərməyə başladı. Bu məktəblərin bünövrəsini əsas etibarlı ilə dini təhsil təşkil edirdi. Uzun illər keçdikdən sonra həmin məktəblərdə dini təhsillə bərabər təbiət elmləri, texniki fənnlər də tədris olunurdu.

Hələ VII əsrdə inkişaf etmiş islam dövlətlərindən Azərbaycana (indiki şəhər və rayonların ərazisinə) islam dinini yaymaq üçün yüksək ruhani məktəblərində (Türkiyə, İran, Suriya, Maxaçqala, Şamaxı filialında və s.) təhsil almış ali təhsilli ruhanilər və axundlar göndərilirdi. Belə ali din adamlarının çox qismi yerli əhalinin hörmət və ehtiramını qazandığına görə iş müddətləri başa çatsa da, öz vəzifələrini tam yerinə yetirsələr belə bu torpaqdan getmək istəmirdilər. Onlar ömürlərinin sonuna kimi Azərbaycanda yaşamağı üstün tuturdular. Bu ali din adamları dünyalarını dəyişdirdikdən sonra da onların məzarları yerli xalqın ziyarətghahına çevrilib. O ziyarətghahlar yerli əhalinin bu günümüze kimi müntəzəm olaraq ziyarət etdikləri inanc yerləridir.

Artıq XX əsrin əvvəllərindən Azərbaycanın paytaxtı Bakıda, eləcə də digər böyük şəhərlərdə və kəndlərdə 5-illik rus-tatar məktəbləri fəaliyyət göstərməyə başladı. Bu məktəblərdə dini elmlərlə yanaşı dünyəvi elmlər də tədris olunurdu. Bu isə şagirdlərin dünya görüşünün formalaşmasına böyük müsbət təsir göstərirdi.

1918-ci ilin 28 mayında Azərbaycan Xalq Cumhuriyyətinin qərarına əsasən Azərbaycan Xalq Maarif Nazirliyi yaradıldı.

1921-ci ildə respublikamızın paytaxtı Bakı şəhərində Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunun fəaliyyətə başlaması respublikamızın təhsil ocaqlarını ali təhsilli kadrlarla təmin olunmasını xeyli yaxşılaşdırdı.

1930-cu ildə Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi İnstitutu öz qapılarını tələbələrin üzünə açdı.

1930-cu illərdə respublikada rayonların yaranması ilə əlaqədar olaraq bir çox rayon mərkəzlərində, qəsəbə və iri kəndlərdə yeni məktəblər açılmağa başladı.

Respublikamızda 1949-cu ildə ümumi 7-illik, 1959-cu ildə ümumi 8-illik, 1966-cı ildə isə ümumi orta təhsilə keçildi.

1976-cı ildə respublikamızda ümumi orta təhsilə keçid tamamilə yerinə yetirildi.

RAYONUMUZDA TƏHSİL

Şabranın (keçmiş Dəvəçinin) təhsil tarixi ötən əsrlərdən başlanır. Bu sahə əsasən öz başlanğıc tarixini VII əsrdən qabağkı dövrlərdən götürür.

Şabranda (keçmiş Dəvəçidə) məktəblər indi rayon mərkəzi hesab olunan keçmiş Dəvəçibazarda və bir çox böyük kəndlərdə fəaliyyət göstərirdi. Bu təhsil ocaqları məscidlərdə və məscidlər nəzdində yaradılmış dini məktəblərdə təşkil olunmuşdu. Burada dərslər ərəb dilində tədris olunmaqla ilahiyyat və şəriət dərsləri keçilirdi. Açığını deyək ki, bu məktəblər yalnız burada yaşayan əhalinin məktəbyaşlı uşaqlarının kiçik bir hissəsini əhatə edirdi.

VII əsrlərdə islam dinini yerli əhali arasında yaymaq üçün Şabran (keçmiş Dəvəçi) ərazisinə də ruhani və axundlar göndərilmişdi. Dünyanın tanınmış ali dini təhsil müəssisələrində yüksək təhsil almış həmin din adamları islam dinini təbliğ edib əhali arasında yayırdılar. Onlar öz işlərini başa çatdırdıqdan sonra belə indiki Şabran torpağını tərk etmək istəməmişlər. İndi onların uyuduğu məzarlar isə Şabran (keçmiş Dəvəçi) camaatının əsl inanc yeri olan ziyarətgahlara

çevrilmişdir. Belə din xadimlərinə Şabrandan (keçmiş Dəvəçikənd) Seyid Əmiraslanı, Qələgah kəndindən İbrahim Əfəndini, Pirəbədil kəndindən Şeyx Pirəbədili, Gömür kəndindən Şeyx Əzizəddini, Xəlfələr kəndindən Xəlifə Seyidəhmədi və başqalarını göstərmək olar.

İyirminci yüzilliyin əvvəlində Dəvəçibazarda, Qələgah, Pirəbədil, Zöhramı, Uqah, Gəndov, Çölquşçu, Orta Əmirxanlı, Çuxurazəmi, Ərəblər və digər kəndlərdə ibtidai təhsil verən dini məktəblər açılıb fəaliyyət göstərməyə başladı. Bu dini məktəblərdə dərs deyən şəriət müəllimlərindən Qələgahdan Abdulvahab Əfəndinin, Uqahdan Şəmsəddin Əfəndinin, Zöhramıdan Cəmaləddin Əfəndinin, Dəvəçikənddən Molla Heydərqulunun, Çölquşçudan Hacı Kərim Əfəndinin, Çuxurzəmidən Camal Əfəndinin adlarını göstərmək olar.

O vaxtlar indiki Şabran rayonunun kəndlərində ibtidai dini təhsil verən məktəbləri bitirən məzunların çoxu öz təhsillərini davam etdirirdilər. Onlar Azərbaycanın Bakı və Şamaxı şəhərində, eləcə də xarici dövlətlərdə-Türkiyədə, İranda, Məhəccalada və digər yerlərdə ali dini təhsil alırdılar.

Rayonumuzda təhsilin son 100 illik tarixi (1914-2014) çox ürək açan faktlarla zəngindir. Bunları saymaqla qurtarmaz. Təxminən bu ayrıca bir kitabın mövzusuudur. Lakin seçmə qaydasında bir neçə faktı qısa şəkildə də olsa bu kitabda qeyd etməyi vacib bilirik:

1914-cü ildə Pirəbədil kəndinin ziyalılarının və ağsaqqallarının, eləcə də imkanlı şəxslərinin yaxından köməyi ilə indiki Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonu ərazisində ilk dünyəvi məktəb açıldı. Bu Pirəbədil kənd 5-illik rus-tatar məktəbi idi. Zarafat deyildi böyük çətinliklə də olsa məktəbin açılması üçün böyük rus çarı II Nikolaydan rəsmi razılıq alınmışdı. Məktəb yeni tikilən binada yerləşirdi. Təhsil ocağında dərslər Azərbaycan və rus dillərində tədris olunurdu.

1918-ci ildə (bəzi mənbələrdə 1922-ci ildə) Dəvəçiba-

zarda (indiki Şabran şəhərində) də 5-illik təhsil verən məktəb fəaliyyət göstərməyə başladı.

1930-cu ildə Dəvəçi ərazisində inzibati dəyişiklik edildi. Dəvəçi rayon statusu aldı. Həmin ildə rayonun Zeyvə, Pirəmsən, İdrisi, Leyti, Uqah, Əmirxanlı, Qələgah, Düzbilici, Dağbilici, Zağlı, Mumlu, Bilici Qorğan, Zöhramı və başqa məktəbləri qurtaran məzunlar öz təhsillərini Pirəbədil kənd məktəbində davam etdirirdilər.

1934-cü ildə Pirəbədil kənd və Dəvəçibazar 5-illik məktəbləri 7-illik təhsilə keçdi. Bu rayonda təhsilin inkişafına güclü təkan verdi.

1937-ci ildə Pirəbədil kənd və Dəvəçibazar 7-illik məktəbləri orta məktəbə çevrildi. Rayon ağsaqqallarının söylədiyinə görə həmin ildə Qələgah kənd 7-illik məktəbin də orta məktəbə çevrilməsi etimal olunur.

1949/1950-ci illərdə artıq Dəvəçi rayonunda 7-illik və orta məktəblərin sayı artmışdı. Bu məktəblərdə savadlı və tələbkar müəllimlərlə yanaşı həmin təhsil müəssisələrinə rəhbərlik edə bilən güclü rəhbər kadrlar yetişmişdi. Bunlara Qorğan 7-illik (direktoru Şahbaba Məmmədov), Çaraq 7-illik (direktoru Fəyyaz Rəşidov), Nohurlar 7-illik (direktoru Əhmədsafa Cəfərov), Qələgah 7- illik (direktoru Ələkbər Xubyarov), Pirəmsən 7- illik (direktoru İsaq Quliyev) Dəvəçi qəsəbə orta (direktor müavini Naci Mehdiyev), Aşağı Gəndov 7-illik (direktoru Səkinə Rəsulova), Rəhimli kənd 7-illik (direktoru Nurəddin Həsənov) Pirəbədil kənd orta (direktoru Xudabaxış Cəfərov), Düzbilici kənd 7-illik (direktoru Hacı Məmmədov), Dağbilici kənd 7-illik (direktoru Bəşir Şükürov), Sovxoz 7-illik (direktoru Bayram Səfərov), Çölquşçu 7-illik (direktoru Camal Hüseynov) və digər təhsil ocaqlarını və onların rəhbərlərini göstərmək olar.

Həmin tədris ilində orta və 7-illik məktəblərlə yanaşı ibtidai təhsil verən məktəblərin sayı da xeyli artaraq 30-a

çatmışdı. Bunlardan Zeyvə kənd ibidai (müdiri Giləbatın Eyyubova), Ot sovxozu ibtidai (müdiri Mahmud Cəbrayilov), Güləh ibtidai (müdiri Gülcahan Məlikməmmədova), Bilici Qorğan ibtidai (müdiri İsmayıl Xəlilov), Aygünlü ibtidai (müdiri Əli Ağasıyev), Çayqaraqaşlı ibtidai (müdiri Mehdi Nəqdəliyev), Xəlilli ibtidai (müdiri Üzməli Mütəllibov), Çinarlar ibtidai (müdiri Güləli Məmmədov), Leyti kənd ibtidai (müdiri Yaqub Yusifli), Zöhramı ibtidai (müdiri Şirinxanım Hüseynova), Sincanboyad ibtidai (müdiri Səməd Süleymanov), Sarvan ibtidai (müdiri Abbasəli Məmmədov), Zağlı ibtidai (müdiri Gülməmməd Cəfərov) və digər məktəblərin adlarını qeyd etmək olar.

Dəvəçi rayon Xalq Maarif Şöbəsinin əmrilə 1950/1951-ci ildə ikillik müəllimlər institunu və digər məktəbləri bitirən 28 nəfər, 1951/1952-ci ildə 8 nəfər, 1952/1953-cü ildə isə 34 nəfər gənc-yeni kadrlar məktəblərə müəllim işləmək üçün göndərilmişdi.

Rayon məktəblərinin kadra olan ehtiyacını ödəməkdə Ouba ikillik Müəllimlər İnstitutu mühüm rol oynayırdı. Təkcə bir misalla fikrimizi tamamlayaq: Dəvəçi RXMŞ-nin 20.02.1953-cü il tarixli 962 sayılı əmri ilə Quba ikillik Müəllimlər İnstitutunu bitirmiş dil ədəbiyyat, tarix, təbiət-coğrafiya, ibtidai sinif ixtisaslı 17 gənc müəllim rayon məktəblərinə müəllim təyin edilmişdi.

Rayonumuzda ümumtəhsil məktəblərinin sayı artmaqda davam edib. Statistik rəqəmlərə müraciət edək: 1950-ci ilin başlanğıcında rayonumuzda 2 orta, 13 yeddiillik, 22 ibtidai, cəmi 37 məktəb olmuşdusa 2000 -ci ilin əvvəllərində 21 orta, 14 əsas, 13 ibtidai, cəmi 48 məktəb fəaliyyət göstərirdi.

2004/2005-ci tədris ilində rayonda 20 orta (4 şəhər, 16 kənd), 17 əsas (3 şəhər, 14 kənd) və 12 kənd ibtidai məktəbi var idi. Rayon üzrə fəaliyyət göstərən 49 məktəbdə cəmi 9688 nəfər şagird təhsil alırdı. Bu tədris ilində hazırlıq üzrə 1 sinif

(Dağbilici kənd orta məktəbdə), I-III siniflər üzrə 215 sinif komplekti, IV- IX siniflər üzrə 308 sinif, X-XI siniflər üzrə isə 74 sinif, rayon üzrə cəmi 598 sinif fəaliyyət göstərirdi.

Rayonumuzda təhsilin səviyyəsiniun respublika səviyyəsinə qaldırılmasında, onun durmadan inkişaf etməsində rayonumuzda çalışan əməkdar müəllimlərin rolu danılmazdır.

Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayon Təhsil Şöbəsinə tabe olan məktəblərdə bir çox təhsil uğurlarının əldə edilməsində respublikamızın əməkdar müəllimlərindən Veysəl Axundovun, İskəndər Babayevin, Şahbaba Məmmədovun, Elza Aslanovanın, Dilarə Məmmədovanın, Cavanşir Quliyevin, Sədaqət Əsgərovanın, Babək Xubyarovun, Bahəddin Əliyevin, Əntiqə Əkbərovanın və başqa əməkdar müəllimlərimizin əməyi də az olmamışdır. Dünyasını dəyişmiş respublikanın əməkdar müəllimlərinə Allahdan rəhmət diləyirik. Sağ olanlara isə can sağlığı arzu edirik.

Rayon Təhsil (keçmiş rayon Xalq Maarif) Şöbəsinə bir qayda olaraq rayonun ən bacarıqlı və təşkilatçılıq qabiliyyəti olan müəllimlər müdir təyin edilmişlər. Əldə etdiyimiz məlumatlara əsaslanaraq deyə bilərik ki, **1930-cu ildə Dəvəçi rayon statusu aldıqdan sonra rayonun fəaliyyət göstərdiyi (ilk birinci onillikdə) rayon Xalq Maarif Şöbəsinə Feyruz Hacıyev, Nəbi Rzayev, Əhəd Rzayev , Əli Cavadov və başqaları rəhbərlik etmişlər.**

Arxiv materiallarının tam yerində olmaması üzündən böyük çətinliklə də olsa sonrakı illərdə sənədlərlə və şifahi sorğulara əsasən aşağıdakı şəxslərin rayon təhsil şöbəsində müdir işlədiyini ardıcılıqla belə müəyyən etdik: **Heybət Quliyev, Xudabaxış Cəfərov, Xanbaba Məmmədov-1951-1965-ci illərdə. Sonrakı dövrlərdə isə Nurulla Xəlilov (1965-1966-cı illər), Akif Hacızadə (1966-1968-ci illər), Teyfur İsmayılov 1968-1970- ci illər), Tamara Qasımova (1970-1974-ci illər), Hətəmşah Osmanov (1974-1978-ci**

illər), Nurulla Xəlilov-ikinci dəfə (1978-1983-cü illər), Sabir Ağarzayev (1983-1987-ci illər), Ramiz Bağirov (1987-1992-ci illər), Babaş Şahpələngov (1992-1996-cı illər), Sabir Ağarzayev-ikinci dəfə (1996-2010-cu illər), Emin Mövsümov 2011-ci ildən hal-hazıradək) rayon Təhsil Şöbəsinə (keçmişdə Xalq Maarif Şöbəsi adlanıb) rəhbərlik etmişlər.

ALİ MƏKTƏBLƏRƏ QƏBULLA ƏLAQƏDAR QISA ARAYIŞ

Tələbə qəbulu üzrə Dövlət Komissiyasının Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonunun 1999-2014-cü il məzunlarının ali məktəblərə qəbul imtahanlarındakı nəticələrinə dair statistik məlumatlarından (Abituryent jurnalının 12-ci sayına olan əlavədən) qısa sətirlər:

1999-2014-cü illərdə rayonun orta məktəblərini bitirmiş abituryentlərin 877 nəfəri respublikanın ali məktəblərinə, 313 nəfəri isə orta ixtisas məktəblərinə qəbul olunmuşdur.

Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonu üzrə məzunlar içərisindən respublikanın ali məktəblərinə qəbul olunan abituriyentlər əsasən aşağıdakı ali məktəblərə üstünlük vermişlər:

I yerdə Bakı Dövlət Universiteti 106 nəfər 12,1 % ilə, II yerdə Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti 99 nəfər 11,3 %-lə, III yerdə Azərbaycan Müəllimlər İnstitutu 76 nəfər 8,7 %-lə, IV və V yerlərdə Azərbaycan Dövlət İqtisad və Azərbaycan İqtisad Universitetlərinin hərəsinə 68 nəfərdən cəmi 136 nəfər 7,8 %-lə, VI yerdə Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyası 65 nəfər 7,4 %-lə qərar tutublar.

Ümumiyyətlə 1999-2014-cü illərə aid olan həmin statistik rəqəmləri müqayisə etdikdə aydın olur ki, bu 6 ali məktəb rayon üzrə ümumi tələbə qəbulunun (cəmi 482 nəfərdir) 55 %-

ni təşkil edir.

Ali məktəblərə tələbə qəbulu siyahısında Şabran (keçmiş Dəvəçi) şəhər 2 saylı lisey-tam orta məktəbi (285 nəfər – ümumi rayon üzrə qəbulun 32.5 %-i qədər) birinci, 1 saylı şəhər tam orta məktəbi (182 nəfər-20, 75 %) ikinci yeri, 4 saylı tam orta məktəbi (125 nəfər-14,3 %) üçüncü yeri, 3 saylı tam orta məktəbi (48 nəfər-5,47%) dördüncü yeri tutur.

Kənd tam orta məktəbləri üzrə isə statistik məlumatların nəticələri belədir: **I yerdə Pirəmsən kənd tam orta məktəbi 29 nəfərlə rayon üzrə ali məktəblərə qəbul olunan abituriyentlərin 3.30%-i, II yerdə Ağalıq kənd tam orta məktəbi 27 nəfərlə 3,1%- i, III yerdə Şahnazərli kənd tam orta məktəbi 25 nəfərlə 2,85 %-i, IV yerdə isə Gəndov kənd tam orta məktəbi 24 nəfərlə 2,74 %-i təşkil edir.**

Tələbə Qəbulu Komissiyasının məzunların qəbul imtahanlarında göstərdiyi nəticələr barədə açıqladığı statistik məlumatlara əsaslanaraq görərik ki, **1999-2014-cü illərdə ali məktəblərə qəbul zamanı Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonundan 71 nəfər abituriyent 500 baldan yuxarı, 14 nəfər isə 600 baldan yuxarı yüksək nəticə göstərmişdir.**

1999-2014-cü illərdə Dövlət Tələbə Qəbulu Komissiyasının xətti ilə rayonumuzdan **313 nəfər abituriyent respublikamızın orta istisas məktəblərinə qəbul olunmuşdur.**

GƏNDOV KƏND TAM ORTA MƏKTƏBİN TARİXİNİ VƏRƏQLƏYƏRKƏN ...

**Tarixini yazmaq bir borcdur mənə,
Vurgunam ürəkdən çölə, çəmənə.
Zaman çay kimidir, axmaz tərsinə,
Çiçək açıb arzuları Gəndovun.**

Ekciklopediyada tarix sözünün-5 cür izahı var. Onlardan ikisinin qısa izahı belədir: Tarix cəmiyyətdə və təbiətdə gedən inkişaf proseslərini öyrədir; İnsan cəmiyyətinin keçmiş dövrünü geniş təhlil etmək yolu ilə hərtərəfli öyrənmək vəzifəsini qarşıya qoyur və s.

Qısaca olaraq bu söhbətimizdə mən tarixi-cəmiyyətin keçmişini öyrənən çox dəyərli qədim bir elm kimi səciyyələndirirəm.

Mənim yazdığım bu kitaba qədər istər Gəndov kəndinin özü, istərsə də bu gün kənddə fəaliyyət göstərən məktəb haqqında hansısa məlumatı almaq və ya toplamaq üçün mənbələr çox az idi. Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayon ümumtəhsil məktəbləri içərisində 6-cı, kənd ümumtəhsil orta məktəbləri içərisində isə 2-ci yerdə qərar tutan bu kənd tam orta məktəbi haqqında hansısa kitabdan və ya jurnaldan rəsmi məlumatlar əldə etmək demək olar ki, yox dərəcəsində idi.

Ona görə də bu gün kəndin tarixi ilə bərabər bu məktəbin də tarixini yazıya köçürərkən mən çoxlu çətinliklərlə üzləşdim. Lakin çətinliyə düşsəm də özümü itirməyib çıxış yolu axtarmağa başladım. Nəhayət ki, mən axtardığım o çıxış yolunu tapmağı bacardım. Çünki kitabın yazılmasını dayandırıb geri çəkilmək qətiyyəni mənim kimi bir qocaman təhsil işçisinə yaraşmazdı. Belə ki, mən bu işə başlayandan bu günə kimi fasilələrlə təxminən üst-üstə iki ilə yaxın bu kitabın yazılmasına vaxt sərf etmişdim. Bir də mən özüm də bir kitab müəl-

lifi kimi Gəndov kəndində və kənddəki orta məktəbdə son 50 ilin çəryan edən çox hadisələrini həm gözümlə görmüş, gözlə görə bilmədiyim hadisələr haqqında isə eşitmişdim.

Mənə rahatlıq verməyən həyəcanlarımın sayı azalmağa başlamışdı. Çünki artıq mənə kənddə və kənddəki məktəbdə baş verən hadisələr barədə bu kitab üçün canlı şahidlərdən müsahibə almaq və məlumatlar toplamaq müəyyən dərəcədə mümkün olmuşdu. Əsasən kənddə məskunlaşan, eləcə də kənddən kənarda yaşayan yaşlı insanlardan, bu məktəbdə müəllim işləmiş qocaman təhsil işçilərindən kitabın dəyərini və zənginliyini artırma biləcək bir sıra qiymətli məlumatlar əldə edə bilmişdim.

Bu kitabı yazmağa başlamazdan öncə mən məlumat əldə etmişdim ki, 1947-ci ilə qədər Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayon arxivində heç bir sənəd saxlanılmır. Məktəbdə isə 1930-1931-ci tədris ilindən – yəni Gəndov kənd ibtidai məktəbi fəaliyyətə başlayan gündən yeddiillik və orta məktəb kimi fəaliyyət göstərdiyi dövrlər də daxil olmaqla naməlum səbəblərdən arxiv tamamilə saxlanılmayıb. Araşdırmalar zamanı müəyyən edildi ki, 1967-ci ilin 24 oktyabrına kimi, 28 iyun 1969-cu ildən 01 sentyabr 1971-ci ilə kimi və 1978-ci ildən 1988-ci ilin axırına kimi olan illəri əhatə edən dövrlərin də əmr kitabları heç bir qanunu əsas və səbəb olmadan məktəbdə saxlanılmayıb. Ona görə də bu kitabın yazılması üçün yuxarıda göstərdiyim rəsmi qaynaqlardan bir mənbə kimi istifadə etmək mənə nəsisib olmadı.

Lakin soxsaylı axtarışlardan sonra rayon Təhsil Şöbəsinin arxivindən seçmə qaydasında bu kitab üçün hava və su kimi mənə lazım olan bir sıra qiymətli məlumatlar əldə edə bildim.

Oxucular üçün daha aydın olsun deyə mən məktəbin 85-illik tarixi haqqında topladığım məlumatları quruplaşdırdım. Həmin məlumatları xronoloji qaydada ardıcılıqla 7 mərhələyə ayırdım. Oxucular üçün başa düşülən tərzdə olsun deyə onları

aşağıdakı formada böyük çətinliklə sistemləşdirərək kitabda daha aydın şəkildə göstərməyi münasib hesab etdim:

1931-1948-cu illər

Bu dövrlərdə Aşağı Gəndov kəndində yeganə təhsil müəssisəsi kimi Gəndov kənd ibtidai məktəbi fəaliyyətdə olub. Arxiv sənədləri olmadığına görə topladığımız şahid ifadələrində Səkinə Rəsulova və digər bilikli, işgüzar müəllimlərin məktəbdə müdir və müəllim kimi çalışdığı göstərilir. İndi isə həmin illərin təhsil tarixinə qısa ekskursiya edək:

Gəndov kəndində Mürsəl bəyin keçmiş yaşayış evi müsadirə olunaraq məktəbin istifadəsinə verilmişdi. (Yetmişinci illərin əvvəllərində indiki iki mərtəbəli məktəb binası inşa olunanadək Gəndov məktəbi orada fəaliyyət göstərirdi)

1928-1932-ci illərdə bu binada kəndli gənclər məktəbi yerləşirdi. 1931-ci ildə burada 4-illik təhsil verən ibtidai məktəb açılmış və məktəb 1948-ci ilə qədər fəaliyyətini davam etdirib. Əslən Bakı şəhərindən olan Səkinə Rəsulovanın (o, rayonumuzun Zeyvə kəndindən olan kimya-biologiya müəllimi Seyfur Abdulkərimovla ailə həyatı qurmuşdu.) bu illər ərzində Gəndov kəndində təhsilin inkişafında mühüm rolu olub.

1949- 1966-cı illər

1949-1952-ci illərdə Gəndov kənd yeddiillik məktəbinin direktoru əslən Bakı şəhərindən olan Səkinə Rəsulova olub. Səkinə müəllimə həm də məktəbdə Azərbaycan dili və ədəbiyyatı dərslərini tədris edirdi. Bu kitabın müəllifi kimi mən Dəvəçi rayon Maarif Şöbəsinin 1949-1951-ci illərə dair arxivi üzrə əmr kitablarını araşdırarkən bu faktın yerində

əyani surətdə şahidi oldum.

Arxiv sənədlərinə əsasən Gəndov kənd 7-illik məktəbinin ilk buraxılışı da 1949-1951-ci illərə təsadüf edir.

Birinci buraxılışa aid əldə etdiyimiz siyahıya Yaqub və Mövlud Qurbanov qardaşlarının, Mədinə Ələsgərovanın, Azad İbrahimovun, Təhminə Ömərovanın, Abbəkir Rəsulovun, Badisabah Məmmədovanın və digərlərinin adı daxil edilib.

Məlumat üçün bildirim ki, bu məzunların əksər hissəsi o dövrdə rayonumuzun inzibati mərkəzinə gedərək 1937-ci ildən Dəvəçi qəsəbəsində fəaliyyət göstərən S. M. Kirov adına orta məktəbdə orta təhsillərini davam etdirirdilər.

Dəvəçi rayon Xalq Maarif Şöbəsinin 15 oktyabr 1951-ci il tarixli 411 sayılı əmri ilə Gəndov kənd 7-illik məktəb üçün aparılmış dərs bölgüsündə məktəbdə əslən rayonun Qələgah kəndindən olan 1967-ci ildən ömrünün son illərində mənimsədiyi təhsil sahəsində çalışmış Cəbi Cəbiyevin Azərbaycan dili və ədəbiyyatı müəllimi işlədiyi qeyd edilib. Həmin əmrdə Nəsir Həsənovun məktəbdə tarix-coğrafiya, Mərifət Sıracovanın fizika-riyaziyyat, Səkinə Rəsulovanın və Ramazan Səlimovun ibtidai sinif, Həsən Ələsgərovun isə bədən tərbiyəsi müəllimi kimi çalışdığı göstərilib.

Şöbənin əmrilə əslən Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonunun Zeyvə kəndindən olan Teyfur Abdulkərim oğlu Abdulkərimov 01 sentyabr 1952-ci il tarixdən Gəndab kənd 7-illik məktəbə direktor və təbiət müəllimi təyin edilib. (Əmr № 24, 03.09.1952)

RXMŞ-nin 15.08.1952-ci il tarixli 717 sayılı əmrilə isə Nəcməddin Təhməzov rayonun İdrisi kənd 7-illik məktəbindən azad edilib Gəndov kənd 7-illik məktəbinə fizimat (indiki bədən tərbiyə və ya fiziki tərbiyə) müəllimi təyin edilib. Həmin tədris ilində RXMŞ-nin 26.09.1952-ci il tarixli 855 sayılı əmrilə Bonskova Milaniya da bu məktəbə rus dili müəllimi göndərilib.

Əslən rayonun Qələgah kəndindən olan Müzəffər Cəmaləddin oğlu Səlimov Azərbaycan SSR MN-nin 18.08.1954-cü il tarixli 73 sayılı əmrinin 4-cü paragrafına əsasən Dəvəçi RXMŞ-nin 01.09.1954-cü il tarixli 337 sayılı əmrilə 01 sentyabr 1954-cü ildən Gəndab kənd orta məktəbinə direktor təyin edilib.

RXMŞ-nin 01.09.1954-cü il tarixli 361 sayılı əmrilə isə Nəcməddin Hüseynov məktəbə dərs hissə müdiri vəzifəsinə irəli çəkilib. Həmin dərs ilində Əbülfərz Quliyev məktəbə sinif müəllimi, Məmmədağa Rüstəmov isə fizika-riyaziyyat müəllimi göndərilib.

1955-ci ildə Mürşüd Paşayev, Volkova Ekaterina, Palina Evdokimova, Teyfur Abdulkərimov, Müzəffər Səlimov, Həzərpaşa Beydullayev, Səkinə Rəsulova, Nəcməddin Hüseynov, Məmmədağa Rüstəmov və başqa müəllimlər Gəndov kənd orta məktəbində tədris işinin yüksəlməsində böyük səy və bacarıqlarını göstərirdilər.

Həmin ildə Azərbaycan Respublikası Maarif Nazirliyinin 19.08.1955-ci il tarixli 1488 sayılı sərənsamı ilə Bəşir Kazımov məktəbə təbiət-kimya müəllimi göndərildi. Azərbaycan SSR MN-nin 20.08.1955-ci il tarixli 111 sayılı əmrinin 11 -ci paragrafı ilə isə Bircə Əliyarova rayonun Nohurlar kənd məktəbindən azad edilib Gəndov kənd orta məktəbinə sinif müəllimi köçürülüb. Respublika Maarif Nazirliyinin 05.07.1955-ci il tarixli 1662 nömrəli vəsiqəsi ilə sərəncama gəlmiş Mehparə Əfəndiyeva məktəbə fizika-riyaziyyat müəllimi təyin edilmişdir.

1954-1956-illərdə isə məktəbdə direktor vəzifəsində əslən Dəvəçi rayonun Zağlı kəndindən olan Abdulla Xalidşah oğlu Rəsulov işləyib. Abdulla müəllim ADU-nun tarix fakultəsini bitirmişdi, tariximizi sevən, ona qəlbi ilə bağlanan, öz işini dərindən bilən təcrübəli tarix müəllimi idi. Bu kitabın müəllifinin keçmiş Dəvəçi şəhərində

qonşusu olub. O, bütün ömrü boyu tarix fənnini orta məktəbdə öz şagirdlərinə, ali təhsil ocağında işləyərkən isə tələbələrinə sevə-sevə öyrətməyə çalışırdı. Üzündən, gözündən heç vaxt təbəssüm əskik olmazdı. O, bu uğurlu yolunu davam etdirərək 1983-cü ildə tarix elmləri namizədi alimlik dərəcəsinə qədər yüksəlmişdi.

Bu illərdə Gəndov məktəbinin orta məktəbə çevrilməsi ilə əlaqədar olaraq Azərbaycan Respublikası Maarif Nazirliyi, həm rayon Xalq Maarif Şöbəsi, həm də məktəb rəhbərliyi Gəndov kənd orta məktəbinin pedaqoji kadr potensialının möhkəmlənməsi üçün bütün imkanları səfərbər edib. Təyinatla sərəncama gəlmiş gənc mütəxəssis Luiza Şurayeva məktəbə yeni rus dili müəllimi təyin edilib. Azərbaycan dili və ədəbiyyatı müəllimi Səkinə Rəsulova isə tədris hissə üzrə direktor müavini vəzifəsinə irəli çəkilib. İdrisi kənd 7-illik məktəbindən azad olunan Məryəm Fazilova məktəbə dil ədəbiyyat, Həsən İsmayılov isə riyaziyyat müəllimi köçürülüb.

1956-cı ildə məktəbdə Tamara Bistrova, Nadir Fazilov, Hətəmşah Osmanov, Xanım Nemətova, Əmirxan Qəribov və qeyri yeni müəllim kadrları təhsilin irəli getməsinə öz töhfələrini verirdilər.

Azərbaycan SSR MN-nin 12 yanvar 1957-ci il tarixli 45 nömrəli əmrinə, Dəvəçi RXMŞ-nin 14.01.1957-ci il tarixli 07 nömrəli əmrinin ikinci paraqrafına əsasən Gəndov kənd orta məktəbin direktoru Abdulla Rəsulov həmin vəzifədən azad edilərək məktəbdə ixtisası üzrə müəllim və dərş hissə müdiri vəzifəsində saxlanıldı.

Dəvəçi rayon XMS-nin 16 aprel 1957-cı il tarixli 52 sayılı əmri ilə Gəndov kənd orta məktəbində dərş hissə müdiri işləyən Abdulla Rəsulov həmin vəzifədən azad edilərək rayonun Rəhimli kənd orta məktəbinə direktor vəzifəsinə göndərildi. Həmin əmrin ikinci paraqrafı ilə məktəbin dərş hissə müdiri vəzifəsi müvəqqəti olaraq məktəbin ali təhsilli

tarix müəllimi Əmirxan Qəribova həvalə edildi.

Bu əmrin üçüncü paragrafında isə məktəbdə dərs hissə müdiri işləmiş Səkinə Rəsulova həmin vəzifədən azad edilərək məktəbdə ixtisası üzrə müəllim saxlanıldı.

Azərbaycan SSR Maarif Nazirliyinin 12 yanvar 1957-ci il tarixli 44 nömrəli əmrinin 1-ci paragrafına əsasən əslən rayonun Çaraq kəndindən olan ali təhsilli dil-ədəbiyyat müəllimi Xudabaxış Tapdıq oğlu Cəfərov 14 yanvar 1957-ci il tarixdən Gəndov kənd orta məktəbinə direktor təyin edilmişdir.

Xudabaxış müəllim ali təhsilli, fəal ziyalılarından biri, rayon Maarif Şöbəsinin müdiri vəzifəsinə qədər yüksəlmiş bir insan idi. RXMŞ-nin aparatında işlədiyim dövrdə – altımtıncı, yetmişinci və səksəninci illərdə o, məktəb direktoru və müəllim kimi işlə əlaqədar tez-tez maarif şöbəsinə gəlirdi. Şəxsiyyətinə görə mənim ən çox hörmət bəslədiyim müəllimlərdən biri idi.

RXMŞ-nin 31.08.1957-ci il tarixli 154 sayılı əmrinə əsasən Xudabaxış Tapdıq oğlu Cəfərov 01 sentyabr 1957-ci il tarixdən Gəndov kənd orta məktəbin direktoru vəzifəsindən azad edilib həmin məktəbdə ixtisası üzrə müəllim saxlanılıb.

Şöbənin həmin əmrinin ikinci paragrafına əsasən **Dəvəçi qəsəbə fəhlə-gənclər orta məktəbində direktor işləmiş ali təhsilli tarix müəllimi Yusif Mirzəşərif oğlu Əliyev həmin məktəbdən azad olunaraq 01 sentyabr 1957-ci il tarixdən Gəndov kənd orta məktəbinə direktor vəzifəsinə köçürülmüşdür.**

Dəvəçi rayon XMŞ-nin 16.08.1957-ci il tarixli 99 sayılı əmrinin 9-cu paragrafına əsasən Azərbaycan SSR MN-nin 04.06.1957-ci il tarixli 2284 nömrəli vəsiqəsi ilə sərəncama gəlmiş Osman Paşayev 16 avqust 1957-ci il tarixdən Gəndov kənd orta məktəbinə tarix müəllimi təyin edilib.

Arxiv materiallarını araşdırarkən məlum oldu ki, həmin

illərdə Gəndov kənd orta məktəbi nəinki daxil olduğu kəndin, hətta ətraf kəndlərin də təhsil qayğıları ilə vaxtaşırı maraqlanmışdır. Yeri gəldikcə məktəb kollektivinin sıx birliyi, zəngin təcrübəsi, pedoqoji və metodik köməkliyi ilə həmin qonşu kəndlərin sakinlərinə təhsil sahəsində dəstək olmuşlar. Buna canlı misal:

RXMŞ-nin 22.10.1957-ci il tarixli 206 sayılı əmri ilə rayon məktəblərində pedoqoji və metodik işi canlandırmaq məqsədilə rayonun bir neçə məktəbi nəzdində metodbirləşmə məntəqəsi yaradılmışdı. Belə məntəqələrdən biri də Gəndov kənd orta məktəbində yerləşirdi. Metodbirləşmə məntəqəsinə məktəbin dil ədəbiyyat müəllimi Xudabaxış Cəfərov rəhbərlik edirdi. Metodbirləşmə komissiyalarına cavabdehliyi ədəbiyyat fənni üzrə Səkinə Rəsulova, fizika-riyaziyyat üzrə Nəsrəddin Bilalov, tarix-coğrafiya üzrə Əmirxan Qəribov, kimya-biologiya fənni üzrə Teyfur Abdulkərimov, rus dili fənni üzrə isə müəllim M.Lanskaya daşıyırdı.

Məntəqəyə rayonun 9 məktəbi: Gəndov kənd orta məktəbi, Pirəmsən, Aygünlü, Qələğah və Şahnazərli kənd 7-illik məktəbləri, Leyti, Ləcədi, Mollakamallı və Canqayıb kənd ibtidai məktəbləri daxil idi.

1957-1959-cu illərdə məktəbin yeni müəllim kadrları ilə təminatı daha da yaxşılaşdı. Bu illərdə Mühyəddin İlyasov, Mariya Lanşkas, Qulu Pirquluyev, Zakir və Asəf Abdullayevlər, Həsən Əbilov, Nadir Fazilov (dərs hissə müdiri), Mərifət Cəfərova, Asəf Abdullayev, Teymur Muradov, Əhməd Şıxməmmədov, Mariya Plotnikova, Seyfəl Yaqubov, Mütəllim İsaqov (həm PBDR, həm müəllim), Fəzilə Ağarzayeva (ingilis dili), Yekaterina Pivavaroza (rus dili) və başqa ixtisaslı müəllimlər, Abgül Dəmirov (təsərrüfat hissə müdiri), kimi texniki işçilər məktəb kollektivinin sırasına daxil olmuşdular.

Dəvəçi RXMŞ-nin 01 aprel 1959-cu il tarixli 42 sayılı əmrinə və Dəvəçi rayon Komsomol Komitəsinin 01.04.1959-

cu il tarixli 2/21 sayılı məktubuna əsasən ümumi orta təhsilli Saməddin Tağıyevin məktəbə pioner baş dəstə rəhbəri təyin edilməsi qeyd edilmişdir.

1960-1963-ci illərdə məktəbin yeni ixtisaslı müəllim və digər stajlı təcrübəli kadrlarla təmin olunması sahəsində yaxşılaşma açıq hiss olunmağa başladı. Tamara Tyukova (rus dili), Sabir Həsənov (bədən tərbiyəsi), Faiq Xəlilov (kimya), Rəfiqə Dəmirova (riyaziyyat), Sabir Kərimov (bədən tərbiyəsi), Tofiq Musayev (sinif), Hafız Ağacanov (dərs hissə müdiri), Çimnaz Məcidova (rus dili), Faiq Məmmədov (sinif), Nurxanım Dəmirova (fizika-riyaziyyat), Xanımnaz Qədimova və Ədilə Məcidova (PBDR) böyük həvəslə onlara tapşırılan işi icra etməyə başlamışdılar.

Həmin əmrin ikinci paragrafı ilə **məktəbin ali təhsilli riyaziyyat müəllimi Rəfiqə Dünyamalı qızı Dəmirova 01 sentyabr 1965-ci il tarixdən Gəndov kənd orta məktəbin direktoru vəzifəsinə təyin edilib.**

Artıq 1966-cı ildə məktəbin ixtisaslı müəllim kadrları ilə təmin olunması işi xeyli yaxşılaşmışdı. Biz bunu 1965/1966-cı tədris ilinin sonunda sinifdən-sinfə keçirilmə və buraxılış imtahanlarının aparılması üçün Dəvəçi rayon XMS-nin 26.04.1966-cı il tarixli 48 sayılı əmri ilə təşkil edilmiş məktəb imtahan komissiyasının tərkibindən də aydın görə bilərik: Dəmirova Rəfiqə- direktor, ali təhsilli riyaziyyat müəllimi (komissiyanın sədri), Teymur Muradov və Əbdülhəqq Əfəndiyev dil-ədəbiyyat fənni üzrə, Osman Paşayev tarix fənni üzrə, Yekaterina Pivavaroğlu, Fəzilə Ağarəzəyeva və Sabir Kərimov rus dili və xarici dil fənni üzrə, Azad İbrahimov və Nurxanım Dəmirova riyaziyyat və fizika fənni üzrə, Rafiq Ələskərov kimya və biologiya fənni üzrə, Hafız Ağacanov coğrafiya fənni üzrə, Qəribcan Osmanova - ibtidai siniflər üzrə öz işini bilən ali təhsilli ixtisas müəllimləri kimi imtahan komissiyasının tərkibinə daxil edilmişdilər.

RXMŞ-nin 11.01.1966-cı il tarixli 4 sayılı əmrinə əsasən məktəbin ali təhsilli kimya müəllimi Həsən Mustafayev rayonun “Qurucu” qəzeti redaksiyasına işə keçdiyinə görə məktəbin müəllimliyindən azad olunub. Həmin əmrin 5-ci paragrafına əsasən Günəşli kənd 8-illik məktəbində kimya müəllimi işləyən ali pedoqoji təhsilli Rafiq Ələsgərov ehtiyaca görə 11.01.1966-cı il tarixdən Gəndov kənd orta məktəbinə kimya müəllimi köçürülüb.

Altımtıncı illərin birinci və ikinci yarısında Gəndov kəndində təhsilin səviyyəsi nəzərə çarpacaq dərəcədə yüksəlmişdi. Bu vacib məsələ məktəblə yanaşı rayon XMŞ-nin və respublika Maarif Nazirliyinin diqqət mərkəzində idi. Ona görə də Gəndov məktəbinin təhsil sahəsində əldə etdiyi bu nailiyyətləri qonşu məkrəblərə də yaymaq lazım idi. Bu məqsədlə Azərbaycan Respublikası Maarif Nazirliyinin 08.03.1961-ci il tarixli əmrinə müvafiq olaraq Dəvəçi rayon XMŞ-nin 13.04.1966-cı il tarixli 40 nömrəli əmrilə məktəbin tarix müəllimi Osman Paşayev bu işə cəlb edilmişdi. Bu tədbirdə əsas məqsəd məktəbdə təlim tərbiyə işi sahəsində olan müasir qabaqcıl pedoqoji əməyin ən səmərəli üsullarını öyrənib işdə tətbiq etmək və bu üsul və qaydaları müəllimlər arasında geniş yaymaqdan ibarət idi. Osman müəllim heç bir əmək haqqı almadan könüllülük prinsipi əsasında ətraf Qələgah, Leyti ,Pirəmsən, Kuybışevkənd (indiki Dəvəçikənd) 8-illik məktəblərin müəllimləri arasında həmin qabaqcıl təcrübənin yayılmasına nail oldu.

Bu illərdə məktəbin ali təhsilli müəllimləri arasında elmin uca zirvəsinə doğru can atan müəllimlər də yetişirdi. Buna bir əyani misal: Məktəbin riyaziyyat müəllimi Azad İbrahimov aspiranturanın əyani şöbəsinə daxil olduğu üçün Azərbaycan SSR MN-nin 28.06.1966-cı il tarixli 503 sayılı və Dəvəçi rayon XMŞ-nin 01.07.1966-cı il tarixli 165 sayılı əmrləri ilə məktəbin müəllimliyindən azad olunmuşdu.

Dəvəçi rayon XMS-nin 01.09.1966-cı il tarixli 344 sayılı əmri ilə məktəbin bacarıqlı tarix müəllimi Osman Nəriman oğlu Paşayev Gəndov kənd orta məktəbin direktor müavini vəzifəsinə irəli çəkilmişdir.

1966-cı ildə məktəbin kadr təminatında tələb olunan ehtiyac yavaş-yavaş aradan qaldırılmağa başladı. Anna Limonova (rus dili), Əkbər Əkbərov (sinif) Sübhan Məlikov (əmək təlimi), Hafiz Ağacanov (təşkilatçı), Nüsrəddin Səmədov (fizika), Fəxrəddin Əhmədov (sinif), Akif Quliyev (PBDR) və digər yeni kadrlar məktəbdə işlə təmin edildi.

1956-1966-cı illərdə Gəndov kənd orta məktəbini bitirən məzunların 114 nəfərini kənar rayon və kəndlərdən təhsil almağa gələnlər təşkil edib. Bu təhsil ocağı orta məktəbə çevrildikdən sonra ilk 5 buraxılışda (1956- 1961-ci illər) kənar yerlərdən təhsilə cəlb olunanların təkibi çox maraqlıdır. Bu məktəbi tam bitirən və kamal attestatı alanlar haqqında göstəriciləri bu icmala daxil etmək lap yerinə düşər:

1956/1957-ci dərs ili (1-ci buraxılış)-Dəvəçi qəsəbəsinə Ramiz Quliyev və Xurma Fazilova, Pirəmsən kəndindən Əlimuxtar Əzimov və Məmmədşərif Səmədov, Qələgah kəndindən Səfərəli Məmmədov, Mollakamallı kəndindən Ağamirzə Atakişiyev, Quba rayonunun İsnovpalasa kəndindən Rauf Mirzəbəyov, Ərəblər kəndindən Əjdər Abdul oğlu və başqaları;

1957/1958-ci dərs ili-(2-ci buraxılış)-İdrisi kəndindən Surəddin İbadullayev, Ömərbaba Ömərov, Aygünlü kəndindən Səməddin Musayev, Əlbayram Abıyev, Əşrəf Kazımov, Gülləli Abdulov, Cəbrayıl Əkbərov, İbad Yasinov, Ləcədi kəndindən Əjdər Məmmədov, Qələgah kəndindən Vəqif Məcidov, Pirəmsən kəndindən Əliheydər İsrailov, Sovet Konstitusiyası kəndindən Şaiq Məmmədov və qeyriləri;

1958/1959-cu dərs ili - (3-cü buraxılış) - Aygünlü

kəndindən Ələvsət İsayev, Hacı Kərimov, Nureddin İsayev, Bilal Həmidov, Mollakamallı kəndindən Adil Atakişiyev, Pirəmsən kəndindən Camal Cəbrayılov, Cabbar Quliyev, Rəbiyyə İsrailova, Sənubər Əkbərova, Qələgah kəndindən Hühü Balamirzəyev, Ləcədi kəndindən Şıxbaba Əkbərov, Canqayıb kəndindən Əmir Orucov, Ərəblərdən Siracəddin Səmədov və digərləri;

1959/1960-cı dərs ili – (4-cü buraxılış) - Canqayıb kəndindən Sədrəddin Orucov, Qələgah kəndindən Mustafa Vahabov, Ləcədi kəndindən Əşrəf Məmmədov, Qəribxan Mehrəliyev, Mollakamallı kəndindən Məhəmməd Atakişiyev, Nazlı Əkbərova, Pirəmsən kəndindən Cahan Əzimova, Lalə Məmmədova, Arif Nəcəfov, Sənubər Əkbərova, Aygünlü kəndindən Rəfiqə Ağasıyeva, Mehparə Hacıyeva, Əzizəğa Bağirov, Müzəffər Müzəffərov, Xanlar Orucov və başqaları;

1960/1961-ci dərs ili – (5-ci buraxılış) – Ləcədi kəndindən Çərkəz Orucova, Əlverdi Seyfəddin oğlu, Şirinxanım Məmmədova, Mollakamallı kəndindən Orucəli Musayev, Əli Məmmədov, Tahir Şükürov, Pirəmsən kəndindən Əlikram Qurbanov, Abdülqədir Qədirov, Cəlal Quliyev, Aygünlü kəndindən Kamil Əkbərov, Səmayə Məmmədova və qeyriləri;

Sonrakı illərdə (1961-1966-cı illər) Kuybışevkəndən (indiki Dəvəçkənd), Şahnazərli və Rəhimli kəndlərindən, Uzunboyaddan, İsnovpalasadan (Quba rayonu), Günəşli kəndindən, Sincanboyad və s. yerlərdən təhsil almağa gələn şagirdlərin Gəndov kənd orta məktəbini bitirib orta təhsil haqqında attestat almaları barədə məlumatlar vardır.

Bir sözlə bu gün Gəndov kənd tam orta məktəbinin adını Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonunun təhsil tarixində fəaliyyət göstərmiş bir çox uğurlara imza atmış xoşbəxt məktəblər siyahısına daxil etmək olar. Rayonun istər dağətəyi, isərsə də aran (yəni ovalıq) hissəsində kəndlərdə yaşayan bir çox insanlar Gəndov kənd orta məktəbinin yetirməsidir.

1967-1980-cı illər

Dəvəçi rayon XMS-nin 26.08.1967-ci il tarixli 184 sayılı əmrinin 1-ci paragrafı ilə ali təhsilli fizika-riyaziyyat müəllimi Rəfiqə Dəmirova ailə vəziyyətinə və verdiyi ərizəsinə görə Gəndov kənd ora məktəbin direktoru vəzifəsindən azad olunaraq Dəvəçi şəhər 1 saylı orta məktəbinə sinifdən xaric və məktəbdən kənar işlər üzrə direktor müavini vəzifəsinə köçürülmüşdür.

Dəvəçi rayon XMS-nin 26.08.1967-ci il tarixli 184 sayılı əmrinin 2-ci paragrafı ilə məktəbin ali təhsilli tarix müəllimi Osman Nəriman oğlu Paşayev 01.09.1967-ci il tarixdən Gəndov kənd orta məktəbin direktor müavini vəzifəsindən azad edilərək həmin məktəbin direktoru vəzifəsinə irəli çəkilib (Əsas: Azərbaycan MN-nin 22.08.1967-ci il tarixli 886 №-li əmri).

RXMS-nin 01.09.1967-ci il tarixli 198 sayılı əmri ilə isə məktəbin dil-ədəbiyyat müəllimi Əbdülhəqq Əfəndiyev ehtiyaca görə 01 sentyabr 1967-ci il tarixdən həmin məktəbin tədris işləri üzrə direktor müavini vəzifəsinə təyin olunub.

Məktəbin arxiv sənədlərini araşdırarkən 30 avqust 1967-ci il tarixli 1 sayılı əmr məni özünə cəlb elədi. Bu kitabın əmrləri Ərəblər kəndindən Nadir Şükürovun, Pirəmsən kəndindən Lalə Xəlilovanın, Gəndov kəndindən Lətifə Məmmədovanın və digər yeniyetmələrin IX sinfə qəbulu ilə başlayır. Məlumat üçün bildirim ki, IX sinfə qəbul olunan bu şagirdlərin hər üçü sonralar orta məktəbi bitirib pedaqoji ali təhsil alaraq özlərinə müəllim peşəsini seçmişlər.

Həmin ilin 01 sentyabr vəziyyətinə məktəb üzrə bir hazırlıq sinfində 27 nəfər, iki I sinfdə 52 nəfər, iki II sinfdə 40 nəfər, iki III sinfdə 45 nəfər, IV sinfdə 35 nəfər, V sinfdə 21 nəfər, VI sinfdə 27 nəfər, iki VII sinfdə 33 nəfər, iki VIII sinfdə 42 nəfər, iki IX sinfdə 65 nəfər, iki X sinfdə

55 nəfər, cəmi 18 sinif komplektində 442 nəfər şagird təhsil alırdı.

Məktəbin I-VIII siniflərində oxuyan 55 nəfər yetim uşağa və maddi vəziyyəti ağır olan ailələrin məktəbdə təhsil alan övladlarına ümumi icbari təhsil fondu hesabına paltar, ayaqqabı, müxtəlif məktəb ləvazimatı alınıb verilmiş və onlara təlimata müvafiq digər yardımlar edilmişdi.

1967/1968-ci tədris ilinin sonunda məktəb pedaqoji şurasının qərarı ilə 33 nəfər şagirdə VIII sinfi bitirməsi haqqında şəhadətnamə, 52 nəfər məzuna isə orta məktəbi bitirməsi haqqında attestat verildi.

Məktəbdə darısqallıq, normal təhsil almaq şəraiti olmasa da ətraf kəndlərdən şagirdlər bu təhsil ocağına oxumağa gəlməkdə davam edirdilər. Ona görə də bu təhsil müəssisəsi ildən ilə böyüyüb inkişaf edirdi.

Hələ də X-XI siniflərdə təhsil almaq istəyən rayonun bir çox kəndlərinin yeniyetmələri və gəncləri Gəndov kənd orta məktəbinə təhsil almağa gəlirdilər.

Kənar rayon və kəndlərdən məktəbə təhsil almağa gələn şagirdlərdən 1966/1967-ci dərs ilində 14 nəfər, 1967/1968-ci ildə 20 nəfər, 1968/1969-cu ildə 20 nəfər, 1970/1971-ci ildə 7 nəfər, 1971/1972-ci ildə 19 nəfər, 1973/1974-cü illərdə isə 13 nəfər Gəndov məktəbini bitirərək kamal attestatı almışdır.

Bu hələ kənar ərazilərdən gəlib bu məktəbdə təhsil alaraq orta məktəbi bitirməsi haqqında təhsil alanların tam məlumatı deyildir. Çünki 85 illik tarixi əks etdirən bütün olanları təfəsilatı ilə yazsaq onda bu yazılar heç on cildlik kitaba da sığmaz. O zamanlarda Gəndov məktəbi nəinki ildən-ilə, hətta gündəngünə böyüyür və inkişaf edirdi. Təkcə 01 sentyabr 1971-ci il tarixə məktəbin hazırlıq siniflərinə 52 nəfər, I siniflərinə isə 58 nəfər şagird cəlb edilmişdi.

Ariq 1972/1973-cü dərs ilindən Gəndov kənd orta

məktəbin direktoru vəzifəsini Mirzəbaba Heybət oğlu Rzayev yerinə yetirirdi.

Həmin tədris ilində məktəbdə hazırlıq sinifləri istisna olmaqla I sinifdə 54 nəfər, II sinifdə 59 nəfər, III sinifdə 50 nəfər, IV sinifdə 43 nəfər, V sinifdə 49 nəfər, VI sinifdə 40 nəfər, VII sinifdə 37 nəfər, VIII sinifdə 34 nəfər, IX sinifdə 36 nəfər, X sinifdə 32 nəfər şagird oxuyurdu.

Həmin illərdə məktəb şagird kontingentinin sabitliyini nəinki qoruyub saxlaya bildi, hətta onun sayını ildən ilə artırmağa da nail oldu.

1972/1973-cü illərdə məktəbdə fənn dərəcələrinin fəaliyyətində xüsusi canlanma yaranmışdı. Məktəbə özfəaliyyət üzrə 22 nəfər, idman və bədən tərbiyəsi üzrə 21 nəfər, fizika üzrə 16 nəfər, riyaziyyat üzrə 15 nəfər, gənc təbiətçilər üzrə 25 nəfər, gənc kimyaçılar üzrə 16 nəfər şagird dərəcələrdə məşğələ keçirdi. Cəmi məktəb üzrə 6 dərəcəyə 114 nəfər şagird cəlb olunmuşdu. 60 nəfər şagird isə müxtəlif fənnlər üzrə fakultativ kurslarda əlavə təhsil alırdı. Peşə almaq arzusunda olan IX sinifdə oxuyan 39 nəfər şagird isə məktəbdə təşkil edilmiş traktorçu-mexanizator kursuna qəbul olunub, məşğələlərdə fəal iştirak edirdilər.

Gəndov kənd orta məktəbində işləyən, mənzilə ehtiyacı olan bütün müəllimlər məktəbin yanında tikilmiş müəllim evindən istifadə etmək hüququ qazanmışdılar.

Bu illərdə məktəblə valideynlər arasında əlaqələr də xüsusilə möhkəmlənmişdi. Valideyn iclasları vaxtaşırı keçirilirdi. İclaslarda qəbul olunan qərarlar tamamilə məktəbdə təhsilin ahəngdar inkişafına xidmət edirdi. Bunlardan əlavə valideyn komitəsinin sədri, üzvləri və fəal valideynlər tez-tez məktəbə baş çəkir, şagirdlərin təhsil qayğıları ilə maraqlanır, bu sahəyə diqqəti gündən-günə artırırdılar.

Həmin dövrdə məktəb valideyn komitəsinin sədri Fətəli Fətəliyev idi. O illərdə bu məktəbsevər əmək adamı öz işi və

şəxsi qaygıları ilə məşğul olmaqla yanaşı, məktəbdə tədris işinin irəli getməsi üçün çox çalışdı. Kəndin bu fəal ziyalıları sanki məktəblə valideynlər arasında bir körpü rolunu oynayır-dı. Onun məktəblə valideynlər arasında əmələ gələn bəzi mübahisəli məsələləri həll etmək təcrübəsi vardı. Heç bir tərəfə zərər vermədən məsələni həll etmək üçün qanuna müvafiq, haqq-ədalətə söykənən qərarlar verməkdə məktəbə hər cür köməklik göstərirdi.

Müəllimlər də öz növbəsində dərslə müntəzəm davam etməyən, bilik səviyyəsi zəif olan, məktəbdə şagirdə yaraşmayan cürbəcür mənfi hərəkətləri ilə dərsləni ahəngini pozmağa çalışan dəcəl şagirdlərin xüsusi uqotunu aparırdılar. Onlar həmin uşaqların valideynləri ilə tez-tez, ümumi məktəb işinə olduqca böyük fayda verən görüşlər keçirirdilər.

1974/1975-ci dərslə ilinin sonunda məktəbin 45 nəfər şagirdinə VIII sinfi bitirmək haqqında şəhadətnamə, 39 nəfər məzuna isə orta məktəbi bitirməsi haqqında attestat verildi. Bunların içərisindən 10 nəfər məktəbi bitirən məzuna təhsil sahəsində xüsusi müfəffəqiyyət göstərdiyinə görə tərifnamə də təqdim edildi.

Bu tədris ilinin yekununda məktəbin X sinfini bitirən 20 nəfər məzun traktorçu-mexanizator peşəsinə uqurla yiyələndiyinə görə şəhadətnamə ilə təmin edildilər.

1975/1976-cı tədris ilinin 01 sentyabr vəziyyətinə məktəbdə hazırlıq sinfinə 41 nəfər, I sinfə isə 48 nəfər yeni şagird cəlb edilmişdi. Bu dərslə ilinin yekununda məktəb üzrə 49 nəfər şagird traktorçu-mexanizator peşəsinə yiyələnmişdi. Məktəbdə peşə hazırlığının belə uqurla irəliləməsi Gəndov sovxozunun kadr təminatına böyük fayda verirdi. Məktəbin bu sahədə nailiyyətləri sovxozu tələb olunan işçi qüvvəsi ilə təmin etməyə şərait yaradırdı. Məktəb bu məsələdə yerli fəhlə kadrları ilə yanaşı, mexanizator kadrlarının da yetişdirilməsi məsələsini tamamilə asanlaşdıraraq sovxozu yardımçı

olmuşdu.

1975-1976-cı illərdə məktəb üzrə IX siniflərdən təşkil edilmiş şagird istehsalat briqadası yüksək istehsal göstəriciləri ilə fəaliyyət göstərirdi.

Artıq 1975/ 1976-cı tədris ilinin nəticəsinə görə məktəbdə traktorçu-mexanizator peşəsi üzrə ixtisas alan məzunların sayı 49 nəfərə çatmışdı.

Həmin tədris ilində məktəbin IX sinifləri üzrə 38 nəfərdən ibarət şagird istehsalat briqadası təşkil edilmişdi. Bu briqadaya rəhbərlik işi kimya-biologiya müəllimi Rafiq Ələskərov və məktəbin istehsalat təlimi üzrə təlimatçısı Səfər Ağaməmmədov tərəfindən canla-başla yerinə yetirilirdi.

Məktəbdə şagird kontingenti ildən ilə artırdı. 1976/1977-ci dərs ilinin əvvəlinə məktəbdəki bir hazırlıq sinfində 27 nəfər, iki I sinifdə 46 nəfər, iki II sinifdə 47 nəfər, iki III sinifdə 59 nəfər, iki IV sinifdə 52 nəfər, iki V sinifdə 59 nəfər, iki VI sinifdə 53 nəfər, iki VII sinifdə 70 nəfər, iki VIII sinifdə 47 nəfər, iki IX sinifdə 55 nəfər, iki X sinifdə 53 nəfər, cəmi 21 sinifdə 568 nəfər şagird təhsil alırdı.

1978/1979-cu tədris ilində məktəb rəhbərliyində kadr dəyişiliyi həyata keçirildi. **Ali təhsilli, məktəbdə biologiya müəllimi işləmiş Akif Abdulmənnə oğlu Quliyev məktəb direktoru vəzifəsinə irəli çəkildi.**

1967-1980-cı illərdə məktəbdə sinif komplektləri artdığına və şagirdlərin sayı yüksəldiyinə görə məktəbə əlavə müəllim kadrları cəlb olundu. Sabir Rəsulov (rus dili), Cabir Məmmədov (təşkilatçı), Rəfiqə Aslanova (ibtidai sinif) Səlminaz Yarəliyeva (rus dili), Nüsreddin Səmədov (fizika-riyaziyyat), Səyyarə İbrahimova (sinifdən xaric və məktəbdən kənar işlər üzrə direktor müavini), Səfər Ağaməmmədov (istehsalat təlimi üzrə təlimatçı) və başqaları məktəbdə təlim-tərbiyənin yüksəlməsinə xüsusi səy göstərirlər.

Yetmişinci illərin axırında məktəbin kadr potensialı ali məktəbləri yeni qurtaran, təyinatla məktəbə işə göndərilən

gənc mütəxəssislər, eləcə də azad şəkildə arzu və istəkləri ilə məktəbə iş üçün müraciət edən işçilər hesabına yeniləşməyə başladı. Bir çox gənc müəllimlər yeni ailə qurduqlarına görə başqa məktəblərdən azad olunaraq Gəndab məktəbinə köçürüldülər. Fizika müəllimi Camaləddin Əmrullayev Beynəlmiləl kənd orta məktəbindən, İbrahimxəlil Mirzəyev isə Kuybişev-kənddən (indiki Dəvəçikənd) və s.

Məktəbin dil-ədəbiyyat müəllimi Əbdülfəttah Şeydayev irəli çəkilərək məktəbə təşkilatçı vəzifəsinə təyin edildi. Fizika-əmək müəllimi Nadir Səttarzadə ciddi ehtiyacı nəzərə alaraq məktəbə kənd təsərrüfatı maşınları üzrə təlimatçı vəzifəsinə keçirildi.

1978-1980-cı illərin əmr kitabları məktəbdə saxlanmadığına görə həmin illərin tarixi ilə bağlı bütün məlumatları bu kitaba daxil etmək mümkün olmadı.

1981-1990-cı illər

Məktəbdə yüksək təlim keyfiyyətinin ildən-ilə rayon miqyasında nümayiş etdirilməsi nəticəsində məktəbin müəllim və məzunlarının nüfuzu daha da artdı. Rayonun baş təşkilatları onları rayonda yüksək vəzifələrə irəli çəkməyə başladılar. Məsələn həmin illərdə məktəbdə təlim-tərbiyə işləri üzrə direktor müavini işləyən Vahid Cəbrayılov Dəvəçi rayon XMS-nin 03.10.1981-ci il tarixli 428 nömrəli əmrilə həmin vəzifədən azad edildi. Azərbaycan KP Dəvəçi rayon Komitəsinin qərarına əsasən partiya işinə irəli çəkildi.

1983-cü ilin sentyabr ayına kimi Hacıbaba Hacıyev məktəb direktorunun təlim-tərbiyə üzrə müavini vəzifəsində çalışıb. Xəstəliyinə görə o, işdən azad olunduqdan sonra onun yerinə yəni- təlim-tərbiyə üzrə direktor müavini vəzifəsinə müvəqqəti olaraq məktəbin dil-ədəbiyyat müəllimi Musa Musayev təyin edilib.

Azərbaycan Respublikası Maarif Nazirliyinin 29.01.1983-cü il tarixli 22/PM №-li məktubuna və Dəvəçi rayon Maarif Şöbəsinin 05.10.1983-cü il tarixli 529 sayılı əmrinə əsasən rayonun 3 məktəbində, o cümlədən Gəndab kənd orta məktəbində məkəbin direktoru Akif Quliyevin rəhbərliyi altında məktəblərarası məntəqə metodbirləşməsi təşkil olundu. Məntəqəyə 6 kənd orta (Gəndov, Rəhimli, Uzunboyad, Beynəlmiləl, Pirəmsən, Aygünlü), 4 kənd səkkizillik (Padar, Günəşli, Şahnazərli, Leyti) və 2 kənd ibtidai (Söhbətli və Xırdaoymaq) məktəbi daxil idi. Məntəqədə fənnlərin daha səmərəli öyrənilməsi üçün 14 bölmə fəaliyyət göstərirdi.

Səksəninci illərdə məktəbin müəllim və texniki kadrlara olan ehtiyac məsələsinə diqqət bir qədər də artıb. Həmin dövrdə D.Brutova (ingilis-alman dili), Məhbubə Məmmədova (ailə vəziyyəti ilə əlaqədar Şahnazərli kənd 8-illik məktəbindən bura köçürülüb rus dili), Validə İsmayılova (rus dili), Akif Dəmirov (mexanizator peşəsi üzrə istehsalat təlimi ustası), Rəna Mehdiyeva (laborant), İsabala Şükürov (məktəb direktorunun təsərrüfat işləri üzrə müavini), Faizə Mirzəyeva (PBDR vəzifəsindən azad edilib müəllim təyin edilib), Oktay Paşayev (rus dili-indiki Siyəzən rayonun Daqquşçu kənd orta məktəbindən Gəndab kənd orta məktəbə köçürülüb), Zenfira Mehdiyeva (PBDR Rəhimli məktəbindən bu məktəbə köçürülüb), Nadir Səttərzadə (təlim-tərbiyə üzrə direktor müavini vəzifəsinə köçürülüb) öz vəzifələrini yüksək formada icra etməyə başlayıblar.

01 yanvar 1989-cu il vəziyyətinə Gəndab kənd orta məktəbini aşağıdakı məsul şəxslər idarə edirdi:

Akif Quliyev-direktor, Səttərzadə Nadir-direktorun müavini, Rafiq Ələskərov-təşkilatçı, İsabala Şükürov-təsərrüfat işləri üzrə direktor müavini, Süleyman Cəbrayilov-hərbi rəhbər, Səfər Ağaməmmədov-əmək təlimi üzrə təlimatçı, Zenfira Mehdiyeva- pioner baş dəstə rəhbəri.

Bu tədris ilində Azərbaycan Respublikası Nazirlər Sove-
tinin 29 aprel 1987-ci il tarixli 163 sayılı qərarına uyğun olaraq
məktəbin I-III siniflərindən təşkil edilmiş günüzadılmış qrup-
ların şagirdlərinə gündə bir və ya iki dəfə isti yemək verilirdi.
Həmin şagirdlərin 12 nəfəri 100%-lə, 18 nəfəri isə 50%-lə
büdcə hesabına yeməklə təmin edilmişdi. Gəndov sovxozunun
vəsaiti hesabına isə qruplara cəlb olunmuş şagirdlərdən 90
nəfərinə 100%-lə, 18 nəfərinə 50%-lə isti yemək verilirdi.

Dəvəçi rayon XMS-nin 30/XI- 1988-ci il tarixli 709 sayılı
əmrilə Akif Quliyev verdiyi ərizəsinə əsasən Gəndov kənd
orta məktəbinin direktoru vəzifəsindən azad edilərək məktəbdə
ixtisası üzrə müəllim saxlanıldı.

**Dəvəçi rayon XMS-nin 02.02.1989-cu il tarixli 72 sayılı
əmrilə Gəndov kənd orta məktəbin direktoru vəzifəsinə
(Gəndov kənd orta məktəbin pedaqoji kollektivinin
02.02.1989-cu il tarixli yığıncağında açıq səsvermə yolu ilə
seçildiyinə görə) 03.02.1989-cu il tarixdən məktəbin ali təh-
silli riyaziyyat müəllimi Akif Abgül oğlu Dəmirov təyin
edilib.**

Həmin ilin 01 mart vəziyyətinə məktəb üzrə I siniflərdə 40
nəfər, II siniflərdə 46 nəfər, III siniflərdə 80 nəfər, IV sinifdə
33 nəfər, V sinifdə 26 nəfər, VI sinifdə 46 nəfər, VII sinifdə 46
nəfər, VIII sinifdə 29 nəfər, IX sinifdə 29 nəfər, X sinifdə 31
nəfər, cəmi 406 nəfər şagird təhsil alırdı. 1988/1989 -cu dərs
ilinin yekununa görə VIII sinifi bitirən 27 nəfər şagirdə şəha-
dətnamə, X sinfi bitirən 22 nəfər məzuna isə orta təhsil
haqqında attestat verildi.

**Dəvəçi rayon XMS-nin 03.09.1990-cı il tarixli 448 sayılı
əmrinə əsasən məktəbin coğrafiya müəllimi Səyyarə İbra-
himovaya 1990-cı ildə keçirilmiş attestasiyanın nəticələrinə
görə “baş müəllim” adı verildi.**

Bu tədris ilində ali təhsilli ingilis dili ixtisaslı Fəzilə
Ağarzayeva məktəbə ixtisası üzrə müəllim təyin olunub. (Əmr
№572 10.10.1990 –cı il)

1991-2000- ci illər

01 noyabr 1991-ci il vəziyyətinə Gəndov kənd orta məktəbinə rəhbərliyi aşağıdakı vəzifəli şəxslər həyata keçirirdi. Məktəbin direktoru Akif Abgül oğlu Dəmirov idi. Direktor müavini Nadir Səttarzadə, təşkilatçı Rafiq Ələsgərov, hərbi rəhbər Süleyman Cəbrayilov, məktəbin təsərrüfat işləri üzrə direktor müavini Turab Babayev, pioner təşkilatının rəhbəri X.Baxşıyeva, kitabxanaçı Yadigar Əlipənahova, laborant Könül Səttarzadə və digərləri üzərlərinə düşən məsul vəzifələri yerinə yetirməyə səy göstərirdilər. Məktəbdə tədris işinin ahəngdar getməsində məktəb həmkarlar təşkilatının sədri Camaləddin Əmrullayevin və valideyn komitəsinin sədri İzafi Vahidovun da əməyi az deyildi.

Bu dövrdə məktəbin I-III siniflərindən günüuzadılmış qruplar təşkil olunmuşdu. Bu qrupların təşkil olunması o dövrdə rayonun ən böyük üzümçülük-maldarlıq təsərrüfatı hesab olunan Gəndov sovxozunda işləyən fəhlə və qulluqçuların ailələrinə göstərilən böyük kömək idi.

Məktəbdə günüuzadılmış qruplara cəlb olunmuş uşaqların təlim-tərbiyəsinə və istirahətinə, xüsusilə gündüz yuxusuna günüuzadılmış qrupların tərbiyəçiləri nəzarət edirdi. Bundan əlavə məktəb nəzdində təşkil edilmiş həmin qrupların şagirdləri gündə bir və ya iki dəfə isti yeməklə təmin olunurdu. Həmin qruplarda şagirdlərin bir qisminə büdcə və sovxoz hesabına pulsuz-yəni güzəştə, qalan hissəsinə isə valideynlərin vəsaiti hesabına isti yemək veriliridi.

Həmin ildə qeyd etdiyimiz qruplara cəlb olunmuş şagirdlərdən 100 %-lə büdcə hesabına yeməklə təmin edilənlərin sayı 9 nəfər, 50%-lə təmin edilənlərin sayı isə 14 nəfər idi. Gruplara cəlb olunmuş şagirdlərdən Gəndab sovxozunun hesabına yeməklə təmin olunanlar 100%-lə 67 nəfər , 50%-lə isə 14 nəfər təşkil edirdi.

Məktəbdə fəaliyyət göstərən 8 fənn dərəcəsinə 123 nəfər şagird cəlb olunmuşdu.

Bu dövrdə məktəbdə öz işini bilən çoxlu müəllim kadrları yetişmişdi. Riyaziyyatdan Əminə İsmayılova, Rəfiqə Muradova, Hacıbaba Hacıyev, Mehman İsmayılov və başqaları, Azərbaycan dili və ədəbiyyatdan Əbdülhəqq Əfəndiyev, Teymur Muradov, Musa Musayev, Nağdı Muradov, Abdulfəttah Şeydayev, Lətifə Şükürova və digərləri, tarix və coğrafiyadan Osman Paşayev, Cavanşir Quliyev, Səyyarə İbrahimova və qeyriləri, rus dili və xarici dildən Oktay Paşayev, Gövhər Cəfərova, Zenfira Məmmədzaadə, Gülnarə Muradova, Zilheccə Əliyeva, Arzu Məmmədova, Sara Muradova, Güldənə Rasimova və qeyriləri, kimya, biologiya və fizikadan Rafiq Ələskərov, Akif Quliyev, Süleyman Cəbrayılov, Camaləddin Əmrullayev və başqaları, əmək təlimindən Almaz Kamilova, Bəhrüz Bədəlov, Səfər Ağaməmmədov, Vəsilə Quliyeva və digərləri dərs deyirdi.

Maqsud Məmmədov-traktorçu-mexanizator peşəsi üzrə təlimatçı vəzifəsində çalışırdı. Bir sözlə məktəb təhsil sahəsində yüksək peşəkarlığa malik bir elm ocağına çevrilmişdi.

Məktəbdə ibtidai sinif müəllimləri də öz vəzifələrini böyük şərəflə yerinə yetirirdilər. Çünki məktəbdə yuxarı siniflərin müqəddaratının onlardan çox-çox aslı olduğunu bu insanlar özləri yaxşı başa düşürdülər. Qəribcan Osmanova, Zümrüd Səfərova, Südabə Ağacanova, Mədinə Ağaməmmədova, Faizə Mirzəyeva, Nailə Feyziyeva, Məzahir Dastanov və qeyriləri belə müəllimlərdən idi.

10 yanvar 1992-ci ildə məktəbdə Azərbaycan Respublikası Maarif Nazirliyinin xətti ilə bütün xərcləri nazirlik tərəfindən ödənilən 13 ədəd fərdi kompüter quraşdırıldı. Bu məsələ o dövr üçün çox vacib iş sayılırdı. Bu tədbirin məktəbdə həyata keçirilməsi şagirdlərinin kompüter texnologiyasının sirrlərinə yiyələnməsi üçün bir “trampolin” rolunu oynadı.

1992/1993-cü tədris ilinin əvvəlində məktəbin iki I sinfində 40 nəfər, iki II sinifdə 36 nəfər, iki III sinifdə 38 nəfər, iki IV sinifdə 43 nəfər, iki V sinifdə 41 nəfər, iki VI sinifdə 31 nəfər, iki VII sinifdə 43 nəfər, iki VIII sinifdə 34 nəfər, bir IX sinifdə 18 nəfər, bir X sinifdə 25 nəfər, iki XI sinifdə 36 nəfər, cəmi 20 sinifdə 385 nəfər şagird təhsil alırdı.

Həmin tədris ilinin yekununda məktəbin IX sinfini bitirən 22 nəfər şagirdə təhsil haqqında şəhadətnamə, XI sinfi bitirən 33 nəfər məzuna isə orta təhsil haqqında attestat verildi.

1992/1993-cü dərs ilində məktəbdə keçirilmiş fənn olimpiadalarında ədəbiyyat fənni üzrə 6 nəfər, biologiya üzrə 3 nəfər, fizika üzrə 1 nəfər, tarix üzrə 3 nəfər, riyaziyyat üzrə isə 2 nəfər bu sınaqdan uğurla çıxaraq I-III yerləri tutmuşdu. Olimpiadanın məktəb turunda I yer tutmuş həmin 15 nəfər şagird olimpiadanın rayon turunda iştirak etmək hüququ qazandığına görə Dəvəçi şəhərinə ezam edilmişdi.

Vahid Tarif Cədvəlinin tətbiqi ilə əlaqədar olaraq məktəbin pedaqoji işçiləriünün növbədənəkənar attestasiyasının nəticələrinə və rayon Təhsil Şöbəsinin 29 dekabr 1994-cü il tarixli 573 sayılı əmrinə əsasən məktəbin 16 müəlliminə I kateqoriyalı müəllim (Akif Dəmirov, Nadir Səttərzadə, Osman Paşayev, Əbdülfəttah Şeydayev, Musa Musayev, Zenfira Məmmədzadə, Hacıbaba Hacıyev, Camaləddin Əmrullayev, Süleyman Cəbrayılov, Akif Quliyev, Cavanşir Quliyev, Səyyarə İbrahimova, Sara Muradova, İbrahim Məcidov, Qəribcan Osmanova və Nağdı Muradov) adı verildi.

Attestasiyanın nəticələrinə görə məktəbin 16 nəfər müəllimi II kateqoriyalı müəllim adına, 7 nəfəri isə 12-ci dərəcəyə layiq görüldü.

1994/1995-ci tədris ilində məktəbin üç I sinfində 67 nəfər, iki II sinifdə 43 nəfər, iki III sinifdə 47 nəfər, iki IV sinifdə 40 nəfər, iki V sinifdə 37 nəfər, iki VI sinifdə 34 nəfər,

iki VII sinifdə 39 nəfər, iki VIII sinifdə 38 nəfər, iki IX sinifdə 25 nəfər, bir X sinifdə 19 nəfər, bir XI sinifdə 14 nəfər, cəmi məktəb üzrə 21 sinifdə 403 nəfər şagird təhsil alırdı.

Həmin dərs ilində məktəbin IX sinfini bitirmiş 25 nəfər şagirdə təhsil haqqında şəhadətnamə, XI sinfi bitirən 14 nəfərə isə orta təhsil haqqında attestat verildi.

Akif Dəmirov 10 noyabr 1995-ci ildən məktəbin direktoru vəzifəsindən azad edilərək məktəbdə riyaziyyat müəllimi saxlanıldı. **Məktəbin fizika müəllimi Camaləddin Vahəddin oğlu Əmrullayev 01 dekabr 1995-ci il tarixdən irəli çəkilərək məktəbin direktoru təyin edildi.**

01 dekabr 1995-ci il tarixə Gəndov kənd orta məktəbinə aşağıdakı cavabdeh şəxslər rəhbərlik edirdi: Direktor- Camaləddin Əmrullayev, direktor müavini-Nadir Səttarzadə, təşkilatçı Gövhər Cəfərova, təsərrüfat işləri üzrə direktor müavini-Turab Babayev, uşaq birliyi təşkilatının rəhbəri-Bənövşə Dastanova, kitabxanaçı -Yadigar Əlipənahova və başqaları.

1996-cı ilin noyabr ayında Dəvəçi rayon Gənclər İdarəsinin və rayon Təhsil Şöbəsinin təşəbbüsü ilə zona üzrə keçirilən “Biliklər” yarışında məktəbin “Xəmsə” komandası I yerə layiq görüldü. Komanda I dərəcəli diplomla təltif olundu. Məktəbin 25 noyabr 1995-ci il tarixli 273 sayılı əmrilə məktəbin 3 nəfər şagirdinə: I sinif şagirdi Maya Cəbiyevaya, III sinif şagirdi Lalə Əliyevaya, VII sinif şagirdi Aytən Arzumanovaya təşəkkür elan edildi.

1997-ci ilin yanvar ayında məktəbin məzunu-şəhid Müslüm Qəzənfər oğlu Mehdiyevin xatirəsinə həsr olunmuş rayon birinciliyi üzrə keçirilən voleybol yarışlarında məktəbin yığma komandası I yeri tutdu. Həmin komanda Quba şəhərində keçirilən zona birinciliyi yarışlarında iştirak hüququ qazandı. Məktəbin 27 yanvar 1997-ci il tarixli əmrilə komanda üzvləri İlqar Əliyevə, Namik Şükürova, Famin Qarayevə, Elşən Məmmədova, Mirbaba Rəsulova və Pərviz

Orucova təşəkkür elan edildi.

1997-ci ilin yazında məktəbin “Şahin” hərbi idman oyunu komandası rayon birinciliyində I yerə layiq görüldü. Əldə edilən bu gözəl nəticəyə görə məktəb rəhbərliyi 01 aprel 1997-ci il tarixli 302 sayılı əmrilə komandanın hərbi rəhbərinə və 16 üzvünə təşəkkür elan etdi.

Vahid Tarif Cədvəlinin tətbiqi ilə əlaqədar olaraq 1997-ci ildə məktəbin müəllimlərinin növbəti attestasiyası keçirildi. **Attestasiya Komissiyasının protokoluna və Dəvəçi rayon Təhsil Şöbəsinin 18 avqust 1997-ci il tarixli 178 sayılı əmrinə əsasən məktəbin müəllimləri Camaləddin Əmrullayevə, İbrahimxəlil Mirzəyevə, Lətifə Məmmədovaya, Zümrüd Səfərovaya, Səyyarə İbrahimovaya, Gövhər Cəfərovaya, Zilheccə Əliyevaya I kateqoriyalı, Güldənə Rəsimovaya, Almaz Kamilovaya və Vəsilə Quliyevaya II kateqoriyalı müəllim adı verildi.**

1997/1998-ci dərslər ilində məktəbin “Cəsurlar” komandası hərbi turizm oyununun rayon turunda I yeri tutdu. Bu münasibətlə məktəbin 01 dekabr 1997-ci il tarixli 385 sayılı əmrilə məktəbin hərbi rəhbəri Emin Mərdanova və komandanın 8 üzvünə təşəkkür elan edildi.

Həmin ildə məktəbin hərbi rəhbəri Emin Mərdanov və idman müəllimi Maqşud Məmmədovun səyi nəticəsində məktəbin komandası **“Cəsurlar” hərbi idman və turizm oyununun rayon və zona birinciliyi yarışlarında qələbə qazanmağa nail olub.** Komanda respublika birinciliyində iştirak hüququ əldə edib. Bu məqsədlə 15-20 aprel 1998-ci il tarixdə 2 komanda rəhbəri və komandanın 7 üzvü Bakı şəhərinə yarışlara ezam edilib.

01 sentyabr 2000-ci il vəziyyətinə məktəbə rəhbərlik bu məsul şəxslər tərəfindən həyata keçirilirdi: Camaləddin Əmrullayev-direktor, Səttərzadə Nadir-direktor müavini, Lətifə Şükürova-təşkilatçı, Emin Mərdanov-hərbi rəhbər,

Yadigar Əlipənahova-kitabxanaçı, Qəmər Həmidova-UBT-nın rəhbəri, Bəşarət Heydərova-laborant və s.

Həmin dərs ilində məktəbə Sədaqət Mirəliyeva, Aynur Cəfərova kimi gənc yerli müəllim kadrları işə qəbul edilib.

07 aprel 2000-ci il tarixdə Dəvəçi rayonunun ümumtəhsil məktəbləri üzrə keçirilən “Şahin” hərbi idman oyununda məktəbin 17 nəfərdən ibarət komandası II yeri tutub.

2001-2010-cu illər

2001-ci ildə məktəbin tarix müəllimi Cavanşir Quliyevin yetirməsi XI sinif şagirdi Aytən Arzumanova fənn olimpiadalarının respublika turunda tarix fənni üzrə II yeri tutaraq məktəbin adına böyük şərəf gətirmişdir.

2001-ci ilin 01 sentyabr vəziyyətinə məktəb üzrə iki I sinfdə 46 nəfər, üç II sinfdə 58 nəfər, üç III sinfdə 62 nəfər, üç IV sinfdə 62 nəfər, iki V sinfdə 41 nəfər, iki VI sinfdə 46 nəfər, üç VII sinfdə 66 nəfər, iki VIII sinfdə 39 nəfər, iki IX sinfdə 36 nəfər, iki X sinfdə 29 nəfər, bir XI sinfdə 18 nəfər, cəmi 25 sinif komplektində 503 nəfər şagird təhsilə cəlb olunmuşdu.

Həmin dərs ilinin nəticələrinə görə məktəbin IX sinfini bitirən 36 nəfər şagirdə təhsil haqqında şəhadətnamə, XI sinfi bitirən 18 nəfər şagirdə isə orta təhsili qurtarmaq haqqında attestat verildi.

2001/2002-ci tədris ilində məktəbin tarix müəllimi Cavanşir Quliyevin yetirməsi IX sinif şagirdi Elçin Mirzəyev tarix üzrə fənn olimpiadasının respublika birinciliyində II yerə layiq görülüb.

Bu dərs ilində gənc mütəxəssislər: Günay Musayeva məktəbə Azərbaycan dili və ədəbiyyatı, Mədinə Yusifova isə ibtidai sinif müəllimi təyin olunub.

2002-ci ilin noyabr ayında məktəbdə ədəbiyyat, riyaziyyat, tarix, coğrafiya, kimya, fizika və ingilis dili fənnləri üzrə olimpiada keçirildi. Olimpiadanın məktəb turunda 40 nəfər xüsusi fəallıq göstərdi. Yəni ədəbiyyat üzrə 9 nəfər, riyaziyyat üzrə 8 nəfər, tarix üzrə 8 nəfər, coğrafiya üzrə 2 nəfər, kimya üzrə 2 nəfər, fizika üzrə 1 nəfər, ingilis dili üzrə 10 nəfər şagird I turda yüksək bal topladılar. Məktəbdə I yer qazanan iştirakçılar olimpiadanın Dəvəçi şəhərində keçiriləcək rayon turuna ezam edildilər.

2004/2005-ci dərs ilində məktəbin bir I sinfində 21 nəfər, iki II sinfində 36 nəfər, iki III sinfində 37 nəfər, iki IV sinfində 46 nəfər, iki V sinfində 46 nəfər, üç VI sinfində 50 nəfər, üç VII sinfində 59 nəfər, üç VIII sinfində 58 nəfər, iki IX sinfində 38 nəfər, üç X sinfində 46 nəfər, üç XI sinfində 47 nəfər, cəmi 26 sinifdə 484 nəfər şagird oxuyurdu.

2005-ci ildə məktəbin IX sinfini bitirən 38 nəfər şagirdə təhsil haqqında şəhadətnamə, XI sinfini bitirən 47 nəfər şagirdə isə orta təhsil haqqında attestat verildi.

2011-2015-ci illər

2011-ci ilin 01 sentyabr vəziyyətinə məktəbin iki I sinfində 42 nəfər, iki II sinifdə 40 nəfər, iki III sinidə 33 nəfər, iki IV sinifdə 34 nəfər, iki V sinifdə 40 nəfər, bir VI sinifdə 25 nəfər, bir VII sinifdə 21 nəfər, iki VIII sinifdə 41 nəfər, iki IX sinifdə 40 nəfər, iki X sinifdə 39 nəfər, iki XI sinifdə 34 nəfər, cəmi 20 sinifdə 389 nəfər şagird təhsil alırdı. Məktəbə aid olan bu göstərici rayon üzrə ümumtəhsil məktəblərində təhsil alan şagirdlərin 5%-ni, 20 orta ümumtəhsil məktəbləri üzrə 6,3 %-ni, 15 kənd orta məktəbləri üzrə isə 12,2 %-ni təşkil edirdi.

Həmin dərs ilinin yekun nəticələrini təhlil etsək görürük ki, bu tədris ilində şagird və sinif komplektlərinin sayına görə

Gəndov kənd orta məktəbi rayonun 49 məktəbi içərisində VI, kənd orta məktəbləri içərisində isə Ağalıq kənd orta məktəbindən sonra II yeri tutur.

1999-2014-cü illərdə Azərbaycan Dövlət Tələbə Qəbulu Komissiyasının statistik məlumatlarına əsasən (Abituriyent jurnalının 12-ci nömrəsinə əlavədən) Gəndov kənd tam orta məktəbi üzrə həmin dövrdə 24 nəfər məzun ali məktəbə qəbul olub. Bu da rayon üzrə qəbul olunan abituriyentlərin 2,74 %-ni təşkil edir.

Tam olmayan arxiv materiallarına əsaslanaraq çətinliklə də olsa Gəndov məktəbinə rəhbərlik etmiş direktorları ardıcılıqla belə müəyyənləşdirdik: Bu məktəb yaranan gündən **Səkinə Rəsulova, Teyfur Abdulkərimov, Müzəffər Səlimov, Abdulla Rəsulov, Xudabaxış Cəfərov, Yusif Əliyev, Rəfiqə Dəmirova, Osman Paşayev, Mirzəbaba Rzayev, Akif Quliyev, Akif Dəmirov, Camaləddin Əmrullayev, Emin Mövsümov, Samirə Baladadaşova və digər müəllimlər bu məktəbə rəhbərlik ediblər.**

Adları qeyd edilən bu insanlar məktəbə direktorluq edikləri vaxtda yüzlərlə şagird bu məktəbi bitirərək təhsil sənədi almışlar.

Gəndov məktəbi mənə çox doğmadır. Mən özüm təhsil aldığım məktəblərlə Gəndov kənd tam orta məktəbində heç bir fərq görmürəm. Allah bilir bəlkə də bu məsələnin kökü elə Vətən və yurd istəyindən irəli gəlir. Çünki Gəndov kəndi də elə doğma Azərbaycanımızın bir səfalı və dilbər guşəsidir:

MƏKTƏBİM

Təhsil xəzinədir, elm isə açar,
Bağlı qapıları hünərlə açar.
Bilik yollarına daim nur saçar.

Gəl öpüm üzündən, ana məktəbim,
Qoyma üzə kədər qona, məktəbim!

Mənə çox doğmadır tarixin sənin,
Uğurlar qazanıb hər keçdiyin gün.
Saymaqla qurtarmaz heç zəfərlərin,
Gəl öpüm üzündən, ana məktəbim,
Çatasan söhrətə, şana, məktəbim!

Burda can qoyubdur gör neçə insan,
Adların saymaqla qurtarmaz inan.
Dünyasın dəyişib çox qoca ,cavan,
Gəl öpüm üzündən, ana məktəbim,
Qoyma eşqim qəlbdə dona, məktəbim!

Tarixini yazdım sevgi ilə mən,
Çox-çox məmnun qaldım olub-keçəndən.
Böyük elm ordusunun sərkərdəsisən,
Gəl öpüm üzündən, ana məktəbim,
Ruhum gəlsin yenə cana, məktəbim!

Sabahla addımla, ey elm məbədi,
Qəmsiz və kədərsiz yaşa əbədi.
Qazanan uğurlar hələ heç nədir,
Gəl öpüm üzündən, ana məktəbim,
Qoyma bu görüşü sona, məktəbim!

Səadət günəşi qoy gülsün üzə,
Ən gözəl xoşbəxtlik yar olsun sizə.
Elmin ziyasıyla Vətəni bəzə,
Gəl öpüm üzündən, ana məktəbim,
Keçsin məhəbbətin cana, məktəbim!

RESPUBLİKAMIZDA VƏ RAYONUMUZDA KADRLARA TƏLƏB OLUNAN EHTİYACIN ÖDƏNİLMƏSİNDƏ GƏNDOV KƏND TAM ORTA MƏKTƏBİN ROLU

**Siz ata-ananın gülü, çiçəyi,
Yurda zinət verən bəri-bəzəyi,
Sizsiniz yaradan xoş gələcəyi,
Şəfəqin sökülən danı, məzunlar.
Məktəbin şöhrəti-şanı, məzunlar!**

Gəndov kənd tam orta məktəbinin tarixini araşdırdıqda müəyyən edildi ki, bu qocaman təhsil ocağının respublikamızda və rayonumuzda kadra olan ehtiyacının ödənilməsində xüsusi yeri olub. Rayonun qədim təhsil müəssisələri Pirəbədil və Dəvəçi qəsəbə orta məktəbindən sonra Gəndov kənd orta məktəbi də bu sahədə öz sözünü deyə bilib.

Məktəbi qurtaran məzunlar arasında yetişmiş belə kadrlar yüzlərlədir. Texniki imkanlar yol vermədiyinə görə onların hamısının adının bu kitaba daxil edilməsinə ehtiyac duyulmur. Biz ancaq bu kitaba onların bir hissəsinin adlarını qeyd etməyi lazım bildik:

RESPUBLİKAMIZDA

İcra və idarəetmə orqanlarında: Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı Nazirliyində şöbə müdiri işləmiş Rafiq Məcidov, Azərbaycan Respublikası Əmlak Məsələləri üzrə Dövlət Komitəsinin sabiq şöbə müdiri Arif Allahverdiyev (o, *bu vəzifədən əvvəl rayonumuzda rayon sovetinin sədri və raykomun I katibi olub*) və başqaları;

Elm və təhsil sahəsində: Azərbaycan Respublikası Elmlər Akademiyasının elmi işçisi olmuş, elmlər namizədi Azad İbrahimov, Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin inspektoru, fizika-riyaziyyat elmləri namizədi Azər Nəbiyev, Respublikamızın Əməkdar müəllimi Cavanşir Quliyev və digərləri;

Keçmiş partiya, sovet və xalq nəzarəti orqanlarında: Azərbaycan KP Masallı rayon Komitəsinin sabiq I katibi Zöhrab Ömərov və qeyriləri;

Respublika Daxili İşlər, Fövqəladə Hallar və Dövlət Təhlükəsizliyi orqanlarında: Quba rayon Yangından Mühafizə İnspeksiyaçısının sabiq rəisi Salman Salmanov, Azərbaycan DİN Yangından Mühafizə sistemində işləmiş Ədhəm Baladaşov, İmişli rayon DTŞ-də baş inspektor vəzifəsində olmuş Məmmədşah Salmanov, Azərbaycan DİN sistemində inspektor, baş inspektor və digər yüksək vəzifələrdə çalışmış İbrahim Məmmədov, İbad Yasinov, Şıxbaba Ömərov və başqaları;

Məhkəmə və prokurorluq orqanlarında: Xaçmaz və Fizuli rayonlarında, eləcə də keçmiş Əlibayramlı şəhərində xalq hakimi olmuş Məmməd Kərimov, prokurorluq sistemində işləmiş Murad Abbasov və digərləri;

Sənaye sahəsində: Xəzər Dəniz neft-qaz çıxarma sistemində idarə rəisi Qərib Şükürov, Azneft sistemində rəis olmuş Həsən Məcidov, Gəncə Yağ-Piy Kombinatının baş mühəndisi və kadr şöbəsinin rəisi işləmiş Əjdər Məmmədov və qeyriləri;

RAYONUMUZDA

İcra, idarəetmə və bələdiyyə orqanlarında: Dəvəçi rayon İcra Hakimiyyətinin İnzibati orqanlar şöbəsinin sabiq müdiri Hafiz Quliyev, Şabran rayon Statistika İdarəsinin məsləhətçiləri Reyhan Fətəliyeva və Şahbaz Şahbazov, Şabran

rayon İHB-nın Gəndov İƏD üzrə nümayəndəsinin müavini Fəxrəddin Cəfərov, Gəndov Bələdiyyəsinin sədri Fikrət Əliyev, bələdiyyə sədrinin müavini Nəcməddin İsmayılov və başqaları;

Təhsil sahəsində: Şabran rayon Təhsil Şöbəsinin müdiri Emin Mövsümov, RTŞ-nin sabiq metokabinet müdiri Vasif Məcidov, RTŞ-nin bədən tərbiyəsi üzrə metodisti işləmiş İbrahim Məcidov, Gəndov kənd orta məktəbin sabiq direktorları Akif Quliyev, Akif Dəmirov, Camaləddin Əmrullayev, Gəndov məktəbinin hazırkı direktoru Samirə Baladadaşova, Aygünlü kənd orta məktəbin sabiq direktoru Tofiq Musayev, həmin məktəbin indiki direktor əvəzi Cavid Əliyev, Dəvəçi şəhər 2 saylı orta məktəbin direktor müavini işləmiş Nadir Qəribov, Gəndov kənd orta məktəbin sabiq direktor müavinləri Hacıbaba Hacıyev, Nadir Səttərzadə, məktəbin indiki direktor müavini Məhbubə Məmmədova, Dəvəçi rayon əyani-qiyabi orta məktəbin sabiq direktor müavini Camali Həsənov və digərləri;

Mətbuat, mədəniyyət və turizm, incəsənət sahəsində: “Qurucu” rayon qəzetində kənd təsərrüfatı şöbəsinin müdiri işləmiş Şahbaz Ömərov, rayon Mədəniyyət evinin sabiq müdirləri Əlikram Qurbanov, Oktay Paşayev və qeyriləri ;

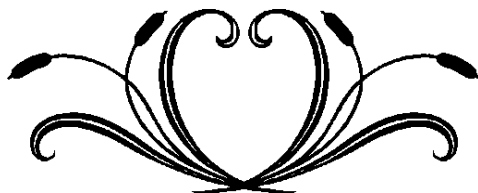
Kənd təsərrüfatı sahəsində: Şirkət rəhbəri Kərimxan Məmmədov, Gəndov sovxozunun sabiq baş mühasibi Seyfəl Abbasov, keçmiş baş aqranom Əmir Orucov, Keçmiş “Sovet Konstitusiyası” adına sovxozun baş mühasibi Tahir Şükürov, Dəvəçi Broyler fabrikində kadr idarəsinin rəisi işləmiş Böyükağa Şükürov və başqaları;

Bank-maliyyə sahəsində: Dəvəçi rayon Maliyyə Şöbəsinin sabiq müdiri Əlövsət İsayev, Şabran rayon Maliyyə İdarəsinin rəisi işləmiş Bəhlul Abbasov və digərləri;

Səhiyyə sahəsində: həkim-terapevtlər Tövhə Nuriyeva, Malik Xəlilov və başqaları;

Nəqliyyat sahəsində: Dəvəçi rayon avtobazasının baş mühəndisi olmuş Vaqif Quliyev, Xəzər gəmiçiliyində gəmi kapitanının köməkçisi işləmiş Nazim Abbasov və digərləri;

Keçmiş partiya və sovet orqanlarında: Azərbaycan KP Dəvəçi rayon Komitəsində təbliğat və təşviqat şöbəsinin müdiri olmuş Vahid Cəbrayilov, Gəndov kənd ZDS-nin keçmiş sədri Nurəddin İsayev və qeyriləri;

İNSANLARIN ÜMUMİ YAŞ DÖVRÜNÜN XÜSUSİYYƏTLƏRİNƏ GÖRƏ ÖYRƏNİLMƏSİNİN ƏHƏMİYYƏTİ

Hələ qədim zamanlardan dünyanın böyük mütəfəkkirləri və alimləri insan amili ilə bağlı qarşıya çıxan problemlərin vaxtında və düzgün həlli məqsədilə insanların özlərini daha dəqiq və yaxından öyrənməyə can atmışlar. Onlar bu işdə özlərinin nəzəri bilikləri və təcrübələri ilə yanaşı çoxlu üsullardan və elmi metodlardan istifadə etmişlər. Nəticədə bu uzaqgörən elm adamları insan amilinin bu cəhətlərini özündə əks etdirən tibbə, əxlaqa, hüquqa, pedaqogikaya, məntiq və psixologiyaya, eləcə də bir çox başqa elmlərə aid sanballı əsərlər yazıb yaratmışlar. Bu öyrənmə üsullarından birini də insan yaşayışının bütün mərhələlərində adamların yaş dövrünə görə öyrənilməsi məsələsi təşkil etmişdir.

Alimlər insanlara daha yaxından bələd olmaq üçün müxtəlif yaş illərində onların inkişaf xüsusiyyətlərini elmi cəhətdən öyrənilib dərinlən təhlil edilməsi məsələsini qarşıya məqsəd qoymuşlar. Nəticə etibarilə onlar insanın ümumi yaş dövrünü inkişaf xüsusiyyətlərinə görə ayrı-ayrı yaş dövrlərinə (mərhələlərinə) bölmüşlər. Aqillər bu barədə belə deyib: yaş dövrünün düzgün müəyyənləşdirilməsi insanın inkişafının açarıdır.

Bildiyimiz kimi insanın ümumi yaş dövrü onun doğulma günündən dünyasını dəyişən ana kimi olan bir müddəti əhatə edir.

Hələ uzaq keçmişdə insanların yaş dövrünün xüsusiyyətlərinə görə öyrənilməsi təcrübəsi mövcud olmuşdur. Ümumi yaş dövrünü inkişaf xüsusiyyətlərinə görə ayrı-ayrı hissələrə bölmək məsələsi isə ilk dəfə Çin filosofları tərəfindən həyata keçirilmişdir. Qədim çinlilər uşaqların tərbiyəsini aşağıdakı formada təşkil etməyi tövsiyyə edirdilər: **“Bir yaşıdan beş**

yaşınadək olan uşaqları şah kimi, beş yaşından on yaşınadək nökrər kimi, on yaşından on beş yaşına kimi isə dost kimi qəbul edin”. Ailədə uşaqlara bu cür münasibət bu günədək bəzi ailələrdə davam etməkdədir. İndi də bir çox valideynlər uzun illərin sınağından çıxmış bu tərbiyə üsulundan geniş istifadə etməkdədirlər.

Bəşəriyyətin nadir incisi sayılan insan övladının ümumi yaş dövrü mütəxəssislərin yazdığına görə öz inkişaf xüsusiyyətləri baxımından ayrı-ayrılıqda 10 dövrdən (mərhələdən) keçir. Bunlar aşağıdakılardır:

Çağalıq-adlanan yaş dövrü. Bu dövr uşağın doğulduğu gündən bir yaşı tamam olan günədək olan dövrə aid edilir. Bu yaş müddəti bəzi ədəbiyyatlarda çağalıq-südəmər dövr kimi də işlədilir. Mənim qələmə aldığım bu şəirdə istənilən Azərbaycan ailəsində uşağın doğulmasını bütün qohum-əqrəbə tərəfindən bir toy-bayram kimi qarşılandığı təənnüm edilir:

UŞAQ GƏLDİ DÜNYAYA

Uşaq gəldi dünyaya,
Sevindi ata-ana.
Bənzədib günə, aya,
Ad da qoydular ona.

Yatağına qoyanda
Şirin layla çaldılar.
Yuxudan oyananda.
Qadasını aldılar.

Yerimək öyrətdilər
Yavaş-yavaş uşağa.
Hərdən kömək etdilər,
Qaldırdılar ayağa.

Dil açıb danışarkən
“Ana” oldu ilk sözü.
Boya-başa çatarkən
Zirvələr açdı özü.

Sönməz ümid çırağı,
Arzu çeşməsi oldu.
Elin arxa, dayağı,
Haqqın gur səsi oldu.

Körpəlik-adlanan yaş dövrü. Bu dövr uşağın 1 yaşından 3 yaşınadək olan yaş müddətini əhatə edir. Bu yaş mərhələsində uşaqlar əsasən hərəkət etmək, danışmaq və s. kimi vərdişlərə yiyələnirlər. **Görkəmli pedaqoq, yazıçı və publisist A.S.Makarenko uşağı tərbiyə etmək yolları barədə belə demişdir: “Uşağı düzgün və normal tərbiyə etmək, yenidən tərbiyə işindən çox asandır”.**

Məktəbəqər mərhələni əhatə edən yaş dövrü. Uşaqlar 3-6 yaş arasında olanda mütləq bu mərhələni keçirlər. Bu dövr öz spesifik xüsusiyyətlərinə görə **məktəbə hazırlıq dövrü** də adlanır.

Məktəbdə təhsil alan kiçik yaşlı uşaqların yaş dövrü. Uşaqlarda bu yaş mərhələsi 6 yaşda başlayıb 10 yaşda başa çatır. Həmin dövrdə bəşərin gələcəyi hesab olunan uşaqlarda əsas etibarı ilə elmlər haqqında ilk şüurun, təfəkkürün, hafizənin inkişafına meydan açılır. Bu zaman uşaqlar evdə valideynlər, digər ailə üzvləri, qonşu və qohumlarla, eləcə də dostlarla, məktəbdə isə müəllim və şagirdlərlə ünsiyyət əlaqəsi yaratmağa nail olurlar. Bu yaş mərhələsi əsas etibarı ilə ilk məktəb illərini əhatə etməklə ibtidai təhsil dövrünə təsadüf edir.

Yeniyyətməlik-adlanan yaş dövrü. Bu mərhələ yetişməkdə olan nəslin 10 yaşından 15 yaşınadək olan dövrünə aiddir. Yeniyyətməlik adlanan bu vaxtlarda özünü dərk və mənlilik şü-

uru formalaşmaqda davam edir. Həmin dövrdə demək olar ki, tədris, əmək, ədəbiyyat və incəsənət, idman və bədii özfəaliyyətdən tutmuş özünə inam, ünsiyyət və müstəqillik kimi fəaliyyətlər bu insanlarda getdikcə möhkəmlənir və inkişaf edir.

Gənclik vaxtını əhatə edən yaş dövrü. Bu mərhələ 15 yaşla 25 yaş arasındadır. Həmin yaş mərhələsində gənclər təkcə tədris sahəsində deyil, əmək, peşə və başqa gələcək planlarının icrasına da çalışırlar. İrəlidə onları gözləyən ailə həyatını daha mükəmməl qurmaq üçün əməli axtarışlar aparır, istək və arzularına çatmaq uğrunda çalışırlar. **Bu yaş dövrünü gələcəkdə gənclər tərəfindən qurulacaq həyatın təməlinin qoyulması mərhələsi də adlandırmaq olar.** Yunan filosofu Diogen Stobeyli (e.ə. 404-323) göstərib ki, “Bütün dövlətin əsası nədən ibarətdir? Gənclik tərbiyəsindən.” Böyük rus yazıçısı N.V.Qoqol isə demişdir ki, “Gənclik ona görə xoşbəxtdir ki, onun gələcəyi var.” Azərbaycanın dahi şairi Əfzələddin Xəqani (1120-1199) ömrün bu bahar çağına daha yüksək qiymət verir. Onun başqa şeylə əvəz olunmasını mümkün deyil sayır. Gənclik çağının onu belə erkən tərk etməsinə bol-bol təəssüflənir, hətta göz yaşı tökür. O, bu mövzuda yazdığı şeirində gənclik haqqında öz fikirlərini bədii boyalarla belə ifadə edir:

“Gənclik bir qızıldır, ömrün əlindən
Düşərək torpağa yox oldu birdən
Tapmaq həvəsilə həmin qızılı
Torpağı yuyuram göz yaşımla mən”.

Türkiyə yazıçısı Nazim Hikmət (1902-1963) isə gənclik haqqında belə bir ifadə işlədib: “Gənclik-arzu, inam, igidliyə həvəs deməkdir. Gənclik lirika və romantikadır. Bu gələcək üçün tükənməz arzulardır. Bütün yaxşı əməllərin başlanğıcıdır”.

Ömrün ən xoşbəxt çağı sayılan gənclikdən, cavanlıqdan söhbət açarkən yunan alimi və filosofu Aristoteldən (e.ə. 384-322) sitat gətirməmək zənnimcə yersiz olardı. Bu dahi insan isə

həyatın gənclik illərini belə təsvir edib: “Cavanlıq da dəliliyin bir növüdür. Ona görə cavana dəliqanlı deyirlər.”

Gənclik - yerin təkindən çıxan qaynar bulağa bənzəyir. Çünki gənclərin gələcək həyat yolu, onların ürəklərində yığılıb qalmış min-min arzuları əsasən bu mərhələdə çin olmağa başlayır. Bu yaş dövründə bir çox gənclər orta təhsilini başa vurur. Ali və ya orta ixtisas məktəblərində təhsil aldıqdan sonra diplom alırlar. Orduda hərbi xidmət borcunu başa vurduqdan sonra işə daxil olurlar. Çox gənclər hətta bu dövrdə özlərinə ailə qurmağa da müvəffəq olurlar.

İş-güc başımızı o qədər qarışdırdı ki, illəri nə vaxt yola saldığımızı heç əməlli başlı görə bilmədik. Gənclik adlı həyatın bu qaynar və gözəl çağı heç bilmədik nə vaxt gəldi, nə vaxt getdi. Bir də ayılıb gördük ki, artıq “lələ köçüb, yurdu qalıb”. Bizə ancaq ömrün bu mənalı çağının ardınca baxmaqdan savayı heç nə qalmayıb. Necə mənim 40 il bundan öncə öz gəncliyimi yola salarkən aşağıdakı şerimdə keçirdiyim hisslər kimi:

GETMƏ, DAYAN GƏNCLİYİM

Sən gələndə ömrümə
Asta addımla gəldin.
Kövrək xatirələrlə
Gözlərimdə yüksəldin.
Aşib-daşan, gəncliyim,
Xəyallaşan gəncliyim.

Sən arzular çeşməsi,
Ümidlər çırağısan.
Ömür adlı evimin,
Ən əziz qonağısan.
Ötür zaman, gəncliyim,
Hər an cavan gəncliyim.

Coşqun yaşamaq eşqim,
Sevincim də səndədir.
Polad kimi əyilməz
Var-gücüm də səndədir.
Getmə dayan, gəncliyim,
Uzaqlaşan gəncliyim.

Götür qolumun gücün,
Apar, qoy sənin olsun,
Götür bu ömür payın,
Qoyma, boynumda qalsın,
Vaxtsız qalan gəncliyim,
Quştək uçan gəncliyim.

Gedirsən, elə get ki,
Ümidimi aparma,
Gənclik məhəbbətimi
Ürəyimdən qoparma,
Sutək axan gəncliyim,
Geri baxan gəncliyim.

Orta yaş dövrü. Bu dövr 25 yaşla 60 yaş arasındakı müddəti əhatə etməklə insanın ümumi yaşının ən çox hissəsini (təxminən 35 ilini) təşkil edir. Həmin yaş dövrünün başlanğıcında adamlar xeyli dünya görüşünə, biliyə və iş təcrübəsinə sahib olurlar. Bu mərhələdə onlar artıq öz valideynlərinin və

müəllimlərinin köməyi olmadan sərbəst şəkildə həyatda öz sözlərini demək bacarığına yiyələnirlər.

Bu yaş dövründə yaşayan insanlar işləmək, qurub yaratmaq, irəli getmək, çətin situasiyalarda sərbəst qərar vermək, bir sözlə öz yaşayışlarını müstəqil şəkildə qurmaq imkanına malikdirlər. Orta yaş dövründə əsas vəzifə yeni qurulmuş ailələrin sosial və digər maddi-təminat məsələləri, onun heç kimin köməyi və kənar müdaxiləsi olmadan idarə olunması vacib vəzifələrdən biridir. Bu yaş mərhələsində insanlar ailə büdcəsi qayğıları, ailənin inkişafı, ailədə uzunmüddətli normal münasibətlərin qurulması və möhkəmlənməsi, xüsusilə müstəqilliyin formalaşması kimi tələbləri yerinə yetirməyə borcudur. Mənim saydığım vəzifələr bu yaş dövrünü keçirən insanların qarşısında qoyulan tələblərin yalnız bir qismidir. Çünki təzə qurulan gənc ailələrdə obyektiv və subyektiv səbəblərdən boşanma halları, pis vərdislərə qurşanmaq üzündən işdən könüllü və məcburi çıxarılma halları, bir sözlə dayağı hələ möhkəm olmayan, bərkə-boşa düşməyən bəzi ailələrin ilk vaxtlarda dağılması prosesi insanların bu yaş mərhələsində tez- tez baş verir.

Yaşlı insanların yaşadığı yaş dövrü. Bu yaş dövrü 60 yaşdan başlanıb 75 yaşda başa çatır. Həmin mərhələdə həqiqətən də çox insanlar artıq istər sifət cizgilərindən, istərsə də hərəkət və davranışından yaşlı adamı xatırladır. Məhsuldar iş dövrü arxada qalsa da ailə qayğıları və səhhətlərindəki müxtəlif səpkili problemlər onları rahat buraxmır. Bu yaş mərhələsinin ikinci yarısından başlayaraq yaşlı adamların yaxınları tərəfindən göstərilən qayğıya xüsusi ehtiyacları get-gedə artıb çoxalır.

Qocalıq müddətinə düşən yaş dövrü. Qocalıq yaş dövrü ömrün son mərhələlərini əhatə edir. 75-90 yaşlı insanları yaş fiziologiyası adlı elmin tələblərinə əsasən biz hamımız qoca adlandırıraq. Qocalıq-orta yaşlı və yaşlı insanların yaş mərhə-

ləsindən sonra gələn yaş dövrüdür. Bu yaş dövründə əksər insanlarda bir çox orqan və sistemlər get-gedə zəiflədiyinə görə onlar öz üzərlərinə düşən vəzifələri tam şəkildə yerinə yetirə bilmirlər. Bu zəifləmə ilə eyni zamanda insan orqanizmində böyük həyatı əhəmiyyət kəsb edən maddələr müqaviləsi pozulur. Və insan bədənində struktur, eləcə də bir sıra funksional dəyişikliklər baş verir.

Oxuduğlarımdan və eşitdiklərimdən mənə gün kimi aydın oldu ki, həyatın qocalıq adlı bu yaş dövrü barədə çox dahilər, şair və yazıçılar müxtəlif təyinatlı və səpkili dəyərli sözlər deyib. Məsələn: Azərbaycan şairi Əvhədi Marağalı (1274-1358) belə söyləyib: “Qocalığa cavanlıqdan hazırlığı aparmaq lazımdır”. Fars ədəbiyyatının ən şöhrət qazanmış nümunəsi hesab edilən “Qabusnamə” də (1082-1083) isə deyilir ki, “Cavanlıqda yaman fikir çəkirdim ki, heyf qocalığımda gözəllər məni sevməyəcəklər. İndi qocalmışam, mən özüm onları sevmirəm.”

Qocalıq zamanı insanın xarici görkəmində, sifət quruluşunda ciddi dəyişikliklər əmələ gəlir. İnsan bədənində çoxlu xəstəliklər baş qaldırır. Bu səbəbdən insanın xarakteri dəyişir, coşqun iş qabiliyyəti sönməyə başlayır, eşitmə və görmə səviyyəsi ifrat dərəcədə aşağı düşür. Boy qısalmaqda davam edir, ayaqlar, dizlər, oynaqlar sözünə baxmır. Ardıcıl olaraq yuxu pozğuntuları əmələ gəldiyinə görə yaddaş da onunla yola getmir. Tez-tez yorulma, təngənəfəslik, baş gicəlləməsi, başın fırlanması, gözlərin qabağına qaranlıq çökməsi halları baş verir. İnsan tez- tez tərləyir, qan təzyiqi artır və ya düşür. Ürək artıq sözə baxmır, əsəb sistemi get-gedə zəifləyir. Qara ciyər, böyrək, dalaq, mədə, öd kisəsi və eləcə də digər mühüm həyatı əhəmiyyət kəsb edən əzalarda ağrılar, müxtəlif xəstəliklər öz funksiyalarını icra etməkdə bu mühüm orqanlara böyük əzab və işgəncə verirlər. İnsanın dərisi də ciddi dəyişikliklərə məruz qalır. Bu zaman dəri səthində pigment ləkələri də

çoxalmağa başlayır.

Çox insanlar qocalığı böyük bir bəla, ciddi fəlakət və ya ən qorxunc xəstəlik hesab edirlər. Lakin həqiqətdə belədirmi?

Ensiklopediyada isə bir çox tibb və psixologiya alimlərinin rəyləri nəzərə alınaraq deyilir ki, "...qocalıq xəstəlik deyildir. İnsana xəstəlik qədər də əzab verməyə də bilər".

Mən hələ o yolu keçmədiyimə görə dediklərim şərti mənə kəsb edir. Lakin oxuduğum çoxlu sayda kitablardan aldığım məlumatlara görə insan adlı məxluqun nə qədər ömür sürməcini allahdan başqa dəqiq bilən yoxdur. Ancaq həyatı təcrübələrdən təkcə onu deyə bilərəm ki, əyər insan öz qocalığına cavanlığında "start" veribsə, bu dövrə hələ gənc yaşlarından hazırlanıbsa onun qocalıq dövrünü sürmək etimalı çoxdur. Burada əməyi, təbiəti, insanları, özünü sevmək və qiymətləndirmək əsas şərtlərdən biridir. Səbrli və dözümlü olmaq, pis vərdislərdən, bəd xasiyyətdən və insan əxlaqına zidd, insan şəxsiyyətini alçaltdan əməllərdən uzaq olmaq, vaxtaşırı idmanla məşğul olmaq, ən azı gündə 6-7 km. (təxminən 10000 addıma qədər) piyada gəzmək. Ancaq ətrafındakılara yaxşılıq və xeyirxahlıq etmək barədə düşünmək vəs. Mənim söz xəzinəmdə bu barədə bir kitablıq söz ehtiyatı olsa da zənnimcə bu barədə söhbətə yekun vurmaq kifayət edər. Ona görə də qocalıqdan qorxmayın, onu sevinclə qarşılayın . Onu qucaqlayın, ürək dolusu "xoş gəldin" deyin sevin, əzizləyin, qayğısına qalın. Çünki bu qonağı qarşılamaq hər oğula, qıza qismət olmur. İndi də şeir vasitəsilə söhbətimizə davam edək:

QOCALIQ

Qocalıq düşgünlük, miskinlik deyil,
O çox hörmət ilə aramla gəlir.
Susub dinməməyi küskünlük deyil,
Keçdiyi yollara baxıb dincəlir.

Hamının ömründə bir naxışdır o,
Gəncliyi pərişan qoyur həmişə.
Arxaya boylanan bir baxışdır o,
Baxır içimizdən qopan keçmişə.

Azad quşa dönüb, gəzir dünyanı,
Yoluxur hamıya xəstəlik kimi.
Bu dərd min illərdir əzir dünyanı,
Gəlmir xoşumuza bəzən görkəmi.

Qocalıq müdriklik, kamillik çağı,
Ömrün başı qarlı dağlıq dövrüdür.
Bütün fəsillərin bar verən bağı,
Nəsildən nəsilə qalan körpüdür.

Çapıb köhlənini, ötüb illəri,
Rast olub acıya, düşüb şirinə.
Müdrik kəlamlarla öpüb dilləri,
Dönüb şairlərin gözəl şerinə.

İnsan qocaldıqca ağır tərpnənər,
Gənclər hörmət edib, baş əyər ona.
Yenicə dil açan məsum körpələr,
Babamsan, nənəmsən söyləyər ona.

Əfsus qocalığı hörmətdən salan,
Özünə qapanmış qocalar da var.
Övlad qayğısından kənarda qalan,
Özgəyə tapınmış qocalar da var.

Gəncliyi mənasız vurmayın başa,
Meşşan təbiətdə yanar qocalıq.
Sağlam həyatınız dəyməsin daşa,
Yaman kövrək olur, sınar qocalıq.

Bu yaş dövründə olan insanlar üçün artıq ağır fiziki iş tamam məhdudlaşdırılır. Ona görə belə yaşda olan adamların səhhətləri, xüsusillə qan təzyiqlərinin qaydada olması hər gün ciddi nəzarətdə saxlanmalıdır. Həkimlər tərəfindən çox vaxt bu yaşında olan insanlara yalnız xüsusi nəzarət altında hər gün piyada gəzintilərə, yüngül idman hərəkətləri icra etməyə, maşınla yaxın yerlərə səyahətə çıxmağa, təbiət qoynunda və müalicə müəssisələrində istirahətə, su, hava və günəş vanalları qəbul etməyə icazə verilir. Bu prosedurların icrası zamanı bədəndəki enerji ehtiyatını münasib qaydada saxlamaq üçün ifrata yol vermək olmaz. Atılan hər hansı addım qocaların yaşına, eləcə də səhhətinə müvafiq olmalıdır.

Deyirlər ki, qocalanda insanlar “müdrükləmə” və “uşaqlaşma” adlı iki istiqamət üzrə inkişaf edirlər. Bu istiqamətin hansı tərəfə meyl etməsi isə həmin adamların səbr və dözümlündən, onların təhsilindən, biliyindən, dünya görüşündən və yaşadığı sağlam həyat tərzindən çox-çox aslıdır.

Qocalıq dövrünə aid yazdığım şeirlərdən ikincisini oxuculara çatdırmaq istəyirəm:

Qocalıq-kamillik dövrü

“Qocalıq” sözünü deyəndə çoxu,
Keçirir bolluca həyəcan, qorxu.

Sanır ki, çatıbdır həyatın sonu,
Hər yanda gözləyir əzrayıl onu.

Gecələr, gündüzlər hey yeyib-yatır,
Əməyi, zəhməti o, tamam atır.

Fikirlə, xəyalla keçirir günü,
Beləcə o, başa vurur ömrünü.

Ancaq ömrün davamıdır qocalıq,
Bir müdriklik məqamıdır qocalıq.

Qocalıq həyatın bir barlı dövrü,
Uca dağ başının bir qarlı dövrü.

Müdrik olduğunu almayıb saya,
Nəsihət verirlər bəzən qocaya:

-Bir məclis olanda, məsləhət budur,
Sən yaşlı adamsan, yerində otur,

Yaşını unudub, həddini aşma,
Deyib gülənlərə sən heç qarışma.

Dükana, bazara getməsən əgər,
Qan təzyiqin düşər, kefin düzələr.

Birdən toya getsən, orda oynama,
Sulu qazan kimi daşib qaynama.

Sən artıq qocasan, sakitcə otur,
Susanda insanın qiyməti artır.

Bəsdir, əkdin daha gülü çiçəyi,
İndi xəyalında qur gələcəyi.

Başın gicəllənər, üzün saralar,
Xəstəlik canında daim yer alar

Ürəyin də baxmaz bir gün sözünə,
Qəfildən qaranlıq çökər gözüne.

A kişi, qocasan çölə çıxma sən,
Soyuqda, şaxtada xəstələnərsən.

Düzəliş elə sən davranışında,
Az gəz, otur evdə- ocaq başında.

Üzülüb düşərsən yorğan-döşəyə,
Heç çıxma bilməzsən tamam eşiyə.

Çörəyin, suyun var, şükür elə sən,
Gərək bağ-bağcanı hər gün gəzəsən?

Bəsdir qulluq etdin bu ağaclara,
Onlar da əlindən gəliblər zara.

Belləmək, sulamaq, həm dərmanlamaq,
Səni əldən salır, çünki, ay axmaq!

Dinləyib diqqətlə deyilənləri,
Dedim, qocalara atmayın şəri.

Əzəldən yoldaşdır mənim ilə iş,
Ona uşaqlıqdan etmişəm vərdis.

Dayansam, donacaq damarda qanım,
Nasaz olacaqdır bu sağlam canım.

Qorxmadım, həyatın qarlı qışından,
Zamanın qəzəbli, sərt baxışından.

Əllərim öyrəndi fiziki işə.
Piyada gəzməyi etmişəm peşə.

Uzaqda dayandım pis vərdişdən mən.
Sağlamlıq üzümə güldü o gündən.

Əmək, iş saxlayıb məni çox cavan,
Tənbəllik yad olub mənə hər zaman.

Vurur öz ritmiylə sinəmdə ürək,
Sevgi, məhəbbətdir ürəyə kömək.

Durub qulluğumda ömür yoldaşım,
Vardır o qadına böyük alqışım.

Övladdan yariyan valideynlər,
Bu cür xoşbəxtliyə verirlər dəyər.

Bütün qocaların qədrini bilin,
Onların üzündən kədəri silin.

Yaşasın kamillik dövrünü onlar,
Qoca adamların başda yeri var.

Qoy daim çıraqbən olsun bu həyat,
Qocalar yaşasın hər vaxt bəxtiyar.

Qeyd etmək lazımdır ki, uşaq və yeniyetmə gigiyenası, gerontologiya, pedaqogika, psixologiya və fiziki tərbiyə kimi elmlərlə birlikdə öyrənilən yaş fiziologiyasında qocalığı xəstəlik deyil, yaş təsnifatının bir mərhələsi hesab edirlər. Bunun üçün erkən vaxtlardan bu yaş dövrünə qədəm basmazdan əvvəl ona hər cür ciddi hazırlıq görmək lazımdır. Necə mənim aşağıdakı şeirimdə göstərildiyi kimi:

Qocalıqda peşman olmayaq

Cavanlıqda peşə ,sənət öyrənək,
Bilik olsun bizə gündə gərək.
Ömrə vuraq bacarıqla min bəzək
Sonra qocalıqda peşman olmayaq.

Yalan danışmağa etməyək adət,
Dil çaşıb etməsin bizə xəyanət.
Yoxsa bizdən qaçar ruzi-bərəkət.
Gəlin qocalıqda peşman olmayaq.

Ürəkdə Vətənə olsa məhəbbət,
Tapaq özümüzdə hər vaxt cəsarət
Gətirər həmişə ömrə səadət.
Sonra qocalıqda peşman olmayaq.

Gücümüzü gözəl işə sərf edək,
Tanrının qoyduğu düz yolla gedək.
Bütün qocaların qədrini bilək
Sonra qocalıqda peşman olmayaq.

Pis işdə qol gücü sınıamayaq biz,
Dürdən, cavahirdən olsun kəlməmiz.
Olsun vicdanımız sudan da təmiz,
Sonra qocalıqda peşman olmayaq.

Gedir dayanmadan ömür karvanı,
Bu söz damarlarda dondurur qanı.
Zakir, gəl ürəkdən sevak insanı
Sonra qocalıqda peşman olmayaq.

Uzunömürlülük adlanan yaş dövrü. Bu yaş dövrü 90

yaşdan yuxarı ömür sürənlərə şamil edilir. Elə 90 yaşın özünə çatmaq adamdan böyük səbr, dözümlük, cəsarət və sağlam düşüncə, bir sözlə böyük cəsarət tələb edir.

Uzun ömrü yaşamaq çox gözəldir. Ancaq onu elə belə yox, sağlam və gümrək yaşamaq daha gözəldir. Belə bir yaş dövrünə çatmaq onu problemsiz yaşamaq isə əsl xoşbəxt həyatın ən vacib elementidir.

Tarixin səhifələrində uzunömürlülük haqqında neçə-neçə dahi mütəfəkkirin gözəl kəlamı özünə yer alıb. Məsələn: Dünyanın çox ərəzilərini zəbt etmiş Makedoniyanın dövlət başçısı, görkəmli sərkərdə Makedoniyalı İskəndərin (e.ə. 356-323) müəllimi, məşhur yunan filosofu və alimi Aristotel (e.ə. 384-322) uzunömürə çatmaq üçün daim hərəkət etməyi məsləhət görürdü. O, bu barədə insanların bütün yaş dövrləri ilə səsələnən gözəl bir ifadə işlədib: “Uzun müddət hərəkətsiz qalmaq bədəni təqətdən salır.”

Uzunömürlülük insan həyatında hər adama nəsib olmayan bir şansıdır. Bu yaş mərhələsinə çatmaq isə hər oğulun, qızın hünəri deyil. Bu insandan böyük səbr, dözümlük, gündəlik gigiyena vərdişləri, sağlam həyat tərz, pis adətlərdən və vərdişlərdən uzaqda dayanmaq, bir sözlə nəfsini polad zəncirlə cilovlayıb ona hakim olmaq və s. tələb edir.

Bu şərtlər çox çətin, mürəkkəb və ağır olsa da yaşadığımız Azərbaycan adlı bu cənnət məkan bütün zamanlarda uzunömürlülər diyarı hesab olunmuşdur. Bu məkanda çoxlu uzunömürlü insanların yaşaması öz-özünə baş verməyib. Bu diyarda əsrarəngiz təbiətin, o cümlədən günəşli və təmiz havanın, durna gözlü buz kimi suyu olan bulaqların, mineral suların, böyük ərəzini tutan meşələrin, eləcə də çoxlu sayda ağsaqqal və ağbırçək hörmətini saxlayan, onlara gecə-gündüz qayğı göstərən mehriban və xeyirxah insanların olması ilə çox-çox bağlıdır.

Lakin uzun ömür sürmək üçün yuxarıda sadaladığım

meyyarlar çox azdır. Bildiyimiz kimi bunlar yalnız ayın görünən tərəfidir. Bildiyimiz kimi ayın bizə görünməyən tərəfləri də var. Bu tərəflər isə məcazi mənada insanın daxili dünyası, onun hərəkəti və əməlləridir. Mənim “Uzun ömrün sirri” şərimdə uzun ömür sürmək şərtlərinin heç olmasa bir hissəsini şeiriyyətin dili ilə göstərə bilmişəmsə özümü xoşbəxt sanardım:

Uzun ömrün sirri

Dağların qoynunda bir oba vardı,
Orada bir qoca kişi yaşardı.

Yüzü çoxdan ötüb keçmişdi yaşı,
Kənddə qalmamışdı tayı, yoldaşı.

Piyada hər yanı dolaşan insan,
Yoruldum deməzdi inan heç zaman.

Gördüyü işlərdən **ləzzət** alardı,
Allah verdiyindən **razı** qalardı.

Zəhmətlə **dost** idi bu qoca kişi,
Çöldə, bayırdı il boyu işi.

Dağların **saf suyu, sərin havası,**
Olmuşdu qocanın dərman, davası.

Hər işi bu qoca özü görürdü,
Hər gün **sağlam həyat tərzi** sürürdü.

Hər yanda qocadan düşürdü söhbət,
Dedilər, qocada sirr vardır əlbət.

Görüşüb onunla tanış olaq biz,
Sirrini öyrənib məmnun qalaq biz.

Çox çətin bir işdir bu yaşa çatmaq,
Çalışmaq, işləmək qurub-yaratmaq.

Alimlər, rəssamlar, mütəxəssislər,
İşbazlar, bədxərclər, həm də xəsislər.

Yığıb gətirdilər çox adamları,
Həmi ac, həmi də tox adamları.

Jurnalistlər, psixoloqlar, həkimlər,
Yazıçılar, müəllimlər və kimlər...

Yollandılar o qocanın yanına-
Uzunömürlü şəxsin ünvanına.

Qoca qarşıladı hamın xoş üzlə,
Ürəkləri açan söhbətlə, sözlə.

Dedi: Xoş gəlmisiz bu məkana siz,
Dolsun sevinclərlə daim qəlbiniz.

Mənim ev-eşiyim qurbandır sizə,
Bütün kənd sevinir gəlişinizə.

Razılıq elədi hamı qocadan,
Təşəkkür etdilər ona ucadan.

Dedilər, biz bir günlüyə gəlmişik,
Səni özümüzə böyük bilmişik.

Suallar yağdırdı hamı qocaya,
Üzü bənzəyirdi sanki bir aya.

-Baxın, yaşınızdan çox-çox cavansız,
Zaman olmayıbmış sizə amansız.

-Keçib həyatınız öz axarıyla,
Qışı, yazı, yayı , son baharıyla.

-Çətinlik çəkməyib başın həyatda,
Ömür keçib yəqin, toyda-busatda.

- Belə deyirlər ki, həyat yoldaşın,
Yaxşı qulluq edib, olub sirdaşın.

-Övladların, nəvələrin heç zaman,
Uzağa getməmiş yəqin, yanından.

-Gündəlik yediyin təbii qida,
Kömək eləyibmiş, çatıbmış dada.

- Çox güman ki, sən düz yerdə yatmısan,
Ona görə bu yaşa gəlib çatmısan.

- Babacan, gəl sən bu sirri aç bizə,
Şadlıq, seninc gətir ürəyimizə.

Dinləyib onları səbrlə qoca,
Söylədi : “Yüz yaşa ayaq qoyunca

Bəd əməldən daim uzaq dayandım,
Günəşlə bir **yatıb**, bir də **oyandım**.

Yol yoldaşım oldu **səbr və dözümlü**,
Özgə tikəsinə baxmadı gözümlü.

Aza qane oldum ömür boyu mən,
Nəfsin cilovunu vermədim əldən.

Acmamış yeməyə tələsmədim mən,
Əlimi doymamış **çəkdim süfrədən**.

Ömrə balta çalar **həyacan, qorxu**,
Gedib bu səbəbdən dünyadan çoxu.

Əgər düşünmədən **riskə** getsən sən,
Dostum, çox uzağa gedə bilməzsən.

Mənimlə dost oldu **özünəinam**,
Heç vaxt yol vermədi çətində qalam.

Mənlə birgə yatıb-durdu **arzular**,
Arzusuz həyatın nə mənası var.

Şərəfi, vicdanı uca tutdum mən,
Peşiman olmadım öz əməlimdən.

Bildim mən **sözümün yerin** hər zaman,
Dilimin ucundan çəkmədim ziyan.

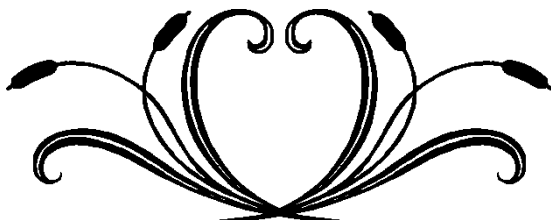
Ümidimi tək **Allaha** bağladım,
Olanımı **sabaha** da saxladım.”

Diqqətlə dinlədi qocanı hamı,
Birə-beş qat artdı ona inamı.

Bildilər, sözündə zərrə yox yalan,
Müdrək ağsaqqalmış bu qoca insan.

Uzun ömrün sirri öyrənildi tam,
Bu yerdə sözümüz qurtardı tamam.

Allah özü bilir ömrün qədərini,
Xoş günün, sevincin, qəmin, kədərini.

ÜMUMTƏHSİL MƏKTƏBLƏRİNDƏ TƏHSİL ALAN KİÇİK YAŞLI UŞAQLARDA ŞƏXSİYYƏTİN FORMALAŞMASINDA VALİDEYN-MÜƏLLİM AMİLİ

Ümumtəhsil məktəblərində oxuyan şagirdlərin kiçik yaş dövrü 6 yaşından başlanıb 10 yaşa qədər davam edir. Uşaqların uşaq bağçasındakı tərbiyə mərhələsi başa çatdıqdan sonra onların həyatında məktəb dövrü adlı yeni bir səhifə açılır. Məktəbdə təlim-tərbiyə prosesinin başlanması ilə həmin kiçik yaşlı uşaqlar sanki heç vaxt görmədikləri və hiss etmədikləri ecazkar bir aləmə düşürlər. Düşdükəri bu yeni mühitdə həmin uşaqlar öz üzərlərinə düşən bir sıra vəzifələri icra etməyə borclu olduqlarını tədricən dərk etməyə başlayırlar. Bu vəzifələrin bir qismi aşağıdakılardır:

-Dərs vaxtında (saatında) sinifdə sakit oturmaq, səbrlə və diqqətlə müəllimi dinləmək.

-Sinifdə dərs zamanı müəllimin tapşırıqlarını vaxtında, təmiz və səliqəli yerinə yetirmək, müəllim tərəfindən verilən sualları düzgün cavablandırmaq prosesində fəal iştirak etmək. Dərsə gecikmək, tədris zamanı başqa şagirdlərlə söhbət etmək, hər hansı şəkildə sinifdə dərsin normal gedişində müəllimə mane olmaq əsl şagirdə yaraşan iş deyildir.

-Zəng vurulduqda tənəffüsə çıxmaq və tənəffüsdən vaxtında sinfə qayıtmaq.

-Müəllimin verdiyi sinif və ev tapşırıqlarını vaxtında, səliqəli və düzgün yerinə yetirmək.

-Sinif yoldaşları, eləcə də məktəbdə oxuyan digər şagirdlərlə mehriban olmaq, onlarla yaxından ünsiyyət qurmaq.

-Lazım gəldiyi hallarda sinifdən çölə çıxmaq və çöldən sinfə daxil olmaq üçün müəllimdən icazə almaq və s.

Bu saydığımız vəzifələr məktəbə getməzdən əvvəl uşaq bağçasında tərbiyə almış uşaqlar tərəfindən asanlıqla icra

olunur. Lakin məktəbdə oxumağa başlayanadək uşaq bağçasında təlim almayan uşaqlar ilk vaxtlarda yuxarıda göstərilən vəzifələri icra etdikdə böyük çətinliklə üzləşməli olurlar.

Kiçik yaşlı uşaqların məktəbdə yeni təlimə başlaması ilə əlaqədar olaraq onların həyatında yeni bir səhifə açılır. Uşaqların hərəkətində, eləcə də davranışında bir sıra ciddi dəyişikliklər baş verir. Bu dəyişikliklər əsas etibararı ilə bunlardan ibarətdir:

Bu mərhələdə kiçik yaşlı uşaqların təkcə öz valideynləri qarşısında deyil, müəllimləri, eləcə də şagird yoldaşları qarşısında şəxsi məsuliyyət hissi çoxalmağa başlayır. Kiçik yaşlı uşaqlar artıq dərk etməyə başlayırlar ki, onlar məktəbdəki davranışlarına, (hər bir hərəkətlərinə) və oxuduqları dərsin keyfiyyətinə görə hər gün müəllim və valideyn qarşısında hesabat verməyə borcludurlar.

Ona görə də kiçik yaşlı uşaqlar təkcə təlim-tərbiyəsinə görə deyil, eləcə də hər bir hərəkətinə görə məsuliyyət daşıyırlar. Onlar məktəbdə nizam-intizam qaydalarının özləri tərəfindən pozulması ilə əlaqədar baş verən hər hansı bir hadisə barədə müəlliminə, həm də valideyninə məlumat və hesabat verməlidirlər.

Lakin məsələ təkcə bununla bitmir. Kiçik yaşlı uşaqların məktəbdə təhsilinin və tərbiyəsinin canlanması, daha da ahəngdar vəziyyətdə getməsi üçün onların valideynlərinin də üzərinə bir sıra mühüm əhəmiyyət kəsb edən vəzifələr düşür. Bu vəzifələrə aşağıdakıları aid etmək olar:

- *Valideynlər çalışmalıdır ki, 6-10 yaşında olan məktəb yaşlı uşaqları ilə evdə ciddi və kobud şəkildə deyil, mehriban, mülayim və səmimi davransınlar;*

- *Evdə öz uşaqlarına doğru danışmağı öyrətsinlər. Qoy valideynlər uşaqlarının məktəbdəki təhsili, əxlaqı və davranışı barədə hər gün elə uşağın özündən dəqiq məlumat almağa səy göstərsinlər;*

- Məktəbli uşaq ev tapşırığını dəqiq və vaxtında yerinə yetirməyə çətinlik çəkdikdə onu çox danlamaq olmaz. Tapşırığı yerinə yütirə bilməmək üstündə uşağı söymək, döymək, yaxud ona digər formada fiziki və mənəvi işgəncə vermək valideynlərə qadağan edilir. Uşağın ev tapşırığını yerinə yetirdiyi zaman çətinliyi olarsa ona təcili kömək əlini uzatmaq lazımdır. Uşağın çətinlik çəkdiyi tapşırığı ucadan oxuyub, onun yerinə yetirilməsinə qoyulan tələbləri yavaş-yavaş uşağa izah etmək lazımdır. Bu anlarda valideynlər özlərində xüsusi səbr və dözümlü nümayiş etdirməlidirlər. Uşağa qışqırmaq, çığırbağır salmaq yolu ilə deyil, ona mehribançılıq göstərmək və sakit tərzdə başa salmaq yolu ilə köməklik göstərilməlidir.

- Valideynlər bilməlidir ki, onların kiçik yaşlı məktəbli uşaqlarla evdə və digər yerlərdə kobud davranışları, pedaqoji təlimə zidd hərəkətləri uşaqların əsəb sistemini poza bilər. Valideynlərdən aldığı həyacan, qorxu və stressin nəticəsində gələcəkdə həmin uşaqların yalan danışmasına və digər mənfi hallara (uşağın qorxudan evdən qaçmasına, get-gedə təhsildən soyumasına, məktəbdən yayınmasına, pis yola düşməsinə, özünə qəst etməsinə və s.) şərait yarada bilər.

-Bir sözlə valideynlər başa düşməlidir ki, təlim- tərbiyə prosesi zamanı (dərsi bilmədiyi üçün “2” qiymət alması, yaşıdları ilə dava-dalaş salması, evdə və ya məktəbdə ehtiyatsızlıq üzündən pəncərənin şüşəsini sındırması və digər) uşağın yanında hay-küy salmaq və ona hədə-qorxu gəlmək olmaz. Söymək və döymək yolu ilə uşaqların təlim-tərbiyəsində heç bir müsbət dəyişiklik əldə etmək mümkün deyil. Yalnız valideynlər özlərini sakit və həlim aparmaqla, uşağı asta-asta başa salmaq və bilmədiklərini ona öyrətmək yolu ilə onlarda olan pis cəhətlərin yavaş-yavaş aradan qaldırılmasına nail ola bilərlər.

- Valideynlərin özləri də bu sahədə müəllimlər kimi xüsusi dözümlülük nümayiş etdirməyi bacarmalıdırlar. Lakin

onlar bu işdə nəzarət funksiyasının rolunu azaltmaq, uşağı özbaşına və nəzarətsiz buraxmaq kimi mənfi hallara yol verməməlidirlər. Ata-analar kiçik yaşlı uşaqlarına qarşı tələbkarlıq hissini get-gedə azaltsalar və bu işi öz axarına buraxsalar onda 3 aydan sonra bu uşaqlar nəinki “3”, heç “2” qiymət almağa belə müvəffəq olmayacaqlar. Dərsdən soyumaq, məktəbdən uzaqlaşmaq halları baş qaldıra bilər. Özü də həyatda hələ bərkiməmiş həmin uşaqlar onları bir addımlıqda izləyən və gözləyən çətin tərbiyə alan və pis vərdişlər burulğanında çapalayan yaşca böyük uşaqlara qoşulacaqlar. Ancaq yenə təkrar edirəm: Valideynlər kiçik yaşlı məktəbli uşaqlarına gündəlik yüksək nəzətdən və tələbkarlıqla yanaşı onlara qarşı öz qayğısını, sevgisini və diqqətini heç vaxt azaltmamalıdırlar.

Günlər və aylar ötdükcə kiçik yaşlı məktəbli uşaqlar həm fiziki, həm zehni cəhətdən get-gedə inkişaf edirlər. Bu kiçik fidan balalar gündən-günə məktəbdə təkcə əqli cəhətlərini deyil, həm də öz zehni bilikləri və bacarıqlarını nümayiş etdirirlər. Bu zaman onlara dərs deyən müəllimin biliyi, savadı, psixoloji hazırlığı, təşkilatçılığı və sinfi idarə etmək bacarığı kiçik yaşlı məktəblilərin köməyinə gəlir. Müəllimin bu sahədə borcu, onun üzərinə düşən məsul vəzifələr heç də valideynin vəzifələrindən geridə qalmır. Bu vəzifələrin bir hissəsi bunlardır:

-Dərs zamanı sinifdə, eləcə də digər ictimai yerlərdə və tədbirlərdə öz biliyi, bacarığı sayəsində özünü və sinfi yüksək səviyyədə idarə etməsi, şəxsi müsbət keyfiyyətləri, davranışı və mehriban münasibəti ilə, kiçik yaşlı şagirdlərinin gözündə müəllim nüfuzunu yüksəlmək;

-Dərs dediyi şagirdlərdə özünəinam hissəsinin çoxaldılmasına nail olmaq;

-Şagirdlərdə Vətənə məhəbbət, torpağa sevgi hissələrini aşılamaq. Vətənpərvərlik duyğuları sağlam və ideal olan

,Vətənə canla-başla, yüksək sədaqətlə qulluq edə bilən yeni nəslin yetişdirilməsində səmimi- qəlbdən iştirak etmək;

- Təlim-tərbiyəsində iştirak etdiyi hər bir şagirdinə müəllim etik normalar daxilində yüksək mehribançılıqla ,böyük sevgi və məhəbbətlə yanaşmağı bacarmalıdır ;

- Sinifdə müəllim tədris prosesi zamanı şagirdlərin sorğusunu heç vaxt cavabsız qoymamalı, onların hər ehtiyacı və qayğısı diqqətlə dinlənilib, hərtərəfli öyrənildikdən sonra məktəbdən, müəllimdən və ya valideyndən aslı olan məsələlər barədə ayrı-ayrılıqda müvafiq tədbirlər görülməlidir.

-Təlim-tərbiyə prosesində müəllimin bir nömrəli vəzifəsi sinifdə , eləcə də ictimai tədbirlərin keçirilməsi zamanı kiçik yaşlı məktəbli şagirdlərlə mehriban və ən səmimi münasibət yaratmağa nail olmaqdır. Şagirdləri söymək, əllə və ya çubuqla vurmaq,sinfə gecikmək, sinifdə icazəsiz danışmaq və ya dərsi bilməmək üstündə şagird yoldaşlarının gözü qarşısında onları təhqir etmək, alçaltmaq, başqa formada fiziki və mənəvi üsulla təhqir etmək əsl müəllimə yaraşan hərəkət deyil. Bu hal şagirdə qarşı antipedaqoji münasibət hesab olunur. Müəllimin sinifdə və ya başqa yerdə keçirilən tədbirdə belə hərəkət etməsi onun psixoloji cəhətdən zəifliyini, hələ şagirdləri idarəetmə sahəsində kifayət qədər pedaqoji təcrübə və ustalıq toplamadığını göstərir. Müəllimin öz dərslərini şagirdlə belə qaba davranışı və hərəkətləri kiçik yaşlı uşaqlarda müəllimə qarşı böyük niyyət hissi oyadır. Maraqlısı odur ki, belə təyinatlı hisslər ölənəcən insanı tərk etmir. Bu mənfi yüklü epizodik kiçik səhnələr daim bu hadisələrin şahidi olanların dodağında, dilində dastana çevrilir və illərlə təkrarlanır;

- Nəticədə müəllim tərəfindən hər hansı fiziki və ya mənəvi üsulla cəza almış kiçik yaşlı uşaqlar məlumatsızlıq və təcrübəsizlik ucbatından düşükləri vəziyyətdən çıxış yolu tapa bilmirlər. Bu səbəbdən də kiçik məktəbli balalar ciddi

əsəb gərginliyi keçirir və nəhayət xəstələnirlər. Ona görə də məktəbin I-IV siniflərində oxuyan kiçik yaşlı uşaqlara dərs deyən müəllimlər bu sahədə olduqca diqqətli olmalıdırlar. Onlar bu yaşda olan şagirdlərin təlimi zamanı çoxlu səbr və dözümlü nümayiş etdirməlidirlər. Müəllim bu işə xüsusi fikir verməli, sinifdə və digər tədbirlərdə öz əsəblərinə hakim olmağı bacarmalıdır. Özünə nəzarət funksiyasını heç vaxt unutmayaraq istənilən anda onu işə salınmağın yollarını tapmalıdır. Baş verənlərə görə özünü əsəbləşdirməyərək əsəblərini vaxtında cilovlamağın ödəsindən gəlməlidir.

- Uşaqları gülərüz qarşılamaq, onlara mehribanlıq göstərmək, sinif və ev tapşırıqlarını yerinə yetirməsinə köməklik və qayğı göstərmək hər bir ibtidai sinif müəlliminin əsas borcudur. Şagirdlərin sorğularını və xahişlərini səbrlə dinləmək lazımdır. Çətin anlarda bu yaşda olan uşaqları gərginlikdə saxlamamaq üçün onları maraqlandıran bütün suallara cavab vermək, bilmədiklərinə aydınlıq gətirməklə onları asta-asta başa salmaq müəllimin ən ümdə vəzifəsidir. Çətin məsələlərin və ya tapşırıqların həllində onlara yol göstərmək sinifdə tədrisin yüksəldilməsinə müsbət təsir göstərən amillərdən biridir. Məktəbdə inzibati amirlik yolu ilə aparılan təlim-tərbiyə üsulu heç bir zaman öz effektivini verməyib. Əksinə bu hal həmişə kiçik yaşlı şagirdlər, valideynlər və pedaqoji sahədə öz sözünü deyə bilən müəllimlər arasında, eləcə də geniş ictimaiyyətin gözündə bəyənilməmişdir.

-Bilikli, bacarıqlı və təcrübəli müəllim heç vaxt şagirdinin sinifdə pis vəziyyətə düşməsinə razı olmaz. Onun alçaldılmasına, əsəb gərginliyindən və fikirdən xəstələnməsinə, məktəbdən yayınmasına və pis vərdişlərə düçar olunmasına yol verməz. Bütün müəllimlər bilməlidir ki, belə yabançı hallar müəllim adına, müəllim nüfuzuna ciddi xələl gətirən məsələlərdir.

Kiçik yaşlı məktəbli uşaqlara dərs deyən müəllimlər uşaq

psixologiyası fənnini mütləq dərindən mənimsəməlidirlər. Çünki bu fənni öyrənmək, onun qarşıya qoyduğu tələbləri bilmək onlar üçün çox vacibdir. Pedaqoq psixologiyanın sinfin idarə olunmasında müəllim və şagird qarşısına qoyduğu tələbləri yerinə yetirə bilmirsə bu məkanda heç bir əsl təlim-tərbiyədən söhbət gedə bilməz.

İbtidai sinif müəllimi kiçik yaşlı məktəblilərə ikinci anadır. Ona görə də bu "ikinci ana"-nın öz vəzifəsinə böyük sevgi və həvəslə yanaşmasından, onun bilik və bacarığından, səbr və dözüməndən, mənfi emosiyalarını cilovlamasından çox-çox aslıdır. Məktəbdə stajlı və pedaqoji işdə yüksək nüfuz qazanmış müəllimlərlə bir sırada addımlayan, onların qabaqcıl iş təcrübəsini mənimsəyən, böyük çeviklik göstərərək öz işinə yeni təlim üsulları və texnologiyaları tətbiq etməyi bacaran müəllimlər tez bir zamanda şagirdlərin, müəllimlərin və valideynlərin əzizinə və sevimlisinə çevrilirlər. Əgər müəllim özü Vətənə, torpağa bağlıdırsa, onun təlim-tərbiyə verdiyi şagirdlər də vətənpərvərlik ruhunda yetişəcəkdir.

Zənnimizcə ailə tərbiyəsi, məktəbdə aparılan təlim-tərbiyə işi nə qədər möhkəm və yüksək səviyyədə olarsa, qabaqcıl təhsil standartlarına cavab verərsə, məktəbdə təlim-tərbiyə işi yerli-yerində olarsa və düzgün təşkil olunarsa bu sahədə uğurlarımız ildən-ilə çoxalar. Kiçik yaşlı uşaqların təhsili və tərbiyəsi sahəsində heç bir ciddi problem yarana bilməz. Nəticədə isə bu gün məktəblərimizdə təhsil alan kiçik yaşlı uşaqlar Azərbaycanın gələcək xoşbəxt həyatını təmin etməyə çalışan şəxsiyyətlər kimi formalaşar. Vətənpərvərlik, cəsurluq və qəhrəmanlıq ruhundan qidalanmış bu məktəblilər gələcəkdə xoşbəxtlik simvolu olan Vətən üçün, xalq üçün ən dəyərli və nəcib insanlara çevrilirlər.

DƏRS PROSESİNDƏ YARANAN EMOSİONAL HALLAR VƏ ONUN İNSAN SƏHHƏTİNƏ TƏSİRİ

Ensiklopedik lüğətdə emosiya sözünün fransız və latın sözlərindən əmələ gəldiyi göstərilir. Əsasən bu söz həyacanlanmaq, əsəbiləşmək sözlərini mənalandırır.

Emosional proseslər və ya hallar dedikdə hisslərin adi zəif və ya coşqun formada keçirilməsi başa düşülür.

Emosiyalar insan həyatında böyük qüvvədir. Onlar təsir qüvvəsinə görə bir-birindən fərqlənir. Tarixən emosiyalar insanların varlığında həmişə mövcud olmuşdur. Mütəxəssislərin rəyinə görə 5 emosional hal mövcuddur. Bunlara əhval, affekt, ehtiras, stres və frustrasiya aiddir.

Əhval-insanların istər rəftarında, istərsə də fəaliyyətində mühüm rol oynayan emosional bir haldır. İnsanların həyatında bu hala hər yerdə: evdə, küçədə, işdə və digər ictimai yerlərdə rast gəlmək olar. Əhvaldan xəbər tutmaqla insanların emosional vəziyyətini, yəni ovqatını müəyyən etmək mümkündür.

İnsanın əhvali-ruhiyyəsi müsbət və mənfi hallarla müşayiət olunur.

Müsbət emosiya-insanda sevinc, fərəh, şadlıq, əməksevərlik hissləri yaradır. Bu zaman bəşər övladı insanda ruh yüksəkliyi artır. Adam özünü çox gümrah hiss edir. Onun ətrafdakı insanlarla rəftarı çox xoş olur. İş qabiliyyəti olduqca yüksəlir və s.

Müsbət emosiyalar insana qol-qüvvət verir. Onu irəli getməyə, yaratmağa, qurmağa səsləyir. Əsrarəngiz təbiət mənzərəsi təsvir edilən gözəl rəsm əsərlərinə, dahi sənətkar əlindən çıxmış məşhur heykəllərə baxdıqda, ən çox sevdiyin həzin musiqini eşitdikdə, maraqlandığın lirik bir şeiri dinlədikdə insanda bir-birindən şirin və xoş hisslər, gözəl əhval-ruhiyyə yaranır.

İnsan cəmiyyəti yaranan gündən müsbət emosiya mövzusu

gündəmdə olub. Dünyanın dahi şair və yazıçılarının çoxlu bədii əsərlərində də bu mövzu geniş öz əksini tapmışdır. Məsələn: Məşhur Azərbaycan şairi N.Gəncəvinin “Fərhad və Şirin” poyemasında müsbət və ya aktiv emosiyanın, yəni şən əhvalın-sevincin təsirindən Fərhadın Bisutun dağına çapmağa getməsi və başqa səhnələri göstərmək olar.

Lakin həyat mahir xizəkçinin buz üstə xizək sürməsi kimi həmişə asan olmur. Bəzən adam obyektiv və subyektiv səbəblərdən mənfi və ya passiv emosiyalarla yüklənir. Belə hallar baş verdikdə o, daim susur, dinib danışmaq istəmir. Hərəkətsiz qalır. Sanki fəaliyyətini “dondurur.” Bu anlarda elə bil o xarici mühitdən təcrid olunmaq dərəcəsinə çatır. Yalnız öz daxilinə qapanır. Öz-özünə danışmağa: Daxilində özünü və ya başqalarını günahlandırmağa çalışır.

Mənfi emosiyalar həmişə insanda qəzəb doğurur.

Mənfi emosiyanın törətdiyi fəsadlar çoxdur. Bunları saymaqla qurtarmaz. Söhbətimə onu əlavə edə bilərəm ki, mənfi emosiya ilə yüklənmiş adam daim ruh düşgünlüyü ilə üzləşir. Onun üzünə qəm-kədər qonur. Əl-ayağı süstləşir. Əmək fəaliyyətində tənbellik və düşgünlük kimi hallar baş qaldırır.

Bu halı keçirən insan üzdən sakit görünür. Lakin həqiqətdə isə mənfi emosiya ilə yüklənmiş bu insanın daxilində sanki tufan və böyük fırtınalar baş qaldırır. O, normal nəfəs almağa belə çətinlik çəkir. Nəbzi yavaş-yavaş vurur. İçindəki hirs, qəzəb, acıq, qorxu, peşmançılıq və ya digər bu kimi hisslər sanki onun qəlbini didib parçalayır. Ona bir qəqiqə də sakitlik və rahatlıq vermir. Belə halda olan insanlar canlı mühitdən qaçıb uzaqlaşmağa çalışırlar. Onlar tənha qalmağa cəhd göstərirlər. Dərdini çox vaxt heç kimə söyləmək istəmir, hamıdan gizlədirlər. Bu emosional hal bəzən sonda o qədər şiddətli forma alır ki, belə insan həyata gedən öz işıqlı yollarını öz əlləri ilə bağlamağa çalışır. Nəticə etibarı ilə heç kimlə

məsləhətləşmədən tək başına qərar qəbul edir. Fərsət tapan kimi müxtəlif özünəqəst hallarına və ya cürbəcür formalı faciələrlə yekunlaşan intihara əl atır. Bədii ədəbiyyatda S.Vurgunun “Vaqif” dramında peşmançılıq və kədər dəryasına qərq olmuş Xuramanın özünü qayadan atması və s. kimi bu cür halları nümunə göstərmək olar. Yaşadığımız həyatda da buna bənzər hadisələrin baş verdiyinin şahidi oluruq.

Affekt-latın sözündən yaranıb. Mənası ruhi həyacan, coşqunluq kimi izah olunur. İnsanlarda baş verən bu hal qısa müddətlidir. Ancaq kəskin vəziyyətdə cəryan edən bir qüvvətli emosional hal hesab edilir. Ümitsiz haldır. Emosional halın bu formasında adam qeyzlənir. İnsan bu vəziyyətdə özünü yığışdırma bilmir. Demək olar ki, özünə nəzarət funksiyasını itirir. Danışığında, söz-söhbətində kəskin, etik normalara sığmayan, insan ləyaqətini alçaldan ifadələr işlədir. Özünü dərk etmədən və etdiyi əməlin sonunu fikirləşmədən acıqlı halda dəhşətli kobud hərəkətlər edir. İnsanın özünü belə vəziyyətə salması, hadisələrin bu cür cəryan etməsi onu özündən tamamilə çıxardır. Bu hal onun bədəninin daxili üzvlərinə də təsirsiz ötürsün. Getdikcə beyinlə əlaqə pozulur. Belə vəziyyətdə insan şüurlu qaydada öz danışığına, davranışına və ya istənilən hərəkətinə nəzarəti tamam unudur.

Hətta belə bir vəziyyət ötür keçəndən sonra da bu hərəkətləri edən adam hələ də tam özünə gələ bilmir. Özünü laqeyd kimi göstərir. Sonradan o, yavaş-yavaş baş vermiş mənfi hərəkətlərini dərk etməyə başlayır. Bu zaman o, xəcalət çəkir və hədsiz peşmançılıq hissi keçirir.

Psixoloq-alimlər göstərirlər ki, güclü iradəyə sahib, yüksək şüuru, möhkəm səbri və polad iradəsi olan insanlar belə situasiyalar baş verdiyi hallarda özünənəzarət funksiyasını əvvəlkiyə sabit saxlamağı bacarırlar.

Ehtiras-hissini psixoloqlar iti sürətlə cəryan edən çox güclü, eləcə də uzun müddət davam edən bir emosional

hiss kimi səciyələndirirlər. Bu hiss istər insanın hərəkətində, istərsə də davranışında mühüm rol oynayır. Ehtiras hissinin özü də 2 yerə: müsbət və mənfi hisslərə bölünür.

Müsbət ehtiras hisslərinə nümunə: İnsanda bu hiss baş qaldıranda o, gücünü, bilik və bacarığını toplayaraq elm-bilik öyrənməyə, fiziki əməklə məşğul olmağa, musiqiyə, rəssamlığa, sənətkarlığın, incəsənətin digər sahələrinə və ədəbiyyata, eləcə də başqa müsbət meyllərə sərf edir. Bu hisslərlə yüklənmiş insanda qurub-yaratmaq eşqi tükənmək bilmir. Belə insan sonluğu yaxşı nəticə ilə qurtaran müxtəlif növ işləri yerinə yetirməyə can atır.

Mənfi ehtiraslar isə insanda pis vərdişlərə güclü meyl yaradır. Bu meyl isə gündən-günə artan xəttlə inkişaf edərək insan həyatını sanki bir qorxunc məzarlığa çevirir. Bu ehtiras növlərinə qumar oynamaq, sipirtli içkilərə qurşanmaq, narkotik maddələrin istifadəçisi olmaqdır. Bundan əlavə narkotik maddələrin satışı ilə məşğul olmaq, evdə-qonşuda, küçədə və ictimai yerlərdə dava-dalaş salmaq, oğurluq etmək, cürbəcür qanuna və əxlaqa zidd digər bu kimi hərəkətlərlə məşğul olmaq hallarını mənfi ehtiraslara aid etmək olar.

Stress-ingilis sözüdür. Azərbaycan dilinə tərcümədə gərginlik, təzyiq, təsir və başqa mənaları bildirir. İnsan olduqca çətin, gərgin, təhlükəli və digər formada əzablı bir şəraitdə iş gördüyü zaman stresslə qarşılaşır. Bu psixoloji gərginlik elə bir gücə malikdir ki, bu hal insanda baş verdikdə beynin tormozlanmasına və əmək fəaliyyətinin pozulmasına gətirib çıxara bilər. Hətta bu bəla insanda **yaddaşda da ciddi fəsadlar törədir.**

Stress əsasən qəfil təhlükə baş verdikdə yaranır. Bu zaman təcili qərar qəbul etməli olan adam baş vermiş təhlükəni özündən uzaqlaşdırmaq üçün yol tapmaqda çətinlik çəkir. Stress halına düşən şəxs çox vaxt özünü itirir. Nə etməli olduğu barədə konkret qərar çıxarmaq qabiliyyətinə malik

olmur. Böyük çətinliklə üz-üzə gələn belə insanlar düşdükləri çətin vəziyyətdən qurtula bilmədiklərinə görə bərk həyacan hissi keçirirlər. Bu səbəbdən də onların daxili orqanlarında, xüsusilə ürək-damar və tənəffüs sistemində mənfi mənada güclü dəyişikliklər baş qaldırır.

Stress əsasən informasiya axınına düşdükdə - informasiya stressi, qəflətən təhlükə və ciddi qorxudan yarandıqda isə emosional stress kimi özünü biruzə verir.

Frustrasiya-sözünün ensklopedik lüğətə əsasən latın sözündən əmələ gəldiyi bildirilir. Bu söz tərcümədə yanılma, yalan, ümitsizliyə qapılma, öz arzu və istəklərini həyata keçirmək üçün yol tapa bilməmək və s. mənalarını verir. Qısa sözlə frustrasiya halı insanlarda çıxılmaz vəziyyət yarandıqda, baş verən çətin situasiyalardan heç cür çıxma bilməmək vəziyyəti hökm sürdüyü hallarda baş verir. Bu məqamda həmin adamlarda ən yüksək fiormada emosional və fiziki gərginlik yaranır.

Frustrasiya halı baş verən insanlar birinci növbədə özünə nəzarəti itirir. Qarşısına çıxan hər bir kəslə kobud və alçaldıcı tərzdə rəftar edir. Mövcud davranış və nəzakət qaydalarını pozur. Cürbəcür söyüşlər söyür, özünə, tərəf müqabilinə, eləcə də bu hadisənin şahidi olanlara qarşı hörmət hissini tamamilə unudur.

Frustrasiyanın baş verməsinin obyektiv və subyektiv səbəbləri var. İnsan övladında bu hallar əsas etibarilə öz arzu və məqsədinə çatmadığı, istədiyinə yetişə bilmədiyi anlarda baş verir. Yəni istədiyinə nail ola bilməyən şəxsin dözümlü və səbri təcridən zəifləyərək tamam tükənir. Bu zaman insan şiddətli əsəb gərginliyi keçirməyə başlayır. Elə əsəb sisteminin bu zəif məqamında mənfi emosiyalar tez və cəld tərpənərək üstünlüyü qısa vaxtda öz əllərinə alırlar. Belə gərginliyin cövlan etdiyi bir vaxtda həmin şəxs özünü ələ almırsa, öz hisslərinə hakim olmağı bacarmırsa onda o, böyük sarsıntı

keçirir. Həyatı təcrübədə belə sarsıntılar isə insanın ərköynlüyü, özünə və başqalarına qarşı inamının az olması, eləcə də öz tərəf müqabilinə müvafiq qaydada hörmət göstərməməsinin nəticəsidir.

Bu hallar xüsusilə ən böyük psixoloji təcrübə tələb edən müəllimlik peşəsində də tez-tez, bəlkə də hər gündə baş verir. Bu cəhətdən müəllim peşəsi, öz biliyi, bacarığı, elmi və helmi ilə dərş prosesində meydana çıxan böyük əsəb gərginliyini qabaqcadan görməlidir. O, hissi, həyəcanı öz səbri və dözüümü ilə baş qaldıran əsəb gərginliyini böyük ustalqla zərərsizləşdirməyə nail olmalıdır. Müəllim çalışmalıdır ki, mənfi emosiyaların yaratdığı bu kritik vəziyyət heç bir tərəfə zərər yetirmədən sovuşub getsin. Baş verən hadisə barışıq, bir-birinə hörmət, sülh və əminamanlıq şəraitində yekunlaşsın.

Real həyatda yüzlərlə, münlərlə müəllim öz çətin peşəsinin öhdəsindən layiqincə və bacarıqla gəlir. Müəllim adına heç bir mənfi söz-söhbət gətirməmək üçün gecəli-gündüzlü çalışır. Təkcə biliyi və bacarığı ilə deyil, yüksək psixoloji hazırlığı, möhkəm səbri, dözüümü və polad iradəsi ilə bütün var qüvvəsini müəllim peşəsinin adının yüksəlməsinə sərf edir. Hər yeni yaranan təlim üsullarını və texnologiyalarını vaxtında öz işinə tətbiq etməyi bacarır. Təkcə sinfin və məktəbin deyil, kəndin, rayonun, şəhərin, bəzi hallarda isə respublikanın sevimli bir ziyalisına çevrilir.

Yuxarıda qeyd etdik ki, müəllimlik psixoloji cəhətdən çətin, eləcə də yüksək əmək gərginliyi tələb edən peşələrdən hesab olunur. Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinin 93-cü maddəsində bu barədə deyilir: “Yüksək həssaslıq, həyəcan, zehni, fiziki və əsəb gərginliyi, habelə insanın səhhətinə mənfi təsir göstərən digər amillər olan əmək şəraiti iş yerlərində (həkimlərə, müəllimlərə, elektrotexniki qurğularda, cihazlarda və qanunvericilikdə nəzərdə tutulan digər iş yerində işləyənlərə) həftədə 36 saatdan çox olmamaq şərtilə

qısaldılmış iş vaxtı müəyyən edilir. Həmin iş yerləri üzrə peşələrin, vəzifələrin siyahısı iş vaxtının konkret müddəti göstərilməklə, müvafiq icra hakimiyyəti orqanı (yəni Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti) tərəfindən təsdiq edilir.”

Ona görə də frustrasiya və digər emosional hallarla tez-tez rastlaşan insanlarla güclü maariflənmə işləri aparılmalıdır. Təhsil sistemində işləyən, öz sağlamlığının qayğısına qalmayan, əsəb sisteminin möhkəmlənməsi üçün vaxtında təsirli tədbirlər görməyən onlarca insanlar faringit, laringit, şəkərli diabet, mədədə yazva, müxtəlif ürək, böyrək və qara ciyər, eləcə də qırtlaq xərçəngi kimi digər xəstəliklərə düşər olurlar. Təhsil Şöbəsinin aparatında işlədiyim 40 ildən artıq dövrdə neçə-neçə müəllimin əsəb sisteminin pozulması ilə əlaqədar müxtəlif xəstəliklər taparaq vaxtsız dünyasını dəyişməsi faktı bu gün də məni çox kövrəldir. Düzdür əl çatanda, vaxt tamam olanda hamımız öləcəyik. Buna heç şəkki-şübhə ola bilməz. Ancaq həyatdan erkən köçməyin günahının hamısını ələlin üstünə yıxmaq olmaz. Gənc müəllimlər, orta yaşlılar bilməkdir ki, müəllimlik peşəsi ilə zarafat olmaz. Bu peşə sahəsində bilik və bacarıq nə qədər önəmlidirsə, müəllimlərin ilk işə başlamazdan öncə dərs dediyi sinfi idarətmə sirrlərini öyrənməyə, şagirdlərlə ünsüyyət qurma təcrübəsinə yiyələnməyə böyük ehtiyacları var. Psixoloji ustalığa, şirin-şəkər dadan dil qabiliyyətinə, heç vaxt tükənməyən səbrə, sınaqlardan çıxmış polad iradəyə sahib olmadan müəllim peşəsində işləmək həm müəllimin özü üçün, həm də şagirdlər və valideynlər üçün çox-çox çətin və qorxuludur.

Buna görə də məktəbdə dərs prosesində yarana biləcək mənfi yüklü emosional halların qarşısı müəllimlərimiz tərəfindən bacarıqla alınmalıdır. Dünya əbədi deyildir. Lakin biz hamımız başa düşməliyik ki, əsəbi və dözümlü az olan, mövcud sütuasiyalarla üzləşəndə özünü itirib zəiflik göstərən insanları zalım əl vaxtsız bu dünyadan aparmağa həmişə fürsət axtarır və tapır da.

Əcəl aparar səni

Deyirlər ki, çaylar tərsinə axmaz,
Əzrayıl qocaya, cavana baxmaz.
Ölümü heç nəylə saxlamaq olmaz,
Vaxt çatanda əcəl aparar səni,
Bu fani dünyadan qoparar səni.

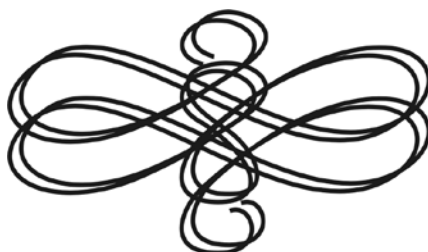
Poladdan dirəyi əlinlə əysən,
Qızıldan bahalı libas da geysən,
Nə qədər təbii yemək də yesən,
Vaxt çatanda əcəl aparar səni,
Bu fani dünyadan qoparar səni.

Yüz min dəvə yüklü varın olsa da,
Bağda hər meyvədən barın olsa da,
Hər yerdə tanışın, yarın olsa da,
Vaxt çatanda əcəl aparar səni,
Bu fani dünyadan qoparar səni.

Şeytanla yaxın dost olsan da əgər,
Sən ondan xeyir yox, görərsən zərər.
Olsan da pəhləvan, igid, cəsur, ər,
Vaxt çatanda əcəl aparar səni,
Bu fani dünyadan qoparar səni.

Çalış **tamah** səni tora salmasın,
Qəlbinə **paxıllıq, acıq** dolmasın,
Nə qədər istəsən də üzün solmasın,
Vaxt çatanda əcəl aparar səni,
Bu fani dünyadan qoparar səni.

Doymayıb dünyadan gözüñ, a Zakir,
Var hələ deyəsi sözüñ, a Zakir.
Təzə mızrab istər sazın, a Zakir,
Vaxt çatanda əcəl aparar səni,
Bu fani dünyadan qoparar səni.

ZƏRƏRLİ VƏRDIŞLƏRƏ QARŞI MÜBARİZƏDƏ VALIDEYN-MƏKTƏB ƏLAQƏLƏRİ

Ensiklopediyada vərdiş sözü - insanlar tərəfindən icra edilən saysız davranışların xüsusi forması kimi başa düşülür. İnsanların ailə, iş, istirahət və s. fəaliyyətində hər hansı bir fəaliyyətin dəfələrlə təkrarən icra olunması nəticəsində vərdiş yaranır. Artıq getdikcə vərdiş avtomatik olaraq icra olunmağa başlayır. Vərdişin yaranması ilə tələb olunan həmin hərəkətlərin get-gedə icrası isə asanlaşır. Vərdiş kimi bu fəaliyyət növü dəqiq olaraq vaxtında və tez icra edilir. Vərdiş adlı bu davranış forması beyinin böyük yarımkürələrində əmələ gəlib möhkəmlənir. Vərdiş növü zəif olduqda ona şüur nəzarət edir. Ancaq vərdişin xarakteri, onun möhkəmliyi-insanın yaş dövründən, yaşayış və iş şəraitindən, fərdi xüsusiyyətindən çox-çox aslıdır.

Vərdişlər 2 cür olur: Müsbət və mənfi.

Müsbət vərdişlərə eyni vaxtda yuxudan durmaq, hər gün səhər gimnastikası ilə məşğul olmaq, tez-tez əsəbləşib özündən çıxmamaq, acgöz və tamahkar olmamaq, doymadan süfrədən əlini çəkmək, siqaretdən, spirtli içkidən və narkotik maddələrdən uzaq olmaq və s. halları göstərmək olar.

Mənfi vərdişlərə guya kökəlmənin qarşısını almaq məqsədilə siqaret çəkmək, dərdi-səri dağıtmaq adı ilə vaxtaşırı müxtəlif spirtli içkilər qəbul etmək, işsizliyi bəhanə edərək oğurluq etmək və s. göstərmək olar.

Məktəbyaşlı uşaqlara zərərli vərdişlərin keçməməsi üçün valideynlər və müəllimlər tərəfindən uşaqlarda iradi keyfiyyətlərin yüksəldilməsi tələb olunur. Məktəb yaşlı uşaqlarda bu keyfiyyətlər iradi fəaliyyət zamanı formalaşır. Bu keyfiyyətlərə müstəqillik, qətiyyətlilik, təkidlilik, soyuqqanlılıq, təşəbbüskarlıq, mütəşəkkillik, işgüzarlıq, cəsarət, mərdlik və s. daxildir.

Müstəqillik dedikdə şagirdlərin başqalarının sözü və ya təzyiqi ilə deyil, müstəqil şəkildə özünün ağıl, bilik və şəxsi təsəvvürünə görə hərəkət etməsidir.

Qətiyyətlilik isə ağılla qətiyyətli şəkildə qərar qəbul etmək, onun düzgünlüyünə inanıb düşünülmüş şəkildə icra edilməsi kimi başa düşülür.

Təkidlilik işi icra etmək, məqsədə çatmaq yollarında heç nədən çəkinmədən və qorxmadan işin icra edilməsidir.

Soyuqqanlılıq bütün arzulanmayan qüvvə və güclərə qarşı dözümlü nümayiş etdirməkdən ibarətdir.

Təşəbbüskarlıq möhkəm biliyə, güclü iradəyə, zəngin bacarığa və təcrübəyə malik olan, ictimai işlərdə geniş iştirak edən və kütləni bu işə səfərbər etməyə hünəri çatan insanlar tərəfindən həyata keçirilə bilər.

Mütəşəkillik dedikdə icra ediləcək işin əvvəlcədən tam öyrənilməsi və onun icrasının hər tərəfli düzgün təşkil edilməsi başa düşülür.

İşgüzarlıq tapşırılan işə bütün varlığı ilə girişən, sözsüz onun sonadək kəmiyyət və keyfiyyət göstəricilərinə görə icrasına çalışmaqdan ibarətdir.

Cəsarət isə daha vacib və ya təhlükəli işlərin icrası zamanı qorxmadan, çəkinmədən möhkəm iradə və qorxmazlıq nümayiş etdirməyə deyilir.

Mərdlik-ən yüksək iradi keyfiyyətləri özündə cəmləşdirən, hər cür çətinliyə sinə gərən, təhlükəni rədd edən, qorxu üzərində qələbə çalan qəhrəmanlıq səviyyəsinə qədər yüksələn bir keyfiyyətdir.

İradi keyfiyyətlərdən söhbət düşmüşkən mən müstəqillik barədə daha geniş söhbət açmaq istəyirəm.

Müstəqillik çox şəxəli məna verən bir sözdür. Burada qısa məqsəd qarşıya çıxan bütün məsələləri kənar qüvvənin təsiri olmadan öz gücü və qüvvəsi ilə həll etməkdən ibarətdir. İnsanın müstəqilliyi üçün başlıca şərtlərdən biri möhkəm iradə,

sağlam düşüncə, güc, ağıl, səbr və dözümlü, qarşıya çıxacaq məsələləri müstəqil şəkildə həll etməyə qadir olan bilik və bacarığın olmasıdır.

İnsanlarla bərabər quşlar da yaşamaq uğrunda mübarizə aparırlar. Təbiət qanunlarına görə təkcə insanların deyil, quşların da müstəqil yaşaması vacib şərtlərdəndir. Söhbətimizin məqsədi daha aydın olsun deyə qartallar haqqında çoxdan eşitdiyim bir söhbəti oxucuların nəzərinə çatdırmaq istəyirəm:

HAŞİYƏ. Qartallar iti və əyri caynaqları, uzun dimdiyi olan yırtıcı quşlardır. Elmi mənbələrdə göstərilir ki, dünyada qartallar qrupuna daxil olan yüzdən çox yırtıcı quş növü var. Bu yırtıcılar xarici görünüşünə və həyat tərzlərinə görə müxtəlif olduğu kimi onların qidalanması da bir-birindən köklü şəkildə fərqlənir.

Açılmış halda qartalların qanadlarının uzunluğu 2-2,5 metrə qədərdir. Çəkili isə 6 kiloqrama yaxındır. Bu yırtıcılar yem tapmaqda heç vaxt çətinlik çəkmirlər. Quşlarla, müxəlif həşəratlarla, eləcə də gəmiricilərlə, xırda heyvanlarla (xüsusilə məməlilərlə), ilan, kərtənkələ, balıq və s. ilə qidalanan qartallar vardır.

Bu yırtıcılar ov əldə etmək üçün əvvəlcə onun dəqiq yerini müəyyən edir. Uzun müddət pusquda durur. Sərfəli məqam tapan kimi müəyyənləşdirdiyi ovun üstünə şığıyır, onu hərəkət etməyə qoymur. Əvvəlcə bıçaq kimi İti dimdiyi ilə ovu öldürür. Sonra isə qüvvətli caynaqları ilə onu büküb havaya qalxır, yuvasına və ya digər istədiyi istiqamətə aparır. İnsanlara, qoyun və seyrən sürülərinə hücum edən qartallar da vardır.

Dişi qartal həmişə erkək qartaldan iri olur. Ana qartal adətən 1-3 yumurta qoyur. Bu yırtıcı quşların kürt yatmasında da çox qəribəlik var. Belə ki, dişi qartalla bərabər erkək qartal da növbə ilə 40-45 günə yaxın kürt yatır.

Dünyada ən böyük qartal isə Cənubi Amerika qartalıdır.

Bu nəhəng yırtıcı quş Amerikanın tropik meşələrində yaşayır. Bu Kondor qartalı adlanır. Onun uzunluğu 110 sm, çəkisi 12 kq, qanadlarının uzunluğu isə 3 metrədən çoxdur.

Dağ qartalları başı buludlara söykənən dağların zirvəsində özlərinə yuva qururlar.

Ağ baş qartalın yuvası isə dünyada olan bütün qartalların yuvasından böyükdür. Onun yuvasının dərinliyi 5,5 metrə qədərdir. Deyilənə görə bu yırtıcı tikdiyi yuvadan hər il, özü də uzun müddət istifadə edir. Hər pəncəsində həm iti, həm qüvvətli 4 əyri caynağı var. Bu qartalın dimdiyinin uzunluğu isə 10 sm-dir.

Qartalların yuva qurmaları da çox maraqlıdır. Onlar adətən öz yuvalarını təhlükəsiz yerlərdə, xüsusilə dağ başında, sıldırım qayaların keçilməz yerlərində və hündür ağacların zirvəsində qururlar. Ana və ata qartal balalarını gündəlik yemlənməsi, onların təhlükəsiz şəraitdə böyüməsi üçün bütün zəhməti öz üzərinə götürür.

Qartallar yuvalarını adətən qaratikandan qururlar. Qaratikanın üstündən bir neçə qat yumşaq ot düşənir. Otun üstündən isə yuvanın rahat olması üçün quş tükü və lələkləri sərilir. Əlavə materiallar da bu işə sərf olunmaqla yuva ciddi şəkildə möhkəmlənir. Tikilən bu yer yağışa və küləyə çox davamlı olur. Yumurtadan çıxmış körpə balalar ganad-quyruq bağlayana və pərvazlanana kimi (deyilənə görə 6 aya qədər) belə abad və təhlükəsiz yuvalarda böyüyürlər. Körpəlik dövründə ana və ata qartal balalarına uçmağı, təhlükədən qorunmağı, eləcə də ov ovlamaq, bir sözlə yem əldə etmək qaydalarını tam öyrədir.

Lakin maraqlı burasındadır ki, balalar böyüyüb başa çatan kimi ata və ana qartal artıq balaların müstəqil və ayrı yaşamasını tələb edirlər. Onlar balaların həmin yuvadan uçub başqa yerə getməsinə və kənar müdaxilə olmadan sərbəst şəkildə yaşamasına çalışırlar. “İndi isə uçmaq, səmaya qalxmaq vaxtıdır” - deyirlər. Qartal balaları tənbəllik və ya tərslik edib, gös-

tərişi yerinə yetirmədikdə ata və ana qartal onları məcburi şəkildə yuvadan köçməsinə qərar verirlər. Bunun üçün onlar böyük əziyyətlər bahasına qurulmuş həmin yuvanı sökməyə (dağıtmağa) başlayırlar. Əvvəlcə quş tükü və lələklərini, sonra isə yumşaq otlarla və digər materiallarla bərkidilmiş hissələri yuvadan sökərək çıxarıb atırlar. Böyümüş balalar bir qədər qaratikanın üstündə yaşamalılı olurlar. Lakin onların burada yaşaması uzun sürmür. Ona görə ki, qaratikanın tikanları onlara rahatlıq vermir. Tərpəndikdə, sağa, sola çevrildikdə onların bədənini yaralayib al qan edir. Nəticədə qartal balaları vəziyyəti acınacaqlı olduğunu görüb onlar üçün burada yaşamağın mümkünsüz olduğunu görərək yuvanı tərk edirlər. Onlar artıq buradan uçub başqa yerdə daimi yaşamağı üstün tuturlar.

Ana və ata qartal bir müddətdən sonra verdikləri qərarın yerinə yetirilməsini “yerində yoxlamaq” məqsədilə köhnə yuvanı yoxlamağa gəlirlər. Artıq balalarının köhnə yuvada yaşamadığını görüb sevinirlər. Yuvada başqa quşların yaşamadığını yəqin etdikdən sonra onu təzədən köhnə qayda üzrə bərpa edirlər. Əvvəlki qaydada ata və ana qartal həmin yuvada yaşamağa başlayırlar. Həyat köhnə axarı ilə davam edir. Ana qartal təzədən yumurta qoyur. 40-45 gün erkək qaralla birgə kürt yatdıqdan sonra yumuradan təzə balalar çıxır. Körpə balalar isə yenə əvvəlki qayda üzrə ana və ata qartalın himayəsindədir. Ata və ana qartal balaların bütün ərzaq tələbatını özləri ödəyir. Artıq böyüməkdə olan təzə balalar bu yuvada köhnə ssenari üzrə ata və ana qartalın müəyyən etdiyi vaxtadək qayğısız və təhlükəsiz yaşamaqda davam edirlər.

Mənim zənimcə qartalların **bu müstəqillik “qanunu”** çox bəyənilən bir həyat tərzidir. **Bütün ata və analar öz övladlarının müstəqil şəraitdə yaşamasına çalışmalıdırlar.** Çünki tənbel, müftəxor, ələbaxım, yaşamaq uğrunda mübarizə ruhundan məhrum olan meşşan təbiətli yeniyetmələr və gənclər ailəyə və cəmiyyətə heç vaxt xeyir gətirmir. Onlar öz

iyrənc xarekerləri, hərəkətləri və əməlləri ilə tez-gec ailədə və cəmiyyətdə bir artıq yükə çevrilirlər.

Məktəb yaşlı uşaqların zərərli vərdislərdən uzaq olması üçün valideynlər və müəllimlər onların təlim tərbiyəsində iradi keyfiyyətlərin düzgün izah edilməsinə xüsusi diqqət verməlidirlər.

Unutmaq olmaz ki, vaxtında yerinə yetirilməyən tərbiyə işi hər hansı səbəbdən gecikirsə və ya heç yerinə yetirilmirsə bu ailələrə və cəmiyyətə çox baha başa gəlir. Yuxarıda sadaladığımız iradi keyfiyyətləri olmayan yeniyetmələr və gənclər heç cür yaşadığımız cəmiyyəti işıqlı sabaha, xoşbəxt gələcəyə apara bilməz.

Ona görə də valideynlər öz övladlarının, müəllimlər isə öz yetirmələrinin daha bilikli, sağlam və xoşbəxt görmək istəyirlərsə onlara yuxarıda qeyd edilən yüksək formalı iradi keyfiyyətlərin maarifləndirmə yolu ilə aşılmasına səy göstərməlidirlər.

Məktəbdə təhsil alan yeniyetmələr və gənclər arasında əmələ gəlmiş hər hansı zərərli vərdişin vaxtında qarşısının alınması valideyn və müəllimlərin təxirəsalınmaz vəzifəsidir. Belə ki, bu bəd əməlin vaxtında cücərtiləri ləğv olunmasa onlar bir müddətdən sonra adətə çevrilə bilər. Adət isə uzun müddət təkrar edilən və adi hala keçən bir davranış formasına deyilir.

80 YAŞLI QOCAMAN MÜƏLLİM OSMAN PAŞAYEV LƏ MÜSAHİBƏ

Qırx ildən artıq Gəndov kənd orta məktəbində tarix müəllimi işləmiş, Osman Paşayev rayonda mənim tanıdığım ən fəal tarix müəllimlərindəndir. Lakin onun başqa tarix müəllimlərindən bir fərqi var ki, bu insanın fəaliyyəti çoxşaxəlidir. Onun bir çox istiqamətlər üzrə öz sözünü demək qabiliyyəti vardır. Məsələ burasındadır ki, Osman müəllimin işi təkcə müəllimliklə bitmir. Biz onun əmək və həyat fəaliyyətini bir balaca araşdırsaq, onun yüksək biliyə və bacarığa malik olan məktəb direktoru-pedaqoq, kənd sovetinin sədri, partiya təşkilatı katibi, təşkilatçı, təbliğatçı, mühazirəçi, tədqiqatçı, voleybolçu və idmanın çox növlərinə bələd olan bir idmançı, seçki və siyahıya alma komissiyalarının sədri və sair bu kimi vəzifələrdə və digər ictimai işlərdə görürük. Bütün bu işlərin icrası zamanı Osman müəllim ona tapşırılan işdə öz məsuliyyət dərəcəsini vaxtında və düzgün başa düşərək demək olar ki, onların yerinə yetirilməsində birinci yoruldum deməyib, ikinci isə bu işlərin icrasında heç vaxt ciddi səhvə yol verməyib.

Gəndov məktəbindən bəhs edən bu kitaba köməklik məqsədilə müsahibə verməsini ondan xahiş etdik. O, bizim təklifimizi səmimiyyətlə qəbul etdi. Ona görə də aşağıda Osman müəllimdən aldığımız müsahibəni heç bir ciddi dəyişiklik etmədən olduğu kimi oxuculara təqdim edirik:

-Ali təhsilinizi başa vurduqdan sonra 1957-ci ildən 2015-ci ilə kimi Gəndov kəndində yaşamış və işləmişsiniz. Arxaya dönüb baxanda bu məktəbə ilk iş başladığınız dövrləri necə xatırlayırsınız ?

-Mən 1957-ci ilin 16 avqustunda Gəndov kənd orta məktəbinə tarix müəllimi təyin olundum. O zaman məktəbin direktoru Xudabaxış Cəfərov, dərs hissə müdiri Əmirxan Qəribov idi. Partiya təşkilatı katibi kimya-biologiya müəllimi

Teyfur Abdulkərimov seçilmişdi. İxtisas müəllimləri Səkinə Rəsulova ədəbiyyatdan, Abdülhəsən İsmayılov piyaziyyatdan, Mariya Panfilovna rus dilindən dərs deyirdilər. Məryəm Fazilova və Bircə Əliyarova isə ibtidai sinif müəllimləri idi. Həmin ildə Gəndov kənd orta məktəbinə yeni müəllimlər də işə qəbul olundular: Zakir Abdullayev-coğrafiya, Mehman Abdullayev və Yekaterina Pivavaroğlu - rus dili, Fəzilə Ağarəyeva- ingilis dili və s.

Sonrakı illərdə Nuh İbrahimov, Rəfiqə və Nurxanım Dəmirovalar məktəbə fizika-riyaziyyat müəllimləri təyin olundular. Kadr sistemində yaranan bu müsbət dəyişiklik nəticəsində Gəndov kənd orta məktəbinin şöhrəti artmağa başladı. Qonşu və ətraf kəndlər: Qələğahdan, Ləcədidən, Leyti və Pirəmsəndən, Ərəblərdən, Aygünlü və Mollakamallıdan, eləcə də Şahnəzərli, Uzunboyad, Sarvan, Məliklər, Kuybişev (indiki Dəvəçikənd) kəndlərindən uşaqlar məktəbimizə gəlməyə, təhsil almağa başladılar.

Həmin illərdə Gəndov kənd orta məktəbini bitirən məzunlardan Əlimuxtar Əzimov (Pirəmsən) ADU-nun tarix fakultəsinə, Səfərəli Məmmədov hüquq fakultəsinə, Abdulfəttah Şeydayev (Gəndov) ədəbiyyat fakultəsinə qəbul oldu. Qərib Şükürovun Neft-Kimya İnstitutunun geologiya fakultəsinə, Surəddin İbadullayevin (İdrisi) V.İ.Lenin adına API-nin ədəbiyyat, Vasif Məcədovun (Qələğah) həmin institutun tarix fakultəsinə daxil olması biz müəllimləri çox sevindirdi.

Mənim dərs dediyim ilk məzunlardan Əjdər Məmmədovun (Ləcədi) Gəncə Kənd Təsərrüfatı İnstitutuna, Rafiq Ələskərovun (Gəndov) isə ADU-nun kimya fakultəsinə qəbul olması mənim bir müəllim kimi ilk qələbəm idi.

Beləliklə tez bir zamanda Gəndov kənd orta məktəbi Dəvəçi rayonunun kənd məktəbləri içərisində yaxşı işi ilə fərqləndi və şöhrət qazandı.

-Eşitdiyimə görə həmin vaxtlarda qonşu rayonların

kəndlərindən də bu məktəbə şagird axını başlayıb ?

-Bəli, düz buyurursunuz. Həmin vaxtlarda Quba rayonunun İsnovpalasa, Zərqova, İdrisi və digər kəndlərindən hər gün məktəbimizdə oxumağa 30 nəfərə yaxın şagird gəlirdi. Kənar rayonlardan gələn şagirdlərin müntəzəm qaydada dərslə davamiyyətini təmin etmək üçün məktəbin direktoru Xudabaxış Cəfərovun təşəbbüsü ilə məktəb nəzdində məktəbyanı internat təşkil edildi. Internata cəlb olunmuş uşaqlar üçün pulsuz yatacaq və yemək təşkil olundu. Sonralar həmin məktəbyanı internat tamamilə dövlət hesabına keçirildi.

-Həmin dövrdə məktəbə təyinatla gəlmiş və ya kənar kənd və rayonlardan könüllü olaraq bura cəlb olunmuş müəllimlərin sosial qayğılarına necə baxılırdı?

-Çox yaxşı. Məktəbə istər təyinatla, istərsə də könüllü qaydada işləməyə gələn bütün müəllimlərin hamısına müvəqqəti ev verilirdi. Onlar elə gəldikləri gün ərzində kirayə yolu ilə məktəbə yaxın ərazilərdə evlə təmin olunurdular. Bundan əlavə müəllimlərin payız-qış aylarında odun yanacağı, il boyu məsrəf etdiyi işığın pulu kənd soveti tərəfindən ödənilirdi. Bütün bunlar biz müəllimləri demək olar ki, bir sıra sosial qayğılardan azad edirdi.

-Mən rayon Təhsil Şöbəsinin aparatında işlədiyim zamanda yəni altmışınçı illərin axırı, yetmişinci illərin əvvəllərində sizin köhnə məktəbə iş dalınca dəfələrlə gəlmişəm. Hələ o dövrdəki təhsilin tələblərinə cavab verə bilməyən, qeyri standart, darısqal, xüsusilə dərslər keçmək üçün təhlükəli və qəzalı vəziyyətdə olan bu binalarda işləmək sizə necə təsir bağışlayırdı?

-Bəli, bina ilə bağlı saydığınız və saya bilmədiyiniz bütün çətinliklər o dövrdə bizimlə üz-üzə dayanmışdı. Lakin məktəb işinə başımız çox qarışdığına görə sanki biz müəllimlər o çətinlikləri görmürdük. İşə olan sevgi və məhəbbət sanki bizi ovsunlamışdı. Məktəbimizdə yaradılmış sağlam mühitin, meh-

riban və səmimi yoldaşlığın və dostluq münasibətlərinin qarşısında bu çətinliklər heç nə idi. Biz hər gələn dərs gününü yeni-yeni təhsil nəliyyətlərimizlə qarşılayır və onların müvəqqəti çətinliklər olduğunu bilirdik.

1961-ci ildə Gəndov kəndindəki M.Əzizbəyov kolxozu sovxozla çevrildi. Sanki bu illərdən başlayaraq Gəndov kənd orta məktəbinin yolunda yaşıl işıq yanmağa başladı. **Birinci nöbədə kəndə elektrik işığı çəkildi. Bu isə kənddə təhsilin inkişafına güclü təkan verilməsi demək idi.**

İkincisi məktəbin müəllimləri kənd ağsaqqaları və ziyalıları bir araya gəldilər. Kənddə məktəbimiz üçün yeni sinif otaqlarının tikintisi məsələsini gündəmə gətirdilər. **Həmin illərdə dörd otağdan ibarət yeni əlavə sinif otaqları inşa edildi.** O illərdə bina məsələsi Gəndov məktəbi üçün hava və su kimi çox vacib idi. Otaqlardan ikisində məktəb emalatxanası yaradıldı. O andan məktəbdə traktorçuluq və dülgərlik peşələri öyrədilməyə başladı. Məktəbə dülgərlik dəzgahları gətirildi. Taxıl biçən kombayn, DT-54 və Belarus markalı traktor və QAZ - 52 markalı avtomashın, müxtəlif markalı kotan və mala verildi. Məktəbin təhsil həyatında bu işi o dövr üçün məktəbin şagirdlərinə peşə öyrədilməsi sahəsində böyük bir inqilab saymaq olardı.

Bundan əlavə həmin illərdə sovxozun işçiləri üçün inşa edilmiş yaşayış binası da məktəbin sərəncamına verildi. Bütün bunlar məktəbdə şagird sıxlığının bir qədər azalmasına şərait yaratdı.

-Gözümüzün qabağında cəryan edən hadisələrdən biri də o dövrdə şagird istehsalat briqadalarının rolunun böyük olması idi. Rayonumuzda bu briqadaların neçə-neçə rəhbəri yaxşı işinin nəticəsinə görə maşınla mükafatlandırılıb, yüksək vəzifələrə irəli çəkilib, müxtəlif təltiflər və fəxri adlar alıb. Sizin məktəbdə bu məsələ necə həll olunub ? Şagirdlərin kənd təsərrüfatı işinə qatılması onların tədris prosesinə

mane olmayıb ki ?

-Deyərdim ki, heç bir faiz də tədris işinə mənfi təsir etməyib. Ona görə ki, hər atılan addım o vaxtda məktəbin direktoru və sinif rəhbərləri tərəfindən zərgər dəqiqliyi ilə ölçülüb biçilirdi. Şagirdlər yalnız dərsləndikən vaxtlarda bu işə cəlb edilirdi. Burada ali məqsəd isə şagirdləri əməyə alışdırmaqdan ibarət idi. Bir xalq deyimi var: Əməyə baş əyməyən uşaqlar həmişə pis vərdislə dost və yoldaş olurlar. Lakin bizim şagird istehsalat briqadaları uşaqları əməyə cəlb etməklə onların pis yola düşə bilən yollarını tamamilə bağlayırdı. Hətta şagirdlərə sovxoz tərəfindən ilin yekunu nəzərə alınmaqla əmək haqqı da ödənilirdi. Kənd təsərrüfatı sahəsində işləmək əksinə şagirdlərimizin əməkdə bərkiməsi, onlarda əməyə qarşı maraq və həvəsin oyanması üçün bir “trampolin” rolunu oynayırdı.

Təkcə bir misal: Məktəbimizin şagirdi Hacıbaba Hacıyev məktəb şagird istehsalat briqadasının briqadiri idi. Sonra o, orta məktəbi əla qiymətlə bitirib V.İ.Lenin adına API-nin riyaziyyat fakültəsinə daxil oldu. Ali məktəbi bitirdikdən sonra Gəndov kənd orta məktəbində işləmiş və yüzlərlə məzun yetişdirmişdir.

Həmin illərdə kəndimizin ərazisi də xeyli genişlənmiş, yeni tikilən evlərin sayı artmışdı. Bu səbəbdən də məktəbimizdə oxuyan şagirdlərin sayı təxminən 3-4 dəfə çoxalmışdı.

- Məndə olan məlumatlara görə Gəndov kənd orta məktəbi 1963-1964-cü illərdə və sonrakı dövrdə ən yüksək inkişaf dövrünə daxil olub. Bunu necə izah edə bilərsiniz ?

- Çox düzgün məlumatdır. Təkcə 1963-1964-cü tədris ilində məktəbimizi bitirmiş 26 nəfər məzundan 19 nəfəri (73%) müxtəlif ali məktəblərə, 4 nəfəri (15.4%) isə texnikumlara daxil olmuşdular. Bu o dövrdə təhsildə kənd məktəbi üçün böyük müsbət göstərici idi.

1964/1965-ci tədris ilində isə məktəbin tədris sahəsində

göstəriciləri çox ürək açan idi. Məktəbi bitirmiş 11 nəfər məzunun hamısı: 8 nəfəri ali məktəbə, 2 nəfəri texnikuma, 1 nəfəri isə sürücülük məktəbinə qəbul olunmuşdu. Bunlardan artıq Vaqif Şükürov Neft-Kimya İnstitutunun, Cabir Dadaşov-Politexnik İnstitutun, Şaban Paşayev və Ağakərim Abıyev V.İ.Lenin adına API-nin, Vahid Cəbrayilov ADU-nun, Abdulməcid Siracov Tibb İnstitutunun, İmran Məmmədov Bədən tərbiyə İnstitutunun, Bəhlul Abbasov isə Xalq Təsərrüfatı İnstitutunun ən çalışqan tələbələri idilər. Vaqif Şükürovun həmin ildə məktəbi qızıl medalla bitirməsi biz müəllimləri çox sevindirdi.

Çox sevindirici haldır ki, Gəndov kənd orta məktəbi təhsildəki bu göstərdiyim nailiyyətləri sonrakı illərdə də davam etdirdi. Məktəbin rəhbərliyi və təhsilə can yandıran müəllim kollektivi yorulmaq bilmədən məktəbimizdə təhsilin çiçəklənməsi üçün var qüvvəsini sərf edirdi. Bütün bunlar isə məktəbdəki təhsil göstəricilərinin (şagird istehsalat briqadasının nailiyyətləri də daxil olmaqla) respublika göstəricilərinə yaxın, bəzi hallarda isə ondan yüksək olduğunu göstərirdi. Lakin təssüflər olsun ki, həmin dövrdə məktəbimizin bu nailiyyətləri respublika səviyyəsində üzə çıxarılmadı. Hansı ki, həmin illərdə respublika səviyyəsində təcrübəsi yayılan Xaldan (Zahid Şöyübovun məktəbi) və Tovuz rayonlarındakı Məhər Quliyevin rəhbər olduğu kənd orta məktəbinin qazandığı uğurlar heç də bizim məktəbin nailiyyətlərindən yüksək deyildi.

-Bir qədər də özünüz məktəb direktoru işləyən vaxtlarda tədrisin gedişindən və keyfiyyətindən danışın.

-Məni 8 il bu məktəbdə tarix müəllimi işlədikdən sonra 1965-ci ildə dərş hissə müdiri, 1967-ci ildə isə məktəb direktoru vəzifəsinə irəli çəkildilər. 1967-ci ildən 1972-cü ilə kimi məktəbə rəhbərlik etdim. Məktəb direktoru olduğum vaxtda bu tədris müəssisəsində şagirdlərin sayı 473 nəfərdən 553 nəfərə,

sinif komplektlərinin sayı isə 19-dan 24-ə çatdı. Məktəb bütün ixtisaslı müəllim kadrları ilə təmin olundu. Şagirdlərin dərəcə davamiyyəti, siniflər üzrə əldə etdiyimiz yüksək müvəffəqiyyət faizinin qorunub saxlanması, məktəbin yanacaqla təmin olunması, müəllimlərin sosial qayğıları və digər məsələlər ən normal səviyyədə öz həllini tapdı. **Bütün göstəricilər üzrə məktəbimiz rayonun kənd məktəbləri içərisində birinci oldu.** Günbəgün tədris göstəricilərimiz daha da yüksəldi. Əlaç şagirdlərin sayı isə getdikcə artıdı.

Artıq məktəbimizdə çalışan müəllimlərin 70 faizi bizim məktəbin öz məzunları idi. Bu bizi çox sevindirirdi. Çünki qocaman müəllimlərin bir hissəsi dünyasını dəyişmiş, bir hissəsi isə pensiyaya çıxmışdı. Xudabaxış Cəfərov, Yekaterina Pivavaroğlu, Abdulləhəsən İsmayılov, Teymur Muradov, Rəfiqə və Nurxanım Dəmiroğlu bacıları, Həsən Mustafayev, Seyfəllə Yaqubov, Hafiz Ağacanov kimi yerli müəllimlər məktəbdə nizam-intizamın qorunub saxlanması və dərəcə keyfiyyətinin yüksəlməsində böyük hörmətə və nüfuza malik idilər.

Mənim Gəndov kənd orta məktəbində əmək fəaliyyətim çox rəngarəng olub. O illərdə mən tarix fənni ilə yanaşı həm də bədən tərbiyyəsi və ibtidai hərbi hazırlıq dərəcələrini də tədris edirdim. Dərs dediyim zaman onlarca məzun tarix fənnini ürəkdən sevdirdiyimə görə onlar nəticədə tarix müəllimi ixtisasına yiyələniblər. Bunlardan Vasif Məcidov (rayon Təhsil Şöbəsinin Metodikabinetinin sabiq müdürü), Vahid Cəbrayılov (Dəvəçi rayon Partiya Komitəsində təbliğat və təşviqat şöbəsinin sabiq şöbə müdürü), (Hafiz Quliyev, Dəvəçi rayon İcra Hakimiyyətində idarəetmə şöbəsində sabiq şöbə müdürü), Cavid Əliyev (Aygünlü kənd orta məktəbində tarix müəllimi) və onlarca başqa məzunları göstərmək olar.

Mən məzunlarımızdan Arif Allahvediyev (Aygünlü kəndi) və Bəhlul Abbasovla (Gəndov) fəxr edirəm. Bu insanlar 70 yaşı haqlasalar da daim onlara dərs deyən müəllimlərinin adını

uca tutmuş, öz bilik və bacarıqları, yüksək nizam-intizamı ilə məzun adını qoruyub saxlamağa nail olmuşlar. Arif Allah-verdiyev vaxtilə Dəvəçi rayon İcraiyyə Komitəsinin sədri və rayon Partiya Komitəsinin birinci katibi kimi yüksək vəzifələrdə rayonumuzu təmsil etmiş, onun şərəfini qorumuşdur. Dəfələrlə Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin deputatı olmuşdur.

Bəhlul Abbasov isə rayonun bank-maliyyə sektorunda uzun zaman rəhbər vəzifələrdə qüsursuz olaraq çalışmışdır.

-Bir çox məktəblərə təyinatla göndərilmiş müəllimlər güc-bəla ilə təyinat dövrünü başa vurub həmin məktəblərdən gedirlər. Ancaq sizin məktəbin tarixini araşdırarkən burada çoxlu müəllimlər təyinat yerinə gəldikdən sonra burada özünə ailə qurmuş, bu yeri özlərinə daimi yaşayış məskəni seçmişlər. Gəlmə və yerli müəllimlərə qarşı münasibətin yaxşı olması da bu məktəbdə kadr sabitliyinə müsbət təsir edən amillərdən deyilmi ?

-Mən alman filosofu L.Feyerbaxın bir kəlamı ilə bu sualın cavabına başlamaq istəyirəm. O, deyib ki: "İnsan öz qüvvəsinə inandığı vaxt istəyinə nail olur." Mən özüm də daxil olmaqla Gəndov kəndinə məktəbə işləməyə gələn onlarla gənc oğlan və qız burada özünə ailə qurmuş bu kəndi özünə həmişəlik yaşayış məntəqəsi seçmişlər. Bu işə təkan verən amillərdən biri bu kənddə yaşamaq üçün tələb olan yaxşı şəraitin: gözəl insanların olması, yeni gələnlərə yaxşı sosial şəraitin qurulmasıdır. Məsələn: Kəndin ev tikmək üçün geniş ərazisi, içməli təmiz suyu, gözəl havası, elektrik işığı, qazı, əkinə yararlı münbit torpaqları, bu torpaqları suvarmaq üçün kanal suyu və bu kimi başqa amillərin mövcud olmasıdır. Bir sözlə ən müasir Azərbaycan kəndinə xas olan yaradılmış digər sosial şərait, eləcə də: Bakı- Şabran, Quba, Qusar, Xaçmaz istiqamətlərinə getmək üçün rahat asfalt yolu və hər yarım saatdan bir çoxsaylı marşrut avtobuslarından istifadə üçün yaradılmış

imkan və şərait. Bu kənddə yaşamağa ikinci nəfəs verən bu meyyarlar indinin özündə bu məkanı özünə daimi məskən seçənlərin sayını gündən-günə artırır.

Vaxtilə Gəndov kənd orta məktəbində işləmiş, hal-hazırda isə yaşa görə təqaüddə olan Abdulfəttah Şeydayev, Hacıbaba Hacıyev, Akif Dəmirov, Qəribcan Osmanova, Səyyarə İbrahimova, Rəfiqə Muradova və onlarla, yüzlərlə başqalarının adlarını sadalamaq olar.

Bundan əlavə Gəndov məktəbində çalışan pedaqoji kollektivin 80 faizi elə məktəbin öz məzunlarıdır. Məktəb direktoru işləmiş Camaləddin Əmrullayev, dərs hissə müdiri olmuş Nadir Səttərzadə, kimya müəllimi və məktəbin təşkilatçısı vəzifəsində çalışmış Rafiq Ələsgərov, məktəbin ədəbiyyat müəllimi olmuş Musa Musayev, fizika müəllimi kimi fəaliyyət göstərmiş Süleyman Cəbrayilov (hamı vəfat edib, Allah onlara rəhmət eləsin!) bizim sevimli şagirdlərimizdən olublar.

Hazırda məktəbdə işləyən dərs hissə müdiri Məhbubə Məmmədova, kimya müəllimi İbrahimxəlil Mirzəyev, biologiya müəllimi Akif Quliyev, respublikanın Əməkdar müəllimi - məktəbin tarix müəllimi Cavanşir Quliyev, riyaziyyat müəllimləri Əminə və Mehman İsmayilovlar, ədəbiyyat müəllimi Lətifə Məmmədova, xarici dil müəllimi Sara Abbasova, sinif müəllimləri: Səmərqənd Paşayeva, Səadət Mirəliyeva, Südəbə Ağacanova, Mədinə Ağaməmmədova, Şəlalə Muradova və Aynura Məmmədova, bədən tərbiyəsi müəllimləri İbrahim Məcədov, Maqsud Məmmədov, məktəbimizin öz işini bilən bacarıqlı hərbi rəhbəri Emin Mərdanov və başqaları vaxtıkən məktəbimizin fəal şagirdləri olmuşlar.

-Osman müəllim, rayonda çoxu sizi tarixçi olmaqla yanaşı həm də bədən tərbiyə müəllimi, idmançı kimi də tanıyır. Xahiş edirəm bu məsələyə bir qədər aydınlıq gətirəsiniz.

-Çox doğrudur. Bu gün də idman mənim həyatımdır. Mən bədən tərbiyəsi və idmanı doğma fənnim tarix qədər sevirəm.

Bu günədək də mən idmandan ayrılmamışam. Məni sağlam saxlayan, 80 yaşına çatdıran da elə idmanı sevməyim, hər gün və müntəzəm olaraq onunla məşğul olmağımdır.

Mən Gəndov kənd orta məktəbində təzə işə başlayan kimi kəndin bütün idman həvəskarlarını bir yerə yığdım. Şəxsi təşəbbüsüm, onların yaxından köməyi ilə məktəbdə və kənddə futbol və voleybol meydançaları yaratdım. 1959-1964-cü illərdə yüksək dərəcəli idmançılar yeişdirilməsinə nail oldum. Bunlardan Nəriman Məmmədov, Firudin Musayev, İbrahim Məcidov, Maqsud Məmmədov, Cabir Musayev və başqalarını göstərmək olar.

1959-1964-cü illərdə mən Dəvəçi rayon “Məhsul” İdman Cəmiyyətinin məşqçisi olmuşam. Dəvəçi rayonunun voleybol üzrə yığma komandasına rəhbərlik etmişəm. Həmin komandanı yarışlara hazırlamış və onu zona yarışlarına aparmışam. Respublikamızın Sumqayıt, Şamaxı, Qusar, Quba, Xaçmaz və Dəvəçi şəhərində keçirilən yarışlarda komandamız yüksək fəallıq və bacarıq göstərüb. Bu yarışlarda yığma komandamız öz zəngin idman təcrübəsindən daim istifadə etməyə müvəffəq olub. Bunun nəticəsidir ki, yüksək oyun taktikası nümayiş etdirən komandamız hər dəfə rəqib komandalara qalib gəlib. Yarışın nəticələri həmişə ürək açan olub. Voleybol yarışlarından daim gülürüz və qələbə ilə qayıdan komandamız zonada II və III yerləri tutub.

Fəal idmançılarımızdan Vasif Əfəndiyev, Nuru Pirquluyev, Sədyar Abbasov, Xalid Mirzəyev, Vaqif Poladov, Malik Məmmədov, Valentin Teymiyev, Naib və Nəriman Məmmədovlar və digərlərini göstərmək olar.

Bununla yanaşı mən Gəndov südçülük və tərəvəzçilik sovxozunun ictimai əsaslarla məşqçisi olmuşam. Kəndin gənclərini milli güləş üzrə rayon birinciliyi üzrə keçiriləcək idman yarışlarına hazırlamışam. Sovxozumuzun komandasının rayonda II yerə çıxmasına nail olmuşam. İdmançılarımızdan

Ədhəm Baldadaşov, Osman Baxşiyev, Həsən Məmmədov, Abbas Umudov eləcə də Saməddin, Şərif, Məmmədi və başqaları öz uğurlu çıxışları ilə xüsusi fərqlənmişlər. Mənim kənddə və xüsusilə məktəbdə idmanı kütləvi surətdə inkişaf etdirməyim necə-necə şagirdi və məzunu pis vərdişlərə yiyələnməsinin qarşısını almışdır.

1963-cü ildə Sumqayıt şəhərində keçiriləcək zona birinciliyi yarışlarında iştirak etmək üçün Dəvəçi rayon ağır atletlər (ağırliq qaldıran ştankçıları) komandasını həmin tədbirə hazırlamaq mənə tapşırılmışdı. Gərgin və yüksək formalı məşqlər və öyrədilmiş müxtəlif taktiki fəndlər sayəsində yarışda böyük uğur əldə etdik. Zona yarışında II yeri qazandıq. Fəal ağırliq qaldıranlardan Vaqif Atakişiyev, eləcə də İnqilab, Qiyas, Hüseyn, Əhməd və digərləri yaxşı hünər göstərərək gözəl uğur əldə etdilər. Mən özüm də həmin yarışda yarm orta çəkiddə çıxış etdim.

-Eşitdiyimə görə o vaxtlar Sovetlər dövründə yüksək dərəcədə olan, şagirdlərin ideya-siyasi tərbiyəsini, dünya görüşünü və təbiətlə əlaqəsini yüksəldən, onların sağlamliğına müsbət təsir edən, asudə vaxtlarının səmərəli keçməsinə zəmin yaradan, uşaqları pis vərdişlərdən qoruya bilən pioner düşərgəsinin rəisi də olmusunuz. Bu haqda sizin fikrinizi bilmək, keçmiş xatirələri bir də yada salmaq istərdik.

-Bəli, düşərgənin rəisi olmuşam. Özü də bir neçə il. Pioner düşərgəmiz Pirəbədil kəndində yaradılmışdı. 1966-cı ilin yay dövründə mən düşərgənin rəisi təyin olmağım barədə əmr aldım. Bakı şəhərinin Montin qəsəbəsinə ezam olub oradan bir neçə maşın hər cür avadanlıq: Brezent palatkalar, yorğan-döşək və hər cür yataq avadanlığı, müxtəlif qab-qacaq və hər cür digər mətbəx ləvazimatı alıb gətirdik. Eyni zamanda Dəvəçi şəhər orta, Zarat, və Gəndov kənd orta məktəblərindən də 100 ədəd çarpayı alınıb düşərgəyə gətirildi.

Bizim pioner düşərgəsi Pirəbədil kənd orta məktəbin

keçmiş tədris binasında yerləşirdi. İşçi heyəti və düşərgədə dincələn pionerlərlə birlikdə 100 nəfər idik.

Düşərgə rayon Komsomol Komitəsinin və Rayon Həmkarlar təşkilatlarının xüsusi nəzarətində idi. Pirəbədil sovxozunun direktoru Rafiq Əfəndiyevin isə pioner düşərgəsinə gündəlik tələb olunan ərzaq məhsullarının buraxılması barədə xüsusi sərəncamı vardı.

Düşərgədə işləmək üçün yuxarı təşkilatlardan kadrlar da göndərilmişdi: Siyəzən internat məktəbindən Novruz müəllim, Bakı şəhərindən tərbiyəçi müəllimlər Ruxsarə və Cəmilə, Aygünlü kəndindən Tofiq müəllim, Pirəbədil kənd orta məktəbindən idman təlimatçısı Vaqif müəllim və başqaları.

1966-cı ilin iyun ayından düşərgəmiz fəaliyyətə başladı. Hər iş öz qaydasında gedirdi. Düşərgənin ərzaq təminatı xüsusilə ürək açan vəziyyətdə idi. Belə ki, hər gün sovxozdan 40 litr təzə süd, 20 kq tərəvəz göndərilirdi. Sovxozun maşını ilə hər gün 100 kq təzə çörəyin daşınıb gətirilməsi təşkil edilirdi. Dəvəçi şəhərində yerləşən Sovxoz fəhlə Kooperativi ticarət təşkilatı isə pioner düşərgəsini ət, yağ və digər (təlimat üzrə) tələb olunan bütün ərzaqla təmin edirdi. Düşərgədə səhər gimnastikası, musiqi məclisləri, mahnı və şeir müsabiqələri, voleybol, futbol, tennis yarışları və digər çoxlu tədbirlər keçirilirdi. Kəndin görməli yerlərinə hər gün gəzinti təşkil edilirdi. Düşərgədə dincələnlərlə kənd idmançıları arasında vaxtaşırı yarışlar keçirilirdi.

- *Aldığım məlumatlara görə siz respublikanın müəllimlər qurultayının nümayəndəsi də olmusunuz?*

-Bəli olmuşam. Özü də 1967-ci ilin martında Azərbaycan müəllimlərinin V qurultayında. Həmin qurultayda Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi V.Y.Axundovun, SSRİ Maarif Naziri Prokofiyevin və Azərbaycan KP MK-nın katibi Şixəli Qurbanovun məruzə və çıxışları biz qurultay nümayəndələri tərəfindən diqqətlə və böyük maraqla dinlənildi. Mən Bakıdan

kəndə qayıdan kimi məktəbdə təcili böyük toplantı keçirdim. Qurultayda həmin rəhbərlərin məruzə və çıxışlarından irəli gələn tələbləri və verilən dəyərli məsləhətləri bütün kollektivin, xüsusilə müəllimlərimizin nəzərinə çatdırdım.

Yığıncağın qərarı ilə qurultayda təhsilin daha da inkişafı ilə bağlı qəbul olunan mühüm proqram sənədinin icrası ilə əlaqədar tədbirlər planı tərtib etdik. Plana əsasən məktəbin valideynlərlə əlaqəsini daha da genişləndirdik. Sınıflar üzrə təlimin keyfiyyətini yüksəltmək üçün bütün qüvvələrimizi səfərbərliyə aldığımız. Valideyn yığıncaqlarının vaxtlı-vaxtında və keyfiyyətlə keçirilməsini və bu iclaslarda məktəb-valideyn əlaqələrinin gücləndirilməsi məsələsini gündəmə gətirdik. Bütün geniş müzakirəsi keçirilən bu kimi məsələləri özümüzün bir nömrəli vacib və təxirəsalınmaz vəzifəsi hesab etdik.

-Əldə etdiyimiz məlumatlara görə direktor işlədiyiniz dövrdə məktəbdə Azərbaycan yazıçıları və şairləri ilə görüş təşkil etmişiniz ? Doğrudurmu ?

-Bəli, təşkil eləmişik. Bu insanlar Azərbaycanın tanınmış şair və yazıçıları olmaqla 1953-1957-ci illərdə mənimlə APİ-də bir yerdə təhsil alıblar. Bu görüş bizim ali məktəbi bitirməyimizin 10 illik yubileyi münasibətilə keçirilmişdi. Ümumiyyətlə mənim tələbə yoldaşlarım və dostlarım Tofiq Bayram, İlyas Tapdıq, Əlbala Hacızadə, Yusif Həsənbəyov, Kələntər Kələntərli, Sərdar Əsəd və başqaları ilə tez-tez görüşlərim olub.

-Sizin məktəbə rəhbərlik etdiyiniz dövrdə məktəbdə aparılan metodiki işlərin səviyyəsi Azərbaycan Müəllimlər İnstitutunun əməkdaşları tərəfindən yoxlanılıb və bəyənilib. Və nəticə Azərbaycan Maarif Nazirliyinin Quba şəhərində keçirilən zona müşavirəsində Azərbaycan SSR Maarif Naziri M.Mehdizadənin məruzəsində də geniş müzakirə mövzusu olub. Hətta müşavirədə çıxışınız zamanı fürsətdən istifadə edib məktəbin binasının yararsız vəziyyətdə olduğunu da

nazirə çatdırı bilmiziniz. Bu barədə sizin öz fikrinizi bilmək istərdik.

-Bəli, siz deyən faktlar tamamilə doğrudur. O vaxtlarda respublika Maarif Nazirliyi tərəfindən yaxşı təhsil göstəricilərinə malik olan bir orta ümumtəhsil müəssisəsi kimi məktəbimizdə tədrisin səviyyəsinin və keyfiyyətinin öyrənilməsi qərara alınmışdı. Bu məsələni yerində araşdırmaq və məktəbdə təlimin gələcək yüksəlişini təmin etmək üçün Azərbaycan Müəllimlər İnstitutundan məktəbə yoxlama komissiyası gəlmişdi. Komissiya məktəbdəki metodiki işi dərinləndirən yoxlamalı, təhlil və müzakirə etməli idi. Komissiyaya institutun metodkabinetinin işçisi Turyan Əzizov rəhbərlik edirdi. E.Axundova, Hafiz, Borut və Faiq müəllim, eləcə də başqa qonaqlar məktəbimizdə metodiki işi öyrənəcək yoxlamanın üzvləri idi. Həmin əməkdaşların məktəbimizdə olması, onlar tərəfindən bizə çoxlu tövsiyyələr verilməsi məktəbdə təhsilin gələcək səviyyəsinin daha da yüksəlməsinə öz müsbət təsirini göstərdi.

Maarif İşçilərinin Quba şəhərində keçirilən zona müşavirəsində Azərbaycan SSR Maarif Naziri M. Mehdişadə və Baş İnspeksiyanın rəisi Həriman Abdullayev məruzə və çıxış etdilər. Bu məruzə və çıxış biz məktəb işçilərinin gələcək üçün bir mühüm proqram sənədi idi.

Həmin müşavirədə nazir mənə də çıxış üçün söz verdi. O, sözümdə mənə ümumi icbarı təhsilin təşkili və yüksəldilməsi ilə əlaqədar məktəbdə görülmən işlər barədə məlumat verilməsini tapşırırdı. Bir də məndən məktəbdə metodiki işlərin hansı səviyyədə getməsini soruşdu. Mənim hərtərəfli cavabım M.Mehdişadə yoldaşın çox xoşuna gəldi. Mən ona əlavə olaraq dedim: "Mehdi müəllim, mən API-də oxuyanda siz mənim müəllimim olmusunuz. 1967-ci ildə nazirlikdə mənə məktəb direktoru vəzifəsinə təsdiq edəndə də dediniz ki, Dəvəçi rayonunda bir nəfər yaşlı adam yoxdur ki, səni ,cavan bir uşağı direktor vəzifəsinə təsdiq üçün göndəriblər. Mən isə

sizə onda dedim ki, Mehdi müəllim mən artıq uşaq deyiləm, 32 yaşım var. Həm də vaxtıkən ali məktəbdə təhsil alanda sizin tələbəiniz olmuşam. İndi isə mən 35 yaşındayam. Məktəb binası sarıdan biz müəllimlər böyük çətinlik çəkirik. Hal-hazırda kənddə məktəb binası kimi istifadə etdiyimiz Mürsəl bəyin tikdirdiyi fərdi yaşayış evi uşmaq təhlükəsi altındadır. Binanın arxa divarları təxminən 10-15 sm. aralanıb.

Bir gecə yatıb yuxuda gördüm ki, həmin bina uçub. Yaxşı ki, arxa tərəfə, ön tərəfə uçsaydı uşaqlara və müəllimlərə xətər yetirə bilərdi. Mənim sözümlə eşidən kimi zalda gülüşmə qopdu. Nazir özü də mənim yuxu söhbətimi eşidib gülümsündü. Sonra hörmətli Mehdi müəllim ayağa duraraq ucadan dedi: “Gəl nazirliyə, mənimlə əlaqə saxla! Oğul, mən sənə məktəb verəcəyəm.”

1971-ci ilin yayında mən nazirin qəbulunda oldum. Məktəbimizin bina vəziyyətini ona danışdım. Ətraflı izahat verərək dedim ki, son illərdə Gəndov məktəbinin müəllim və şagird kontingenti 3-4 dəfə artıb. Hazırda məktəbdə 550 nəfər şagirdin təhsil məsələsi ilə 40 nəfərdən çox müəllim məşğuldur. Ancaq sinif otaqları çatışmadığı üçün Gəndov sovxozu bizə 6 otaqlı bir yaşayış binası verib. Bu da təkcə ibtidai siniflərimizin ehtiyacını güc-bəla ilə ödəyir.

Hörmətli Nazir Mehdi müəllim bildirdi ki: “Hazırda sizin rayonda 1971-ci il üçün yalnız Rəhimli kəndində məktəb binası tikintisi təsdiq olunub. 1972-ci ilin məktəb tikintisində isə Kəndov kəndini nəzərə almışıq. Komissiya göndərəcəyəm, bizimlə tez-tez əlaqə saxlayın. Özü də təcili layihə institutundan tikintinin layihə-smeta sənədlərini almaq lazımdır.”

Mən hörmətli Mehdi müəllimin verdiyi bütün tapşırıqlara əməl etdim. 1972-ci ildən məktəbin tikintisinə başlandı. 1976-cı ildə biz iki mərtəbəli yeni məktəbin binasına köçdük. Mən yeni binada məktəb direktoru kimi deyil, bir müəllim kimi işə başladım.

-Bəzi rəhbərlər kimi məktəb direktoru vəzifəsi ilə xüdafislaşaraq tam müəllimlik fəaliyyətinə qayıtdıqdan sonra sizdə pedaqoji işə həvəs azaldımı?

-Xeyr, bir zərrə qədər də azalmadı. Əksinə mən müəllimlik fəaliyyətimin bu mərhələsinə sanki bir gənclik həvəsilə başladım, ruhdan düşmədim. Yeni məktəbin ikinci mərtəbəsində yerləşən uzunluğu 12 metr, eni isə 6 metr olan ən böyük sinif otağını tarix kabinetinə və muzeyinə çevirdim.

Məktəbimizdə rayonda ilk dəfə diyarşünaslıq muzeyini yaratdım. Məktəb müəllimlərinin və şagirdlərin köməyi ilə 300-dən çox eksponat toplayıb muzeyə qoyduq. Bu muzeydə aşağıdakı bölmələr yaradıldı:

1. Gil və saxsı qablardan ibarət bölmə
2. Mis və dəmir əşyalardan ibarət bölmə
3. İpək və toxunma əşyalardan ibarət bölmə
4. Mis və kağız pullardan ibarət bölmə
5. Ağac məmulatlardan və əşyalardan ibarət bölmə.

-1982-1988-ci illərdə Gəndovda kənd sovetinin sədri olduğunuz vaxtlarda sovetlikdə yadda qalan hansı quruculuq-abadlıq işlərini görmüsünüz?

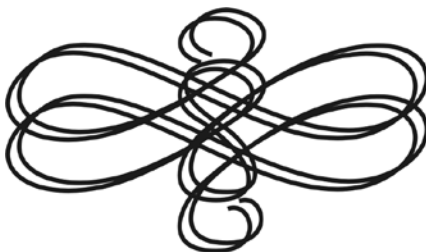
-Çox işləri. Məni əvvəlcə kənd sovetinə deputat seçdilər. Beləliklə müvəqqəti olaraq unudulmaz məktəb həyatından ayrılıb kənd soveti işləməyə başladım. Bu vəzifəyə keçən vaxtlarda sovetlikdə bir çox sosial məsələlər lazımı həllini tapmamışdı. Bunlara əsasən mavi qaz yanacağı, kəndlərdə klub, kitabxana tikmək və digər çoxlu sosial məsələlər həll etmək aid idi.

Qısa müddətdə biz sovxozun rəhbərliyi ilə Azərbaycan Qaz Sənaye Nazirinin müavini Rafiq Məmmədovun rəhbərliyi və yaxından köməkliyi ilə 200 düymə ölçüdə olan torbaların alınması məsələsini həll etdik. Sumqayıt Kimya Kombinatı ilə əlaqə yaratdıq. Oranın rəhbərliyi bizə ərazisində qaz xəttlərinin yeniləşməsi ilə əlaqədar köhnə qaz borularından istifadəyə

icazə verdi. Həmin borular 10-12 metr uzunluğunda kəsilərək bizə verildi. Soxozun direktoru Qüdrəddin Kərəmov Dəvəçi rayon İstehsalat birliyinin rəisi vəzifəsinə irəli çəkildiyi üçün rayon rəhbərləri tərəfindən kənd soveti ərazisində qazın çəkilişinə rəhbərlik mənə tapşırıldı.

1983-1985-ci illərdə sovetliyin Gəndov, Aygünlü, Mollakamallı, Pirəmsən, Ərəblər və Leyti kəndlərinə qaz çəkilişini uğurla başa çatdırdıq.

Bundan əlavə Pirəmsən kəndində 150 yerlik kino-klub, 3 otaqlı kitabxana, Aygünlü kəndində 150 yerlik kino-klub, Mollakamallı kəndində 3 otaqlı kitabxana, Ərəblər kəndində 3 otaqlı kitabxana tikilməsinə nail olduq. Gəndov kəndində 1941-1945-ci illərin Böyük Vətən müharibəsində həlak olmuş şəhidlərimizin şərəfinə xatirə abidəsi ucaldıldı. Gəndov kənd orta məktəbinə gedən 1 km. uzunluqdakı yola asfalt örtük çəkildi.

RƏQƏMLƏR ADLI BİR ALƏMDƏN ŞEİR, SƏNƏT DÜNYASINA SƏYAHƏT

Uşaqlıq illərimdə jurnalist-şair və ya hüquqşünas olmaq arzusu ilə yaşayırdım. V-VIII siniflərdə oxuyan zaman mən dərsdən-kənar vaxtlarda ədəbiyyata və tarixə aid çoxlu əlavə kitablar müəllimlərdən əldə edirdim. Altımışıncı və ondan əvvəlki illərdə nəşr olunmuş bütün Azərbaycan dastanlarını, Aşıq Ələskər də daxil olmaqla bütün Azərbaycan aşıqlarının seçilmiş əsərlərini, Azərbaycan nağıllarını, lətifələr və atalar sözlərindən başlamış bütün seçmə şifahi və yazılı ədəbiyyat nümunələrini gecə-gündüz sevə-sevə oxuyaraq maraq və bilik dairəmi genişləndirirdim. Bu dediyim kitabların çoxusu o dövrdə böyük qardaşım Sabirin kiçik, lakin mənim uşaq dünyam üçün zəngin olan ev kitabxanasında var idi. Orada olmayan kitabları isə məktəbin və ya rayonun mərkəzi kitabxanasından alıb evə gətirər, qısa müddətə oxuyub yenidən kitabxanaya qaytarardım.

Lakin bir sıra çətinliklərlə üzləşdiyimə görə arzu və xəyallarım çin olmadı. Mənə orta məktəbi tam oxumaq qismət deyilmiş.

1963-cü ildə səkkizinci sinfi bitirəndə mən artıq ədəbiyyat və incəsənətlə nəfəs alan bir yeniyetmə idim. Siyəzən şəhərində yaşayan, əslən rayonun Zöhramı kəndindən olan dayım Əli İlyasov mənim o dövrlərdə şeir yazmağımı çoxdan eşitmişdi. Yaxşı mahnı oxumağımı da öz gözləri ilə bir neçə dəfə şahidi olmuşdu.

Bir gün dayım məni Siyəzənə öz evinə çağırırdı. O, əvvəllər Şamaxıda milis şöbəsinin rəisi işləmişdi. Ərəb əlifbası ilə sərbəst yazıb oxuya bilirdi. Heç bir səhvə yol vermədən yaxşı məlahətli səslə Quran oxumağı vardı. Çox zirək adam olduğuna görə aşıqlıq sənətinə də yiyələnmişdi. Bu sənəti işlətməsə də o evdə istirahət vaxtlarında saz çalar və həzin səslə aşıq mahnıları oxuyardı. Hərdən şeir yazmağa da vaxtını

sərf edirdi.

Dayım öz evində əvvəlcə səsimi yoxladı. Sonra qonşu otaqdan sazını gətizdirdi. Bir mahnı çaldı və məni oxutdurdu. Sonda dedi: “-Bacoğlu görürəm yaxşı səsin var. Zarafat deyil o boyda rayonun özfəaliyyət kollektivinin üzvüsən. Dəfələrlə rayon mərkəzində, kəndlərdə kollektivin tərkibində çıxış etmişən. Həm də boş vaxtlarında xırda-xırda şeir də yazırsan. Gəl səni göndərək Şamaxıya, orda mənim yaxşı aşırıq dostlarım var. Həm Şamaxıda Pedaqoji texnikumda oxu, həmdə orda dostlarım sənə aşırıqlıq dərsi də keçsinlər. Əvvəlcə get evinizdən razılıq al, sonra gəl nəticəni mənə de...”

Mən Dəvəçiyə (indiki Şabrana) qayıdıb gəldim. Dayımın məni nə üçün çağırıldığını anama və qardaşım Sabirə dedim. Anam danışmadı. Qardaşım məni dinlədikdən sonra (o, çox ciddi və qaraqabağ adam idi.) əvvəlcə dinmədi. Sonra nə işə fikirləşib birdən dilləndi: “Bircə bu evdə artistimiz, aşırıımız çatışmır.” Bu cavab məni kövrəltmə də, daxilimi kədərə salsa da, içimdə ağlasam belə mən qardaşımın sözünü yerə salmayıb susdum. Bu söhbətin üstündən birdəfəlik qələm çəkdim.

Bu və başqa səbəblərdən mənim yeniyetmə dövrlərdə ürəyimdə bəslədiyim arzular çin olmadı. Lakin mən oxuyub ali təhsilli iqtisadçı, yüksək səviyyəli təbliğatçı, rayonun sayılıb-seçilən ziyalıı oldum. Qanunlarımızdan hərtərəfli baş çıxaran və ona ciddi əməl edən, öz işinin hərtərəfli mahir bilicisi olan bir mühasib kimi yetişdim. Mən sanki mühasib işlədiyim 40 ildən çox bir dövrdə rəqəmlər adlı bir aləmi tərk edib yenə də şeir, sənət dünyasında səyahətdəyəm. Lakin ötən həmin uşaqılıq xatirələrim neçə onilliklər keçsə də məni tərk etməyib. Bu gün də onlar mənə rahatlıq vermir:

Uşaqlıq xatirələrim

Bulaq suyu kimi süzülüb gələr,
Muncuq kimi ipə-sapa düzülər,
Yatmış düşüncəmdə tez-tez dirçələr,
O, bəzən ağlayar, bəzən də gülər.
Ey əziz uşalıq xatirələrim,
Saf ,təmiz uşaqlıq xatirələrim.

Quştək qanadlanıb göydə uçursuz,
Uşaqlıq dünyamı mənə açırsız.
Ömrümə, qəlbimə işıq saçırsız,
Hərdən nə olur ki, məndən qaçırsız,
Ey əziz uşalıq xatirələrim,
Saf, təmiz uşaqlıq xatirələrim.

Bəzən çıxırsınız uca bir dağa,
Ordan enirsiniz gözəl yaylağa.
Məni gözləməyib, gedib qabağa,
Dönürsüz yaddaşda nurlu çırağa.
Ey əziz uşalıq xatirələrim,
Saf təmiz uşaqlıq xatirələrim.

Gözümdə bir aslan ,igid ərsiniz,
Keşiyimdə duran bir əsgərsiniz.
Hələ yazılmamış bir əsərsiniz,
Mənə sevincsiniz, həm kədərsiniz.
Ey əziz uşalıq xatirələrim,
Saf,təmiz uşaqlıq xatirələrim.

Siz mənim sevgitək ürəyimdəsiz,
Tükənməz arzumda , diləyimdəsiz.

Qolumun gücündə, biləyimdəsiz,
Bir dost kimi daim köməyimdəsiz.
Ey əziz uşalıq xatirələrim,
Saf, təmiz uşaqlıq xatirələrim

Zakiri daimi yoldaş seçdiniz,
Onunla çox uzun bir yol keçdiniz.
Dostluğa səəqət andı içdiniz,
Etibardan gözəl bir don biçdiniz,
Ey əziz uşalıq xatirələrim,
Saf, təmiz uşaqlıq xatirələrim.

Həmin il Bakı Plan-Uçot Texnikumuna daxil oldum. Lakin Bakıda mahnı oxumaq və şeir yazmaq işini qardaşımdan gizli davam etdirirdim. Texnikumdakı təhsil dövründə mahnı oxumaq həvəsi artıq məni tərk etdi. Lakin şeir yazmaq, ədəbi yaradıcılığın digər növləri ilə maraqlanmaq və məşğul olmaq istəyi nəinki mənim ürəyimdə sönmədi, heç zərrə qədər də azalmadı. Əksinə bu iş mənim qələmimi daha da itilədi, ədəbi fəaliyyətimi daha da qüvvətləndirdi. Mən texnikumda əyani oxumaqla bərabər “Abşeron” rayon qəzetində ştatdankənar müxbir kimi fəaliyyət göstərməyə başladım. Bu qəzetdə bir çox məqalələrim, bir neçə oçerkim, eləcə də çoxlu sayda şeirlərim işıq üzü gördü.

Texnikumu bitirdikdən sonra əvvəlcə mühasib vəzifəsində, sonra isə uzun müddət (40 ilə yaxın) baş mühasib, baş inspektor vəzifələrində işlədim. Lakin təkcə quru rəqəmlərlə münasibət qurmaqla kifayətlənmədim. Məni rayon əhalisi təkcə mühasib, baş mühasib və baş inspektor kimi deyil, həm məhkəmədə özünü sərbəst şəkildə apara bilən və qanunları bildiyinə görə məhkəmə prosesinə qoşulmağı bacaran bir iclasçı, həm də rayonun ən intizamlı və bacarıqlı təbliğatçısı kimi tanımağa başladılar. Qısa bir zamanda məni rayon

İcraiyyə Komitəsinin, rayon Xalq Nəzarəti Komitəsinin , rayon prokurorluğunun, eləcə də rayon Partiya Komitəsinin ən nüfuzlu yoxlama komissiyalarının tərkibinə daxil etdilər. Həmin illərdə mən 50-yə qədər belə müxtəlif yoxlamalarda iştirak etdim. Bu yoxlamalarda aktiv mövqe tutduğuma və qanuna hörmət prinsiplərinə yanaşdığımıza görə mənim nüfuzum artdı. Məni neçə-neçə vəzifələrə dəvət etdilər. Lakin mən öz işimə davam etməyi üstün tutdum. Hər bir ictimai işdə, bütün rayon tədbirlərində fəal iştirak etdim. Nəticədə rayonun ən fəal ziyalısı oldum.

Lakin bu illərdə demək olar ki, vəzifə məsuliyyəti və ictimai işlərdə, eləcə də bütün tədbirlərdə fəal iştirakımla əlaqədar olaraq vaxt qıtlığı əmələ gəldi. Ona görə də mən həmin illərdə bədii yaradıcılıqla az məşğul oldum. Demək olar ki, mən öz işimdə ancaq rəqəmlərlə hesablama işlərini yerinə yetirirdim. Bir sözlə rəqəmlər aləmində ilişib qalmışdım.

Ancaq indi artıq iş fəaliyyətimi dayandırmışam. 5-ci ildir ki, təqaüddəyəm. Mən bu gün özümü olduqca xoşbəxt hesab edirəm. Axır ki, arzularım yerdə qalmadı. Mən indi böyük bir yaradıcılıq eşqi ilə iki istiqamət üzrə çalışıram. Həm jurnalistika ilə məşğul olub bədii-publisist əsərlər, həm də şeirlər, qəzəllər və poyemalar yazıram. Beş kitabım çap üzə görüb. İndi isə Gəndov məktəbinin 85 illiyinə aid bu bədii- publisist kitabımı yazıram. Əlimdə yarımçıq başqa əsərim də var.

Ömür adlı ağacın yarpaqları tam tökülənədək bu sahədə yaradıcılığımı davam etdirmək, kiçik də olsa iz qoymaq arzusundayam. 40 ildən artıq məni ağuşuna almış rəqəmlər dünyası sevinc dolu xeyir-dua ilə məni 5-ildir ki, tərk edib. İndi sanki mən yeniyetmə və gənclik illərində arzusunda olduğum bir məqamda yaşayıram. Artıq bu gün mən həyatımın şah damarı hesab etdiyim şəriyyət aləminə-bədii yaradıcılıq adlı bir məhəbbət dünyasına qayıtmışam. Öz-özümə söz vermişəm ki, nə qədər ki, qəlbimdə Vətənə, elə-obaya, torpağa

və ədəbi yaradıcılığa aid möhtəşəm sevgi hissləri yaşayır, Allah-Taalanın köməyi ilə mən bu yaradıcılıq işini davam etdirəcəyəm. **“Bir sevgi hekayəsi”** adlı yazdığım şeirim kiçik bir parçasında qeyd edildiyi kimi:

Zakir, saf sevgidir səni yaşadan,
Gözün açıq oldu, qalmadın nadan.
Onunçun qızıltək artdı qiymətin,
Çin oldu neçə cür arzu, niyyətin.
Ürəyində daim Allah sevgisi,
Oldu həyatının parlaq güzgüsü.
Vətənə, torpağa sən bağlı oldun,
Onlara sonadək sən sadıq qaldın.
Köç edəndə yalnız sən bu dünyadan,
Həmin sevgi onda çıxacaq candan...

IV BÖLMƏ

GÜNƏŞLƏ BİR YATIB OYANAN KƏNDİM...

*(Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonundakı Gəndov kəndinin
dünəni, bu günü və sabahı haqqında)*

Səni dəyişməyəm mən yüz şəhərə,
Çünki bənzərin var nurlu səhərə.
Gəl üzündən öpüm, nolar bir kərə,
Mayak tək yolumda dayanan kəndim,
Günəşlə bir yatıb oyanan kəndim,

GƏNDÖV KƏNDİNİN TARİXİ HAQQINDA QISA QEYDLƏR

Kəndin bu günü haqqında bildiklərim və topladığım məlumatlardan.

Gəndov kəndi - Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonunda Gəndov kənd İnzibatı Ərazi Dairəsinin mərkəzidir. Bu yaşayış məskəni Samur-Dəvəçi ovalığında və dağ ətəyi ərazidə yerləşir. Respublikamızın paytaxtı Bakı şəhərindən 132 km, rayon mərkəzindən isə 9 km şimal qərbdədir. Kəndov İƏD üzrə cəmi əhalinin sayı 5312 nəfər, o cümlədən Gəndov kəndi üzrə isə 2847 nəfərdir. Demək olar ki, inzibatı dairənin əhalisinin 53,59 %-i bu kənddə yaşayır.

Bu inzibatı mərkəz ərazi vahidliyinin Gəndov, Pirəmsən, Aygünlü, Mollakamallı, Leyti və Ərəblər kəndlərini özündə birləşdirir.

Gəndov sözü araşdırmalara görə “Qənd ab” yəni şirin su mənasını bildirir. Bu kəndin adı uzun müddət rəsmi dövlət sənədlərində Gəndab kimi yazılmışdır. 1999-cu ildən isə kənd Gəndov adlanır.

Gülistan təpə qədim yaşayış yeri

Gəndov kəndi respublikamızın, xüsusilə Şabran rayonunun ən strateji əhəmiyyət daşıyan nöqtələrindən biridir. Kənd Bakı-Quba, Bakı-Dərbənd avtomobil yollarının qovşağında yerləşir. Kənddən təxminən 2-3 km aralı məsafədə Bakı-Moskva dəmir yolu xətti, bir neçə km aralıdan isə dövlət əhəmiyyətli neft-qaz və su kəmərləri, eləcə də telefon-rabitə və digər strateji xəttlər keçir.

Gömür təpə qədim yaşayış yeri

Gəndov kəndinin məhsuldar və bərəkətli torpaqlarından danışmaqla qurtarmaz. Bu ərazilərin çox hissəsi Şahdağdan axıb gələn sərin hava kütləsinin təsiri altındadır. Eyni zamanda bu ərazidə torpağın öz təbii münbitliyi, əkinə yararlılığı da əsas amil kimi səciyyələndirilir. Bütün bunların sayəsində bu kəndin kənd təsərrüfat əhəmiyyətli torpaq fondu daim rayonun ən məhsuldar torpaq sahələri kimi öz adını qoruyub saxlaya bilmişdir. Vaxtilə Gəndov sovxozu öz qabaqcıl işi, iqtisadi göstəriciləri ilə göstərdiyi əmək rəşadətinə görə keçmiş Dəvəçi rayonunun ən irəlidə gedən kənd təsərrüfatı müəssisələrindən biri kimi respublikada böyük şöhrət qazanmışdı. O dövrdə

burada taxılçılıq, tərəvəzçilik, meyvəçilik, üzümçülük, heyvandarlıq və s. kimi böyük kənd təsərrüfatı sahələri səmərəli surətdə fəaliyyət göstərirdi.

Bu kənd Azərbaycan müstəqilliyə qovuşduqdan sonra daha da böyüyüb, gözəlləşib, hər tərəfli inkişaf edib. Kənddə bütün sosial xidmət sahələri, xüsusilə səhiyyə, təhsil, mədəniyyət və digər obyektlərin, eləcə də fərdi yaşayış evlərinin tikilib istifadəyə verilməsi daha da böyük vüsət alıb. Təkcə onu demək kifayətdir ki, aldığımız məlumatlara görə bu gün bu kənddə 700-dən çox fərdi yaşayış evi vardır. Mən Gəndov kəndindəki bu sosial irəliləyişi bu gözəlliyi, dayanıqlı inkişafı gördükcə şair təbim coşa gəldi, nə qədər çalışsam da özümü saxlaya bilmədim və bu kənd barədə heç mürəkkəbi qurumamış təzə yazdığım aşağıdakı şeiri oxudum:

Kəndim

Bu yerin təməli qoyulan anda,
Məhəbbət çırağı yandı hər yanda,
Çox əməl gül açdı həmin məkanda,
Mayak tək yolumda dayanan kəndim,
Günəşlə bir yatıb oyanan kəndim!

Neçə-neçə insan qovuşdu burda,
Arzu qanad açıb bax uçdu burda,
Xöşbəxtlik möhrünü vurdu bu yurda.
Mayak tək yolumda dayanan kəndim,
Günəşlə bir yatıb oyanan kəndim.

Səni dəyişməyəm mən yüz şəhərə,
Çünki bənzərin var nurlu səhərə.

Gəl üzündən öpüm, nolar bir kərə,
Mayak tək yolumda dayanan kəndim,
Günəşlə bir yatıb oyanan kəndim,

Mən səni özümə ana bilmişəm,
Sənin görüşünə yenə gəlmişəm.
Doyunca gəzmişəm, deyib –gülmüşəm,
Mayak tək yolumda dayanan kəndim,
Günəşlə bir yatıb oyanan kəndim.

Üç yolun üstündə tutmusan qərar,
Səni qorxutmayıb nə boran, nə qar.
Daha da çiçək aç, sevimli diyar,
Mayak tək yolumda dayanan kəndim,
Günəşlə bir yatıb oyanan kəndim,

Zakir, şükür elə sən yaradana,
Bu yer dayaq olub ulu Şabrana.
Şabran da fəxrdir Azərbaycana.
Mayak tək yolumda dayanan kəndim,
Günəşlə bir yatıb oyanan kəndim.

Yuxarıda saydığımız kənd təsərrüfatı sahələri bu günün özündə də kəndin yaşaması və inkişafı üçün ən səmərəli fəaliyyət növlərindəndir. Adlarını saydığımız həmin sahələr kəndin əhalisinin bir dolanışiq mənbəi, onlara qazanc gətirən başlıca amillərdən sayılır.

Almas təpə qədim yaşayış yeri

Kəndin qədim tarixi barədə topladığım məlumatlardan qısa şərh.

Hər şeydən əvvəl bildirim ki, Gəndov kəndinin qədim tarixi haqqında heç yerdə rəsmi məlumat yoxdur. Lakin istər Köhnədi Gəndov, istər Baş Gəndov və Dərə Gəndov kəndlərinə aid qəbiristanlıqlardakı qəbirüstü daşlardakı yazılar bu kəndlərin qədimliyini sübuta yetirir.

Şabran rayon arxivində isə ancaq 1947-ci ilədən sorakı dövrü əhatə edən arxiv sənədləri saxlanılır. Ona görə də qədim Gəndov kəndi haqqında sorğu qaydasında topladığımız aşağıdakı məlumatları oxuculara çatdırırıq.

Gəndov kəndinin indiki əhalisinin əjdadı vaxtı ilə V-VII əsrlərdə Səsanilərin hökmüranlığı dövründə bu yerlərə köçürülmüş əhalidən ibarət olmuşdur. Bura köçürülən əhali əvvəlcə Köhnədi Gəndov (köhnə Gəndov) kəndində məskunlaşmışdı. Sonralar Köhnədi Gəndov kəndində kütləvi xəstəlik baş verdiyinə görə oradan məcburi surətdə köçürülən əhali Dərə Gəndov və Baş Gəndov kəndlərində özlərinə məskən salıb orada yaşamağa başlamışdılar .

Keçmişdə hər üç kənddə (Köhnədi Gəndov, Baş Gəndov və Dərə Gəndov) məskunlaşan, indiki Gəndov kəndinə köçən əhalinin əksər hissəsi tat soylu əhalidən ibarət idi. Araşdırmalardan məlum olub ki, ümumiyyətlə Gəndov adlı bu kəndlərdə məskunlaşma aşağıdakı ardıcılıqla mövcud olmuşdur:

1.Köhnədi Gəndov (yəni Köhnə Gəndov)

2.Dərə Gəndov

3.Baş Gəndov

4.Aşağı Gəndov (yəni indiki Gəndov)

Bu kəndlər haqqında topladığım məlumatları ardıcılıqla sizə çatdıracağam:

Köhnədi Gəndov (yəni Köhnə Gəndov) kəndi haqqında

Tarixi mənbələrdən məlumdur ki, Səsanilərin hökmürlüyü dövründə dağətəyi bu ərazilərdə yerləşdirilmiş tat köçkünlərinə geniş torpaq sahələri verilmişdi. Həmin köçkünlər bu yerlərdə məskunlaşdıqdan sonra əkinçiliklə və heyvandarlıqla məşğul olurdu. Bu işlərlə yanaşı onlar indiki Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonunun dağ yamaclarında müxtəlif növ meyvə ağacları əkib becərərək bol məhsul verən bağlar salmışdılar. Onlar istehsal edilən quru meyvə məhsullarını: qoz, fındıq, qax, tumlu, və s. Şabran şəhərində, Bakıda və ya Dəvəçibazarında sataraq əldə etdikləri pulla öz yaşayışlarını qura bilmişdilər.

Həmin vaxtlarda Köhnədi Gəndov (yəni Köhnə Gəndov) kəndinin əhalisi içməli su əldə etmək üçün kəndə yaxınlıqdakı meşəlik ərazidən su çəkib gətirmişdilər. O dövrlərdə burada yaşayan cəsur insanlar ağac və dəmirdən istifadə edərək geniş su tutumu olan və böyük həyatı əhəmiyyət daşıyan Qut bulaqları yaratmışdılar.

Keçmişdə bu kənddə məscid və ilkin dini təhsil verən məktəb mövcud idi.

Dərə Gəndov kəndi haqqında

Orta əsrlərdə aparılan müharibələr bu yerlərdən də təsirsiz ötüşməyib. O dövrdəki ardıcıl siyasi və iqtisadi çəkişmələr isə münaqişələrə yol açıb. Münaqişə və müharibə vaxtı isə indiki Şabran rayonu ərazisində yaşayan əhali çox əziyyətlər çəkib. Müharibələrdə çoxlu qan tökülüb, insanlar qırılıb və ya şikəst olub.

Həmin müharibələrin birində Köhnə Gəndov (Köhnədi) kəndində çoxlu insan tələfatı baş verdiyinə görə bu kənddə də çoxlu problemlər yaranıb. Nəticədə kəndə yolxucu taun xəstəliyi yayılıb. Həmin yırtıcı xəstəlik kəndin əhalisinin əksər hissəsini məhv edib. Sağ qalan əhali isə bu ölüm kabusundan başını götürüb qaçmaq qərarına gəlib. Təcili olaraq camaat kəndi iki istiqamətdə tərk edərək oradan qaçmalı olublar. Onların birinci hissəsi köhnə kəndin şimali-qərbinə üz tutub. Burada məskən saldıqdan sonra ora köç edərək məskunlaşmağa başlayıblar.

Həmin xəstəliyin yayılması səbəbindən Köhnədi kəndindən baş götürüb qaçan əhalinin o biri hissəsi isə kənddən bir qədər aralı məsafədə yerləşən dərədə məskunlaşmağa başlayıb. Bu yaşayış yerinə Dərə Gəndov adının verilməsi də o dövrlərdə təzə salınan bu kəndin torpaq sahəsinin coğrafi cəhətdən dərəlik ərazidə yerləşməsindən irəli gəlib. Burada evlər tikilmiş, bağlar salınmış, suya ehtiyacı ödəməkdən ötrü qut bulaqları yaradılmışdı.

Dərə Gəndov kəndində doğulmuş və vaxtilə həmin kənddə yaşamış 86 yaşlı Hacı Baxış Baxışovun söhbətlərindən mənə aydın oldu ki, dut bulaqlarının yaradılmasında həmin kəndin sakinləri Abgül Seyidquliyevin və Hacı Hüseynin böyük əməyi olub. Üçüncü bulaq isə kəndin yamac hissəsində yaradılıb. Həmin bulağa su saxsı küngərlə 4-5 km yuxarıdakı meşəlikdən çəkilib gətirilmişdi. Bulaq qırmızı kərpiclə çəkilmiş və xüsusi kran qoyulmuşdu. Həmin bulağın suyu kükürd dadır və

Qədəşəmi bulağı adlanırdı.

Sonralar bu yaşayış məntəqəsi genişlənərək çox böyük kənd olmuşdu. Kənddə məscid inşa olunduqdan sonra burada ikisinfli dini məktəb fəaliyyətə başlamışdı. Hacı Hüseyn adlı axund məktəbin müdiri olmuş, Molla Qulkəfa, Molla Həşim və Molla Seyidqulu adlı şəriət müəllimləri isə şagirdlərə dini təlim öyrətmişdilər. Bu dini məktəbi bitirən şagirdlər sonralar Qələgah kəndindəki məscidin nəzdindəki dini məktəbdə təhsillərini davam etdirirdilər. Qələgahda isə dini məktəbin rəhbəri və baş axundu Qədəşəmi Əfəndi idi.

Baş Gəndov kəndi haqqında

Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi orta əsrlərdə aparılan müharibələr zamanı Köhnə Gəndov (Köhnədi) kəndində taun xəstəliyi baş qaldırmışdı. Bu amansız və keçici xəstəliyin fəsadlarından o dövrdə bu kənddə çoxlu insan tələf olmuşdu. Ciddi- cəhdlərə və görülən tədbirlərə baxmayaraq kənddə yolxucu taun xəstəliyi sürətlə yayılmaqda davam edib. Kənd camaatının çox hissəsini bu yolxucu xəstəlik məhv edib. Sağ qalmış sakinlər isə başlarını götürüb təcili olaraq kəndi iki istiqamətdə tərk etmək qərarına gəlirlər. Onların qeyd edilən bu ikinci hissəsi meşəlik yerdə-dağ yamaclarında yurd salmağa başlayıb. Bura baş kənd-Baş Gəndov adı verilib.

Kənddə məskunlaşan sakinlər burada özlərinə yaşayış evləri tikib və bağ salıblar. Vəmin vaxtlarda kəndin içməli su təminatına xüsusi diqqət yetirilib. Bunun üçün kənddən 2-3 km. aralı qərb hissədə yerləşən meşənin qovaq ağacları ilə əhatə olunmuş hissəsindən saxsı künglərlə su çəkilib həmin yaşayış ərazisinə gətirilib.

Burada məskunlaşan əhali yaxınlıqdakı meşədə yabanı halda bitmiş cır meyvə ağaclarını 2-3 metr hündürlükdə peyvənd və calaq etmişlər. Nəticədə onlar böyük ərazilərdə alma-armud, qoz, fındıq və başqa meyvələrdən ibarət bağlar

salmışlar. Bu bağlar salınan ərazidə özləri üçün komalar qurmuşdular. Yığılmış alma-armudun qurudulması və onun uzun müddətə saxlanması təmin edilməsi üçün böyük qax təndirləri düzəldilmişdi. Burada qurudulan dadlı alma-armud qaxı Şabran, Bakı və Dəvəçi bazarlarında yaxşı qiymətə satılırdı. Bu isə kənd sakinlərinin güzəranının yaxşılaşması demək idi. Rayonumuzun əksər dağlıq ərazilərində olan həmin qax bişirən nəhəng təndirləri keçən əsrin əllinci illərinin axırlarında kolxozların fəaliyyəti dövründə bir neçə dəfə mən də görmüşəm.

Daha sonralar Baş Gəndov kəndində yaşayış evlərinin tikintisi ilə yanaşı məscid binası da inşa edilib başa çatıb. Çox keçməyib ki, kənddə dini təhsil verən ikillik məktəb fəaliyyətə başlayıb. O dövrlərdə bu kəndin bağlarında əkilən ağaclar, eləcə də əkinəyararlı torpaq sahələrində əkilən taxıl, noxud, mərcimək və digər bitkilər yalnız dəmyə şəraitində becərilirdi.

Zaman keçdikcə, xüsusilə Sovet hakimiyyəti dövründə Baş Gəndov və Dərə Gəndov kəndləri xeyli genişlənmiş, orada yaşayan əhalinin sayı nəzərə cərfan dərəcədə artmışdı.

Aşağı Gəndov (yəni indiki Gəndov) kəndi haqqında topladığım məlumatlardan:

İndiki Gəndov kəndi Bakı-Quba magistral yolunun üstündə yerləşir. **Bu məkan əlverişli coğrafi şəraitə, əkinə yararlı münbit və məhsuldar torpaqlara, bütün meyyarlara cavab verən gözəl təbiətə malikdir. Sanki Allah-Taala kənd adlı yaşayış yerinə aid olan hər cür şəraiti burada yaratmış, özünün zəhmətlə başa gələn min cür nemətlərini bu kəndin sakinləri üçün yetirmişdir.**

XVIII əsrə qədər hal-hazırdakı Şabran rayonun kənd ərazisilərində böyük yaşayış məskənlərindən biri olan indiki Gəndov kəndinin yerləşdiyi sahə əvvəllər bağ-bağatlıq olub. Bu bağlarda Baş Gəndov, Dərə Gəndov və Köhnədi Gəndov kəndlərinin tək-tək əhalisi Aşağı Gəndov bağları adlandırdıq-

ları bu yerlərdə əvvəlcə komalar, daha sonra isə çiy saman kərpicdən bir otaqdan ibarət alçaq evlər tikərək yaz, yay və payız aylarında bu evlərdə müvəqqəti (yəni mövsümü) yaşayırdılar. Bu evlərdə yaşamaqla yanaşı onlar həmin ərazilərdəki bağlara yaxşı qulluq edib, çoxlu məhsuldar meyvə ağacları yetişdirilməsinə nail olmuşdular. Onlar bu meyvələrdən təkcə özlərinin ehtiyacını ödəyən ərzaq məhsulu kimi deyil, həm də onlardan satmaq üçün də geniş istifadə etmişlər. Bu ərazinin qonşuluğunda keçmişdə Suazlı adlı kənd və ona aid olan bağlar da geniş sahələri əhatə etmişdi.

Aşağı Gəndov kəndinin ilk sakinləri hələ XVIII əsrin sonu, XIX əsrin əvvəllərində “İpək yolu” nun üstü hesab edilən bu ərazidə məskunlaşmağa başladı. Araşdırmalara görə bu kəndin ilk sakinlərinin əslən Qubalı Mürsəl bəy və onun qardaşı olduğu güman edilir. Aşağı Gəndov kəndi haqqında tarixi araşdırarkən vaxtilə indiki Gəndov kəndinin bir hissəsində yerləşmiş və hal hazırda öz fəaliyyətini tamamilə itirmiş Suazlı kəndi haqqında oxuculara məlumat vermək istəyirəm.

Suazlı kəndi XVIII-XIX əsrlərdə Aşağı Gəndov (indiki Gəndov) kəndinin şərq hissəsində yerləşirdi. Keçmiş zamanlarda həmin kənddə yüz hektarlarla alma, armud, üzüm, qoz, fındıq, heyva, nar, əncil və s. meyvə ağacları yetişdirilən bağlar mövcud idi. Həmin kənddə XII-XV əsrin ortalarına aid olan məscid binası (indi yararsız vəziyyətdədir) və qəbirəستانlıq indi də qalmaqdadır.

XIX əsrdə Gəndov kəndinə aid Suazlı yaşayış məskəni

Lakin 1941-1945-ci illər ikinci dünya müharibəsi dövründə Suazlı kəndinin əhalisinin sayı xeyli azalmışdı. Müharibədən sonra əhalinin bir hissəsi Dəvəçi, Xaçmaz, Sumqayıt və Bakı şəhərinə köçmüşdür. Bir hissəsi isə daha yaxşı şəraiti və yaxınlıqda olan indiki Gəndov kəndində məskunlaşmağı üstün tutmuşdur. 1947-ci ilə kimi Suazlı kəndində yaşayış davam etmişdir. Aşağı Gəndov (indiki Gəndov) kəndinin sürətli inkişafı, bu kəndin gündən-günə gözəlləşməsi və genişlənməsi, orada həyat səviyyəsinin yüksəlməsi və başqa səbəblər Suazlı kəndinin öz mövcudluğunu birdəfəlik itirməsinə səbəb olmuşdur.

Yerli sakinlərin söylədiyinə görə Suazlı kəndinin camaatı çox zəhmətkeş adamlar olub. Bu səbəbdən də bu kəndin olduqca çoxlu varı-halı heç vaxt tükənmək bilməyib. Demək olar ki, öz ərazisinin kənd təsərrüfatına yararlı sahələrindən əldə edilən məhsullarla bu kəndin əhalisini tam dolandırmağa qadir olub.

XIX əsrə aid Gəndov məscidi

Quba xanlığı dövründə yuxarıda adını çəkdiyimiz Mürsəl bəy adlı həmin Qubalı Gəndov kəndinin indi yerləşdiyi əraziyə köçüb gələrək burada məskunlaşmışdı. O, kənddəki torpaqların çoxunu almış, köhnə bağ yerində isə bəylərə məxsus özünə yaraşıklı imarət tikdirmişdi. Bina iki mərtəbəli, 3 tərəfi balkonlu, 8 otaqdan ibarət idi. Otaqların qarşısında 10 metr uzunlu, 4 metr eni olan geniş şüşəbənd vardı. Dam örtüyü ağ dəmirdən düzəldilmiş bu geniş imarətin üstündə iki möhtəşəm tağlı qüllə ucaldılmışdı. Sonralar Mürsəl bəy öz qardaşı üçün də həmin binaya bitişik ərazidə ciy kərpicdən eyni layihə üzrə 8 otaqdan ibarət bina və şüşəbənd inşa etdirmişdi. İkinci binada Mürsəl bəyin qardaşı ailəsi, bəyin nöqərləri və digər qulluqçuları qalırdılar.

Bu kitabın müəllifinə 1967-2011-ci illərdə rayon Təhsil Şöbəsinin aparatında işlədiyi vaxtlarda Gəndov kəndində məktəb binası kimi fəaliyyət göstərən həmin köhnə binanı dəfələrlə görmək qismət olub.

Mürsəl bəyin indiki Gəndov kəndi yerləşən əraziyə köç etməsi, burada ev tikdirməsi, əkin üçün çoxlu torpaqlar alması

bu ərazidə böyük canlanma yaranmasına səbəb olmuşdu. Çünki Mürsəl bəy çox işgüzar və xeyriyyəçiliklə məşğul olan bir adam idi. O, kəndə gələn kimi 4-5 km uzaqlıqda yerləşən Şabrançaydan indiki Gəndov ərazisinə suvarma arxı çəkdimişdi. Kənddə su dəyirmanı tikdirmişdi. Qubadan və digər ərazilərdən məhsuldar yeni ağac tingləri alıb gətirərək yüksək məhsul verən meyvə bağları salmağa müvəffəq olmuşdu. Eyni zamanda o, kənddə əkin sahələrinin genişləndirilməsi, maldarlığın və qoyunçuluğun səmərəli inkişafı üçün də çox işlər görmüşdü.

Bir sözlə Mürsəl bəyin o vaxtlar indiki Gəndov ərazisində məskunlaşması bu kəndin gələcəkdə bir yaşayış məntəqəsi kimi formalaşmasının əsasını qoymuşdu. Bu məkanın gələcək inkişafına güclü təkan vermişdi.

Mürsəl bəyin indiki Gəndov kəndinə gəlişi sanki yerli əhali üçün göydən düşmə bir fürsət olmuşdu. Aşağı Gəndov adlanan bu ərazidə yüksək iqtisadi inkişafı və tərəqqini görən yaxınlıqdakı Baş Gəndov və Dərə Gəndov kəndlərinin əhalisi Aşağı Gəndov bağları ərazisi deyilən bu yerlərə tədricən köçüb gəlməyə başladı. Köç edən həmin insanlar burada tək-tək evlər inşa edərək daimi məskunlaşma işini canlandırırdılar.

HAŞİYƏ. Mürsəl bəyə özünə məxsus bu fərdi yaşayış evinin cənub hissəsində 8 hektardan çox sahədə böyük və gözəl bir bağ saldırmışdı. Bağda əkilmiş məhsuldar alma, armud, qoz, fındıq, tut, üzüm, əncir, heyva, zoğal və sair ağaclara onun xidmətçiləri tərəfindən xüsusi qulluq edilirdi.

Kənd ağsaqqallarının söylədiyinə görə Mürsəl bəy Gəndov kəndində məskunlaşdığı ilk illərdə Gəndov kəndi ərazisində 300 hektar əlavə torpaq sahəsi də almışdı. Bu torpaq sahələrində iri tövlələr tikilmiş, mal-qara (inək, camış və s.) naxırları və böyük qoyun sürüləri saxlanılırdı. Torpaqların çox hissəsi isə otlaqlardan ibarət idi.

HAŞİYƏ. Gəndov kəndinin ağsaqqalları bir də onu nəql

edirlər ki, qırxıncı illərin sonu, əllinci illərin əvvəllərində Azərbaycan Respublikası rəhbərləri Quba şəhərinə səfər edərkən avtomobil karvanı ilə Dəvəçi (indiki Şabran) rayonu ərazisindən keçərdilər. Bəzən onlar Gəndov kəndində maşını saxlayar və Mürsəl bəyin dillər əzbəri olan bağına baş çəkərdilər. Bağda yetişən armud ağacı və onların yetirdiyi dadlı meyvələr qonaqların çox xoşuna gəlmişdi. Hətta bir dəfə bağın hasarının dağıldığını görüb, həmin hasarın təcili olaraq iki günə bərpa olunması barədə Dəvəçi rayon rəhbərlərinə göstəriş də verilmişdi.

XX əsrin əvvəllərində Aşağı Gəndov ərazilərinə köçüb gələn din adamlarının, ruhanilərin də sayı artmağa başladı. Bu səbəbdən də Aşağı Gəndov ərazisindəki mülklərin çoxusu din xadimlərinin, xüsusilə əfəndilərin mülkiyyətinə çevrilmişdi. Bunların arasında Hacı Hüseyn Əfəndi, Yusif Əfəndi, Yaqub Əfəndi, Mövlud Əfəndi, Möhyəddin Əfəndi, Seyidqulu Əfəndi və digərləri xüsusi fərqlənirdi. Bu əfəndilərin çoxu keçmiş Dərə Gəndov kəndindəki məsciddə təşkil edilmiş ikillik dini məktəbdə dərslər deyirdilər. Burada təhsilini başa vurmuş şagirdlər öz təhsillərini Qələgah kəndində Böyük Məscidin yanında tikilmiş və üstü ağ dəmirlə örtülmüş 3 taqdan ibarət hücrədə Qədəşəmi Əfəndidən (Abdolvahab Əfəndidən) dini dərslər alırdılar. Bu məktəbi bitirən məzunlar isə Şamaxıda, eləcə də xarici ölkələrdə öz dini təhsillərini davam etdirirdilər.

Hacı Hüseyn Əfəndi ilk olaraq Gəndov ərazisində su dəyirmanı tikdirmiş və yerli əhalinin istifadəsinə vermişdi. Hətta qonşu kəndlərdən də camaat bu dəyirmanı üyütmək üçün öz taxıllarını daşıyıb gətirirdilər.

Keçən əsrin 20-ci illərində Azərbaycanda sovetləşmə zamanı yeni quruluşa qarşı çıxdıqlarına görə Gəndab Əfəndiləri və Mürsəl bəy əmlakları müsadirə olunmaqla sürgün olunmuşlar.

1928-1932-ci illərdə Dəvəçi ərazisində toz, artel və

kolxozların yaranması ilə əlaqədar olaraq ictimai bina kimi Mürsəl bəyin həmin evi daimi istifadə üçün məktəbə, qardaşının evi isə kolxoza və kənd sovetinə verilmişdi.

Keçmiş Sovetlər dövründə (1939-1940-cı illər) Samur Dəvəçi (indi Samur-Abşeron) kanalının çəkilməsindən sonra həmin kanaldan iki su qolu ayrılaraq kəndin əhalisinin istifadəsi üçün Aşağı Kəndov kəndinin ixtiyarına verilmişdi. Artıq burada bütün əkilən torpaqların suvarılması mümkün olmuşdu.

Bu kənddə müasir inkişafı və həyat səviyyəsinin durmadan yaxşılaşmasını görən yuxarıda-dağətəyi ərazidə yerləşən digər kəndlərin əhalisi də könüllü surətdə Aşağı Gəndov kəndinə köç etməyə başlamışdılar. Lakin bütün bunlara baxmayaraq hələ də yuxarı Dərə Gəndov və Baş Gəndov kəndlərində həyat öz axarı ilə davam edirdi.

Bu kəndlərdə torpaq sahələri ancaq dəmyə şəraitdə becərilirdi. Bir çox bitkiçilik məhsulları: arpa, buğda, qarğıdalı, noxud, mərcimək, lərgə və suvarma mümkün olan yerlərdə çox çeşidli bostan bitkiləri əkilərək alınan məhsullardan ərzaq kimi istifadə olunurdu.

Heyvandarlığın inkişafı üçünsə bu ərazidə çox münbit əlverişli otlaq sahələri vardı. Heyvandarlıq məhsulları ilə bu dağ kəndlərinin əhalisinin tələbatı demək olar ki, özləri tərəfindən tam ödənilirdi.

1950-ci ildən başlayaraq indiki Gəndov kəndi böyük yaşayış məntəqəsinə çevrilmiş, on dəfələrlə böyümüşdür. Bu kənd əhalisinin əsas məşğuliyyətini əkinçilik, bağçılıq, bostançılıq, maldarlıq və digər sahələr təşkil edirdi.

Ancaq Nikita Sergeyeviç Xruşşovun (1894-1971) Sovet hökumətinə rəhbərlik etdiyi vaxtlarda (1958-1964) dağ kəndləri barədə səhv subyektiv və volyuntarizm meyilli siyasət yeridilmişdi. Nəticədə keçmiş Dəvəçi rayonun onlarla kəndinin əhalisinin inzibati qaydada – zorla rayon mərkəzinə

köçürülməsi kompaniyası başlamışdı. Həmin dövrdə rayonun başqa kəndləri kimi Baş Gəndov və Dərə Gəndov kəndlərinin cammatı da bu səhv siyasətin qurbanı oldu. Öz doğma yurduvalarından məcburi şəkildə indiki Gəndov kəndinin ərazisinə və respublikanın digər yerlərinə köçürüldülər.

Kolxoz-sovxoza quruluşu dövründə Aşağı Gəndov (indiki Gəndov) kəndinin inkişafı haqqında

Samur-Dəvəçi (indiki Samur-Abşeron) kanalının indiki Gəndov kəndinin yuxarı hissəsindən keçməsi və bu kanaldan kəndə ayrılan iki mühüm su çıxışının (arxının) kolxoz quruculuğu dövründə daha da genişləndirilməsi bu kənddə yaşayan əhəlinin böyük sevincinə səbəb oldu. Artıq kənddə kərpicdən və mişar daşından iki mərtəbəli yaşayış evləri tikilməyə başladı. Azərbaycan dövləti bu kənddə yaradılmış Əzizbəyov adına kolxoza xüsusi qayğı göstərərək kənd təsərrüfatı məhsulunu maşın, traktor və digər kənd təsərrüfatı texnikası ilə tam təmin etmişdi.

Bütün göstərilən amillər get-gedə indiki Gəndov kəndinin şöhrətini artırdı. Rayonun dağ kəndlərindən və qonşu kəndlərdən əhəli daimi yaşamaq üçün köçüb bura gəlirdilər. Bu kənddə onlar özlərinə yaraşqlı və istədikləri formada yaşayış evi tikirdilər. İşlə təmin olunduqlarına və o dövrün imkanlarına məxsus hər cür şərait təşkil olunduğuna görə burada qalıb özlərinə bu məkanı daimi yaşayış yeri seçirdilər.

1961-ci ildə Gəndov kəndində M.Əzizbəyov adına kolxoz sovxoya çevrildi. Gəndov kəndinə ilk elektrik xətti çəkildi. 1978-ci ilə qədər sovxoz əsasən südçülük-tərəvəzçilik istiqamətində inkişaf etdi. Sovxoza xarici ölkələrdən məhsuldar yeni cins inəklər alınıb gətirildi. Fermalar üçün yeni binalar inşa olundu. Fermalar başdan-ayağa mexanikləşdirildi. Sağım üçün yeni müasir aparatlar alınıb fermalarda quraşdırıldı. Bundan əlavə həmin fermalarda yemləmə, suvarma və digər proseslər mexanikləşdirilmiş şəkildə yerinə yetirilməyə başladı.

Sovxozda kənd təsərrüfatı istehsalı sahələrinin genişlənməsi, mexanikləşmənin, elektriklişmənin, kimyalaşmanın istehsal sahələrinə tətbiqi, nəticədə bitkiçilikdə və heyvandarlıqda məhsul istehsalı durmadan artdı. Bütün bu amillər Gəndov kəndində əhalinin həyat və güzaranının get-gedə yaxşılaşmasına təkan verdi. Kənd Azərbaycanın müasir kəndləri sırasına daxil oldu və gündən-günə inkişaf etməyə və çiçəklənməyə başladı.

1978-ci ildə respublikamızda kənd təsərrüfatının inkişaf perspektivlərinə uyğun olaraq Gəndov sovxozu yeni istehsal istiqamətində qurulmağa başladı. Dəvəçi rayonunda bu qabaqcıl kənd təsərrüfatı müəssisəsində südçülük-üzümçülük istiqamətində tam ixtisaslaşma aparıldı.

Həmin illərdə kəndi əhatə edən sovxoz ərazisində bir sıra yeni istehsal obyektləri tikilib istifadəyə verildi. Köhnə istehsalat binaları yenidən quruldu, modernləşdi. Bunlara 7 maldarlıq tövləsini, 10 tonluq şərab zavodunu və neçə-neçə digər iqtisadi əhəmiyyət kəsb edən obyektə göstərmək olar.

Bu illərdə sovxoda maldarlığın inkişafı üçün Estoniyadan 127 baş ətlik və südlük məqsədlərlə yetişdirilmiş cins qara-mal gətirildi. Artıq bu kənd təsərrüfatı müəssisəsində 12 üzümçülük, 3 maldarlıq, 2 yemçilik və 1 tikinti briqadası fəaliyyət göstərirdi. Kənd təsərrüfatı sahələrinin sovxoz təsərrüfatında artım və inkişaf sürəti bu kənddə təhsilin də yüksək formada irəliləməsinə xeyli kömək etdi. Burdakı yerli və gəlmə əhalinin sayı artıqca məktəbdə oxuyan şagirdlərin sayı da ildən-ilə çoxaldı. Aşağı (indiki) Gəndov kəndi genişləndi, böyüdü. Abad və yaraşıqlı kəndə məxsus bütün yaşayış meyyarlarına cavab verə bilən müasir bir Azərbaycan kəndinə çevrildi.

Kəndin bu günü haqqında

Hal-hazırda Gəndov kəndində müasir tipli, iki mərtəbəli

məktəb binası, feldşer-mama məntəqəsi, poçt, klub, kitabxana, stadion və başqa idman meydançaları kənd əhalisinə xidmət edir.

Gəndov kəndində Ulu Öndərin panosu və bayraq meydanı

Kənddə yeni tikilmiş məscid binası da fəaliyyət göstərir. Əhaliyə sosial xidmətlərə aid olan bütün məsələlər bu kənddə artıq çoxdan öz həllini tapıb. Fasiləsiz su, qaz, işıq, və telefon xidməti ilə tam təmin edilib. Əmək haqqı, pensiya və digər nəqdi ödənişləri bankomat vasitəsilə almaq üçün kənddə xüsusi bankomat quraşdırılmışdır. Kənddə poçt, mətbuat, radio, televiziya və digər sosial xarakterli xidmət növləri üzrə də sakinlərə fasiləsiz xidmət göstərilir.

Gəndov kəndində Ulu Öndərin panosu

Gəngov kəndi günü-gündən böyüyür, abadlaşır və gözəlləşir. Bunu kəndin əhalisi tərəfindən tikilən çoxlu müasir tipli yaşayış evlərindən, onlarca ticarət və digər xidmət obyektlərindən də görmək olar.

Kənddə sahibkarklığın inkişafı haqqında qısa məlumat

Gəndov kəndində sahibkarlığın inkişafı rayonda analoqu olmayan bir sürətlə inkişaf edir. Bu məqsədlə yeni məhsuldar növlü meyvə bağları, üzüm plantasiyaları, çiyələk sahələri əkilib becərilir. Müxtəlif növ yerli və xarici alma, armud, gavalı, alça, gilə, şaftalı, ərik və başqa ağac növlərinin bu torpaqda yüksək aqrotexniki qaydalar üzrə əkini və onlara yüksək formada qulluq edilməsi bu torpaqda sahibkarlığın uğurlu gələcəyindən xəbər verir. Bütün bu işlərin sahibi, özəl şirkətə rəhbərlik edən elə bu məktəbin öz məzunlarındandır.

Şirkət təkcə meyvə və bostan bitkilərinin istehsalında deyil, həm də istehsal olunan məhsulun saxlanması və satışında da böyük təcrübəyə və təşkilatçılığa malikdir. Bu

məqsədlə Gəndov kəndində müasir dünya standartlarına cavab verən geniş soyuducu anbar üç ildir ki, tikilib istifadəyə verilmişdir. Bu obyektin istifadəyə verilməsi nəticəsində şirkət tərəfindən istehsal olunmuş kənd təsərrüfatı məhsullarının xarab olmasının qarşısı tamamilə alınmışdır.

Üzüm bağları

Gəndov kəndində yerləşən 10 min tonluq soyuducu anbarın xaricdən görünüşü

***Gəndov kəndində yerləşən 10 min tonluq soyuducu anbarın
daxildən görünüşü***

Gəndov kəndində yerləşən bu şirkətin məhsulları respublikamızın daxilindəki bazarlarda satılır. Bundan əlavə həmin məhsulların bir hissəsi xaricə ixrac olunur. Şirkətdə 250 nəfərdən çox işçi çalışır. Burada Türkiyədən dəvət olunmuş mütəxəssislərlə yanaşı yerli işçilər, o cümlədən Gəndov kənd tam orta məktəbinin məzunları da çalışırlar. İşçiləri iş yerinə aparıb gətirmək üçün şirkətin avtobusları fasiləsiz xidmət göstərir. Şirkət meyvə bağlarının, üzümlüklərin, eləcə də bostan sahələrinin suvarılması məqsədilə suvarma kanalları çəkmiş, artezian quyuları qazımışdır.

Gəndov kəndi həm də lətifələri ilə zəngindir. Gəndov kəndinin sakinləri çox hazırcavabdırlar. Mübarizə ruhu yüksək olan bu insanlar zarafatı xoşlamaqla yanaşı, çəkinmədən, utanmadan sözü üzə deyəndilər. Sözü harda və necə işlətməyi hərtərəfli bacarırlar.

Bu kənd şifahi xalq ədəbiyyatının “kəsərli və məzəli sonluqla bitən yığcam sujetli qısa hekayə” si hesab olunan

l t f l r  ilə də Şabranda məşhurdur. Bədii cəhətdən gözəl səslənən, daha konkretlik v  lakoniklik kimi cəhətlərə  z nd  birləşdirən l t f l r  var Gəndov kəndinin. Bu l t f l r dərin məzmunlu, həm g lm li, məntiqli v  düşündürücüdür. Gəndab kəndi ,eləcədə qonşu kəndlər tərəfindən bu kənd haqqında yaranmıř l t f l r n personajları elə bu kəndin  z sakinleridir. Elin dilindən düşməyən bu l t f l r n məzmunundan görünür ki, onları yaradanlar heç kimə güzəşt getmək fikrində deyil. Bu l t f l r satira və yumorla zəngin olsa da onlarda qəlb sındırmaq,ifşa etmək elementləri çox güclüdür.

Mənim bu məkan haqqında hələ 50-60 il bundan öncə eřitdiyim iki l t f  indiyə kimi yadımdadır. Lakin onlardan ifşa hədəfi kimi istifadə olunub. Ona görə də mən onları nümunə kimi göstərə bilmədim, çünki bu məsələ ayrı kitabın mövzusudur.

Buna baxmayaraq l t f l r řifahi xalq ədəbiyyatının incisi olmaqla yanaşı xalqın  z yaradıcılıq məhsuludur. Onlar gələcəkdə bir-bir əhalidən toplanıb kitab a halında  ar oluna bilər.

ARZULARIN QOVUŞDUĞU MƏKAN VƏ YA GƏNDOV KƏNDİNDƏ MƏSKUNLAŞMA UĞURLARI HAQQINDA SÖHBƏT

Uzun müddət Gəndovda kolxozun sədri və sovxozun direktoru işləmiş Abdilmənnə Quliyev Pirəmsən kəndindən, anbardar və ferma müdiri işləmiş Gülü Məmmədov, kəndin tikinti-abadlıq işlərində böyük əməyi olmuş, uzun müddət tikinti ustası və iş icraçısı vəzifəsində çalışmış Ağamalı Şükürov Zöhrəmə kəndindən, mühasib Ramazan Mirzəyev, daxili işlər orqanlarında fəaliyyət göstərmiş Nəriman Paşayev Qələgah kəndindən, mexanizator Baba Nurəliyev və müəllim Abdulhəqq Əfəndiyev isə Leyti kəndindən bura köçərək Gəndab kəndini özlərinə daimi yaşayış yeri hesab etmişlər.

1953-cü ildə kənddə MTS-in yaradılması Gəndov kəndinin inkişafına güclü təkan verdi. MTS-in direktoru S.Totayev, baş aqranom H.Heydərov, aqranom X.Bayramov, dəmirçi İ.Məmmədov, baş mühəndis Həmdulla Orucov, sahə müvəkkili Ə.Əlmuradov, Gədəbəy rayonundan təyinatla kəndə işləməyə gəlmiş baytar texniki Əziz Bayramov, baş baytar həkim Fətəli Fətəliyev və başqaları bura ailə üzvləri ilə birlikdə köçüb gəldiklərinə görə bu yeri ürəkdən bəyəndilər. Gəndov kəndində daimi məskunlaşmağa başladılar. Buranı özlərinə vətən bildilər.

Artıq bu məkanda get-gedə bütün işlər qaydaya düşürdü. İndi burada sakinlər yaşamaq üçün lazımı hər cür imkan və şəraitə malik idilər. Kənddə elektrik işığı, su təhizatı sahəsində heç bir problem yox idi. Keçən əsrin 60-cı illərində kənddə yeni yaradılmış sovxoz təsərrüfatında hər kəsin təhsilinə, ixtisasına və bacarığına uyğun çoxlu iş yerləri var idi.

Mənim tanıdığım müəllimlərdən bir çoxu özünə ailə həyatı quraraq ömürlük bu kənddə yaşamağı üstün tutmuşlar. Osmam Paşayev, Rəfiqə Muradova – rayonun Qələgah

kəndindən, Fəxrəddin Cəfərov Sumaqovadan, Qəribcan Osmanova Zeyvədən, Nəqdi Muradov Zöhramıdan, digər onlarca müəllim başqa-başqa kənd, şəhər və rayonlardan gələrək Gəndab kəndini özünə məkan seçmiş, burada daimi yaşamağa qərar vermişlər.

Mən bu kitabıma, yəni Gəndab kəndinə həsr etdiyim əsərə “Arzuların qovuşduğu məkan” adını verməkdə zənnimcə yanılmamışam. **Birinci** bu kənd Bakı-Quba magistral yolunun üstündə, üç yolun qovşağında yerləşib. **İkinci** bu kənddə işə göndərilən onlarca gənc ixtisaslı kadr işləmək üçün bu kəndə 3-5 il müddətinə gəlsə də burada ailə həyatı qurmuş, özünə ev-eşik tikmiş və bu kəndi-kəsəyi özünə daimi yaşayış yeri seçmişdir. **Üçüncü** bu kənd buraya qonşu kəndlərdən, rayonun və respublikanın digər ərazilərindən köçüb gələn yüzlərlə insanların təkcə qəlbində yaşayan saysız arzuları deyil, bu insanların özlərini də bir-birinə qovuşdurmuşdur. Bir sözlə nəticədə bu məkana yerli camaatın böyük sevgisini qazanmış, öz peşəsinin və ailəsinin vurğunu olan çoxlu sayda gözəl insanlar toplaşmışdır. Müəllim Azad İbrahimovla müəllim Yekaterina Pivavarova, tarix müəllimi Osman Paşayevlə ingilis dili müəllimi Fəzilə Ağarzayeva, mühasib Sədrəddin Orucovla riyaziyyat müəllimi Rəfiqə Dəmirova, müəllimə Mərifət Cəfərova kənd həkimi Səməd Cəfərovla, məktəbin sinif müəllimi Qəribcan Osmanova ilə Gəndov sovxozunun ali təhsilli baş iqtisadçısı Safa Məmmədovla ailə quraraq bu kəndi özlərinə daimi məkan seçmişlər. Sovxozun baş zootexniki, Gədəbəy rayonundan Gəndova işləməyə gəlmiş Əziz Bayramov Dilbər Bağirovla ailə həyatı quraraq Gəndov kəndini özlərinə daimi məskən bilmişlər. Kənd haqqında fikirlərimi tamamlamaq istəyirdim ki, bu barədə təzə yazdığım şerimin sətirləri canlı xatirə kimi bir-bir gəlib gözlərimin önündən keçdi...

Gəndovun

Qədim bir tarixdir ulu torpağı,
Görüb razı qalır hər bir qonağı.
Vardır saf havası uca Şahdağın,
Artır bol məhsulu, barı Gəndovun.

Neçə-neçə arzu qovuşdu burda,
Yeni nəfəs gəldi sanki bu yurda.
Belə gözəl məkan tapılar harda?
Çoxdan əriyibdir qarı Gəndovun.

Bir ailə kimidir burda insanlar,
Hər sakın özünü çox xoşbəxt sanar.
Günlər şən keçdikcə həyat da qaynar,
Çıraqbandır kənd yolları Gənovun.

Küçələr, həyətlər olub gülüstan,
Sözüm sona çatmaz, yazsam da dastan.
Onunla fəxr edib həmişə Şabran,
Solmasın gülləri, barı Gəndovun.

Üç yol ayrıcında o, bir çıraqdır,
Bu qoca Şabrana arxa-dayaqdır.
Dünəndən, bugündən canlı soraqdır,
Söhbətlidir qocaları Gəndovun.

Şair necə yazar şeri Vətənsiz,
Bülbül oxuyarmı çölsüz - çəmənsiz?!
Şabran nəfəs almaz, obasız, kəndsiz,
Reallaşmaz xəyalları Gəndovun.

Şairi yaşadar sevgi, məhəbbət,
Düz ilqar, etibar, bir də sədaqət.
İlham mənbəyidir ana təbiət,
Xəzinədir tarlaları Gəndovun.

Burda çox olmuşam toyda, busatda,
Könüllər dillənib hər xoş saatda.
Bir cənnət-məkandır o, kainatda
Əbədidir novbaharı Gəndovun.

Zakirəm, çox sadə ömür yaşadım,
Müəllimim oldu mənim ustadım.
Bu kəndə həsr etdim qoşma, bayatı...
Qoy yaşasın sənətkarı Gəndovun.

Bu gün Gəndov kəndində yaşayan əhalini bura köç edib gəlmiş əhali adlandırmaq çətindir. Çünki bu kənddə yaşayan insanların bir-birinə olan xoş ünsüyyəti, mehriban münasibəti, xüsusilə dostluq, qardaşlıq, qonşuluq, qohumluq və yoldaşlıq telləri günü-gündən möhkəmlənərək qranit özül kimi bərkiyib.

Adama elə gəlir ki, bu məkanda yaşayan insanlar bura heç yerdən köçüb gəlməyib. Elə neçə yüz illər əzəldən bu yerdə məskunlaşıblar. Sanki bu cəsur insanların halal zəhməti, möhkəm iradəsi, səbri, özünə inamı sayəsində bütün niyyətləri və amalları tam həqiqətə çevrilib. Burada məskunlaşan hər bir sakinin ürəyindəki çoxsaylı arzular demək olar ki, yüzdə yüz çin olub, onları öz istəyinə, arzuladığı məqsədinə qovuşdurub. Yəni burada işləmək istəyənlər işə girib, evlənmək arzusunda olanlar evlənib, ev tikmək istəyənlər isə özünə bəyəndiyi layihə üzrə ev tikib, yaşayıb. Təhsil almaq istəyənlər isə öz təhsilini ürəyi istədiyi ali və orta ixtisas müəssisəsində davam etdirib.

Bir sözlə bu məkana son 60-70 ildə kim ayaq basıdısa sanki onun ürəyində baş qaldıran bütün arzuları yerinə yetib. Hamı bir nəfər kimi öz arzu və niyyətlərinə çatıb. Elə bu kəndin özündə doğulub, boya-başa çatanlar da öz amallarına qovuşdular. Arzusu çin olmayan bir nəfər də kənarda qalmadı...

Araşdırmalar göstərir ki, Gəndov kənd İƏD-nin tabeliyindəki bütün kəndlər öz ixtisaslı kadr potensialına görə rayonumuzun ən irəlində gedən ərazi dairələrindən biri sayılır.

V BÖLMƏ

XATİRƏLƏRDƏ YAŞAYAN İNSANLAR

**Mən çox dostlarımla gəzdim dünyanı,
Aldığım ləzzətlər könül dərmanı.
Bir mənə de, görüm, o dostlar hanı?
Bu gün yox onlardan bir xəbər verən,
Nə deyim Fələyə, ax nə deyim mən!**

ZÖHRAB ÖMƏROV

Zöhrab Mintaha oğlu Ömərov 22 fevral 1928-ci ildə Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonunun Baş Gəndov kəndində kəndli ailəsində anadan olub. Atası Mintaha Ömər oğlu Qurbanov 1897-ci ildə Baş Gəndov kəndində anadan olmuşdur. Əvvəlcə kolxozda kolxozçu, sovxozda fəhlə işləmiş, sonralar uzun müddət briqadir vəzifəsində çalışmışdır. 1965-ci ildə vəfat etmişdir. Anası Qurbanova Səbbəhə

İmaməli qızı keçmiş Qonaqkənd (indi Quba rayonunun ərazisinə daxildir) rayonunun Puçuq kəndində dünyaya göz açıb. Kiçik yaşlarında anası vəfat etdikdən sonra Gəndov kəndinə köçmüşdür. Dünyaya 5 övlad gətirib. 1982-ci ildə dünyasını dəyişib.

Z.Ömərov ibtidai təhsilini Baş Gəndov kənd ibtidai məktəbində, təhsilinin sonrakı dövrlərini isə Pirəmsən və Pirəbədil kənd məktəblərində davam etdirib.

Orta təhsil illəri Böyük Vətən müharibəsi dövrünə təsadüf etdiyinə görə o, 12 yaşından, yəni V sinifdə təhsil aldığı dövrdən kolxozda işləməyə başlayıb. Lakin kolxozda işləməyi onun orta təhsil almasına heç də mane ola bilməyib. Nəhayət gənc Zöhrab 1946-cı ildə böyük təhsil uğurları ilə orta məktəbi Dəvəçi qəsəbəsidəki orta məktəbdə bitirərək kamal attestatı alıb.

Lakin onun arzusu ali təhsil almaq və ən çox sevdiyi və hörmət bəslədiyi müəllimlik peşəsinə yiyələnmək idi.

Öz biliyi və çalışqanlığı ilə elmin və təhsilin çətin yollarını asanlıqla keçən Zöhrab Ömərov ərizə və sənədlərini API-nin qiyabi şöbəsinə təqdim edib. Qəbul imtahanlarını uğurla

verərək o, həmin ali məktəbin tələbəsi olub. Lakin maddi çətinliklə bağlı olaraq təhsilini 3-cü kursda yarımçıq qoyaraq rayona qayıdıb.

1948-ci ildə Z.Ömərov Dəvəçi rayon Komsomol Komitəsinə şöbə müdiri vəzifəsinə irəli çəkilib. 1950-ci ilə kimi o, bu məsul vəzifədə çalışıb.

1950-1953-cü illərdə ordu sıralarında xidmət edib.

Hərbi borcunu başa vurduqdan sonra Zöhrab Ömərov Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonunun bir sıra təsərrüfatlarında əvvəlcə mühasib, sonra isə iqtisadçı vəzifələrində işləyib. Daha sorular o, sovet işinə dəvət edilərək Dəvəçi rayon İcraiyyə Komitəsinə katib seçilib. Bu vəzifədə 6 ilə kimi çalışıb.

Harda işləməsindən aslı olmayaraq Z.Ömərov öz biliyi, bacarığı, çalışqanlığı və fəal təşkilatçılığı ilə həmişə fərqlənib. Təhsilini davam etdirmək məsələsi isə daim onun diqqət mərkəzində olub.

Nəhayət Zöhrab müəllimin bəxti üzünə gülüb. 1958-ci ildə ona böyük etimad göstərilib. Azərbaycan KP Dəvəçi rayon Komitəsinin göndərişi ilə o, Bakı Ali Partiya Məktəbinə təhsil almağa göndərib. Həmin ali məktəbi bitirdikdən sonra 1962-ci ildə Z.Ömərov Azərbaycan Respublika Xalq Nəzarəti Komitəsində bir sıra aparıcı vəzifələrdə, o cümlədən kənd təsərrüfatı şöbəsinin müdir müavini vəzifəsində işləyib.

1971-ci ildə yüksək biliyə və bacarığa malik olan həmyerlimizə respublika rəhbərliyində böyük etimad göstərilib. **Bacarıqlı partiya və kənd təsərrüfatı işçisi Azərbaycanın o dövrlərdə ən böyük tərəvəzçilik rayonlarından sayılan Masallı rayonuna birinci katib seçilib.** Beş il Zöhrab Ömərov ona tapşırılan bu məsul vəzifənin öhdəsindən şərəf və ləyaqətlə gəlib. Onun yüksək səmərəli əməyi və bacarıqlı təşkilatçılığı sayəsində Masallı rayonu iqtisadi göstəricilərinə görə respublikamızın ən qabaqcıl rayonları sırasına çıxıb. Dövlətimiz göstərdiyi bu yüksək əmək rəşadətinə görə Zöhrab

müəllimin əməyini layiqincə qiymətləndirib.

Həmyerlimiz 1976-cı ildən ömrünün sonuna kimi Azərbaycan Respublikası Kənd Təsərrüfatı Nazirliyində şöbə müdiri vəzifəsində çalışıb. Onun əməyi Qırmızı Əmək Bayrağı ordeni, komsomolun yubiley medalı, eləcə də bir çox fəxri fərmanlar və pul mükafatları ilə qiymətləndirilib.

Z.Ömərov Azərbaycan Kommunist Partiyasının XXVIII qurultayının (AKP XXVIII qurultayı 1971-ci il mart ayının 10-12-də Bakı şəhərində olub) nümayəndəsi kimi bu ali məclisin iştirakçısı olub. Elə həmin qurultayda da Azərbaycan KP MK üzvlüyünə namizəd seçilib. O, həmçinin Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin deputatı kimi də səmərəli və məqsədyönlü fəaliyyət göstərib.

Zöhrab müəllim həm də gözəl ailə başçısı idi. Bəhrüz adlı övladı var.

Zəhmətkeş insan, ona tapşırılan məsul vəzifələrə həmişə yüksək dəyər verən yorulmaz təşkilatçı Z.Ömərov 22 dekabr 1988-ci il tarixdə 60 yaşında vəfat edib. Allah rəhmət eləsin !

ABDULMƏNNA QULİYEV

Abdullmənna Kamil oğlu Quliyev 1925-ci ildə Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonunu ən səfəli guşələrindən biri olan Pirəmsən kəndində kəndli ailəsində anadan olub. Balaca Abdullmənna 1935-ci ildə hələ 10 yaşında-yeniyetməlik dövrünün başlanğıcında olarkən atası Kamil kişi dünyasını dəyişib. O, anası Gülgəz xanımın himayəsində böyüyüb başa çatıb. 1978-ci ildə anası da haqq dünyasına qovuşub.

A.Quliyev 1932-ci ildə indiki Pirəmsən kənd tam orta məktəbin I sinfinə qəbul olub. 1941-ci ildə həmin məktəbin X sinfini bitirərək kamal attestatı alıb. Gənc Abdullmənna 1942-ci ilin yanvar-mart aylarında o dövrdə Dəvəçi rayon mərkəzində fəaliyyət göstərən üç aylıq hesabdarlıq kursunu bitirib. 1942-ci ilin aprel ayından 1950-ci ilin yanvar ayına kimi Dəvəçi rayon ərazisində fəaliyyət göstərən kolxozlarda mühasib vəzifəsində işləyib.

1950-ci ilin yanvar ayında Dəvəçi rayon Partiya Komitəsinə təlimatçı vəzifəsinə irəli çəkilib. Üç ay bu vəzifədə işlədikdən sonra ciddi ehtiyaca görə Dəvəçi rayon kənd təsərrüfatı idarəsinə mühasib vəzifəsinə köçürülüb. O, 1950-ci ilin noyabr ayına kimi bu vəzifədə çalışıb.

Dəvəçi rayonunda kolxozlar birləşdirildiği üçün 1950-ci ildə rayon Partiya Komitəsinin bürosunun qərarı ilə A.Quliyev rayonun Pirəbədil kəndindəki Mikoyan adına kolxoza ilk pariya təşkilatı katibi və baş mühasib vəzifəsinə göndərilib. 1952-ci ilin iyun ayına kimi həmin vəzifələrdə işləyib.

1952-ci ilin iyun ayından 1953-cü ilin noyabr ayına kimi Gəndov kəndindəki M.Əzizbəyov adına kolxozda kolxoz

sədrinin müavini vəzifəsində çalışıb.

1953-cü ilin noyabr ayında Dəvəçi rayon Partiya Komitəsinin bürosunun qərarı ilə Gəncə (keçmiş Kirovabad) şəhərinə Respublika kolxoz sədrləri hazırlayan məktəbə təhsil almağa göndərilib. 1956-cı ilin oktyabr ayında göstərilən məktəbin aqranomluq şöbəsini müvəffəqiyyətlə bitirərək fərqlənmə diplomu alıb. Həmin ilin oktyabr ayının 17-dən isə Abdilmənnə Quliyev Gəndov kəndindəki M.Əzizbəyov adına kolxozun idarə heyətinin sədri seçilib.

1961-ci ildə rayonda kolxozların bazasında sovxozlar yarandığı üçün o, rayon Partiya Komitəsinin qərarı ilə Gəndov sovxozunun direktoru vəzifəsinə köçürülüb. Həmin vəzifədə 1976-cı ilin noyabr ayına kimi düz 15 il çalışıb.

1976-cı ilin dekabr ayından A.Quliyev Dəvəçi rayon Aqrar Satış Birliyinə baş aqranom vəzifəsinə irəli çəkilib. O, dörd ildən artıq bu məsul vəzifədə işləyib.

1981-ci ilin avqust ayında onun kənd təsərrüfatı sahəsində iş təcrübəsini, bacarığını, rəhbərlik və təşkilatçılıq qabiliyyətini nəzərə alaraq o illərdə rayonun ən böyük tərəvəzçilik və maldarlıq təsərrüfatı hesab olunan “Sovet Konistusiyası” adına tərəvəzçilik və südçülük sovxozuna direktor vəzifəsinə göndəriliblər. Təqribən beş ilə yaxın iqtisadiyyatı və dövlət tapşırıqları ağır və çoxşaxəli olan bu təsərrüfata o, yüksək bacarığı və təşkilatçılığı sayəsində rəhbərlik edib.

1985-1987-ci illərdə Gəndov sovxozunda iqtisadçı və baş aqranom vəzifələrində çalışmışdır.

1987-ci ilin iyun ayından bacarıqlı kənd təsərrüfatı işçisi A.Quliyev respublika əhəmiyyətli fərdi pensiyaya çıxmışdı.

45 il gecə-gündüz yorulmaq bilmədən öz bilik və bacarığını, bütün var qüvvəsini, təşkilatçılığını, bir sözlə qanınıcanını kolxoz-sovxoz iqtisadiyyatının inkişafına sərf edən Abdilmənnə Quliyevin əməyi dövlətimiz tərəfindən hər dəfə

layiqincə qiymətləndirilib. Yaxşı yadımdadır, həmin dövrlərdə rayonda keçirilən çoxsaylı tədbirlərdə o, daim yaxından iştirak edərdi. Onun sinəsi qazandığı orden və medallarla həmişə dolu olardı. Bu yüksək dövlət təltifləri səliqə ilə əyninə geydiyi kostyuma xüsusi yaraşlıq verməklə par-par parıldayardı. Xoş təbəssümü və nur dolu üzünün işığı isə onun sinəsinidəki bu orden və medalları daha da canlı və cazibədar göstərirdi.

İşlədiyi dövrlərdə dövlətimiz və hökumətimiz tərəfindən Abdilməna kişinin zəhmətini layiqincə qiymətləndirib.

Əməkdə göstərdiyi yüksək xidmətlərə görə Abdilməna Quliyev **Qırmızı əmək bayrağı ordeni və Şərəf nişanı ordeni ilə təltif edilib. V.İ.Leninin anadan olmasının 100 illik yubiley medalı, 1941-1945-ci illərdə əməkdə fərqlənməyə görə medalı, 1941-1945-ci illərdə Böyük vətən müharibəsinin 40 illik yubileyi medalı, Əmək veteranı medalına və digər təltiflərə layiq görülmüşdür.**

Bir neçə seçkidə Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin deputatı seçilmişdir.

O, Azərbaycan KP XV qurultayının və Moskva şəhərində keçirilən SSRİ Kənd Təsərrüfatı və tədarükü işi və qulluqçularının həmkarlar təşkilatının VII qurultayının nümayəndəsi olub. Uzun müddət kənd və rayon sovetinə deputat seçilmiş, rayon Partiya Komitəsinin büro üzvü olmuşdur.

Abdilməna Quliyevin 8 övladı-5 oğlu, 3 qızı var. Böyük oğlu Vaqif ali təhsillidir. Azərbaycan Politeknik İnstitutunun avtomobil yollarının istismarı fakültəsini bitirib. Bütün iş fəaliyyəti dövrü Dəvəçi rayon avtobazasında baş mühəndis vəzifəsində işləyib. Hal-hazırda təqaüddədir. Ailəlidir, 5 övladı var.

İkinci oğlu Akif Azərbaycan Dövlət Universitetinin biologiya fakültəsini bitirib. Uzun dövr ərzində Gəndab kənd orta məktəbində direktor və müəllim vəzifələrində çalışıb. Hal-

hazırda pensiyadadır. Ailəlidir, 5 övladı var.

Üçüncü oğlu Hafız-ADU-nun tarix fakultəsini bitirib. Əmək fəaliyyəti dövründə müəllim, rayon Partiya Komitəsində təlimatçı, rayon İcra Hakimiyyətində İnzibatı idarəetmə şöbəsinin müdiri, MAMEİİHI-nın Rayon Komitəsinin sədri vəzifələrində işləyib. 3 övladı var. 2013-cü ildə xəstəlikdən dünyasını dəyişib.

Dördüncü oğlu Cavanşir ADU-nun tarix fakultəsini bitirib. Gəndov kənd orta məktəbində 26 il müəllim işlədikdən sonra 2007-ci ildə Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayon İcra Hakimiyyəti Başçısının Kəndov İnzibatı Ərazi Dairəsi üzrə nümayəndəsi təyin olunub. Həmin dövlət vəzifəsini icra etməklə yanaşı hal-hazırda məktəbdə əvəzçilik qaydasında müəllimlik fəaliyyətini də davam etdirir. Respublikanın Əməkdar müəllimidir.

Beşinci oğlu Mayıs orta ixtisas təhsillidir. Quba sovxoz texnikumunu bitirib. Kənd təsərrüfatı mütəxəssisidir. Hal-hazırda kiçik sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğuldur.

Qızlarından ən böyüyü Münəvvər ADU-nun dil-ədəbiyyat fakultəsini bitirib. Xaçmaz şəhər 6 saylı tam orta məktəbdə müəllim işləyir. Ailəlidir, 4 övladı var.

Ortancıl qızı Xuraman ADU-nun dil-ədəbiyyat fakultəsini bitirib. Bakı şəhər 20 saylı orta məktəbin müəllimidir. Ailəlidir, 3 övladı var.

Ən kiçik qızı Mələhət evdar qadındır, 3 övladı var.

Mən həmişə Kəndov kənd orta məktəbinə ezamiyyətə göndəriləndə bu kəndin ağsaqqalı Abdilmənna kişi ilə hərdən görüşməyi də yaddan çıxarmazdım. Özünün ciddi görkəmi olsa da mənə görəndə sanki üz-gözünə şirin təbəssüm yağışı yağardı. O, həmişə xatirə boxçasını açaraq bu kəndin keçmişindən, bu günündən maraqla söhbət salardı.

Gəndov kəndinin qurucularından biri, kənd ağsaqqalı Abdilmənna Quliyev 2008-ci ildə 83 yaşında Allah dərgahına qovuşub.

FƏTƏLİ FƏTƏLİYEV

Fətəli İsmayıl oğlu Fətəliyev 1923-cü ildə Dağıstan Muxtar Respublikasının Axtı rayonunun Cəbə kəndində kəndli ailəsində anadan olub. Atası İsmayıl Fətəli oğlu Fətəliyev otuzuncu illərdə ailəsi ilə birlikdə Dəvəçi rayonuna köçmüş, əvvəlcə Rəhimli, sonra isə Pirəmsən kəndlərində yaşamışdır. Sonralar İsmayıl kişi Göyçay rayonuna köçərək bir müddət orada məskunlaşmışdır.

Fətəli Fətəliyev ilk təhsilini əvvəlcə 1932-1934-cü illərdə Pirəmsən kəndində, sonra isə 1934-1939-cu illərdə Göyçay 7-illik məktəbində almışdır.

1941-1945-ci illərdə Böyük Vətən müharibəsi dövründə o, təhsilini davam etdirə bilməyib. Ailəsini dolandırmaq üçün kolxozda işləməyə məcbur olub.

Sonralar F.Fətəliyev ailəsi ilə birlikdə Dəvəçi rayonuna köçüb. Orta təhsilini davam etdirmək üçün 1946-cı ildə Dəvəçi qəsəbə S.M.Kirov adına orta məktəbin səkkizinci sinfinə daxil olub. 1948-ci ildə həmin məktəbi əla qiymətlərlə bitirərək kamal attestatı alıb.

Orta məktəbi yenidən bitirən gənc Fətəlinin birdən-birə taleyi üzünə gülüb. Onu Dəvəçi rayon Partiya Komitəsinə çağırırlar. O vaxtlarda respublikada ali təhsilli kənd təsərrüfatı mütəxəssisləri çatışmırdı. Ona görə də Dəvəçi qəsəbə orta məktəbini əla qiymətlə qurtaran gəncləri Gəncə Kənd Təsərrüfatı İnstitutuna təhsil almağa göndərirdilər. Gənc Fətəli də həmin instituta ali təhsil almağa göndərilənlərin arasında idi. 1948-ci ildə o, instituta qəbul olub, 1953-cü ildə həmin ali məktəbi əla qiymətlərlə bitirərək diplom alıb.

İnstitutu bitirdikdən sonra gənc Fətəlinin təyinatı Dəvəçi

rayonuna verilib. Təhsil alıb rayona qayıtdıqdan sonra o, Dəvəçi rayon Partiya Komitəsinin təqdimatı ilə rayon Baytarlıq İdarəsinin baş həkimi vəzifəsinə təyin edilib. Sonra Fətəli ailə quraraq Gəndov kəndinə köçüb. Gənc ailə MTS-in kənd təsərrüfatı kadrları üçün Gəndov kəndində tikdirdiyi yaşayış binasında lazımı mənzillə təmin olunub. Bir müddət rayon Baytarlıq İdarəsində baş həkim işlədikdən sonra Fətəli Fətəliyev ciddi ehtiyaca görə Gəndov kəndi və onun ətraf kəndlərini əhatə edən M.Əzizbəyov kolxozunda baş həkim işləməyə göndərilib. Əllinci illərin sonuna kimi o, bu vəzifədə çalışıb. Bir savadlı və təcrübəli mütəxəssis kənd rayonda və kolxozda maldarlığın inkişafında xüsusi əməyi olduğuna görə dəfələrlə təşəkkür, pul mükafatı və fəxri fərman alıb.

1961-ci ildə respublikamızın hər yerində olduğu kimi şimal regionlarında da kənd təsərrüfatı sahəsinin idarə olunmasında islahatlar keçirilib. Dəvəçi rayonunda keçmiş kollektiv təsərrüfatlar sayılan kolxozlar yeni dövlət müəssisəsi hesab edilən sovxozlara çevirilib. Gəndov kəndindəki M.Əzizbəyov kolxozunun əsasında Gəndov maldarlıq və tərəvəzçilik sovxozu yaradılıb. Sovxozun elə ilk təşkil olunduğu gündən bacarıqlı kənd təsərrüfatı mütəxəssisi F.Fətəliyev bu müəssisəyə baş baytar həkim təyin edilib. O, uzun müddət bu vəzifənin qarşıya qoyduğu tələbləri bütün var qüvvəsini sərf edərək şərəflə yerinə yetirməyə nail olub. Sovxoz təsərrüfatının inkişafında, bu müəssisənin rayonda ən qabaqcıl təsərrüfatlar sırasına çıxmasında, onun böyük uğurlar qazanmasında bu bacarıqlı mütəxəssisin əvəzsiz xidməti olub.

Fətəli Fətəliyev təkcə kənd təsərrüfat işçisi deyildi. O, həm də öz peşəsini Gəndov kənd orta məktəbində təhsil alan şagirdlərə dərindən sevdirməyi bacaran müəllim, eyni zamanda məktəb işindən hər tərəfli məlumatı olan, həmişə məktəbə bütün var gücü ilə hərtərəfli köməklik göstərmək istəyən bir valideyn idi. Fətəli kişi həm də məktəb valideynlər şurasının

üzvü, həmçinin sovxoz partiya təşkilatı katibi kimi vəzifələrini də yüksək tələbkarlıqla və səriştəliklə yerinə yetirib. Kənddə riyaziyyat fənninin bilicisi sayılan qayğıkeş, mehriban və tələbkar insan Fətəli kişini sağlığında həmişə gəndovlular onu gözəl ailə başçısı, ideal bir valideyn kimi qiymətləndiriblər.

F.Fətəliyev 1997-ci ildə 74 yaşında vəfat etsə də bütün Gəndov kəndinin camaatı bu gün də onun əziz və unudulmaz xatirəsini tez-tez yad edirlər.

Həyat yoldaşı Fətəliyeva Fatimat Nurməhəmməd qızı 1923-cü ildə anadan olub. İlk əmək fəaliyyətinə Dağıstan Respublikasının Axtı rayonunun K.Marks adına kolxozda çalışmağa başlayıb. Sonralar 1941-1945-ci il vətən müharibəsi dövründə kolxozçularla birlikdə Oqni şəhərinə səngər qazımağa göndərilib. Orada çalışqanlığı və bacarığı sayəsində əməkdə yüksək dərəcədə fərqlənib. Arxa cəbhədə göstərdiyi bu əmək rəşadətinə görə medalla təltif edilib. Ailə həyatı qurduqdan sonra isə çoxuşaqlı ana olduğuna görə evdar qadın kimi öz övladlarının təlim-tərbiyəsi ilə məşğul olub. 2010-cu ildə 87 yaşında dünyasını dəyişib. Allah rəhmət eləsin!

Fətəli Fətəliyev həyat yoldaşı Fatimatla birlikdə yeddi övlad böyüdü təbiyə ediblər. Onların təhsil almalarına xüsusi diqqət və qayğı ilə yanaşıblar. Fətəli kişi Gəndov kəndinin ən ziyalı ailə başçılarından biri olub.

İlk övladları Cəmilə V.İ.Lenin adına API-nin fizika-riyaziyyat fakultəsini bitirib. Hazırda Quba rayonunun İkinci Nügədi kənd orta məktəbində fizika müəllimi işləyir.

İkinci övladı Əminə V.İ.Lenin adına API-nin riyaziyyat fakultəsini bitirib. 37 ildir Gəndov kənd orta məktəbində riyaziyyat müəllimi işləyir. Onun dərs dediyi yüzrlərlə şagirdi ali və orta ixtisas məktəblərini bitirib bu gün əmək fəaliyyətlərini şərəf və ləyaqətlə davam etdirirlər.

Üçüncü övladı Zöhrə də V.İ.Lenin adına API-nin riyaziyyat fakultəsini bitirib. 33 ildir rayonun indiki Dəvəçikənd

(əvvəlcə keçmiş Kuybışevkənd, sonra isə keçmiş Təzəkənd) orta məktəbində riyaziyyat müəllimi işləyir.

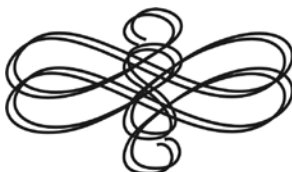
Dördüncü övladı Şahverdi Azərbaycan İnşaat Mühəndisləri İnstitutunun yol-inşaat fakultəsini bitirib. Əvvəlcə Quba rayonunda yol idarəsində işləyib. Hal-hazırda isə Bakı-Rusiya magistral yolunun tikintisində mühəndis vəzifəsində çalışır.

Beşinci övladı Fəxrəddin Azərbaycan İnşaat Mühəndisləri İnstitutunun hidromelarasiya fakultəsinin qiyabi şöbəsini bitirib. Əvvəlcə Gəndov üzümçülük sovxozunun tikinti briqadasında, sonra isə komsomol orqanlarında işləyib. 1991-ci ildə 20 sayılı Təmir-Tikinti idarəsində rəis, 1992-1996-cı ildə isə tikinti təşkilatında baş mühəndis vəzifələrində çalışıb. Hal-hazırda öz fərdi təsərrüfatında fəaliyyət göstərir.

Altıncı övladı Reyhan Çingiz İldırım adına Azərbaycan Politexnik İnstitutun avtomatika fakultəsini bitirib. Hal-hazırda Şabran rayon Statistika İdarəsində məsləhətçi vəzifəsində işləyir.

Yeddinci övladı Mehriban Ç.İldırım adına Azərbaycan Politexnik İnstitutun elektrotexnika fakultəsini bitirib. Hal-hazırda Şabran rayon rabitə şöbəsində iqtisadçı vəzifəsində çalışır.

Övladlarına gözəl təhsil və tərbiyə vermiş Fətəli Fətəliyevə Allah qəni-qəni rəhmət eləsin !

VI BÖLMƏ

ELM VƏ TƏHSİL YOLUNDA ÇIRAQ YANDIRAN MÜƏLLİMLƏR

**Burda can qoyubdur gör neçə insan,
Adların saymaqla qurtarmaz inan.
Dünyasın dəyişib çox qoca ,cavan,
Gəl öpüm üzündən, ana məktəbim,
Qoyma eşqim qəlbdə dona, məktəbim!**

TEYFUR ABDULKƏRİMOV

Teyfur Abdulkərim oğlu Abdulkərimov 1923-cü ildə Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonunun Zeyvə kəndində anadan olub. 1930-cu ildə öz ana kəndində məktəbin birinci sinfinə qəbul olub. 1937-ci ildə Zeyvə kənd 7-illik məktəbini bitirib. Həmin ildə də o, orta təhsilini qonşu kənd-Pirəbədil kənd orta məktəbində davam etdirib. O dövrdə Pirəbədil kənd 7-illik məktəbi Kuybışev adına 2 nömrəli orta məktəbə çevirilmişdi. 1940-cı ildə Pirəbədil kənd orta məktəbinin ilk buraxılışı oldu. Teyfur Abdulkərimov da məktəbi birinci bitirənlərin arasında idi. Onun istəyi isə böyük idi. Arzusu müəllim olmaq idi. Həmin ildə də o, bu məqsədlə sənədlərini Quba ikillik Müəllimlər İnstitutuna verib, imtamlardan uğurla keçərək ora qəbul olub. 1942-ci ildə Quba Müəllimlər İnstitutunu bitirən gənc Teyfur işləmək üçün təyinatını anadan olduğu doğma Zeyvə kəndinə alıb. 1948-ci ilə kimi Zeyvə və Dağbilici məktəblərində müəllim işləyib. 1949-cu ildə rayon rəhbərliyinin və rayon Xalq Maarif Şöbəsinin məsləhəti ilə bilik və təcrübəsi, müəllimlik bacarığı və təşkilatçılığı nəzərə alınaraq onu rayon XMS-nə inspektor vəzifəsinə irəli çəkiblər.

1952-ci ildən başlayaraq Teyfur müəllim böyük sınaqlardan keçib. Onu rayonun ən çoxsaylı müəllim və şagird kollektivlərindən biri olan-Gəndov kənd orta məktəbə direktor təyin ediblər. Öz yüksək peşəkarlığı və uğurlu təşkilatçılığı sayəsində o, 1958-ci ilə kimi bu məktəbi idarə edib. Lakin ikinci ali təhsil almaq arzusu onu daim narahat edib. Nəhayət, onun istəyi reallaşdı. O, 1956-1960-cı illərdə qiyabi yolla API-də təhsil alaraq, həmin ali təhsil ocağının kimya-biologiya

fakultəsini müvəffəqiyyətlə bitirib.

1959-cu ildə ailə vəziyyəti ilə əlaqədar Teyfur müəllim Bakı şəhərinə köçüb. Bakı mühiti onun taleyinin gələcək uğurları üçün yaşıl işıq yandırır. **O, əvvəlcə Azərbaycan Elmlər Akademiyasının Neft-Kimya Prosesləri İnstitutunda çalışıb.** Bir ildən sonra, yəni 1960-cı ildə iş yerini dəyişib. **Azərbaycan Elmi Tədqiqat Pedaqoji Elmlər İnstitutunda işə keçib.** Burada əvvəlcə kiçik elmi işçi, sonralar baş elmi işçi vəzifələrində işləyib. **1967-ci ildə dissertasiya müdafiə edib pedaqoji elmlər namizədi alimlik dərəcəsi adını alıb.** Onun elmi-pedaqoji mövzuya aid bir çox kitab və məqalələri çap üzü görüb. **O, respublikanın qabaqcıl maarif xadimi idi. SSRİ maarif əlaçısı adına layiq görülmüşdü.**

Bir övladı var. Bu zəhmətsevər insan, bacarıqlı pedaqoq və gözəl insan dünyasını dəyişsə də, onun barəsində gedən xoş söz-söhbət bu gün də bitmək bilmir. Yüksək yaradıcı və təşkilatçı müəllim kimi tanınmış həmyerlimiz Teyfur müəllimin nurlu xatirəsi hələ uzun illər onun dərs dediyi şagirdlərin və tələbələrin yaddaşlarından silinməyəcəkdir.

ABDULLA RƏSULOV

Abdulla Xalidşah oğlu Rəsulov 1928-ci ildə Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonunun Zağlı kəndində anadan olub.

Məktəbdə oxuduğu dövrdə xüsusi istedadı və çalışqanlığı ilə şagirdlər arasında fərqlənən gənc Abdulla orta məktəbi Pirəbədil kəndində bitirib. Hələ orta məktəbin yuxarı siniflərində təhsil alarkən gələcəkdə tarixçi olmaq arzusunda idi. Bunu dəfələrlə öz müəllimlərinə və şagird dostlarına bildirib. Ona görə də o, dərsdənkənar məşğələlərdə tarix, Azərbaycan dili və ədəbiyyatı, coğrafiya, eləcə də digər fənnlərə xüsusi olaraq əlavə məşğələlər vasitəsilə diqqət yetirib.

1945-ci ildə onun arzusu çin olub. Gənc Abdulla Azərbaycan Dövlət Universitetinin tarix fakültəsinə daxil olarkən imtahanları yaxşı nəticələrlə başa vurub. Universitet həyatı onun ömrünün ən qaynar və məhsuldar dövrü kimi yaddaşda qalıb. Bu illərdə o, tələbə adını daha yüksəklərə qaldırmağa çalışıb. Oxuduğu ali məktəbin adını uca tutub, gündəlik təhsildən başlamış ictimai işlərdə bütünlükdə tədbirlərdə yüksək fəallıq və bacarıq nümayiş etdirib.

1950-ci ildə A.Rəsulov həmin ali məktəbi böyük uğurlarla bitirərək diplom alıb. Öz təyinatını doğma Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonuna alıb. O, ilk əmək fəaliyyətinə Dəvəçi qəsəbə orta məktəbində direktor müavini kimi başlayıb. İki il burada işlədikdən sonra ciddi ehtiyaca görə Pirəbədil kənd orta məktəbinə direktor müavini vəzifəsinə köçürülüb. Bir il burada işlədikdən sonra irəli çəkilib. **1953-1956-cı illərdə Dəvəçi rayon Partiya Komitəsinin təbliğat və təşviqat şöbəsinin**

müdiri vəzifəsində çalışıb. Yenidən məktəb işinə-pedaqoji işə qayıdan **Abdulla müəllim Gəndov və Rəhimli kənd orta məktəblərində direktor vəzifəsində işləyib.**

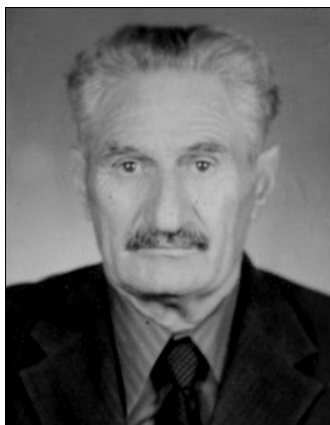
1962-cı ildə Bakı şəhərinə köçən **Abdulla Rəsulov uzun müddət Azərbaycan Partiya Tarixi İnstitutunda çalışıb. 1983-cü ildə disertasiya müdafiə edərək tarix elmləri namizədi alimlik dərəcəsi alıb.** Bakı şəhərindəki bir sıra məktəblərdə tarix müəllimi işləyib.

Abdulla müəllim çox üzügülər və mehriman bir insan idi. Gənclik illərində yaşlı təhsil işçilərindən onun haqqında çox eşitmişdim, lakin üzünü görməmişdim. Tale belə gətirdi ki, o, təqaüdə çıxdıqdan sonra səhhəti ilə əlaqədar olaraq Şabran şəhərinin Sabir küçəsindəki şəxsi evində yaşamalı oldu. Biz uzaq qonşu idik. Mən hər gün işə gedəndə və ya işdən qayıdanda tez-tez onunla rastlaşar, ondan keyfini və səhhətinin vəziyyətini soruşardım. Mən hal-əhval tutduqdan sonra o, mənə dayandıraraq bütün təhsil şöbəsində və məktəblərdə işləyən köhnə dost-tanış və iş yoldaşlarının hamısının keyf-əhvalını və vəziyyətlərini soruşardı. Söhbətimizin yekununda isə mənə onlara şəxsi salamını çatdırmağı tapşırırdı. Mən də onun xahişini heç vaxt yerə salmazdım...

1997-ci ildə Abdulla Rəsulov Şabran (keçmiş Dəvəçi) şəhərində 69 yaşında dünyasını dəyişib. Allah ona rəhmət eləsin !

XUDABAXIŞ CƏFƏROV

Xudabaxış Tapdıq oğlu Cəfərov 1910-cu ildə Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonunun Çaraq kəndində anadan olub. Yeddi illik təhsilini başa vurduqdan sonra Quba Dövlət Müəllimlər İnstitutuna qəbul olub. İki il orada təhsil aldıqdan sonra işə həmin institutu müvəffəqiyyətlə bitirib. Sonralar o, ikinci ali təhsilini Bakı şəhərində Azərbaycan Pedaqoji İnstitutunda alıb.

Xudabaxış müəllimin həyatı və əmək salnaməsi olduqca maraqlı hadisələrlə doludur. Bunlardan birini qeyd etmək istəyirəm: Bakıda ali məktəbi bitirdiyi il onun ilk təyinatını Lerik rayonunun ən ucqar kəndinə veriblər. Ancaq gənc Xudabaxış öz rayonunda işləmək arzusunda olduğunu bildirib. O, belə deyib: “Ucqar kənd məktəbi elə bizim rayonda da var. Müəllimə işə ehtiyac oradansa Dəvəçidə daha çoxdur”. Ona görə də nazirlik tərəfindən X.Cəfərovun təyinat vəərəqəsini dəyişdirilib onun təyinatını Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonuna veriblər. RXMŞ-nin əmrilə əvvəlcə rayonun Alıxanlı, sonralar isə Ərisküş (hər iki kənd indiki Siyəzən rayonunun tərkibinə daxildir), Dağbilici və Çaraq məktəblərində direktor və müəllim vəzifələrində çalışıb.

1967-ci ildə mən rayon Təhsil Şöbəsinin aparatında işə başlayanda Xudabaxış müəllimin 57 yaşı var idi. Buna baxmayaraq o, müəllimlik peşəsini və məktəb direktoru vəzifəsini böyük bacarıqla və həvəslə icra edirdi. Öz biliyini, pedaqoji ustalığını gənc direktorlara və müəllimlərə öyrədirdi. Mehriban və güclü pedaqoji kollektiv yaratmaq və onu

bacarıqla idarə etmək qabiliyyətinə malik bir insan idi Xudabaxış müəllim. O, müəllimlərin müəllimi idi. Dəvəçi (keçmiş Dəvəçi) rayonun həmin dövrdə tanınmış adamlarından bir çoxunun, o cümlədən rayon “Qurucu” qəzetinin sabiq redaktoru Yusif İsmayılovun və Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin sabiq sədri Abdulla İbrahimovun ilk müəllimlərindən biri olub.

Uzun illər kənd məktəblərində müəllim və direktor işləmiş, Azərbaycan KP Dəvəçi rayon PK-nin və rayon Maarif Şöbəsinin razılığı ilə X.Cəfərov Dəvəçi rayon XMS-nə inspektor vəzifəsinə irəli çəkilib. O, burada bir müddət işlədikdən sonra **Pirəbədil kənd orta məktəbinə direktor vəzifəsinə göndərilib.** Pirəbədil kənd orta məktəbinin tədris işində bir sıra yeniliklər və nailiyyətlər əldə edən **X.Cəfərovu ciddi ehtiyaca görə yeni bir təhsil ocağına - Gəndov kənd orta məktəbinə direktor vəzifəsinə göndəriblər.** Bu məktəbdəki tədris işini qaydaya salan Xudabaxış müəllim rayon Partiya Komitəsinin təkidi ilə yenidən Pirəbədil kənd orta məktəbinə rəhbərlik işinə qaytarılıb.

Rayonun Pirəbədil kəndində böyük pedaqoji təcrübə qazanan X.Cəfərov Dəvəçi rayon Maarif Şöbəsinə müdir vəzifəsinə irəli çəkilib. O, Maarif Şöbəsinin müdiri vəzifəsində işlədiyi dövrdə rayon məktəblərində təhsilin səviyyəsinin yüksəldilməsi üçün gecə-gündüz böyük əmək sərf edib. Məktəblərə nəzarəti və pedaqoji işin tələb olunan səviyyədə təşkilini daha yüksək pillələrə qaldırıb. **Bütün bunlar nəzərə alınaraq o, “Şərəf nişanı” ordeni ilə təltif edilib.**

Maarif müdiri vəzifəsinə yüksəlib enəndən sonra Xudabaxış müəllim yenidən doğma sənətinə-müəllimlik peşəsinə qayıtmağa üstünlük verib. Əvvəlcə rayonun **Gəndov kənd orta, sonra isə Dəvəçi şəhər 2 saylı 8-illik məktəblərində direktor vəzifəsində çalışıb.**

Ömrünü şam kimi əriderək onu gənc nəslin təlim-tərbiyə-

sinə, xüsusilə yüksək savad almasına həsr edən hörmətli pedaqoq Xudabaxış müəllim təqaüdə çıxdıqdan sonra onun sonuncu iş yeri Gil-gil-çay kənd orta məktəbi (indi Siyəzən rayonunun tərkibinə daxildir) oldu.

Kənddə müəllim işlədiyi dövrdə mən onunla bir neçə dəfə rastlaşdım. Görüşlərin birində kəndə məktəbə dərəcə gedirdi. Uzaqdan gördüm ki, əlində bir iri portfella gəlir. Ayaq saxlayıb gözlədim. İndiki M.Ə.Rəsulzadə küçəsində üz-üzə gəldik. Mən tez ona tərəf irəli getdim. Salam verib görüşərək əlini mehribanlıqla sıxdım. Keyf-əhvalını soruşdum. “Lap yaxşıyam, kəndə işə gedirəm” – dedi və mənimlə xüda fisləşib yoluna davam etdi. Mən hörmət əlaməti olaraq yerimdən tərpənməyib o, gözdən itənə kimi onu müşayət elədim...

X.Cəfərovun 5 övladı olub. Böyük oğlu Cəfər ali təhsilli həkim işləyib. Dünyasını dəyişib. Qızı Xuraman ali təhsilli olub, respublikanın tanınmış jurnalistlərindən biridir. Bakı şəhərində yaşayır. Hazırda təqaüddədir. Övladları Vaqif və Arif ali təhsilli mühəndis işləyiblər. Kiçik qızı Şəfəq xüsusi orta təhsillidir. Xudabaxış müəllimin 11 nəvəsi, 15 nəticəsi var. Nəvələri hamı ali təhsillidirlər.

1983-cü ilin iyun ayının 3-də Xudabaxış müəllim 73 yaşında haqq dünyasına qovuşsa da bu təmiz qəlbli, təmiz əməlli insan hələ çox illər onu tanıyanların, xüsusilə də dərəcə dediyi şagirdlərin xatirəsində yaşayacaqdır.

HACI YUSİF ƏLİYEV

Yusif Mirzəşərif oğlu Əliyev 1912-ci ildə Quba qəzasının Dəvəçi nahiyyəsinin Gömür kəndində anadan olmuşdur.

Respublikamızın Şəki, Şamaxı və Qusar rayonlarında fəaliyyət göstərən pedaqoji kurslarda oxumuş, Bakı Ali Partiya məktəbində təhsilini tamamlamışdır. Uzun müddət Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonunun kəndlərində müəllimlik etmişdir.

1931-ci ildən 1932-ci ilə kimi müəllim, 1932-1939-cu illərdə məktəb müdiri, 1939-1944-cü illərdə orta məktəb direktoru, **1944-1953-cü illərdə Azərbaycan KP Qonaqkənd rayon komitəsində təlimatçı və üçüncü katib**, 1953-1955-ci illərdə Gəndov MTS-nin partiya təşkilatı katibi işləyib.

1955-ci ildən Yusif Əliyev yenidən pedaqoji işə qayıdır. 1955-1957-ci illərdə Dəvəçi şəhər fəhlə-gənclər orta məktəbinin direktoru, 1957-1959-cu illərdə isə Dəvəçi RXMŞ-də metodist vəzifəsində çalışıb.

Yusif müəllimin pedaqoji fəaliyyətinin çiçəklənən dövrü əsas etibarilə Pirəbədil məktəbi ilə bağlıdır. O, 16 ilə yaxın bu məktəbin direktoru vəzifəsində işləmişdir. İşlədiyi dövrdə bu qədim təhsil ocağında tədrisin yüksəlməsi üçün əlindən gələni edib. Bu səyin nəticəsində də **1964-cü ildə məktəbin məzunu Vahid Çələbiyev məktəbi bitirərkən qızıl medala layiq görülüb.**

1975-1977-ci illərdə Gil-gil-çay kənd orta məktəbinə köçürülərək Y.Əliyev burada direktor və müəllim işləyib.

Yorulmaq nə olduğunu bilməyən Yusif müəllim sonrakı dövrlərdəki əmək fəaliyyətini kənd ibtidai məktəbində müdir

və müəllim işləməklə tamamlayıb.

Y.Əliyev Kəbəni ziyarət edərək Hacı adını alıb. Din adamı kimi tanınan bu şəxs Dəvəçi məscidinin imamı vəzifəsində də çalışıb.

Yusif müəllimin 7 övladı (2 qız, 5 oğlan) olub. Onlardan 1 qız, 1 oğlan vəfat edib. Hal-hazırda 5 övladı (1 qız, 4 oğlan) sağ-salamatdır. 21 nəvəsi, 32 nəticəsi, 3 kötükəsi var.

Yusif Əliyev təkcə müəllim kimi deyil, həm də din adamı kimi hörmətə malik idi. Bütün bunlarla bərabər o, həm də mehriban qonşu və yaxın qohum idi.

Qocalıq dövrünü tam başa vuran, 90 yaşında haqq dünyasına qovuşan Hacı Yusif Əliyev onu tanıyanların qəlbində daim yaşayacaqdır.

RƏFİQƏ DƏMİROVA

Rəfiqə Dünyamalı qızı Dəmirova 12 aprel 1937-ci ildə Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonunun Aşağı Gəndov kəndində dünyaya göz açıb.

Atası Dünyamalı Aydəmir oğlu Dəmirov rayonun keçmiş Baş Gəndov kəndində kəndli ailəsində anadan olub. Represiya illərində ciddi təhlükə ilə üzləşib. Bu bəladan qurtulmağın çətin və əzablı olduğunu əvvəlcədən nəzərə alaraq təzəcə ailə qurduğu gənc həyat yoldaşını və körpə qızı Rəfiqəni özü ilə götürüb Bakı şəhərinə köçərək kənddən uzaqlaşib. Qohumlarının söylədiyinə görə əyər Dünyamalı kişi bir az da geciksəydi, ailəsini tamam başsız qoyacaqdı.

Bakı şəhərinə gələn Dünyamalı Dəmirov “Dağlı məhəlləsi” deyilən ərazidə məskunlaşmağa qərar verib. Kirayə ev tutaraq orada ailəsi ilə birlikdə yaşamağa başlayıb. Əvvəlcə bazarda alverlə, sonra isə ticarətlə məşğul olub. Çox vaxt keçməyib ki, onun əli gətirib. Kirayə qaldığı küçədə özünə mənzil alıb. İkinci qızı Nurxanım dünyaya gələndə onun sevincinin həddi-hüdudu olmayıb. Lakin bir azdan taleyin sərt üzü bu yaşadığı adi anları ona çox görüb. İkinci dünya müharibəsi başladığına görə o, cəbhəyə çağrılıb. Böyük vətən müharibəsində yaxından iştirak edib. Mozdok uğrunda gedən qızğın döyüşlərin birində isə ağır yaralandığına görə ordudan evə tərxis olub. Əvvəlcə bir müddət Bakıda yaşayıb və işləyib. Nəhayət ailəsi ilə birlikdə doğma Gəndov kəndinə köçməyə qərar verib. Həmin kəndə də dünyasını dəyişib.

R.Dəmirova 1945-ci ildə Gəndov kənd orta məktəbində I sinfə qəbul olub. I və II sinfi bu məktəbdə oxuyub müvəffəqiyyətlə başa vurub. Ailəsi Bakı şəhərinə köçdüynə

görə orta təhsilini Bakıdakı 132 sayılı orta məktəbdə davam etdirib. 1947-1957-ci illərdə bu orta məktəbdə təhsil alaraq onu gümüş medalla bitirib.

1957-ci ildə gənc Rəfiqə sənədlərini o vaxtkı V.İ.Lenin adına Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunun Tələbə Qəbulu Komissiyasına təqdim edib. Qəbul imtahanlarını uğurla verədiyinə görə həmin ali məktəbin fizika-riyaziyyat fakültəsinin tələbəsi adını qazanıb.

İnstitutdakı təhsil illərinin ilk dövründən gənc Rəfiqə özünü çalışqan, bilikli və bacarıqlı bir gənc kimi göstərmiş. Bu təhsil ocağındakı təhsilə və ictimai işə aid bütün tədbirlərdə müntəzəm iştirak edib. İnstitutda heç bir bilik yarışması Rəfiqəsiz keçməyib.

1960-cı ildə yenidən ailəsi ilə birlikdə Bakı şəhərindən rayonun Gəndov kəndinə köçüb.

1962-ci ildə R.Dəmirova ali məktəbi bitirərək təyinatını Dəvəçi rayon Xalq Maarif Şöbəsinə alıb. Şöbənin əmrilə o, öz doğma yurdu Gəndov kənd orta məktəbinə fizika-riyaziyyat müəllimi təyin edilib.

1962-1965-ci illərdə bu məktəbdə gənc Rəfiqə özünü intizamlı, qabiliyyətli və bacarıqlı bir müəllim kimi nümayiş etdirib. Tez bir zamanda müəllim və şagird kollektivinin, eləcə də valideynlərin böyük hörmət və məhəbbətini qazana bilib.

01 sentyabr 1965-ci ildə Azərbaycan KP Dəvəçi rayon Komitəsi və rayon Xalq Maarif Şöbəsinin rəhbərliyi Rəfiqə Dəmirovanın qabaqcıl təhsil metodları və üsulları ilə səsleşən pedaqoji ustalığını və yüksək təşkilatçılıq qabiliyyətini nəzərə alaraq onu Gəndov kənd orta məktəbinə direktor vəzifəsinə təyin edib. Rəfiqə xanım düz iki il bu çətin və məsul vəzifənin öhdəsindən layiqincə gəlmiş.

01 sentyabr 1967-ci ildən ailə vəziyyətinə və ərizəsinə görə məktəbin direktoru vəzifəsindən azad edilərək o, Dəvəçi şəhər 1 sayılı orta məktəbə sinifdən xaric və məktəbdən kənar işlər üzrə direktor müavini vəzifəsinə

köçürülüb.

Bacısı Nurxanım da Rəfiqə müəllimin peşə yolunu davam etdirərək eyni peşəyə - riyaziyyat müəllimi ixtisasına yiyələnib.

1965-ci ildə Rəfiqə xanım mühasib Sədrəddin Orucovla ailə həyatı qurub. Tezliklə ailənin xoşbəxtlik dünyası olan qızları Sevinc və Rəna dünyaya göz açıb. Öz pedaqoji fəaliyyəti ilə yanaşı Rəfiqə müəllimə gözəl və möhkəm ailə başçısı missiyasını da öz üzərində şərəflə gəzdirməyi bacarıb.

R.Dəmirova rayon axşam fəhlə-gənclər məktəbinə də rəhbərlik edib.

Rəfiqə Dəmirova məktəbin müəllim kollektivi ilə

1975-ci ildə ona böyük etimad göstərilib. O, Dəvəçi şəhər Zəhmətkeş Deputatları Sovetinə deputat seçilib.

Rəfiqə xanım öz müəllimlik peşəsi ilə yanaşı yorulmaq bilmədən rayonun ictimai işlərində də fəal iştirak edib.

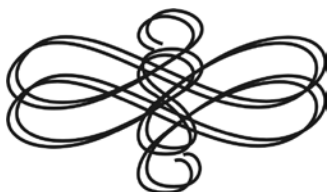
1976-1982-ci illərdə Dəvəçi şəhər Qadınlar Şurasının sədri kimi çox səmərəli və fəal iş aparıb.

Dəvəçi şəhər 2 saylı orta məktəbə riyaziyyat müəllimi köçürülüb. **Lakin tez bir zamanda həmin məktəbdə Rəfiqə müəllimin zəngin pedaqoji təcrübəsi, yüksək təşkilatçılıq məharəti nəzərə alınıb. Onu rayonun ən böyük şagird və müəllim kollektivi olan bu məktəbə təlim-tərbiyə işləri üzrə direktor müavini vəzifəsinə irəli çəkiblər.**

Ömrünün son illərində R.Dəmirova Dəvəçi şəhər 4 saylı orta məktəbdə riyaziyyat müəllimi kimi çalışıb.

Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi Rəfiqə Dəmirovanın iki qız övladı var. Sevinc və Rəna. Hər ikisi analarının peşə yolunu davam etdirir. Böyük qızı Sevinc musiqi təhsili almış, musiqi məktəbində kamança müəllimi işləyir. Kiçik qızı Rəna isə T.Abbasov adına Şabran şəhər 1 saylı tam orta məktəbində tarix müəllimidir.

Yorulmaz insan, gözəl pedaqoq, meriban ailə başçısı Rəfiqə Dəmirova 1990-cı ilin mart ayının 28-də 53 yaşında, həyatının ən qaynar çağında xəstəlikdən dünyasını dəyişib. O, vaxtsız həyatdan getsə də əzizlərinin və onu tanıyanların xatirəsində əbədi yaşayır.

VII BÖLMƏ

MƏKTƏBİ ŞÖHRƏTLƏNDİRƏN İNSANLAR

Üç yol ayrıcında o, bir çıraqdır,
Bu qoca Şabrana arxa- dayaqdır.
Dünəndən, bu gündən canlı soraqdır,
Söhbətlidir qocaları Gəndövün.

OSMAN PAŞAYEV

Osman Nəriman oğlu Paşayev 1935-ci ilin avqust ayında Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonunun Qələgah kəndində ziyalı ailəsində anadan olub. Atası Nəriman Davud oğlu Paşayev 1898-ci ildə Dəvəçi rayonunun Qələgah kəndində yoxsul kəndli ailəsində dünyaya gəlib. Nərimanın ata-anası 1918-ci ildə erməni-müsəlman qırğınında qətlə yetirildiyinə görə onu qardaşı Fərman Paşa saxlayıb və tərbiyə edib.

Azərbaycanda Sovet Hakimiyyəti qurulduqdan sonra 1928-1929-cu ildə Nəriman Paşayev Qələgah kənd yoxsullar Komitəsinin sədri seçilib, toz, artel, kolxoz sədri kimi vəzifələrdə fəaliyyət göstərüb. O, **1931-ci ildə Dəvəçi rayonunun kolxozçuları adından VII ÜmumAzərbaycan Sovetlər Qurultayına nümayəndə seçilib**. Qurultayda Azərbaycan Sovet hökumətinin başçısı, həmyerlimiz əslən Pirəbəddilli doktor Qəzənfər Musabəyov qurultayda onun Azərbaycan Mərkəzi İcraiyyə Komitəsinin üzvü seçilməsini şəxsən özü elan edib.

Sonralar 1934-cü ildən başlayaraq Nəriman kişi milis orqanlarında işləyib. 1948-ci ildə pensiya yaşı çatdığına görə təqaüdə çıxıb və yenə kolxozda çalışmaqla əmək fəaliyyətini davam etdirib. 1981-ci ilin dekabr ayında 83 yaşında ürək xəstəliyindən dünyasını dəyişib.

Osman müəllimin anası Əminə Xeyrulla qızı Qəniyeva 1910-cu ildə anadan olub. 1928-ci ildə ailə həyatı qurub. Uzun müddət kolxozda çalışıb. Komsomol və partiya təşkilatı katibi kimi ictimai işlərdə fəallıq göstərüb. 17 övlad dünyaya gətirib. **“Qəhrəman ana” adına layiq görülüb**. Lakin uşaqlarından yalnız 5-ni sağ-salamat saxlamağa müvəffəq olub. Onların

oxuyub təhsil almasına və ailə həyatı qurmasına köməklik göstərə bilib. O, uzun sürən xəstəlikdən sonra 1996-cı ildə 86 yaşında vəfat edib.

Osman Paşayev 1942-ci ildə Dəvəçibazar orta məktəbinin birinci sinfinə daxil olub, 1952-ci ildə oranı yaxşı və əla qiymətlərlə bitirib. Bir il rayonun Qələgah kənd 7-illik məktəbində katib və pioner baş dəstə rəhbəri vəzifələrində işləyib.

1953-cü ildə gənc Osman ali təhsil almaq məqsədilə ərizə və təhsil sənədlərini ali məktəbə verib. Qəbul imtahanlarında böyük uğur qazandığına görə o, V.İ.Lenin adına API-nin tarix fakültəsinə qəbul olub.

Gənc Osmanın institut həyatındakı əldə etdiyi müvəffəqiyyət-yətləri sanamaqla qurtarmaz. Təkcə onu demək kifayətdir ki, tələbəlik dövründə Osmanın təhsil, idman və iş sahəsində əldə etdiyi nailiyyətlər ölçüyə gəlməz dərəcədə olub. Gənc Osman ciddi tələbata görə ali məktəbdə əyani təhsil almaqla bərabər həm də üç il işləməyə məcbur olub. Lakin işləmək gənc Osmanın ali məktəbdə əldə etdiyi uğurlarına heç cür kölgə sala bilməyib. Həmin illərdə institutdakı bilik yarışlarını və idman tədbirlərini Osmansız təsəvvür etmək olmazdı. Ali məktəbin bütün ictimai işlərində də yaxından çalışmaqqla yanaşı o, ali tədris ocağının voleybol komandasının fəal üzvü olub. Onun iştirak etdiyi komanda institutun 1956-1957-ci il yarışlarında böyük uğura imza atıb. **Osman isə qalib adını qazandığı üçün birinci dərəcəli idmançı adına layiq görülüb.**

1957-ci ildə Osman Paşayev ali məktəbdəki təhsilini yüksək göstəricilərlə başa vuraraq ali təhsil haqqında diplom almağa nail olub.

Azərbaycan Respublikası Maarif Nazirliyi tərəfindən onun təyinatı Dəvəçi rayonuna verilib. 16 avqust 1957-ci il tarixdən O. Paşayev rayonun Gəndov kənd orta məktəbinə tarix müəllimi təyin edilib. Osman müəllim bu məktəbdə pedaqoji

işə başlayan ilk gündən özünü bilikli, bacarıqlı, mehriban bir pedaqoji işçi kimi göstərib. O, çox keçmir ki, öz ustalığını nümayiş etdirməklə bütün məktəb kollektivinin, dərş dediyi şagirdlərin və valideynlərin böyük hörmətini qazanıb. Onun dərş dediyi şagirdlər məktəbin bütün bilik və idman yarışlarında daim fəal iştirak edib. Tədris zamanı və dərşdən kənar keçirilən əlavə məşğələlərdə şagirdlərə tarix fənnini sevdirməyə müvəffəq olub. Onlara bu fənnin öyrənilməsi sirrlərini dərindən başa salıb.

1959-1964-cü illərdə o, Dəvəçi rayon “Məhsul” İdman Cəmiyyətinin məşqçisi olub. Dəvəçi rayonunun voleybol üzrə yığma komandasına bacarıqla rəhbərlik edib.

1965-ci ildə iş fəaliyyətində əldə etdiyi bu nailiyyətlər, bacarığı və topladığı zəngin pedaqoji təcrübə nəzərə alınaraq Osman müəllim Gəndov kənd orta məktəbinə dərş hissə müdiri vəzifəsinə irəli çəkilib. O, 1965-1966-cı illərdə bu vəzifədə çalışıb. Onun direktor müavini işlədiyi bu dövr qısa vaxt olsa da məktəbdə tədrisin keyfiyyətinin müasir tələblər səviyyəsinə yüksəldilməsi üçün çox işlər görüb.

1967-ci ildə rayon Xalq Maarif Şöbəsi Azərbaycan KP Dəvəçi rayon Komitəsinin razılığı və Azərbaycan Maarif Nazirliyinin əmrinə əsasən Osman Paşayevi **Gəndov kənd orta məktəbinə direktor vəzifəsinə təyin edib.** 1972-ci ilə kimi o, bu vəzifədə işləyib.

Osman müəllimin bu məktəbdə direktorluq fəalliyəti bir çox yadda qalan hadisələrlə zəngindir.

1967-ci ilin martında o, Azərbaycan müəllimlərinin V qurultayında iştirak edib. Bu mötəbər məclisdə onun şəxsən iştirak etməsi həmin qurultayın qəbul etdiyi qərarların rəhbəri olduğu məktəbdə icra olumasında məsuliyyətini birə on artırıb.

Osman müəllim Azərbaycan müəllimlərinin V qurultayının nümayəndələri arasında

1972-ci ildən 1982-ci ilə kimi O.Paşayev Gəndov kənd orta məktəbində müəllimlik fəaliyyətini davam etdirib.

1982-ci ilin iyun ayında keçirilən seçkilərdə o, Gəndov kənd sovetinə və Dəvəçi rayon Sovetinə deputat seçilib. Həmin dövrdən **Gəndov kənd sovetinin sədri vəzifəsində işləməyə başlayıb**. Onun bu vəzifədə işləməyi sovetliyin Gəndov, Pirəmsən, Aygünlü, Mollakamallı, Leyti və Ərəblər kəndlərində su, işıq, qaz, yol və s. kimi bir sıra sosial məsələlərin öz həllini tapması ilə çox-çox bağlıdır.

1982-1988-ci illərdə Osman müəllimin kənd sovetinin sədri vəzifəsində işləməsi onu heç də tədris işindən və doğma məktəb kollektivindən uzaq sala bilməyib. O, yenə də tez-tez öz doğma kollektivinin yanında olub, sevimli şagirdlərinin dərslərini və məsələləri ilə yaxından maraqlanıb, onlara yardımçı olub.

1988-ci ildə O.Paşayev Dəvəçi kino birliyinə müdir təyin olunub. 1989-cu ilə qədər o, bu vəzifədə çalışıb. Bu məsələ sahədə işlədiyi vaxtlarda Osman müəllim dövlət plan və tapşırıqlarının icrasına xüsusi diqqət və səy göstərmiş.

1989-cu ildən müəllimlik kimi çətin və məsuliyyətli, lakin şərəfli bir peşə yolunu davam etdirən Osman müəllim 2008-ci ilə kimi Gəndov kənd orta məktəbində pedaqoji fəaliyyətlə məşğul olub.

O.Paşayevin müxtəlif sahələrdə uzun və səmərəli əmək fəaliyyəti, onun çəkdiyi zəhmət layiqincə öz qiymətini alıb.

1982-1988-ci illərdə sovetlik ərazisində bir sıra mühüm sosial layihələri uğurla həyata keçirdiyinə görə **1985-ci ildə SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin fərmanı ilə “Əmək igidliyinə görə” medalı ilə təltif edilib.**

Aldığı təltifə baxmayaraq o, yoruldu sۆzünü dilə gətirməyərək yenə əməkdə öz uğurlu yolunu davam etdirib. Bu dəfə də çəkilən əməyi hədəf getməyib. **1986-cı ildə o, “Əmək veteranı” medalına layiq görölüb.**

O.Paşayevlə bu kitabın yazılması ilə əlaqədar söhbət zamanı o mənə işlədiyi dövrlərdə iş bacarığına və zəhmətinə görə təltif edildiyi bir qovluq fəxri fərman göstərdi. Bu təltiflərin hamısı onun əməyinə verilən yüksək qiymətdən xəbər verirdi. **Burada SSRİ Dövlət Statistika Komitəsindən (1989), Azərbaycan LKGİ Mərkəzi Komitəsindən (1973), Azərbaycan SSR Bilik Cəmiyyətindən (1976), Respublika Kinomatografiya və Mədəniyyət İşçiləri Həmkarlar İttifaqından (1970), Azərıttifaqdan (1989), Dəvəçi rayon Partiya Komitəsindən (1973, 1977), Dəvəçi rayon XMS-dən (1975) və başqa təşkilatlardan verilən fərmanlar vardı.**

Osman Paşayevin rayonda tarix müəllimlərinin yetişməsində böyük əməyi olub. Pirəmsən kəndindən Əlimuxtar Əzimov, Qələğahdan Vasif Məcidov, Gəndovdan Vahid Cəbrayılov, Hafiz və Cavanşir Quliyev qardaşları, Aygünlüdən Cavid Əliyev və Məcid Həmidov, Quba rayonunun İsnov Palasa kəndindən Aljir Əliyev onun istəkli yetirmələri olmaqla ADU-nun tarix fakultəsini bitiriblər. Rayonun Rəhimli kəndindən Məmməd Kərimov isə ADU-

nun hüquq fakultəsini bitirərək hakim vəzifəsində yüksəlmişdir. Məzunlardan dünyasını dəyişənlərə Allahdan rəhmət, sağ olanlara isə can sağlığı arzulayırıq.

Osman müəllimlə çoxsaylı söhbətlərim zamanı mən bu zəhmət adamının, fəal rayon ziyalisinin, kənd ağsaqqalının, qocaman müəllimin həyat fəaliyyəti ilə bir də təkrarən tanış oldum. Qarşımdakı sənədlərə baxa-baxa, onun öz dilindən sirin səsi ilə söylədiyi xatirələri eşidə-eşidə sanki onun mənə çox tanış və doğma olan həyat və əmək salnaməsini bir-bir təzədən vərəqlədim. Belə bir yorulmaz və şərəfli insanla təzədən və yaxından, hətta deyərdim dərinədən tanış olduğum üçün çox sevindim. Sanki içimdə ürəklərə qida verən ona misilsiz məlhəm olan bir sakitlik və rahatlıq tapdım. Əsl zəhmətin və bu zəhmət sayəsində eldən gələn hörmətin və məhəbbətin nə olduğunu mən bir daha anladım.

Osman Paşayev ailəlidir. Həyat yoldaşı Paşayeva-Ağarzayeva Fəzilə ali təhsilli ingilis dili müəllimidir. Uzun müddət Gəndov kənd orta məktəbində pedaqoji işdə çalışıb, hal-hazırda təqaüddədir.

Osmam müəllim çox mehriban və səmimi, söz-söhbətinin yerini bilən, əsəblərinə hakim olan, öz mənliliyini, qədir-qiymətini və dəyərini qoruyub saxlamağı bacaran bir ailə başçısıdır. Çox insanlar, xüsusilə gənclər onun ailə təcrübəsindən bəhrələyə bilirlər.

Beş övladı var.

Qızı Mətanət əvvəlcə V.İ.Lenin adına API-nin riyaziyyat fakultəsinə qəbul olmuş, xəstələndiyinə görə təhsilini davam etdirə bilməmişdir. Sonralar Bakı Sovet Ticarəti Texnikumunun mühasibatlıq şöbəsini fərqlənmə diplomu ilə bitirmişdir. Şirvan - Şabran ekspedisiyasında işləmişdir. Ailəlidir, bir övladı var.

Oğlu Oktay Gəndov kənd orta məktəbi əla qiymətlərlə qurtarıb. M.F.Axundov adına Rus dili və ədəbiyyatı institutu-

na eksperiment yolla (9 balla) qəbul olmuş və oranı bitirib. 17 il rus dili müəllimi işləyib. 1978-ci ildə respublika musiqi məktəblərinin spartakiadasında iştirak edib, pianinoda ifa ediyi musiqi nömrələrinə görə I yerə layiq görülüb. Spartakiadanın qalibi olduğuna görə fəxri fərmanla və hədiyyə ilə təltif edilib. Lakin musiqiyə olan misilsiz həvəsi onu rahat buraxmayıb. Sonralar o, Sumqayıt Musiqi texnikumunun qarmon şöbəsini bitirib. Hal-hazırda Şabran musiqi məktəbində qarmon müəllimi işləyir.

Qızı Aygün orta məktəbi əla qiymətlə başa vurduqdan sonra Azərbaycan Sənaye İnstitutunun elektrik sistemləri fakültəsinə daxil olub oranı bitirib. Xırdalan şəhərində “Azmexşuba” kombinatında normalaşdırıcı işləyib. Evlidir, iki övladı var.

Oğlu Elçin Bakı Sovet Ticarəti texnikumunu bitirib. Uzun müddət Aygünlü kəndində və rayonun digər ticarət şəbəkələrində satıcı işləyib. Hazırda Bakıda “İnşaat” Şirkətində mexannik işləyir. Ailəlidir. Üç övladı var.

Oğlu Yaşar orta məktəbi bitirdikdən sonra orduda xidmət edib. Sonralar Şirvan-Şabran ekspedisiyasında çalışıb. Hazırda Bakı şəhərində “Paşa” inşaat şirkətində elektrik vəzifəsində işləyir. Ailəlidir. Üç övladı var. Həyat yoldaşı Səmərqənd müəllimə də Gəndov kənd tam orta məktəbin müəllimidir.

Osman müəllimlə söhbətimizdə o, nəvələri ilə də fəxr etdiyini bildirdi. Nəvələri: Aygül Xəlilova ali təhsilli müəllimə, Sərxan Xəlilzadə Bakıda və Almaniyada musiqi festiifallının mükafatçısı və ali təhsilli musiqi müəllimidir. Nəvəsi İlkin isə ali təhsilli elektrikdir.

Osman müəllim ailəsi haqqında onunla apardığım söhbətə belə yekun vurdu: “Mən həyat yoldaşım və övladlarımla mehriban və xoşbəxt yaşayır, həmişə onlarla fəxr edirəm.”

MİRZƏBABA RZAYEV

Mirzəbaba Heybət oğlu Rzayev 1928-ci ildə Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonunun Qələgah kəndində anadan olub.

1953-cü ildə Azərbaycan Dövlət Universitetinin filologiya fakultəsini bitirib. Universitetin diplomuna əsasən ona orta məktəbdə Azərbaycan dili və ədəbiyyatı, eləcədə məntiq və psixologiya ixtisası üzrə dərslər demək ixtiyarı verilib.

1955-ci ildə İlk pedaqoji işə o, doğma rayonunda başlayıb. Üç il Pirəbədil kənd orta məktəbində Azərbaycan dili və ədəbiyyatı müəllimi işləyib.

Mirzəbaba müəllim Pirəbədil kənd orta məktəbində çalışdığı dövrdə bu məktəb rayonun ən qabaqcıl tədris ocağı idi. Məktəbə təkcə Pirəbədil kəndindən deyil, ətraf Sumaqova, Zöhramı, Sumaqova-Qazma, Dağbilici, Mumlu, Bilici Qorğan, İzmara, Zeyvə, Kilvar və digər kəndlərdən də şagirdlər cəlb edilmişdi.

Mirzəbaba müəllim öz xatirələrində belə yazır: “Pirəbədil kənd orta məktəbində çalışdığım illərdə məktəbin direktoru Nurulla Xəlilov idi. Böyük pedaqoji ustalığa və güclü təşkilatçılıq qabiliyyətinə malik olan belə bir şəxslə işləmək biz müəllimlərin işini birə on asanlaşdırırdı. Məktəb rayonumuzda ən qabaqcıl müəllim kollektivi adını qazanmışdı.

Pirəbədil kəndindəki pedaqoji fəaliyyətimdən sonra mənim iş stajım öz istiqamətini belə müəyyən etdi: 1958-1961-ci illərdə 4 il Pirəmsən kənd orta məktəbində, 1961-1974-cü illərdə 13 il Şahnazərli kənd 8-illik məktəbində, 1975-1982-ci illərdə isə 7 il Gəndov kənd orta məktəbində direktor vəzifələrində.

1979-cu ildə mən 24 illik direktor vəzifəsinə birdəfəlik xitam verdim.

Bir müəllim kimi sonrakı 31 illik pedaqoji əmək fəaliyyətimə öz doğma kəndimdə-Dəvəçikənd (keçmiş Təzəkənd) orta məktəbində davam etdirmişəm.

Ümumi pedaqoji stajım 58 il olsa da hələ işdən yorulmamışam. Özümü bu gün də sağlam və gümrah hesab edirəm. Öz bilik və bacarığımı gənc müəllimlərə öyrətməkdən xüsusi ləzzət alıram.

İşlədiyim tədris ocaqlarından ən böyüyü Gəndov məktəbi ilə çox bağlı olmuşam. Bu məktəbdə 7 il işləsəm də hələ burada mənimlə işləyən böyük və mehriban müəllim kollektivini yaddan çıxarmamışam.

Gəndab məktəbindən ayrılmağımdan 35 ildən artıq vaxt keçsə də, orada işlədiyim vaxtlar mənim həyatımda unudulmaz və biri-birindən sevinc dolu xatirələrlə zəngin illərdir. O məktəbdən sonra rayonun indiki Dəvəçikənd (əvvəlcə keçmiş Kuybişevkənd, sonralar Təzəkənd) orta məktəbində 30 ildən çox işlədiyim zaman mən Gəndab kənd orta məktəbində qazandığım zəngin iş təcrübəsindən geniş istifadə etdim. Sözümlün canı budur ki, **məktəb rəhbəri əslində məktəbin baş müəllimi olmaqla yanaşı yeni tədris metodları və texnologiyaları əsasında məktəbi irəliyə doğru aparan böyük qüvvədir.**

Məktəb direktoru rəhbərlik etdiyi kollektivə qarşı həmişə mehriban və səmimi olmalıdır. Eyni zamanda o, özü mənəvi cəhətdən saf olmalı, savadı, biliyi, mədəniyyəti, davranışı, təcrübəsi, dünya görüşü, eləcə də qayğıkeşliyi ilə onunla işləyən bütün müəllimlərdən yüksəkdə dayanmalıdır. Belə olan təqdirdə məktəbdə olduqca işgüzar, yetkin savadlı və işə məsuliyyətli müəllim kollektivi yaradıla bilər. Belə bir möhkəm kollektivin olması isə daim məktəbin tədris sahəsində möhtəşəm uğurlar qazanmasına nail olmaq

deməkdir.

Mirzəbaba müəllim öz xatirələrində 1972-1976-cı illərdə Gəndov kəndində indiki orta məktəb binasının tikilib istifadəyə verilməsini respublikamızın bu kəndin və ətraf kəndlərin əhalisinə verdiyi ən yüksək və misilsiz hədiyyə hesab edir.

Bacarıqlı müəllim, rayonun tanınmış ziyalı, kənd ağsaqqalı və təqaüdçü müəllim Mirzəbaba Rzayev bu yazı barədə mənimlə söhbətini aşağıdakı qədim bir bayatı ilə bitirdi:

**Əzizim hər ayından
El yatmaz harayımdan
Gündə bir kərpic düşür
Ömrümün sarayından.**

Lakin mən bu bayatını dinlədikdən sonra öz-özümə dedim: Mirzəbaba müəllim, qohum məşallah 87 yaşınız var. Doğrudur yaşlanmışsınız ancaq qocalmamısınız. Ona görə ki, qocalığın da öz tərifi var: Aqillər deyib ki, qocalıq odur ki, göz görməyə, qulaq eşitməyə, ayaqlar yeriyyə bilməyə, yaddaş yerində olmaya, iş fəaliyyəti tam dayana, yanına gələn adamları tanımaya və s. Siz isə məşallah, bir ədəbiyyat fənninin vurğunu, söz xiridarı olaraq Nizamidən, Fizulidən başlayıb bu günki günədək bütün ədəbi irsimizi əzbərdən bilir, onu gənc müəllimlərə və şagirdlərə öyrədirsiniz. **Mənim zənnimcə bəlkə də buna yazıçı və şairlərin dili ilə qocalıq dövrü yox, “ömrün yetkin və məhsuldar dövrü” adını vermək daha yaxşı olar.**

ƏBDÜLHƏQQ ƏFƏNDİYEV

Əbdülhəqq Zəbişah oğlu Əfəndiyev 1926-cı ildə Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonunun Qələgah kəndində müəllim ailəsində dünyaya gəlib. Yeddi illik təhsilini Qələgah kənd 7-illik məktəbində, orta təhsilini isə Dəvəçi qəsəbəsindəki keçmiş S.M.Kirov adına orta məktəbdə alıb.

1946-cı ildə V.İ.Lenin adına Azərbaycan Pedaqoji İnstitutuna daxil olub, 1950-ci ildə isə həmin ali məktəbin dil-ədəbiyyat fakültəsini bitirərək ali təhsil haqqında diploma sahib olub.

İşləmək üçün Ə. Əfəndiyevin təyinatı Quba rayonu, Təngəaltı kənd 7-illik məktəbə verilib.

O düz 15 il, yəni 1965-ci ilə kimi orada direktor və dil-ədəbiyyat müəllimi işləyib.

1965-ci ildə Əbdülhəqq müəllim ailəsi ilə birlikdə Dəvəçi rayonunun Gəndov kəndinə köçüb. Buradakı kənd orta məktəbində əvvəlcə dil-ədəbiyyat müəllimi, sonra isə dərslərin müdiri vəzifəsində işləməyə başlayıb.

1956-cı ildə ailə həyatı qurub.

Əbdülhəqq müəllimin həyat yoldaşı Rəhimə Abdolvahab qızı Əfəndiyeva 1930-cu ildə Qələgah kəndində ruhani ailəsində anadan olub. Yeddi illik təhsilini Qələgah kəndində alıb. Uzun müddət kolxozda və sovxozda çalışıb.

Ə.Əfəndiyevin 3 nəfər övladı dünyaya gəlib.

Uşaqlarının hər üçü Gəndov kənd orta məktəbin məzunlarıdır. Böyük qızı Fəzilə Bakı Kitabxanaçılıq texnikumunu bitirib. Dəvəçi rayon Mərkəzi Kitabxanasında və rayon Mədəniyyət evində işləyib. Ailəlidir. Dörd övladı var. Hazırda

təqaüdçüdür.

Böyük oğlu Zəbişah 1983-1985-ci illərdə kənd deputatları sovetində hərbi stol (rəhbər), 1985-1988-ci illərdə Gəndov üzümçülük sovxozunda tikinti briqadiri, sonralar isə müxtəlif idarə və təşkilatlarda bir sıra məsul vəzifələrdə işləyib. Üç övladı var.

Kiçik oğlu Güntəkin 1988-ci ildə hərbi xidmətə çağırılıb. Rusiyanın Murmansk şəhərində hərbi gəmidə matros kimi qulluq edib. 1991-ci ildə hərbi xidməti başa vurduqdan sonra Xaçmaz şəhərindəki texniki peşə məktəbində təhsil alıb. Bir müddət Gəndov sovxozunun tikinti briqadasında işləyib. 1992-ci ildən Rusiyanın Qərbi Sibir hissəsində Xantı-Mansiyskiy şəhərində yaşayır və xırda ticarətlə məşğuldur. Ailəlidir.

FƏZİLƏ AĞARZAYEVA

Fəzilə Beydulla qızı Ağarzayeva 08 mart 1935-ci ildə Qusar rayonunun Hil kəndində kolxozçu ailəsində dünyaya gəlib. Atası Beydulla Sədulla oğlu Ağarzayev uzun illər kənddə kolxoz sədri, sonralar isə kənd mağazasının müdiri vəzifəsində işləyib. Dörd oğlan, üç qız uşağı olmaqla yeddi övlad atası olub. Ata-ana da daxil olmaqla həmin övladların 5-i dünyasını dəyişib. Yalnız Fəzilə müəllimə və tibb bacısı işləyən bacısı Ədilə xanım hal- hazırda sağdır.

F.Ağarzayeva 1943-cü ildə Qusarın Hil kəndindəki orta məktəbin I sinfinə daxil olub. 1953-cü ildə isə həmin orta məktəbi böyük təhsil uğurları ilə bitirərək orta təhsil haqqında kamal attestatı alıb.

O, həmin ildə də sənədlərini Azərbaycan Xarici Dillər İnstitutuna verib. Qəbul imtahanlardan müvəffəqiyyətlə keçdiyinə görə bu ali məktəbin tələbəsi adını qazanıb.

Ali məktəbin ingilis dili fakültəsinə daxil olan gənc Fəzilə üçün təhsilin ilk iki ili çox da asan keçməyib. Buna səbəb onun orta məktəbdə cəmi iki il ingilis dili fənnini keçməsi olub. Bütün bunlara baxmayaraq gənc tələbə qız bütün var gücünü bu xarici dili dərinlən öyrənməyə, onu ikinci doğma dilə çevirməyin sirrlərinə bələd olmağa cəhd göstərib.

Nəticədə çəkdiyi zəhməti hədəf getməyib. Bütün çətinliklər keçmişdə qalıb. Artıq ali məktəbin III və IV kurslarında xarici dillər də daxil olmaqla o bütün fənnlərdən “əla” qiymətlər alaraq dərslər əlaçısı olub. İnstitutun həyatında çox fəal bir tələbə kimi yetişib.

Gənc Fəzilə bir dəfə hətta məruzə ilə İngiltərədən gələn

qonaqlar qarşısında uğurlu və yaddaqalan çıxış edib. İnstitutun rəhbərliyi, alimlər, müəllimlər və tələbə yoldaşları onun bu bilik və cəsarətini ürəkdən alqışlayıb. Bundan başqa ali məktəbdəki təhsil illərində də o, institutun özfəaliyyət kollektivində öz cazibədar səsi ilə solist kimi çıxış edib. Buna görə də Fəzilə dəfələrlə mükafat və tərifnamə alıb.

1957-ci ildə Fəzilə Ağarzayeva institutu bitirərək ali təhsil haqqında diplom alıb. Onun təyinatı ciddi ehtiyaca və ailə vəziyyətinə görə Dəvəçi rayon Xalq Maarif Şöbəsinə verilib. Şöbənin əmrilə o, Gəndov kənd orta məktəbinə ingilis dili müəllimi təyin edilib.

Rayonun Gəndov kənd orta məktəbinə həmin dövrdə bacarıqlı təhsil işçisi Xudabaxış Cəfərov rəhbərlik edirdi. O, bu təhsil ocağında çox səmimi, mehriban və işgüzar bir kollektiv yaratmışdı. Bu kollektivə Yekaterina, Asəf, Zakir, Osman, Azad və digər nüfuzlu müəllimlər daxil idi.

Qısa müddətdə özünü bilikli və bacarıqlı bir müəllim kimi nümayiş etdirən Fəzilə müəlliməni iş yoldaşları məktəb komsomol təşkilatının katibi seçiblər.

Fəzilə müəllimin Gəndov kənd orta məktəbindəki təhsilin inkişafında, bu təhsil ocağının çiçəklənməsində əməyi olduqca böyük olub. Onun Gəndov və ətrafdakı kəndlərin təhsil işinə verdiyi töhfə ölçüyə gəlməzdir. Bu pedaqoqun məktəbdə gördüyü işlər və əldə etdiyi nəticələr bir kitaba sığan deyil. Bunu mən Fəzilə müəllimə ilə bu kitab barədəki söhbətimdə də açıq-aydın hiss etdim. O sözünə belə başladı: “Mən Gəndov məktəbində müəllim işlədiyim 35 ildə yəni, 1957-ci ildən 1992-ci ilədək olan dövrdə 12 nəfər ali təhsilli ingilis dili müəllimi yetişdirmişəm. Bunlardan Pirəmsən kəndindən Əliheydər Əkbərovu, Böyükəğa Şükürovu, Gəndov kəndindən Çimnaz Əliyevanı, Nadir Tacıyevi, Sara Abbasovanı, Rəhilə Dadaşovanı və başqalarını göstərmək olar. Bunlardan əlavə 30 ilə yaxın məktəbin bədii özfəaliyyət dərnəyinin rəhbəri

olmuşam, məktəbdə musiqi və nəğmə dərslərini tədris etmişəm. Dərs dediyim şagirdlərə milli musiqimizi, mahnılarımızı ürəkdən sevdirməyə çalışmışam”.

1960-cı ildə Fəzilə müəllimə Gəndov kənd orta məktəbində tarix müəllimi işləyən Osman Paşayevlə ailə həyatı qurub. Beş övladı var. Mətanət, Oktay, Aygün, Elçin və Yaşar. Hamı Gəndov kənd orta məktəbin məzunlarıdır.

Qızı Mətanət Bakı Sovet ticarəti texnikumunu bitirib. Uzun müddət Şabran ekspedisiyasında əvvəlcə tabelçi, sonra isə laborant vəzifələrində çalışıb. Ailəlidir. Bir övladı var. Hal-hazırda Ağdam rayonunun Aralbir kəndində yaşayır və məktəbdə laborant işləyir.

Oğlu Oktay əvvəlcə M.F.Axundov adına Rus dili və ədəbiyyatı institutunun əyani şöbəsini, sonra isə S.Hacıbəyov adına Sumqayıt orta ixtisas musiqi məktəbinin qiyabi şöbəsini bitirib. Rayonun Dağquşçu və Gəndov orta məktəblərində rus dili müəllimi işləyib. İndi isə Şabran şəhər 7-illik musiqi məktəbində qarmon ixtisasından dərs deyir. Ailəlidir.

Qızı Aygün Azərbaycan Neft və Kimya İnstitutunu bitirib. İki övladı var.

Oğlu Elçin Bakı Sovet Ticarəti texnikumunu bitirib. Əvvəlcə ticarət sistemində çalışıb. İndi isə “Sokar” şirkətində işləyir. Üç övladı var.

Ən kiçik oğlu Yaşar isə peşə təhsili alıb. Bakı şəhərində “Paşa” şirkətində çalışır. Üç övladı var.

Fəzilə müəllimlə apardığım söhbətimizə o, belə yekun vurdu: “2014-cü ilin dekabrından hal-hazırda kimi ürək xəstəliyindən əziyyət çəkirəm. Allah hamıya, o cümlədən mənə də kömək olsun!”

Ayrılıandan sonra bu yazıya nöqtə qoymağa çalışsam da bir neçə saniyə özümə gələ bilmədim. Sanki bir anın içində dərin xeyallar aləminə düşdüm. Lakin var qüvvəmi toplayıb çətin də olsa özümə gəldim və əvvəlki vəziyyətimi bərpa

etdim. Fəzilə müəllimənin keçdiyi çətin yollara nəzər salıb öz-özümə: “Möhkəm dayanın müəllimə, xəstəlik və ölüm sizin kimi belə bir cəsur ananı, zəhməti ilə arzuları çin edən hünərli qadını, qayğıkeş və mehriban bir müəllimi qorxuda bilməz. Nə qədər çətin də olsa səbr və dözümlü nümayiş etdirin. Allah-Taalanın sizə bəxş etdiyi ömür payını axıracan yaşamaqda davam edin!” – dedikdən sonra bu yazımı tamamlamağı qərara aldım.

SALMAN SALMANOV-ÖMRÜN SƏKSƏNİNCİ BAHARI

Salman Qədəş oğlu Salmanov 1936-cı ildə Dəvəçi rayonunun Baş Gəndov kəndinin Riçal qazmalarında kolxozçu ailəsində anadan olub.

Atası Qədəş Salman oğlu Süleymanov 1901-ci ildə kəndli ailəsində doğulmuş və ilk əmək fəaliyyətinə kolxozdan başlamışdır. 1941-ci ildə Böyük Vətən müharibəsinə getmiş və müharibədə şiddətli döyüşlərin birində igidliklə həlak olmuşdur.

Anası Tubu Əhməd qızı Süleymanova 1908-ci ildə Dəvəçi rayonunun Baş Gəndov kəndində dünyaya göz açıb. Gəndov kəndində təşkil edilmiş M.Əzizbəyov kolxozunda kolxozçu olub. 1941-1945-ci il müharibəsində kənddə əhalinin iqtisadi vəziyyəti kəskin surətdə pisləşdiyinə görə 5 nəfər ailəsi ilə birlikdə Aşağı Gəndov kəndinə köçüb. Bu kənddə kiçik bir daxma tikib yaşamağa başlayıb. O, bu kəndə də dünyasını dəyişib.

S.Salmanov ibtidai və yedillik təhsilini Aşağı Gəndov məktəbində alıb.

1955-1959-cu illərdə ordu sıralarında xidmət edib. Ordu-dan qayıdan gənc Salman 1959-1961-ci illərdə orta təhsilini Dəvəçi qəsəbəsindəki S.M.Kirov adına orta məktəbdə davam etdirib. 1961-ci ildə həmin məktəbi təhsil uğurları ilə başa vuraraq kamal attestatı alıb.

1962-ci ildə o, Bakı şəhərinə gedərək Bakı şəhər hərbi-ləş-dirilmiş hissənin yanğından mühafizə idarəsində işləməyə başlayıb. Cari ildə Bakı şəhər Montin qəsəbəsindəki kiçik komandirlər məktəbinə daxil olub. Həmin məktəbdə təhsilini

başla vurduqdan sonra Xarkov şəhərindəki hərbişdirilmiş yanğından mühafizə texnikumuna təhsil almağa göndərilib. Bu təhsil ocağında üç il oxuyaraq oranı bitirib. Texnikumdakı təhsil illərində bir bilikli və bacarıqlı hərbişdirilmiş yanğın söndürmə mütəşşisi kimi yetişib.

Aldığı zəngin elm və təcrübənin sayəsində püxtələşən S.Salmanov 1965-ci ildə Bakı şəhərinə qayıdıb. O, 6 saylı müstəqil yanğınsöndürmə hissəsinə növbə rəisi təyin olunub. Bu hissədə çalışdığı illərdə Bakı Neft Texnikumunda avtomobillərin istismarı şöbəsində 2 il 6 ay qiyabi təhsil alıb. Sonralar S.Salmanov Bakı şəhərindəki Azərbaycan Baş Yanğından Mühafizə İdarəsinin Dövlət yanğından mühafizə bölməsinə baş zona inspektoru təyin edilib. Bu dövrdə o, şimal zonasında yerləşən 12 rayona rəhbərlik və nəzarət edib.

1967-ci ildə Salman Salmanov Quba rayonuna daha məsul və müstəqil bir vəzifəyə işə göndərilib. O, burada yanğından mühafizə inspeksiyaşının rəisi təyin edilib. Bu vəzifədə var gücü, bütün bilik və bacarığı ilə düz 22 il, təqaüdə çıxan vaxta qədər çalışıb.

Salman Salmanov öz xatirələrində qardaşı Məmmədşah haqqında isə belə söhbət açır: “Qardaşım mənədən 8 yaş böyük idi. O, ibtidai təhsilini Gəndov kənd məktəbində almış, 7-illik təhsili isə rayonun Pirəmsən kənd 7-illik məktəbdə başla vurmuşdu. 1949-cu ildə qardaşım Dəvəçi qəsəbəsində S.M.Kirov adına orta məktəbi bitirmişdi. Çox təhsilə maraq göstərən cəsur və diribaş bir insan idi. Əllinci illərin əvvəllərində Siyəzən rayon məhkəməsində katib işləyirdi. Sonra Dəvəçi rayon Komsomol Komitəsinə işə dəvət olundu. Orada əvvəlcə inspektor, sonra isə şöbə müdiri vəzifəsində çalışdı.

1953-cü ildə Məmmədşah Azərbaycan KP Dəvəçi rayon Komitəsinin göndərişi ilə Tibilisi şəhərinə dövlət təhlükəsizlik orqanlarına aid məktəbdə təhsil almağa göndərilib. Həmin məktəbdə təhsilini başla vurduqdan sonra Qazaxıstan SSR-nin

Cambul şəhərinə işə təyin edilib. Orada bir müddət çalışdıqdan sonra anamızın xəstəliyi və xahişi nəzərə alınaraq o, Azərbaycana qayıdıb. 1959-cu ilə kimi DTK sistemində baş inspektor vəzifəsində çalışıb. Sonralar xidməti işlə əlaqədar olaraq Lerik rayonuna işə göndərilib. 1960-1962-ci illərdə həmin rayonda çalışıb. 1963-1964-cü illərdə isə Naxçıvan MSSR-nin Culfa şəhərində bu xidmət sahəsinə aid iş fəaliyyətini davam etdirib.

1965-ci ildə M.Salmanov Moskva şəhərinə Hərbi Akademiyaya təhsil almağa göndərilib. Akademiyaya qəbul olsa da o, üzürlü səbəbdən orda təhsil ala bilmədiyinə görə Azərbaycana qayıdıb. S.M.Kirov adına Azərbaycan Dövlət Universitetindəki hüquq fakültəsində oxuyaraq 1970-ci ildə ali təhsilini başa vurub. 1984-cü ildə isə qardaşım 56 yaşında dünyasını dəyişdi. Allah ona rəhmət eləsin!”

Salman kişi 1968-ci ildə ailə qurub. Həyat yoldaşı Elmira Məcnun qızı Salmanova 1951-ci ildə Aşağı Gəndov kəndində fəhlə ailəsində anadan olub. Evdar qadındır.

Salman kişinin 6 ovladı var. Bahar, Əhməd, Rəhman, Reyhan və Telman ailəlidir. Hicran isə Salman kişi ilə birlikdə yaşayır. Salman Salmanov həm də 17 nəvənin babasıdır.

Salman kişi kəndin nüfuzlu ağsaqqalı kimi hazırda ömrünün səksənci baharını yaşayır. O, bu günkü həyatından çox razıdır. Ona görə ki, bu zəhmətkeş və qayğıkeş ata, səmimi və mehriban baba həmişə ailənin bütün problemlərini vaxtında, qəlbən öz gücü və imkanları daxilində həll etməyə çalışır.

FƏXRƏDDİN CƏFƏROV

Fəxrəddin Camaləddin oğlu Cəfərov 10 aprel 1957-ci ildə Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonunun Gəndov kəndində ziyalı ailəsində dünyaya gəlib.

Atası Cəfərov Camaləddin Xeyrulla oğlu 1931-ci ildə Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonunun ən səfəli guşələrindən biri olan Sumaqova kəndində anadan olub. Uzun müddət Pirəbədil südçülük- tərəvəzçilik sovxozunda baytar həkimi vəzifəsində çalışıb. 1981-ci ildə 50 yaşında dünyasını dəyişib.

Anası Bircə Gəncalı qızı Cəfərova 1931-ci ildə rayonun Pirəbədil kəndində dünyaya göz açıb. Uzun müddət Pirəbədil kənd orta məktəbində ibtidai sinif müəllimi işləyib. Bu kitabın müəllifinin ibtidai sinif müəllimi olub. 1995-ci ildə 64 yaşında haqq dünyasına köçüb. Allah rəhmət eləsin!

Fəxrəddin Cəfərov 1964-cü ildə rayonun Pirəbədil kənd orta məktəbinin birinci sinfinə qəbul olub. Məktəbə gəldiyi ilk gündən öz biliyi və çalışqanlığı ilə müəllimlərin sevimlisinə çevrilib. Dərs əlaçısı olan Fəxrəddin sonrakı təhsil illərində də özünü ən fəal şagird kimi göstərüb. Məktəbin bilik və idman yarışlarında, eləcə də digər ictimai tədbirlərində yaxından iştirak edib. 1972-ci ildə həmin məktəbin VIII sinfini müvəffəqiyyətlə bitirib təhsil haqqında şəhadətnamə alıb.

F.Cəfərovda müəllim olmaq arzusu hələ VIII sinifdə oxuyanda yaranmışdı. Bu məqsədlə o, sənədlərini respublikamızın ən qocaman təhsil müəssisələrindən biri-M.Ə.Sabir adına Şamaxı Pedaqoji Texnikumuna verib. İmtahanları uğurla verərək məktəbə qəbul olub. Texnikumda aldığı pedaqoji təhsilin hələ ilk aylarında ən nümunəvi bilik və bacarıq

nümayiş etdirib. Fəxrəddin çox çəkməyib ki, özünün çalışqanlığı, yüksək tərbiyəsi və nümunəvi davranışı ilə bu təhsil ocağının ən layiqli tələbələrindən birinə çevrilib.

1976-cı ildə F.Cəfərov pedaqoji texnikumu yüksək təhsil göstəricilərlə bitirib təhsil haqqında diplom alıb.

Azərbaycan Respublikası Maarif Nazirliyi F.Cəfərovun təyinatını Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonuna göndərib. Onu rayon Maarif Şöbəsinin əmri ilə keçmiş Gəndov sovetliyinin Leyti kənd ibtidai məktəbinə müəllim təyin ediblər. İlk günlərdən o, pedaqoji işə böyük can-başla girişib. Bu məktəbdə bir müddət müəllim işlədikdən sonra F.Cəfərov hərbi xidmətə çağrılıb.

İki illik əsgərlik həyatını başa vurduqdan sonra o, doğma rayonu Dəvəçiyə qayıdıb. Bu dəfə RXMŞ- nin əmri ilə Padar kənd 8-illik məktəbinə müəllim göndərilib. Bir neçə il bu məktəbin ibtidai siniflərində dərs deyib. Müəllim kollektivi və şagirdlərlə mehriban münasibəti və yaxşı işi ilə gündən-günə fərqlənib. Bütün məktəb müəllimlərinin, şagirdlərin və valideynlərin dərin hörmətini qazanıb, onların sevimlisi olub.

1983-cü ildə ciddi ehiyaca görə F.Cəfərov rayonun ən böyük və nüfuzlu kənd məktəblərindən birinə-indiki Ağalığ (keçmiş Beynəlmiləl) kənd orta məktəbinə müəllim köçürülüb. Həmin vaxtdan başlayaraq Fəxrəddin müəllimin yolunda yaşıl işıq yanmağa başlayıb. O, rayonun bu tanınmış kənd məktəbində işə başlamaqla yeni-yeni təhsil üsullarını və metodlarını öyrənib öz işinə tətbiq edib. Tez bir zamanda məktəbin ən layiqli, işgüzar və bacarıqlı sinif müəllimi adını qazanıb.

1987-ci ildə Fəxrəddin müəllim qiyabi formada N.Tusi adına ADPU-nə daxil olub.1991-ci ildə həmin ali məktəbi uğurla başa vuraraq ali təhsil haqqında diplom alıb.

1994-cü ildə F.Cəfərov irəli çəkilərək Dəvəçi rayon İcra Hakimiyyəti Başçısının Pirəbədil İÖV-üzrə nümayəndəsi vəzifəsinə təyin olunub. 1995-ci ilə kimi bu məsul vəzifədə

çalışıb. 1995-ci ildə ərizəsinə görə işdən azad edilərək yenidən Ağalıq kənd orta məktəbinə müəllim köçürülüb. **Az müddət işlədikdən sonra o, irəli çəkilərək həmin məktəbin dərş hissə müdiri vəzifəsinə təyin olunub.** Yüksək bacarığı, təşkilatçılığı və səmimi münasibətilə seçilən Fəxrəddin müəllim bu dəfə də özünün qatı açılmamış bilik və qabiliyyətini məktəbdə nümayiş etdirməyi bacarıb. 1998-ci ilə kimi o, bu vəsifədə çalışıb.

1999-cu ildə F.Cəfərov yenidən irəli çəkilmək şansı qazanıb. Bu dəfə o, Dəvəçi rayon İcra Hakimiyyəti Başçısının Gəndov İƏD üzrə nümayəndəsinin müavini vəzifəsinə irəli çəkilib. Artıq 16 ildir ki, o, III dərəcəli dövlət qulluqçusu kimi bu vəzifədə işləyir. Ona tapşırılan bütün vəzifə və tapşırıqları vaxtlı-vaxtında və şərəflə yerinə yetirir. Bu gün də o, Gəndab İƏD-də bütün sosial məsələlərin həllində fərdi təşəbbüskarlıq və çeviklik göstərir. Daim yüksək məmur etikasını gözlədiyinə görə dairənin bütün kəndlərində xüsusi hörmət və nüfuza malikdir.

Fəxrəddin müəllim ailəlidir. Üç övladı var. İki övladı ali təhsillidir. Oğlu Vüqar Azərbaycan Beynəlxalq Universitetinin Bələdiyyə və idarəetmə fakultəsini bitirib. Gəndov Bələdiyyəsinin üzvüdür. Qızı Ülkər atasının peşə yolunu davam etdirir. O, Kooperasiya Universitetinin Coğrafiya fakultəsini bitirib.

VIII BÖLMƏ

“MƏKTƏBİN ŞÖHRƏTİ – ŞANI MƏZUNLAR”

Elm xəzinədir, varı tükənməz,
Bilik bir çıraqdır, işığı sönməz.
Ağılsa dəryadır, dibi görünməz,
Şəfəqin sökülən danı, məzunlar.
Məktəbin şöhrəti- şanı, məzunlar!

ARİF ALLAHVERDİYEV

Arif Talib oğlu Allahverdiyev 1947-ci ildə Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonunun Aygünlü kəndində anadan olub. İlk təhsilini doğma kəndində alıb. 1963-cü ildə Aygünlü kənd səkkizillik məktəbini bitirib. Orta təhsilini Gəndov kənd orta məktəbində davam etdirib. 1965-ci ildə böyük təhsil uğurları ilə bu məktəbi başa vuraraq kamal attestatı alıb.

1965-ci ildə orta məktəbi bitirən gənc Arif ərizə və sənədlərini Azərbaycan Politeknik İnstitutun tələbə qəbulu komissiyasına təqdim edib. Qəbul imtahanlarını müvəffəqiyyətlə verdiyinə görə bu nüfuzlu ali məktəbin tələbəsi olub. Beşillik tələbə həyatını saysız təhsil uğurları ilə başa vurduğuna görə 1970-ci ildə həmin ali məktəbi bitirərək təyinatını Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonuna alıb.

1970-ci ildə Sovxozlararası Tikinti Trestinin Dəvəçidəki tikinti idarəsində işə qəbul olub. Gənc Arif o vaxtlar rayonun ən qabaqcıl və nüfuzlu bu tikinti müəssisəsində böyük həvəs, ciddi məsuliyyətlə işə başlayıb. İşlədiyi qısa müddətdə özünü bilikli, bacarıqlı, öz işinin öhdəsindən layiqlə gələn, öz peşəsinə yüksək dəyər verməyə qabil olan bir mütəxəssis kimi göstərib. İş yoldaşları arasında yaxşı hörmət qazanıb. Gənc Arifin bu təşkilatı bacarığını, öz ixtisasını yüksək dərəcədə bilməsini və bu kimi başqa müsbət keyfiyyətləri nəzərə alınaraq o bir ildən sonra, yəni 1971-ci ildə Dəvəçi rayon Komsomol Komitəsinə işə dəvət edilib. Arif Allahverdiyev 1971-1973-cü illərdə rayon Komsomol Komitəsində şöbə müdiri vəzifəsində işləyib. 1973-cü ildə onu Azərbaycan KP Dəvəçi Rayon Komitəsinə işə dəvət ediblər. Bir müddət

burada təlimatçı vəzifəsində çalışıb. **1974-cü ildə Dəvəçi rayon Komsomol Komitəsinin birinci katibi seçilib** və 1977-ci ilədək bu vəzifədə işləyib. Arif müəllimin o illərdə Dəvəçi rayonunda böyük qüvvə hesab edilən çoxsaylı gənclərin bilik və əmək uğurları qazanmasında böyük əməyi və yüksək təşkilatçılığı olub.

1977-1978-ci illərdə ikinci dəfə Azərbaysan KP Dəvəçi rayon Komitəsinə işə dəvət alan A.Allahverdiyev burada şöbə müdiri işləyib. **1978-1980-cı illərdə isə o, Dəvəçi rayon Xalq Nəzarəti Komitəsinin sədri kimi məsul bir vəzifədə fəaliyyət göstərib.**

1980-cı ildə qiyabi yolla Bakı Ali Partiya Məktəbini bitirib.

1980-1988-cı illərdə o, sovet işində çalışıb. **1980-cı ildə Dəvəçi rayon XDS İK-nin sədri seçilib** və səkkiz ilə qədər bu məsul vəzifədə işləyib.

1988-ci ildə Arif müəllimə yenidən böyük etimad göstərilib. **O, rayon Partiya Komitəsinin birinci katibi vəzifəsinə seçilib.** Dəvəçi rayonunun ən yüksək vəzifə postunu tutduğu dövrlərdə rayonun iqtisadi inkişafı ilə yanaşı onun sosial və mədəni həyatının yüksəlişinə də xüsusi diqqət yetirib.

1990-cı ildən 1995-ci ilə kimi Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin deputatı olub.

A.Allahverdiyev 1992-ci ilin iyul ayında öz ərizəsinə əsasən Dəvəçi rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı vəzifəsindən azad olub. İcra Hakimiyyətindəki iş fəaliyyətindən sonra məsul vəzifələrdə çalışıb. 1996-cı ildən isə Azərbaycan Respublikası Dövlət Əmlak Komitəsində, İqtisadi İnkişaf Nazirliyində işləyib.

Arif Allahverdiyevin əməyi dövlətimiz tərəfindən layiqincə qiymətləndirilib. 1977-ci ildə o, “Əmək igidliyinə görə” medalı ilə təltif edilib.

Bu kitabın müəllifinə səkkiz ilə yaxın Arif Allahverdiyevlə birgə işləmək nəsim olub. O, 1980-cı ildə sovet işinə

təzə gələndə mən rayon Sosial Təminat Şöbəsində baş inspektor işləyirdim. Təşkilatlarımız ayrı olsa da iş yerimiz bir binada yerləşirdi. O dövrlərdə rayon Sosial Təminat Şöbəsinin işçiləri həmkarlar ittifaqı və partiya təşkilatı üzrə uçotda rayon İcraiyyə Komitəsinin tərkibinə daxil edilmişdi. Aylıq iclaslar və hesabat-seçki yığıncaqları həmişə bir yerdə keçirilirdi. Arif müəllimin rayon sovetinə rəhbərlik etdiyi dövrdə mən öz işimlə bərabər əvvəlcə XDS İK-nin həmkarlar təşkilatının sədri, sonralar ilk partiya təşkilatı katibinin müavini və ilk partiya təşkilatı katibi seçilmişəm. Bu tükənməz enerjili və məsuliyyət hissi güclü olan insanla işləməkdən həmişə mən qürur duyur və bir rahatlıq tapardım.

Hal-hazırda A.Allahverdiyev dövlət qulluğu üzrə təqaüdə çıxıb.

Üç övlad atasıdır.

BƏHLUL ABBASOV

Bəhlul Məhəmməd oğlu Abbasov 20 fevral 1947-ci ildə Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonunun Gəndov kəndində qulluqçu ailəsində dünyaya gəlib.

Atası Məhəmməd kişi 1912-ci ildə Dəvəçi rayonunun Dərə Gəndov kəndində kəndli ailəsində anadan olub. Kənd sovetində katib, sovxozda briqadir, anbardar və s. kimi məsul vəzifələrdə işləyib. 1999-cu ildə 87 yaşında dünyasını dəyişib.

Anası Mirab Sübhan qızı Abbasova 1920-ci ildə Dəvəçi rayonunun Baş Gəndov kəndində dünyaya göz açıb. Məhəmməd kişi ilə ailə həyatı qurduqdan sonra onların 9 övladı dünyaya gəlib. Uşaqların hamısını böyüdüb, mükəmməl tərbiyə və təhsil verib. 2003-cü ildə 83 yaşında vəfat edib.

B.Abbasov 1955-ci ildə Aşağı Gəndov kənd orta məktəbin I sinfinə daxil olub, 1966-cı ildə həmin məktəbi yüksək göstəricilərlə bitirərək kamal attestatı alıb. Hələ orta məktəbin yuxarı siniflərində təhsil alarkən gənc Bəhlul ona dərs deyən müəllimlərinə bir neçə dəfə iqtisadçı olmaq arzusunda olduğunu bildirmişdi. Müəllimləri bu gəncin gücünə, bilik və savadına yaxşı bələd olduqlarına görə ona “yox” deməmişdilər. Sevincini gizlətə bilməyən Bəhlul ürəyindəki bu arzusunu evdə atası Məhəmməd kişiylə açanda isə atası ona: “Çox yaxşı fikirdir. Allah arzunu çin eləsin, bala” – demişdi.

Nəhayət 1966-cı ildə orta məktəbi qurtardığı ildə də Bəhlul Abbasov arzusuna çatdı. O, respublikamızın paytaxtı Bakı şəhərində yeni açılmış ali təhsil ocaqlarından birinə qəbul oldu. Bu elm məbədi yeni fəaliyyətə başlamış D.X.Bünyadzadə adına Azərbaycan Xalq Təsərrüfatı İnstitutu idi.

Gənc Bəhlulun tələbəlik illəri də öz yaxşı cəhətləri ilə yaddançıxmaz olub. Rayondan gəlsə də o, Bakı şəhər mühitinə və tələbə həyatına çox tez alışıb. Ali məktəbdə keçirilən bütün seminarlarda, mühazirələrdə və digər çoxsaylı tədris və ictimai xarakterli bütün tədbirlərdə fəal iştirak edib. Öz məsuliyyət hissini dərinləndirən gənc tələbə qısa müddətdə iti ağılı və kamalı, möhkəm bilik və bacarığı ilə tələbə yoldaşlarından köklü dərəcədə fərqlənib. Çox keçməyib ki, oxuduğu ali məktəbin qabaqcıl tələbəsi adına layiq görülüb. 1971-ci ildə isə həmin institutu müvəffəqiyyətlə bitirərək ali təhsil haqqında diplom alıb.

O vaxtlar SSRİ məkanı olduğu üçün B.Abbasovun təyinatı Qazaxıstan SSR-nin Quryev şəhərinə EMB Neft İşrehsalat Birliyinə verilib. B.Abbasov burada 2 ay sınaq dövrünə dair iş müddətini uğurla başa çatdırıb. Sonra isə səhhətinə görə azad təyinat alaraq Dəvəçi rayonuna qayıdıb.

24 yaşlı gənc Bəhlul həmin ildə Siyəzən Qazma İşləri İdarəsinə işə qəbul olub. O, idarənin plan şöbəsində smeta üzrə mühəndis vəzifəsində çalışıb. Bir neçə ay bu vəzifədə işlədikdən sonra isə hərbi xidmətə yollanıb.

1971-ci ilin may ayından 1973-cü ilin mayına kimi o, Polşa Xalq Respublikasında hərbi xidmət keçib. Ordu sıralarından tərxis olunduqdan sonra yenidən Siyəzən Qazma İşləri İdarəsində əmək və əmək haqqı şöbəsinin böyük mühəndisi vəzifəsində işə başlayıb. 1985-ci ilə kimi bu vəzifədə çalışıb.

1985-ci ilin mart ayında irəli çəkilərək Siyəzən Qazma İşləri İdarəsinin partiya komitəsi katibi seçilib. Bir müddət bu vəzifədə işlədikdən sonra yenidən irəli çəkilərək Azərbaycan KP Dəvəçi rayon Komitəsinin təşkilat şöbəsinə təlimatçı vəzifəsinə təyin edilib. Həmin ildən **1988-ci ilin avqust ayına kimi rayon partiya komitəsinin təftiş komissiyasının sədri olub.**

Bəhlul Abbasov **Azərbaycan KP-nin XXXII qurultayında nümayəndə kimi iştirak edib.**

1983-cü ildə Marksizm-Leninizm Universitetinin ideoloji kadrlar fakültəsini bitirib.

1988-ci ildə Azərbaycan KP Dəvəçi rayon Komitəsinin konfransında **rayon partiya təşkilatı təftiş komissiyasının sədri seçilib.**

1988-ci ilin avqust ayından 2000-ci ilin mart ayına kimi Aqrar Sənaye Bankının Dəvəçi rayon Şöbəsinin müdiri vəzifəsində işləyib.

1991-ci ildə Moskvada SSRİ Nazirlər Soveti nəzdində Xalq Təsərrüfatı Akademiyasında fəaliyyət göstərən “İqtisadiyyatın müasir üsullarla idarə edilməsi” kursunun dinləyicisi olub.

1993-cü ildən 1995-ci ilə kimi Dəvəçi rayon Xalq Deputatları Sovetinin deputatı kimi fəaliyyət göstərib.

2000-ci ilin mart ayının 30-dan 2012-ci ilin mart ayının 1-nə kimi Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayon Maliyyə İdarəsinin rəisi vəzifəsində çalışıb.

Yeni Azərbaycan Partiyasının II (2001-ci ildə) və III (2005-ci ildə) qurultaylarına nümayəndə seçilib.

2012-ci ilin mart ayından I dərəcəli dövlət qulluqçusu kimi təqaüddədir.

Uzun müddətli səmərəli və qüsursuz iş fəaliyyətinə görə Bəhlul Abbasov dəfələrlə işlədiyi müəssisə və təşkilatların fəxri fərmanlarını və pul mükafatlarını alıb. O, rayonun sosial və iqtisadi inkişafında göstərdiyi xidmətlərinə görə **Şabran rayon İcra Hakimiyyətinin Fəxri Fərmanına layiq görülüb.**

2012-ci ildə Bəhlul müəllim Şabran rayon ağsaqqallar şurasının sədri seçilib.

1998-ci ildən YAP-ın üzvüdür. YAP-ın Şabran rayon təşkilatının sədr müavini.

Bəhlul Abbasov 16 fevral 2013-cü ildə Azərbaycan

Ağsaqqallar Şurasının növbədənənar VI qurultayında nümayəndə olub.

Bəhlul müəllimin həyat yoldaşı Xədicə Nəzər qızı Dadaşova 1948-ci ildə anadan olub. Atası Nəzər İsa oğlu Dadaşov 1920-ci ildə təvvəllüd tapıb. Əvvəlcə univermaqda müdir, Siyəzən Qarışıq Mallar ticarəti İdarəsində mühasib, sonralar isə Dəvəçi rabitə qovşağında baş mühasib vəzifələrində işləyib.

O, Dəvəçi rayon rabitə qovşağında işlədiyi illərdə bu kitabın müəllifi də həmin qovşağa rayon Partiya Komitəsindən təhkim idi. Bu idarədə iqtisadi təhsil üzrə düz 12 il təbliğatçı olub. Nəzər kişi həmişə dərs prosesində öz səbri, təkmini, lakin savadı və hazırcavablılığı ilə başqa müdavimlərdən köklü surətdə seçilirdi. 1998-ci ildə 78 yaşında dünyasını dəyişib. Allah ona rəhmət eləsin!

Xədicə xanımın anası Xanım Nəsrulla qızı Dadaşova isə 1930- cu ildə anadan olub. Hal- hazırda təqaüddədir.

Xədicə Dadaşova atası Nəzər kişinin peşə yolunu seçib. 1972-ci ildə D.X.Bünyadzadə adına Azərbaycan Xalq Təsərrüfatı İnstitutunun uçot-iqtisad fakultəsini bitirib. Ali təhsilli iqtisadçıdır. 1969-1972- ci illərdə Siyəzən Qarışıq Mallar Ticarəti İdarəsində mühasib və iqtisadçı vəzifələrində çalışıb. 1972-1974-cü illərdə Dəvəçi rayon Komsomol Komitəsində uçot şöbəsinin müdiri, 1974-1979-cu illərdə isə rayon Komsomol Komitəsinin ikinci katibi işləyib. 1974-2009-cu illərdə Siyəzən Neft və Qazçıxarma İdarəsinin plan şöbəsində iqtisadçı vəzifəsində çalışıb. 2009-cu ildən təqaüddədir.

Bəhlul müəllim öz ixtisasını və işini ürəkdən sevən işçi, yüksək idarəetmə sərəştəsi və təşkilatçılıq qabiliyyəti olan yaxşı insan olmaqla yanaşı həm də gözəl ailə başçısıdır. Üç övladı, 7 nəvəsi var.

Böyük qızı Vəfa 1977-ci ildə anadan olub. 1994-cü ildə Azərbaycan Prezidenti Aparatı yanında Dövlət İdarəçilik Aka-

demiyasına daxil olub. 1998-ci ildə həmin akademiyanın Bələdiyyə idarəetməsi fakultəsini bitirib. Ailəlidir. Üç övladı var.

Kiçik qızı Gülər 1980-cı ildə anadan olub. 1997-ci ildə İqtisad Universitetinə qəbul olub. 2002-ci ildə həmin ali məktəbin mühasibat uçotu və audit fakultəsini bitirib. Ailəlidir. İki övladı var.

Oğlu Nazim 1983-cü idə anadan olub. 2000-ci ildə Azərbaycan Dövlət Dəniz Akademiyasına daxil olub. 2005-ci ildə həmin ali məktəbin gəmiçilik və gəmilərin hərəkətinin idarə olunması fakultəsini bitirib. 2005-2006-cı illərdə milli ordu sıralarında xidmət edib. 2007-2012-ci illərdə isə gəmidə gəmi kapitanının köməkçisi vəzifəsində işləyib. Ailəlidir. İki övladı var.

Mən Bəhlul Abbasovu rayon bankına və maliyyə idarəsinə rəhbərlik etdiyi ilk illərdən tanıyıram. Xidməti işlə əlaqədar tez-tez onunla görüşmüşəm. Hələ gənclik illərindən bu insan mənim yaddaşıma möhkəm səbrə malik, təmkinli, sadə və təmiz qəlbli, öz işinin vurğunu olan bir mütəxəssis kimi qalıb. Bundan əlavə Bəhlul müəllim hökumətimizin müəyyən etdiyi qayda-qanuna ciddi əməl edən, dövlət məmurlarına xas olan etik normaları bütün incəliklərinə qədər gözləyən, həmin etik normalardakı hər bir meyyara düzgün qiymət verməyi bacaran bir bank-maliyyə mütəxəssisidir. Bütün bu saydıqlarım müsbət keyfiyyətlərə o, bütün əmək fəaliyyəti dövrü tam riayət edib. Bir sözlə bu insan birgə işlədiyimiz 1988-2011-ci illərdə düz 23 illik dövrü əhatə edən bu vaxt ərzində mənim yaddaşıma qayda – qanunla işləyən, birinci dərəcəli məsul işçi kimi, aparılan yüzlərlə, minlərlə bank-maliyyə əməliyyatlarının hərəkətinə ardıcıl və böyük məsuliyyət hissi ilə rəhbərlik və gündəlik nəzarət edən bir insan kimi həkk olunub.

Bu kitab barədə Bəhlul müəllimlə söhbət zamanı o, Gəndov kənd tam orta məktəbində təhsil aldığı illəri xatırlayaraq söhbətimizə belə yekun vurdu: “Həmin illər

ömrümün ən gözəl və unudulmaz dövrü kimi bu gün də mənim yaddaşımı tərk etməyib. Elə bil insan yaşlandıqca məktəb illəri çox yada düşür, daha tez-tez xatırlanır. Yaxşı yadımdadır. Həmin illərdə bizə Rəfiqə Dəmirova və Azad İbrahimov riyaziyyatdan, sonralar keçmiş “Qurucu” qəzetində redaktor işləmiş Həsən Mustafayev kimyadan, Rafiq Ələsgərov biologiyadan, Teymur Muradov Azərbaycan dili və ədəbiyyatdan, Hafiz Ağacanov coğrafiyadan, Yekaterina Pivavaro va rus dilindən, Sabir Kərimov isə bədən tərbiyəsindən dərs deyirdi. Demək olar ki, onların çoxu dünyasını dəyişib. Allah rəhmət eləsin !

Sevimli tarix müəllimim Osman Paşayev və xarici dilindən bizə dərs demiş onun həyat yoldaşı Fəzilə Ağarəzayeva bu gün də bizimlə yaşayır. Onlar bu gün də məktəbimizin bütün müəllimlərinin və məzunlarının fəxridir.

Sınıf yoldaşım Vaqif Şükürov məktəbi qızıl medalla bitirdi. Məzunlardan Vahid Cəbrayilov və Ağakərim Abıyev özlərinə müəllim peşəsini seçdilər. Şaban Paşayev isə neftçi oldu. Nəriman Məmmədov idman sahəsinə keçdi. Sabir Dadaşov Azərbaycan Politeknik İnstitutunu bitirdikdən sonra yol tikintisi idarəsində işlədi. Mən ali məktəbi oxuyub ali təhsilli iqtisadçı oldum. Məzun yoldaşlarımdan Sabir Ağayev və Firuzə Abbasova isə özlərinə bəyəndikləri digər sənət yolunu seçdilər. Adını çəkdiyim sinif yoldaşlarımdan dördü vəfat edib. Allah onlara rəhmət eləsin! Sağ qalanları isə təqaüddədir. Onlarla tez-tez əlaqə saxlayır, keçmiş məktəb dövrünü tez-tez yada salırıq.

Bir sözlə Gəndov məktəbinin, müəllimlərimizin bizə verdiyi təlim-tərbiyənin qiyməti ölçüyə gələn şey deyil. Ona görə də mən dünyasını dəyişən müəllimlərimə Ulu Tanrıdan rəhmət diləyir, sağ qalan müəllimlərimə isə öz dərin minnətdarlığımı bildirirəm”.

CAVANŞİR QULİYEV

Cavanşir Abdilmənnə oğlu Quliyev 1960-cı ilin yanvar ayının 17-də Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonunun Gəndov kəndində ziyalı ailəsində anadan olub. Atası Abdilmənnə Kamil oğlu Quliyev 1925-ci ildə Dəvəçi rayonunun Pirəmsən kəndində kəndli ailəsində dünyaya gəlib. İki yaşında olarkən atasını itirib. O, uzun müddət M.Əzizbəyov adına kolxozda sədr, Gəndov və Ağalıq sovxozlarında isə direktor vəzifələrində çalışıb. İndiki Gəndov kəndinin fəal qurucularından və adlı-sanlı ağsaqqallarından biri olub. Fədakar əməyinə və yüksək təşkilatçılıq işinə görə dəfələrlə Azərbaycan Ali Soveinin deputatı olub, rayon Partiya Komitəsinin büro üzvü seçilib. **Qırmızı Əmək Bayrağı, Şərəf nişanı ordenlərinə, bir çox medallara və başqa təltiflərə layiq görülüb. Azərbaycan KP XV qurultayının nümayəndəsi olub.** 2008-ci ildə 83 yaşında vəfat edib.

1966-cı ildə Cavanşir Quliyev Gəndov kənd orta məktəbin birinci sinfinə daxil olub. Dərsə başladığı ilk vaxtlardan öz biliyi, çalışqan və çevik olması ilə müəllimlərin və şagirdlərin dərin hörmətini qazanıb. Orta təhsil illərində məktəbdə keçirilən dərsləndən kənar məşğələlərdə, bilik yarışlarında, müxtəlif idman tədbirlərində, fənn olimpiadalarında xüsusi fəallıq göstərüb. Orta məktəb dövrü tarix və ictimaiyyət fənninə olan xüsusi meyli və marağı isə onun gələcəkdə bir tarixçi kimi yetişməsinə səbəb olub. IX-XI siniflərdə oxuduğu zaman bütün şagird dostları və müəllimləri artıq bilirdilər ki, gələcəkdə Cavanşir mütləq tarixçi olacaq. 1976-cı ildə o, orta məktəbi müvəffəqiyyətlə bitirərək kamal attestatı alıb.

Orta məktəbi bitirən ili C.Quliyev təhsil sənədlərini Azərbaycan Dövlət Universitetinin tələbə qəbulu komissiyasına təqdim edib. Qəbul imtahanlarında uğurlu nəticə qazandığına görə həmin ali məktəbin tarix fakultəsinə qəbul olub. Bakı həyatı, universitet illəri gənc Cavanşirin yolunda yaşıl işıq yandırır. O, ali məktəbdə keçirilən bütün mühazirələrdə, dərslərdə, məşğələlərdə, bilik və idman yarışlarında fəal iştirak edib. ADU-nun elə bir ictimai tədbiri olmayıb ki, C.Quliyev orada yaxından iştirak etməsin. Bütün bu çalışmalar və çəkilən zəhmət nəhayət ki, öz səmərəli nəticəsini verib. Ona universitet rəhbərliyindən neçə-neçə təşəkkür və fəxri fərman verilib. Bütün bu təltiflər isə tələbəlik həyatını yaşayan gənc Cavanşiri daha da ruhlandırır. Onu tariximizi daha dərinləndirən öyrənməyə və öyrəndiklərini gələcəkdə nümunəvi qaydada öz şagirdlərinə tədris etmək təcrübəsini öyrənməyə sövq edib.

1981-ci ildə C.Quliyev ali məktəbi müvəffəqiyyətlə bitirib. Azərbaycan Respublikası Maarif Nazirliyi onun təyinatını Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonuna verib. Rayon Xalq Maarif Şöbəsinin əmri ilə gənc Cavanşir öz orta təhsil aldığı doğma təhsil ocağına-Gəndov kənd orta məktəbinə tarix müəllimi göndərilib. İlk iş yeri elə ilk vaxtlardan gənc müəllim üçün çox uğurlu olub. Burada Cavanşir müəllim ali məktəbdə öyrəndiyi yüksək səviyyəli biliklərini iş yerində-yəni məktəbdə təzə topladığı təcrübə ilə möhkəmləndirməyə başlayıb. Pedaqoji işin ilk illərdən yeni-yeni təhsül üsullarını, metodlarını və texnologiyalarını öyrənərək öz işinə tətbiq etməyə çalışıb.

Gənc müəllim öz iş fəaliyyətində birinci növbədə Vətənimizi və onun möhtəşəm tarixini öz dərslərində şagirdlərinə sevdirmə-sevdirmə öyrətməyə başlayıb. Bu sahədə böyük zəhmət çəkdikdən sonra nəhayət ki, o, tədris prosesində istədiyi müvəffəqiyyətə nail ola bilib.

1981-2007-ci illərdə C.Quliyev özünün pedaqoji ustalığını

daha da artırıb. Keçən 26 il ərzində onun uğurları məktəbin və kəndin sərhədlərindən çox-çox uzaqlara yayılıb. Bir qabaqcıl tarixçi kimi Cavanşir müəllimin iş təcrübəsi artıq bu dövrdə Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonunun bütün məktəblərində yayılmağa başlayıb. Dərs dediyi şagirdlərin tarix fənni üzrə hər il rayon və respublika mərkəzində keçirilən olimpiadalarda I-III yerləri tutması, fənn müəllimi olduğu məzunların ali məktəblərə qəbul olma faizinin məktəbin bütün siniflərindən yüksək olması onun adının respublikada şöhrətlənməsinə səbəb olub.

2003-cü ildə o, Azərbaycan müəllimlərinin XII qurultayının nümayəndəsi seçilib.

Qurultayda böyük istək və maraqla iştirak edib. Orada müəllimlərin fəaliyyətinə dair çoxsaylı məsələlərin müzakirə edilməsini xüsusi fəallıqla dinləyib. Qurultayda qəbul olunan qərarların qəbulunda yaxından iştirak edib. C.Quliyev bütün bunlardan daha da ruhlanıb. Müəllimlik peşəsinə olan sevgisi daha da artıb və onun bu sənətə ürəkdən bağlanmasına səbəb olub.

Qurultayın qərarlarını bir proqram sənədi kimi öz işinə daxil edib. Bu qərarlardan ilham alan qabaqcıl müəllim gündən-günə dərs dediyi siniflərdə dərsin keyfiyyətinin artırılmasına müvəffəq olub. Həmin ildə onun dərs dediyi şagirdlər məktəb üzrə keçirilən olimpiadaların rayon və respublika turunda, məktəbin buraxılış imtahanlarında, eləcə də ali və orta ixtisas məktəblərinə qəbul imtahanlarında yüksək nəticələr göstəriblər.

Bütün bu uğurlar nəzərə alınaraq 2004-cü ilin oktyabrında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı ilə Cavanşir Quliyevə respublikanın Əməkdar müəllimi fəxri adı verilib.

C.Quliyevin məktəbdəki pedaqoji fəaliyyətində bu kimi saysız müsbət nəticələr, kənddəki nüfuz və hörməti, bacarığı

və təşkilatçılığı tezliklə nəzərə alınıb. Şabran Rayon İcra Hakimiyyəti onu 2007-ci ilin sentyabr ayında məsul bir vəzifəyə irəli çəkib. **O, sərəncamla Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayon İcra Hakimiyyəti Başçısının Kəndov İnzibatı Ərazi Dairəsi üzrə nümayəndəsi təyin olunub.**

Bu vəzifədə işləməklə yanaşı o, bir gün də olsun məktəb həyatından və müəllim peşəsindən ayrı düşməyib. Artıq səkkiz ildir ki, Cavanşir müəllim Gəndov kənd tam orta məktəbində tarix dərslərini saathesabı tədris edir. Bununla da o, uzun illər əldə etdiyi saysız uğurların açarını bu gün də öz əlində möhkəm saxlayıb. Hər il tarix üzrə fənn olimpiadalarında qazanılan çoxlu müvəffəqiyyətdə, ali məktəblərə tələbə qəbulu sahəsindəki hər hansı bir uğurda Cavanşir müəllimin də öz payı vardır.

Cavanşir müəllim Gəndov İƏD üzrə nümayəndə təyin olunduqdan sonra da yoruldu deməyib. Gəndov, Pirəmsən, Aygünlü, Ərəblər, Leyti, Mollakamallı kəndlərinin sosial qayğıları ilə dərindən məşğul olmağı özünə borc bilib. O, tez-tez inzibatı dairənin bütün kəndlərində olur, kənd sakinləri ilə mütabadi görüşlər keçirərək onların qayğıları ilə yaxından maraqlanır. Sakinlərə kömək etmək üçün əlindən gələn əməyini əsigəmir. Elə buna görədir ki, onun rəhbərlik etdiyi ərazi dairəsində su, qaz, işıq və digər sosial problemlər üzrə həll olunmayan müraciət qalmamışdır.

C.Quliyevin fədakar əməyi həmişə öz qiymətini alıb. O, rayon İcra Hakimiyyətinin, rayon Təhsil Şöbəsinin Fəxri Fərmanları ilə təltif edilib. Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi tərəfindən xüsusi pul mükafatına layiq görülüb.

Savanşir müəllim təkcə dərslər dediyi şagirdlərə öz bilik və bacarığını öyrətməklə öz işini bitmiş hesab etmir. Onun tarix fənnini ürəkdən şagirdlərinə sevdirməsi nəticəsində 11 nəfər məzun müəllimliyi özünə peşə seçib. Yeddi il ardıcıl olaraq onun dərslər dediyi şagirdlər respublikada keçirilən fənn

olimpiadalarında I-III yerləri qazanıblar.

2002-ci ildə Tələbə qəbulu üzrə Dövlət Komissiyasının sədri Məleykə Abbaszadənin Quba şəhərində keçirilən zona müşavirəsindəki çıxışını yada salmaq lap yerinə düşər. Məleykə müəllimə həmin müşavirədə qeyd etmişdi ki, Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonunun Gəndov kənd orta məktəbindən ali məktəbə sənəd vermiş abituriyentləri xüsusi qeyd etməliyəm. Ona görə ki, **onların tarix fənnindən qəbul imtahanlarında topladığı balların sayı həm rayon, həm də respublika göstəricisindən yüksəkdir.**

Məncə təkcə 2002-ci ildə Cavanşir müəllimin bu sahədə qazandığı uğurları nəzərdən keçirmək kifayətdir. Həmin ildə onun dərs dediyi **şagirdlərdən Vüsalə Mövsümova, Arifə Siracova, Sədaqət Quliyeva və Elçin Mirzəyev rayonda tarix üzrə keçirilən olimpiadada I yeri tutmuşlar.** Həmin ildə **iki nəfər əlaçı şagirdi A.Arzumanova və E.Mirzəyev isə tarix fənni üzrə respublikamızın mərkəzi Bakı şəhərində keçirilən olimpiadada gümüş medala layiq görülmüşlər.**

Respublika Tələbə Qəbulu üzrə Dövlət Komissiyasının araşdırmalarına görə son 10 ildə onun müəllim işlədiyi Gəndov kənd tam orta məktəbin şagirdləri respublika olimpiadalarında, eləcə də ali və orta ixtisas məktəblərinə qəbul imtahanlarında tarix fənni üzrə yüksək nəticələr göstərmişdir. Qazanılan həmin nəticələr rayonda və respublikamızda təhsil alan şagirdlərin əldə etdiyi göstəricilərdən xeyli üstündür.

Cavanşir müəllim öz dərs dediyi fənni şagirdlərə maksimum dərəcədə öyrətməyi bacaran yaxşı müəllim, etibarlı dövlət qulluqçusu olmaqla bərabər həm də gözəl və mehriban ailə başçısıdır. Həyat yoldaşı Almaz Kamilova 31 ildir ki, Gəndov kənd tam orta məktəbində texnologiya və rəsm müəllimi işləyir.

C.Quliyevin 4 övladı var. Uşaqlarının hamısını Vətənə və

xalqa layiqli xidmət etməyi özünə ali borc hesab edən insan kimi böyüdü və tərbiyələndirib. Hamı Gəndov kənd tam orta məktəbində təhsil alıblar. **Qızı Sədaqət tarix fənni üzrə Bakı şəhərində keçirilən respublika olimpiadasında III yeri tutub. Qızı Aydan isə tarix fənni üzrə respublika olimpiadasında I yerə layiq görülüb.** Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin əmri ilə orta məktəbin buraxılış imtahanlarından azad olub. BDU-da əla təhsil aldığına görə oranı bitirərkən isə BDU-nun rektorunun əmri ilə dövlət imahanlarından azad edilib.

Övladlarının üçü ali, biri isə orta ixtisas təhsilidir. Qızlarının üçü də ali təhsilli olub özlərinə atalarının peşə yolunu seçiblər. Qızlarının üçü də ailəlidir.

Qızı Sədaqət Şabran şəhər 1 saylı ümumi orta məktəbində tarix müəllimi, Vəfa isə Gəndov kənd tam orta məktəbində texnologiya müəllimi işləyir.

Cavanşir müəllim Gəndovda, mən isə Şabranda yaşasaq da onunla tez-tez görüşür, söhbət edir, vaxtaşırı telefon əlaqəsi saxlayırıq. Bu sadə və təvəzəkar insan heç vaxt özünü dartmır. Bəzi müəllimlər kimi təhsil sahəsində əldə etdiyi saysız nailiyyətləri ilə özünü təərifləməyi, öyməyi sevmir. Bu vaxta kimi əldə etdiyi hər hansı uğur onun xasiyyətini dəyişməyə qadir olmayıb.

Cavanşir müəllimin tarix fənnini tədris etdiyi bütün siniflərdə keyfiyyət faizi yüksəkdir. Bu isə həmişə ona ardıcıl və gərgin zəhməti bahasına başa gəlib. Burada sözümü bitirərək deyirəm: “Yüksək təlim üsullarından və texnologiyalarından bacarıqla istifadə edərək tariximizi öz şagirdlərinə daha dərinlən öyrətməyə nail olan, sevib-seçdiyi peşəsinə əsl məhəbbət bəsləyən, bu peşənin abı-havası ilə nəfəs alan, yaşayan və işləyən hörmətli Cavanşir müəllimə eşq olsun !

ATABALA HÜSEYNOV

Atabala Hüseynağa oğlu Hüseynov 10 fevral 1950-ci ildə Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonunun Qəndov kənd İnzibatı Ərazi Dairəsinin Mollakamallı kəndində ziyalı ailəsində anadan olub.

Atası Hüseynağa Hacı oğlu Hüseynov 1921-ci ildə Mollakamallı kəndində dünyaya göz açıb. Ali təhsil alıb. Rayonun müəssisə və təşkilatlarında mühasib, baş mühasib, kolxoz sədri, sovxoz direktoru, son 13 ildə isə Azərbaycan Ət və Süd Sənayesi Nazirliyinin Dəvəçi rayonunda yerləşən mal-qara qəbulu məntəqəsində müdir vəzifəsində işləyib. 1984-cü ildə 63 yaşında dünyasını dəyişib.

Anası Mənsümə Hacımurad qızı Hüseynova 1926-cı ildə Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonunun Mollakammalı kəndində anadan olub. Evdar qadındır. 7 övlad (3 oğlan, 4 qız) anasıdır. 89 yaşı var, hal-hazırda da anadan olduğu Mollakamallı kəndində yaşayır.

Atabala Hüseynov 1957-ci ildə rayonun Aygünlü kənd səkizillik məktəbinin I sinfinə qəbul olub. Səkkiz il burada təhsil aldıqdan sonra 1964-cü ildə bu tədris ocağında səkkizinci sinfi bitirib.

O, 1965-ci ildə Gəndov kəndində yerləşən orta məktəbdə təhsilini davam etdirməyə başlayıb. 1967-ci ildə bu təhsil müəssisəsini müvəffəqiyyətlə bitirərək orta təhsil haqqında kamal attestatı alıb.

Gənc Atabalanın ən böyük istək və arzusu iqtisadçı olmaq idi. Məqsədinə nail olmaq üçün o, hələ orta məktəb illərindən qəbul imtahanlarına ciddi hazırlaşmağa başlamışdı.

Bunu evdə ata və anası, sinifdə yaxın şagird dostları və əksər müəllimlər hiss eləmişdi. Çox çəkmir ki, sözünün üstündə möhkəm dayanan bu gənc bəxtini və biliyini sınamaq qərarına gəlib. 1968-ci ildə ərizə və təhsil sənədlərini M.Əzizbəyov adına Qırmızı Əmək bayrağı ordenli Azərbaycan Neft və Kimya İnstitutuna təqdim edib. O, qəbul imtahanlarında yüksək nəticə göstərərək həmin institutun kimya sənayesinin iqtisadiyyatı və təşkili fakultəsinə daxil olub.

Atabala Hüseynovun institut həyatı çox qaynar keçib. O, oxuduğu ali məktəbdə təkcə təhsil sahəsində deyil, bütün ictimai işlərdə də öndə gedən bir fəal tələbə kimi özünü göstərüb. Bütün bilik yarışlarından tutmuş idman tədbirlərinə də birinciliyi heç vaxt əldən verməyib. Nəticədə ona bu çalışqanlığına və çəkdiyi zəhmətə görə çoxlu təşəkkürlər, fəxri fərmanlar və mükafatlar verilib.

1974-cü ildə gənc Atabala ali məktəbi bitirərək mühəndis- iqtisadçı ixtisasına yiyələnib.

Ali məktəbi təzəcə bitirən A.Hüseynov hərbi borcunu vermək üçün 1974-1975-ci illərdə Rusiyanın indiki Yekaterinburq şəhərində birillik hərbi xidmətdə olub.

Hərbi xidmətini başa çatdırdıqdan sonra o, işləmək qərarına gəlib. 14 iyul 1975-ci ildə Siyəzən Neft və Qazçıxarma İdarəsində əvvəlcə mühəndis-normalaşdırıcı, sonra isə mühəndis-iqtisadçı vəzifələrində çalışıb.

15 iyun 1977-ci ildə o, Azərbaycan KP Dəvəçi rayon Komitəsinin çağırışı ilə respublikanın Daxili İşlər Orqanlarına işləməyə göndərilib. Burada işə başlayan A. Hüseynov özünü bilikli və bacarıqlı bir işçi kimi göstərib.

Lakin o, ikinci ali təhsil almaq arzusunu reallaşdırmaq istəyib. Bu məqsədlə **1981-ci ildə qəbul imtahanlarını müvəffəqiyyətlə verərək Rusiyanın Volqoqrad şəhərində yerləşən Volqoqrad Ali İstintaq məktəbinə daxil olub.** Dörd il burada oxuduqdan sonra 1985-ci ildə oranın tam kursunu

bitirib, hüquqşünas diplomu alıb. **1988-ci ildə isə Sumqayıt şəhərində ali siyasi təhsil verən universiteti bitirib.**

Polis orqanlarında canla-başla işə girişən Atabala Hüseynov çalışdığı 19 il müddətində bu iş sahəsində gözəl və uğurlu nəticə əldə edib. Elə buna görə də o, bir-birinin ardınca çətin vəzifə pillələrini asanlıqla qalxmağa başlayıb. **1977-ci ildən 1996-cı ilə kimi Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Orqanlarının tabeliyində olan müəssisələrdə öz vəzifə borcunu şərəflə yerinə yetirib.** Bakı Su Alayında dördüncü vzvod komandiri, SƏDM (Sosialist Əmlakını Dağıdanlara qarşı Mübarizə) xətti bölməsində Dəvəçi, Quba, Xaçmaz rayonlarında və Sumqayıt şəhərində əməliyyat müvəkkili, baş əməliyyat müvəkkili, bölmə rəisi, baş müstəntiq vəzifələrində işləyib. Həmişə onun əməyi tabe olduğu rəhbərlik tərəfindən təşəkkürə və müxtəlif təltiflərə layiq görülüb.

İş fəaliyyətinin son dörd ilində isə o, (yəni 1993-1996-cı illərdə) Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin 3 saylı Kalonunda (Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonunun Sarvan kəndində yerləşir) rəis vəzifəsində qüsursuz olaraq çalışıb.

21 fevral 1996-cı ildən mayor rütbəsi ilə polis orqanlarından təqaüdə çıxsa da A.Hüseynov bir hüquqşünas kimi mülki sahədə 10 ildən artıq öz iş fəaliyyətini uğurla davam etdirib.

Ailəlidir. Beş övladı, 8 nəvəsi var. İki oğlu Atabala Hüseynovun peşəsinin davamçısıdır. Onlar bu çətin peşələrində həmişə öz atalarının adına başıucalıq gətiriblər. **Böyük oğlu Əfqan Xaçmaz rayon Mühafizə Şöbəsinin rəisidir. Polis polkovnik leytenantıdır.** İkinci oğlu Hacı isə polis baş serjantı rütbəsində Qusar rayon Daxili İşlər Şöbəsinin “Samar” bölməsində çalışır.

HACI BÖYÜKAĞA ŞÜKÜROV-GERİYƏ BAXANDA PEŞMAN DEYİLƏM

**Sən ağacsan, şagirdlərin barındır,
Tükənməyən dövlətidir, varındır.
Saçlarına erkən düşən qarındır,
Haqq yoldasan, Allah sənin yarındır,
Kömək olsun qoy Yaradan, müəllim,
Qocaltmasın səni zaman, müəllim.**

Böyükağa Allahverən oğlu Şükürov 10 sentyabr 1954-cü ildə Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonunun ən səfəli guşələrindən sayılan Pırəmsən kəndində fəhlə ailəsində anadan olub. Atasını Allahverən kişi haqqında öz xatirələrində o, belə yazır: “Atam – Şükürov Allahverən Bilal oğlu, ibadət əhli olmuş, atası tərəfdən Cənubi Azərbaycanın Ərdəbil şəhərindən olan Şotor Əlinin (böyük cüssəli olduğuna görə ona bu ləqəbi qoymuşdular, fars dilində “şotor”, azərbaycan dilində “dəvə” mənasını verir və hazırda kənddə nəsilimizin şəcərəsi kimi tanınan “Şatır Alı” formasında işlədilir), anası tərəfdən isə Quba mahalının Böyük bəyi olmuş Azay bəyin nəslindəndir.

1911-ci ildə Quba uyezdnin Leyti kəndində Yüzbaşı Böyükağanın qardaşı, çoxlu torpaq mülkü olan Bilalın ikinci oğlu olaraq dünyaya gəlmişdir. 1970-ci ildə vəfat etmişdir.”

Anası – Məmmədova Səriyyə Mirzəcan qızı, ibadət əhli olmuş, Pırəmsən kəndində yaşamış ata tərəfindən Dəmirqaya Məhəmmədin, ana tərəfindən isə hazırda övliya kimi ziyarət olunan “Sofı Məlik” babanın nəslindəndir. 1928-ci ildə Pırəmsən kəndində doğulmuşdur. 2007-ci ildə dünyasını dəyişmişdir.

1980-ci ildə, orta ixtisas təhsilli İsmayılova Şərqiyyə Zəbişah qızı ilə ailə həyatı qurmuşdur. Üç övladı və səkkiz

nəvəsi vardır.

Böyük qızı – Həsənova Aytən Böyükağa qızı Rusiya şəhərində hərbiçi ailəsində yaşayır, orta ixtisas təhsillidir və üç övladı vardır. Böyük nəvəsi Həsənova Aytac İmran qızı Rusiya Federasiyasının Samara şəhərində 10-cu sinif şagirdidir. Ümumrusiya fənn olimpiadalarında əksər fənnlər üzrə I və II yerləri tutmuş, təhsil aldığı məktəbin isə şərəf lövhəsində şəkili vardır.

Kiçik qızı – Zeynalova Aygün Böyükağa qızı Şabran şəhərində ziyalı ailəsində yaşayır və üç övladı vardır. Nəvəsi - Zeynalov Yunis Namiq oğlu 3-cü sinif şagirdidir və təhsildə fərqlənir.

Oğlu – Şükürov Tale Böyükağa oğlu işləyir, Şabran şəhərində yaşayır və iki övladı vardır. Nəvəsi – Şükürov Peyman Tale oğlu 2 saylı məktəbdə təhsil alır və məktəbin şərəf lövhəsində şəkili vardır.

Böyükağa müəllimin həyat və əmək salnaməsi ilk vaxtlardan uğurlu alınıb. 1969-cu ildə Pirəmsən kənd səkkizillik məktəbini bitirdikdən sonra orta təhsilini rayonun Gəndov kənd orta məktəbində davam etdirib. Elə bu illərdən də taleyi onun üzünə gülüb. Həmin təhsil ocağındakı abı-hava, müəllimlərin mehribanlığı və yüksək tələbkərligi gənc Böyükağanın təhsil yollarında sanki yaşıl işıq yandırır.

Bu kitab barədə söhbət zamanı Böyükağa müəllim Gəndov məktəbindəki təhsil illərini belə yada saldı: “1969 - 1971-ci illərdə Gəndab kənd orta məktəbində müvəffəqiyyətlə oxuyaraq orta təhsil haqqında attestat almışam. Gəndab orta məktəbi bu gün də digər təhsil aldığım elm ocaqları kimi mənə əziz və doğmadır. İnsanı formalaşdıran, onu fərdiyyətdən şəxsiyyətə çevirən elm və əhatəsində olan insanlardır. Həyatımda isə müstəsna yeri olan müəllimlərim – Əbdülhəqq, Əbdülfəttah, Fəzilə xanım Ağarzayeva, Yekatrina Pifovarova, Osman, Nüsrəddin, Hafiz, Rafik, Səfər, Akif Quliyev, Akif Dəmirov,

İbrahim, Hacıbaba mənim həyatımda önəmli yer tutan və unuda bilməyəcəyim insanlardandırlar. Bu gün sayəsində dünyanı dolandığım **əcnəbi dillərdən biri olan ingilis dilinin əlifbasını, səs sistemini və qrammatikasını mənə öyrədən Fəzilə xanım candan sevdiyim müəllimlərimdəndir.** Müəllimlərimiz təkcə mənə deyil, bütün şagirdlərə qarşı diqqətli, qayğıkeş və doğma idilər. Onlar hamımızın müəllimi olsa da, hər bir şagirdə ayrı-ayrılıqda göstərdikləri nəvaziş və doğmalığ bizim hər birimizin qəlbində onlara “mənim müəllimim” demək sevgisini yaratmışdır. Məhz, doğma müəllimlərimə olan qibtəm və sevgim mənim də bir müəllim olmağıma gətirib çıxardı.”

Böyükağa Şükürov 1972-ci ildə M.F.Axundov adına Xarici Dillər İnstitutunun “İngilis dili” fakultəsinə daxil olmuş 1976-cı ildə SSRİ-nin 50 illiyi adına Azərbaycan Pedaqoji Xarici Dillər İnstitutunu müvəffəqiyyətlə bitirərək ali təhsil haqqında diplom almışdır. Pirəbədil və Pirəmsən kənd orta məktəblərində 21 il müəllim işləyib.

Böyükağa müəllim pedaqoji işdə çalışdığı o dövrləri belə xatırlayır: “1976 – 1997-ci illərdə ingilis dili müəllimi işləmişəm. Müəllimlərimin mənə sevdirdikləri müəllimlik peşəsini mən də, şagirdlərimə sevdirməyə cəhd göstərmişəm. Mənə elə gəlir ki, buna nail də olmuşam. Çünki, **ingilis dilini tədris etdiyim şagirdlərimdən, bu gün, ingilis dili müəllimi kimi fəaliyyət göstərənlər var. Mən səfirliklərdə işləyən, Amerikada, İngiltərədə və başqa xarici ölkələrdə çalışan məzunlarımızla fəxr edirəm**”.

1997-2003-cü illərdə Böyükağa müəllim UMKOR/Azərbaycan/təşkilatında Şimal bölgəsi üzrə tərcüməçi, maliyyə meneceri, yardıma nəzarət manitoru, proqram meneceri, kiçik biznes təlimatçısı və s. məsul vəzifələrdə çalışıb.

2003-2012-ci illərdə isə “Dəvəçi Broyler “ASC-də Baş

Direktorun İdarə Aparatının rəhbər müavini vəzifəsində işləyib. 2012-ci ildən isə ASC-də əsas işi ilə bərabər auditor-koordinator vəzifəsində çalışıb. İndiki iş fəaliyyəti barədə Böyükağa müəllim sözünü belə davam etdirdi:” Hazırda “Səba” Açıq Səhmdar Cəmiyyətində ofis meneceri və “Halal Kəsim Qaydaları” üzrə koordinator vəzifəsində çalışıram. **2015-ci ilin oktyabr ayında dünyanın iyirmi yeddi ölkəsinin qatıldığı və Türkiyənin İstanbul şəhəri, “İstanbul Congress Centre” də keçirilən “Halalə Tayyibən və Təhlükəsiz Qida İstehsalı” simpoziumunda şirkətin adından iştirak etmiş, Beynəlxalq İslam Komitəsinin CİMDES üzrə prezidenti Dr. Hüseyn Kami Büyükközerlə görüşmüş və konfransda reqlament üzrə ingilis dilində çıxış etmişəm. “**

Böyükağa müəllim 8 xarici dil bilir. Xarici dillərin öyrənilməsində böyük təcrübəsi var. Bu barədə ondan kitabın oxucularına geniş məlumat verməsini xahiş etdik. O, söhbətinə belə davam etdi: “Ümumiyyətlə, əcnəbi dilləri öyrənməyə həvəsli olmuşam. İngilis-fransız dillərini institutda təhsil alarkən, rus dilini bizim gündəlik işlətdiyimiz bir dil olduğuna görə, ərəb dilini dinimizi sevrək, yəni, Allaha bəndə, Muhəmməd əleyhissələmə ümmət olaraq, fars dilini Şeyx Sədi Şirazının yaradıcılığını sevdiyimə görə və türk dilini isə kökümüzün türk olduğuna görə öyrənmişəm.

1997-ci ildə müəllimlikdən ayrılmışam və o zamandan bəri danışa və yazı bildiyim sadaladığım dillərlə əlaqəli iş fəaliyyətim davam etməkdədir. **1997-2003-cü illərdə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Azərbaycan üzrə komissarlığının müxtəlif proqramlarında tərcüməçi, maliyyə meneceri, monitor, proqram asistenti vəzifələrində çalışmışam.**

Həyatımda dil bilməyimlə əlaqədar çoxlu hadisələrlə üzləşmişəm. Onlardan birini söyləmək istəyirəm: “2013-cü ilin dekabr ayında Türkiyənin Antalya şəhərinin turistlərin bol olduğu “Kəmə” adlanan istirahət yerində idim. Finikə şəhə-

rində yaşayan Hüseyn adlı bir qohumumun dəvətilə dəbdəbəli bir yeməxanada şam naharı edirdik.

Ətrafımızdakı yemək stollarında müxtəlif ölkələrdən gəlmiş insanlar şam naharı edirdilər. Sağ tərəfimizdə oturan iki nəfər sarışın müştəri ingilis dilində qarsondan türk əhalisinin əksəriyyətinin yediyi bir milli türk yeməyinin gətirilməsini xahiş edirdi. Qarsonun ingiliscəsinin mükəmməl olmaması anlaşılmağa çətinlik yaradırdı, Amerikadan olan həmin insanların başsalınmasına bir az yardımçı oldum. Təsadüf elə gətirdi ki sol tərəfimizdə oturan iki ərəbə də sifarişlərinin anlaşılmasında bir az kömək etdim. Naharımızı bitirib qarsona təqdim etdiyi “bill”əsasında Hüseyn pul ödəmək istəyirdi ki, bir nəfər stolumuza yaxınlaşdı və “Efendim, borcunuz kapanmışdır” söylədi. Hüseyn pulun kim tərəfindən ödənildiyini bilmək üçün ətrafa diqqətlə baxdı. Mənim burada heç bir tanışımın olmadığını bildiyim üçün heç yerə baxmadan tərk etməyimizi gözləyirdim. Hüseyn diqqətlə baxdıqdan sonra, “... şurda bir kimse yok ki, kim ödəmiş?” sordu. Həmin adam məni göstərərək “bey efendi tercumanlık yapmış ve artık hisap kapanmıştır”, dedi. Bu adam, Tuncel bəy yeməxananın sahibi imiş.”

Böyükağa müəllimlə maraqlı söhbət zamanı onun ərəb dilinə, islam dininə olan münasibətini də bilmək istədik. O, bu barədə söhbətimizə belə davam etdi: “... Mərhumə anam Səriyyə xanımın tövsiyyəsilə Seyyid Mövmün əfəndidən dərş almış, axund Fərayiz Şamil oğluna mənə “Quran” qiraətinin və şəriət hüququnun öyrədilməsi üçün 1973-cü ildə müraciət etmişəm. 1977-ci ildə müəyyən qədər dini biliklər aldıqdan sonra, ustadım axund Fərayiz Şamil oğlu məni Xaçmaz şəhərinə Ədhəm əfəndinin yanına aparmış, orada bir neçə “Quran” əhlinin iştirakı ilə “Quran” qiraətindən və şəriət hüquq müqabiləsindən keçmişəm. Müqabilədən keçdikdən sonra mənə dini mərasimlərin icrası üçün razılıq verilmişdir.

Mən ali təhsilli mütəxəssis olduğum üçün dövlət işində işləyirdim. Bütün dini bilikləri Allaha bəndə və Peyğəmbərimizə ümmət olaraq öyrənmişdim. Lakin, əhatəmdə olan, hətta, qonşu rayonlardan olan, Bakı və Sumqayıt şəhərində məni tanıyan insanlar məni bütün dini mərasimlərə xüsusi olaraq dəvət edirdilər və bu gün də dəvət olunuram. “Quran” qiraətinə başladığım gündən bu günə qədər, bir müsəlman olaraq, bütün fərz ibadətləri Allaha sığınaraq yerinə yetirirəm. 2010-cu və 2015-ci illərin “Həcc mərasimi” dövründə Kəbeyi-Beytullahı ziyarət etmiş və “Həcc mərasimi”nin tələb etdiyi şərtləri yerinə yetirmişəm. Allah nəсіб edərsə, Məşhədi və Kərbəlanı da ziyarət etməyi planlaşdırıram”.

Söhbətimizin əvvəlində mən aldığım müsahibələri heç bir dəyişiklik etmədən olduğu kimi saxlamağa söz vermişdim. Elə də etdim. Çünki onlar mənim üçün o qədər maraqlı və əhəmiyyətli idi ki, onlara toxunmaq istəmədim.

Böyükağa müəllim mənim ən çox sevdiyim ziyalılardandır. Düzünü deyim ki, keçən əsrin yetmişinci illərindən başlayan bu sevginin, dostluğun yaranmasına heç kim bizə diktə eləməyib. Qəlbə məlhəm olan, insana ikinci nəfəs verən, onu nikbinliyə çağıran belə gözəl münasibəti qurmaq üçün heç bir özgə məqsədimiz də olmayıb. Yaranan bu dostluq, yaxınlıq və yoldaşlıq deyərdim ki, elə bil **Allah tərəfindən məsləhət bilinərək bizə göndərilib**. Gözəl həmsöhbətimlə vidalaşdıq ayrılarkən o, sözünə belə yekun vurdu: **“Keçdiyim həyat yolundan çox razıyam. Geriyə baxanda peşman deyiləm”**.

ŞAHBAZ ÖMƏROV

Müəllim! Çox gözəl, ülvidir bu ad,
Alimə, şairə o verir savad.
Beyinləri elmlə doldurduqca o,
Bütün könülləri eyləyir dilşad.

Bu misraların müəllifi Şahbaz Mintaha oğlu Ömərov 17 aprel 1940-ci ildə Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonunun Baş Gəndov kəndində kolxozçu ailəsində dünyaya göz açıb.

Atası Mintaha Ömər oğlu Qurbanov 1897-ci ildə Baş Gəndov kəndində kəndli ailəsində anadan olub. Əvvəlcə kolxozda kolxozçu, sovxozda fəhlə işləyib, sonralar uzun müddət briqadir vəzifəsində çalışıb. 1965-ci ildə 68 yaşında vəfat edib.

Anası Qurbanova Səbbəhə İmaməli qızı keçmiş Qonaqkənd (indi Quba rayonunun ərazisinə daxildir) rayonunun Puçuq kəndində dünyaya göz açıb. Kiçik yaşlarında anası vəfat etdikdən sonra Gəndov kəndinə köçərək orada yaşayıb. Dünyaya 5 övlad gətirib. 1982-ci ildə dünyasını dəyişib.

Ş.Ömərov ilk təhsilini 8 yaşında almağa başlayıb. O dövrdə rayonun Baş Gəndov kəndində ibtidai məktəb yox idi. Ona görə də o, I və II sinifləri kənddən 4-5 km. uzaqlıqda yerləşən indiki Gəndov kənd tam orta (o vaxtlarda 7-illik məktəb idi) məktəbində təhsil alıb. III sinfdə təhsil alarkən dərslərinin II yarısından isə Baş Gəndov kəndi ilə qonşu olan Ləcədi kəndində oxuyub. V sinfi Qələgah 7-illik məktəbdə başa vurub. VI sinifdən başlayaraq yenə də indiki Gəndov kənd tam orta məktəbində təhsilini davam etdirib. Nəhayət o, 1960-cı ildə kənd orta məktəbini bitirərək kamal attestatı alıb.

Orta məktəb təhsilini başa vuran Ş. Ömərovun ali təhsil

almağa maddi imkanı çatmadığına görə o, Gəndov kənd kitabxanasında (o vaxtlar qiraətxana adlanırdı) işə daxil olub. Bu vəzifədə işlədiyi dövrdə təkcə öz işində deyil, həm də ictimai işlərdə də fəal iştirak edib. Qısa müddət keçdikdən sonra Gəndov sovxoz komsomol təşkilatının katibi seçilib. Lakin o, təhsilini davam etdirməyi də unutmayıb.

1961-ci ildə N.K.Krupskaya adına kitabxanaçılıq texnikumunun qiyabi şöbəsinə daxil olub. 1963-cü ildə həmin orta ixtisas məktəbini uğurla bitirib diplom alıb. Lakin texnikumda təhsilini başa vurduqdan sonra Ş.Ömərov qiyabi yolla ali təhsil almaq qərarına gəlib. Bu məqsədlə o, 1964-cü ildə ərizə və sənədlərlə Bakı Dövlət Universitetinin tələbə qəbulu komissiyasına müraciət edib. Qəbul imtahanlarını uğurla verərək bu ali təhsil ocağının “kitabxanaçılıq və biblioqrafiya” fakültəsinin qiyabi şöbəsinə qəbul olub. 1970-ci ildə universiteti müvəffəqiyyətlə bitirib ali təhsil diplomu alıb. Öz işini bilən fəal kitabxanaçı olduğuna görə onu **Azərbaycan kitabxanaçılarının I qurultayına nümayəndə seçiblər.**

1970-ci ildə Ş.Ömərov rayonun “Qurucu” qəzetinə xüsusi müxbir kimi irəli çəkilib. Orada işlədiyi 3 il ərzində əvvəlcə ədəbi işçi, daha sonra isə kənd təsərrüfatı şöbəsinin müdiri vəzifəsində fəaliyyətini davam etdirib. O, rayon qəzetinin redaksiyasında işləməklə bərabər həm də yerli radio qovşağında aparıcı diktör kimi də fəaliyyət göstərmiş.

1973-cü ildə Ş.Ömərov sovet işinə keçib. Onu rayon İcraiyyə Komitəsinin ümumi şöbə müdiri vəzifəsinə irəli çəkiblər. O, rayon mərkəzində işlədiyi illərdə Marksizm-Leninizm Universitetinin Bakı filialında partiya tarixi şöbəsində ikinci dəfə ali təhsil alıb.

Lakin bütün bunlarla yanaşı Şahbaz Ömərovun ürəyində yeganə arzusu çin olmamışdı. Bu arzunun əsas qayəsi müəllim olmaq, şagirdlərə öz bilik və bacarığını öyrətməkdən ibarət idi. Bu məqsədlə o, razılıq əsasında Dəvəçi rayon İcraiyyə

Komitəsinin ümumi şöbəsinin müdiri vəzifəsindən azad olunaraq 1974-cü ildən müəllimlik fəaliyyətinə keçib. Onun ilk pedaqoji işə Şahnazərli kənd 8-illik məktəbində başlayıb.

Bir ildən sonra Ş.Ömərov 3-cü ali təhsil almaq qərarına gəlir. Bu məqsədlə o, 1975-ci ildə Azərbaycan Pedaqoji Universitetinə qəbul olub. Beş il bu ali məktəbin qiyabi şöbəsində təhsil aldıqdan sonra 1980-cı ildə müvəffəqiyyətlə Azərbaycan dili və ədəbiyyatı fakultəsini bitirib.

Pedaqoji ali təhsil aldıqdan sonra Şahbaz müəllim öz pedaqoji fəaliyyətini yorulmadan davam etdirib. 1977-1986-cı illərdə 9 il Beynəlmiləl kənd orta məktəbində, 1986-2005-ci illərdə 19 il Uzunboyad kənd orta məktəbində, ən nəhayət 2005-2011-ci illərdə 6 il Günəşli kənd ümumi orta məktəbində pedaqoji işdə çalışıb.

51 il ümumi əmək stajının 37 ilini müəllimlik fəaliyyəti ilə məşğul olmuş Şahbaz müəllim bu gün təqaüddə olsa da yenə sağlam və gümrahdır. Hələ işləməyə yox demək fikrində deyil. Şəxsi təsərrüfatında əmək fəaliyyətini davam etdirir. Eyni zamanda respublikada çıxan “İnsan hüquqları” adlı özəl qəzetin şimal bölgəsi üzrə xüsusi müxbiridir.

Şahbaz müəllim həm də yaradıcı müəllimlərimizdənədir. 1993-cü ildən ədəbi yaradıcılıqla məşğuldur. Şeir, məqalə, oçerk, hekayə və digər yazıları qəzet və jurnallarda, albanaxlarda çap olunub.

Həm hörmətli müəllim, həm yetkin ziyalı olan Şahbaz müəllimin həm də , bacarıqlı ailə başçısıdır. Dörd övladı, 10 nəvəsi var. Böyük oğlu Firudin ali təhsillidir. Bakının Nərimanov rayonunda əmlak komitəsinin rayon şöbəsində özəlləşmə şöbəsinin müdiri işləyir. Kiçik oğlu Şirzad orta təhsillidir. Sahibkarlıqla məşğuldur.

Nəvələrindən Firdovsi pespublika kömrük komitəsində kiçik nəzarətçi vəzifəsində çalışır. Səlinə isə M.Lomonosov adına Moskva Dövlət Universitetinin Bakı filialının sonuncu kurs tələbəsidir.

ƏDHƏM BALADADAŞOV

Ədhəm Nağdalı oğlu Baladadaşov 1943-cü ildə keçmiş Dəvəçi rayonu-nun Baş Gəndov kəndində kəndli ailəsində dünyaya gəlib.

Atası Güliyəv Nağdalı Baladadaş oğlu 1900-cu ildə Baş Gəndov kəndində anadan olub. Əvvəlcə şəxsi təsərrüfatında, kənddə kolxoz quruluşu yaranandan sonra isə kolxozda çalışıb. 1943-cü ildə Böyük Vətən müharibəsi cəbhəsinə gedib, orada ağır döyüşlərin birində həlak olub. Bir sözlə balaca Ədhəmə atasını görmək nəsib olmayıb.

Anası Güliyeva Qızıtamam Əbdüləli qızı 1900-cu ildə Baş Gəndov kəndində dünyaya göz açıb, uzun müddət kolxoz təsərrüfatında çalışıb. Kiçik Ədhəm də anası Qızıtamamın himayəsində böyüyüb başa çatıb.

Ədhəm Baladadaşov 1950/1951-ci tədris ilində Baş Gəndovla qonşu olan Ləcədi kəndindəki məktəbdə I sinfə qəbul olub. Həmin məktəbin ibtidai siniflərində dörd il təhsil alıb. 1955-ci ildə ailəsi ilə birlikdə Aşağı Gəndov kəndinə köçüb. 1955/1956-cı tədris ilindən Gəndov kənd orta məktəbində orta təhsilini davam etdirib.

1960-ci ildə gənc Ədhəm orta məktəbi müvəffəqiyyətlə bitirib kamal attestatı alıb. Gələcək təhsil arzuları ilə Bakı şəhərinə gedib. Lakin ali məktəbə daxil ola bilməyib. Həvəsdən düşməyib sənədlərini Bakı şəhər 12 saylı Texniki Peşə məktəbinə verib. Bir il orada təhsil alaraq kinomexannik peşəsinə yiyələnib. Bir müddət kinomexannik işlədikdən sonra Bakı şəhərindəki Petrov adına mexaniki zavodda elektrik qaynaqçısı sənətində çalışıb.

1963-cü ildə taleyi Ədhəmin üzünə gülüb. Nəhayət onun arzusu çin olub. O, böyük uğurla qəbul imtahanlarından keçərək Azərbaycan Politeknik İnstitutuna daxil olub. İlk gündən öz səyi, çalışqanlığı və zəhməti ilə ali məktəbin müəllim və tələbə kollektivi içində böyük nüfuz qazanıb. 1968-ci ildə məktəbi bitirib ali təhsil haqqında diplom alıb. İnstitutdakı təhsil illərini Ədhəm bu gün də unutmayıb.

Ali məktəbi bitirdikdən sonra 25 yaşlı gənc Ədhəmin təyinatı Dağıstan Muxtar Respublikasının Kizliyar şəhərindəki Elektrik Mexaniki zavoda verilib. O, bir müddət bu müəssisədə texnoloq vəzifəsində çalışıb.

1968-ci ilin noyabr ayının 13-də Ədhəm Baladadaşov orduya çağırılıb. Bir il Leningrad hava hücumundan müdafiə sisteminin hərbi hissəsində qulluq edib.

1969-cu ildə o, hərbi qulluqdan tərxis olunaraq Bakı şəhərinə gəlib. Əvvəlcə Petrov adına mexaniki zavodda elektrik qaynaqçısı, sonra isə Bakı şəhər 5 saylı Texniki Peşə məktəbində müəllim işləyib.

1971-ci ilin oktyabr ayından 1996-cı ilə kimi Ə. Baladadaşov düz 24 il Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin Yangından Mühafizə İdarəsi sistemində çalışıb. 1978-ci ildə Dəvəçi rayon Daxili İşlər Şöbəsinin Dövlət Yangın Nəzarəti bölməsində baş inspektor vəzifəsinə təyin olunub. Dörd il bu işdə işləyib. Onun bilik və bacarığı, peşə qabiliyyəti və təşkilatçılığı nəzərə alınaraq 1983-cü ildə irəli çəkilib. Həmin bölmənin rəisi vəzifəsi kimi çətin və məsul bir vəzifə ona tapşırılıb. 1996-cı ilin mart ayına qədər ona tapşırılan bu vəzifənin öhdəsindən şərəf və ləyaqətlə gəlib. **Bu sistemdəki iş müddəti ərzində daxili xidmət mayoru rütbəsinə kimi yüksəlib.**

Ədhəm Baladadaşov işlədiyi müddət ərzində **əməkdaş qazandığı yüksək nailiyyətlərə və əla xidmətə görə I, II, III dərəcəli medallarla təltif edilib.**

01 mart 1996-cı ildən yaşa görə təqaüd alır.

Ailəlidir, 4 övladı var. Şükriyyə, Nəvai, Nüşabə, Qızıtamam. Övladlarının dördü də Gəndov kənd tam orta məktəbinin məzunları olub.

Ədhəm Baladadaşov ömrünün 72 ilini başa vursa da hələ yoruldu sözünü dilə gətirməyib. Bu gün də o, öz şəxsi təsərrüfatında zəhmətlə çalışır. Ailəsinin ehtiyaclarını ödəmək üçün məhsul bolluğu yaratmağa səy göstərir.

EMİN MÖVSÜMOV

Emin Azər oğlu Mövsümov 05 sentyabr 1980-ci ildə Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonunun Gəndov kəndində dünyaya gəlib.

Atası Azər Naseh oğlu Mövsümov 1956-cı ildə Dəvəçi rayonunun Gəndov kəndində anadan olub. Hal-hazırda xüsusi təsərrüfatı ilə məşğuldur.

Anası Mərcan Heydər qızı Mövsümov 1957-ci ildə Gəndov kəndində dünyaya göz açıb, hal-hazırda təqaüdədir.

E.Mövsümov 1987-ci ildə Gəndov kənd orta məktəbinin I sinfinə daxil olub. 1998-ci ildə həmin orta məktəbi müvəffəqiyyətlə bitirərək kamal attestatı alıb. Gənc Eminin arzusu tarixçi olmaq, Vətənimizin tarixini dərs dediyi şagirdlərinə sevdirmək və dərinlən öyrətmək idi. Bu məqsədlə o, orta məktəbi bitirdiyi ildə də sənədlərini Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin tələbə qəbulu komissiyasına təqdim edib. Qəbul imtahanlarından uğurla keçən gənc Emin bu ali məktəbin tarix fakultəsinin tələbəsi adını qazanıb.

2002-ci ildə o, universiteti yüksək nəticələrlə başa vuraraq ali təhsil məktəbini bitirməsi haqqında diplom alıb. Sonra Azərbaycan Respublikası Müdafiə Nazirliyində birillik hərbi xidmətdə olub.

Hərbi xidmət dövrünü sona çatdırdıqdan sonra Emin Mövsümovun təyinatı Dəvəçi rayonuna verilib. 01 sentyabr 2003-cü il tarixdən o, Gəndov kənd tam orta məktəbə tarix müəllimi təyin edilib.

2003-2008-ci illərdə gənc Emin bu məktəbdə müəllim kimi işlədiyi vaxtlarda özünü çevik, intizamlı və hər şeyi

öyrənməyə can atan bir şəxs kimi göstərib. Öz işi ilə az vaxt ərzində doğma kəndinin sakinlərinin sevimlisinə çevrilib. O, məktəbin ictimai həyatında fəal iştirak etməklə yanaşı vaxtaşırı rayon tədbirlərinə də dəvət olunub. Çox keçməyib ki, bütün çətinliklərə sinə gərən bu gənc rayonda öz sözünü deyə bilən bir tarix müəllimi kimi yetişib.

2009-cu ildə Gəndov kəndinin ziyalı ağsaqqallarının məsləhəti ilə rayon Təhsil Şöbəsi Emin Mövsümovun bilik və bacarığını, eləcə də təşkilatçılıq səriştəsini nəzərə alıb onu orta təhsil aldığı doğma məktəbə direktor vəzifəsinə təyin edib. Bu təhsil ocağına rəhbərlik edən Emin gənc olsa da bütün vəzifə və tapşırıqların öhdəsindən layiqincə gəlib.

E.Mövsümov 06 aprel 2011-ci ildə Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin əmri və Şabran rayon İcra Hakimiyyəti Başçısının Sərəncamı ilə payon Təhsil Şöbəsinə müdir vəzifəsinə irəli çəkilib. O, artıq beş ildir ki, həmin vəzifədə çalışır.

Ailəlidir. İki övladı var. Həyat yoldaşı Zenfira Arif qızı Aslanova 1984-cü ildə anadan olub. Evdar qadındır.

FİKRƏT ƏLİYEV – KƏND BƏLƏDİYYƏSİNİN SƏDRİ

Fikrət Tağı oğlu Əliyev 1957-ci ildə Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonunun Gəndov kəndində fəhlə ailəsində dünyaya gəlib .

Atası Tağı Nəcim oğlu Əliyev 1929-cu ildə Quba rayonunun Çiçi kəndində anadan olub. 1954-cü ildə ailəsi ilə birlikdə Dəvəçi rayonunun Gəndov kəndinə köçərək bu kənddə daimi məskunlaşıb. Əvvəlcə M.Əzizbəyov adına kolxozda mexanizator işləyib. 1961-ci ildə kolxoz sovxozla çevrildikdən sonra 1992-ci ilə kimi Gəndov südçülük-tərəvəzçilik sovxozunda traktorçu kimi çalışıb. 2004-cü ildə 75 yaşında ürək çatışmamasından dünyasını dəyişib.

Anası Ərkinaz Camal qızı Əliyeva 1935-ci ildə Gəndov kəndində anadan olub. 1953-cü ildən 1960-cı ilə kimi M.Əzizbəyov adına kolxozda kolxozçu, 1961-1990-cı illərdə isə Gəndov südçülük-tərəvəzçilik sovxozunda fəhlə işləyib. Sağ-salamat yeddi övlad böyüdüb başa çatdırıb. Uşaqlarının hamısının evli-eşikli olmasına bir valideyn kimi yardımçı olub.

Fikrət Əliyev 1965-ci ildə Gəndov kənd orta məktəbin I sinfinə daxil olub. 1976-cı ildə isə həmin təhsil müəssisəsini uğurla bitirərək orta təhsil haqqında kamal attestatı alıb.

1977-ci ildə hərbi xidmətə yollanıb. Pribaltikanın Litva Respublikasında iki illik hərbi xidmət keçib. Hərbi borcunu yerinə yetirdikdən sonra öz doğma kəndinə qayıdıb. 1979-cu ildə Gəndov kənd mədəniyyət evinin müdiri vəzifəsinə işə qəbul olub və 1980-ci ilə kimi bu vəzifədə çalışıb. 1981-ci ildə 24 yaşlı gənc Fikrət öz iş yerini dəyişərək Azərbaycan Dəmir Yolunun Biləcəri Lokomotiv deposunda çilingər vəzifəsinə işə

keçib. Eyni zamanda o, təhsil almağı da unutmayıb. 1982-1985-ci illərdə Bakı Dəmir yol texnikumunda təhsilini davam etdirib. Texnikumu bitirdikdən sonra F.Əliyev 1985-ildən 1999-cu ilə kimi Biləcəri Lokomotiv deposunda maşinist işləyib.

1999-cu ildə 42 yaşlı F.Əliyev doğulub boya başa çatdığı Gəndov kəndinə qayıdaraq bələdiyyə seçkilərində iştirak edib. İşı uğurlu alınıb. Kəndin bütün cammatı, o cümlədən ağsaqqalları ona etimad göstərərək doğma kəndlərinə bələdiyyə sədri seçiblər. Bu isə F.Əliyevin məsuliyyətinin və işgüzarlığının qat-qat artmasına səbəb olub. Bu vəzifəyə seçildiyi ilk gündən o, kəndin sosial-iqtisadi məsələləri, həmçinin hər sakinin şəxsi ehtiyacları ilə daha yaxından maraqlanıb. Kənddə yaşayan hər bir sakinin problemini özününkü hesab edib. Kənd sakinlərinə fərdi mənzil tikintisində hər cür yardım göstərib. Ona görə də onun bu kənddə bələdiyyə sədri olduğu 16 il ərzində kənddə onlarla sakin müasir yaşayış tələblərinə cavab verən təzə tikdiyi fərdi mənzilə köçüb orada yaşayır. Bütün bunlar isə Fikrət Əliyevi hədsiz dərəcədə ürəkdən sevindir-məklə bərabər onun məsuliyyətini daha da artırır. Onu bələdiyyə sədri kimi bu məsul bir vəzifəyə daha da bağlayıb.

Kəndin sosial məsələləri barədə maraqlı söhbətimiz zamanı bələdiyyə sədri şəxsi fikirlərini bizimlə bölüşərək belə dedi: “Bu vəzifəyə ilk seçildiyim gündən kəndimizdə fərdi mənzil tikintisinin genişləndirilməsini qarşıya əsas məqsəd qoymuşam. Tədricən kənd ağsaqqalları və bütün seçicilərim qarşısında götürdüyüm öhdəliyi tam yerinə yetirmək üzrəyəm. İşlədiyim müddətdə bələdiyyənin qərarı ilə ehtiyacı olan kənd sakinləri üçün torpaq sahələri ayrılmasına nail olmuşuq. 150 nəfər sakin özünə təzə müasir tipli ev tikmiş və yaşamaq üçün həmin mənzillərə köçmüşdür. Kənd sakinləri tərəfindən kənddə tikilən mənzillərin ümumi sayı isə çoxdan 700-ü ötüb.

Kənd camaatına ticarət xidməti göstərilməsi məqsədi ilə

kəndin mərkəzinin interyerinə xələl gətirməyən müasir dəbli, yüksək dizaynlı ticarət obyektlərinin tikilməsi də həmişə gündəmdə olub. Artıq 15 bu cür tipdə şəxsi mağaza tikilib istifadəyə verilib. Kənd daxili yolların abadlaşdırılmasını da unutmamışıq. Bu yollara bələdiyyənin büdcə imkanları daxilində vaxtaşırı qum və çınqıl tökülməsini həyata keçiririk. Kənd əhalisi üçün nəzərdə tutulan bütün sosial şəraitin yaradılmasına çalışırıq.

Mən və bələdiyyənin bütün üzvləri həmişə kənd camaatının arasındayıq. Bir sözlə onlardan qaçmaq, onları narahat edən problemlərdən ayrı düşmək fikrində deyilik. Mən bütün bələdiyyə üzvləri ilə birlikdə kənd əhalisinin sosial problemlərini ardıcılıqla öyrənir və onları aradan qaldırmağa səy göstərirəm.

Kənd sakinlərinin gündəlik həyat əhəmiyyətli sosial qayğıları sayılan su, elektrik işığı, mavi qaz yanacağı, telefon-poçt, bankomat və s. ilə bağlı bütün məsələlər gündəlik problem kimi həmişə kənd bələdiyyəsinin nəzarətindədir. Kənddə yeni tikilən mənzillərə də öz səlahiyyətimiz dairəsində kommunikasiya xətlərinin çəkilməsində kənd sakinlərinə gücümüz çatan köməkliyi göstəririk.

Əsas vəzifələrimizdən biri də kəndimizdə əhalinin əsas tərkib hissəsi olan yeniyetmələr və gənclər də daxil olmaqla kənd əhalisi arasında Vətən, topaq sevgisinin və hərbi vətənpərvərlik ideyalarının aşılmasıdır. Bu məqsədlə bələdiyyəmiz artıq müəyyən konkret addımlar da atıb. Belə ki, kənddə şəhidlər xiyabanı salınmış, onun ətrafında həmşəyaşıl ağaclar və gül-çiçəklər əkilmişdir. Kəndin şəhidlərindən Müslüm Mehdiyev, Sirac Məmmədov, Səbuhi Orucov, Elşən Rəşidov, Rəşid Mirzəyev üçün Kəndov kənd tam orta məktəbi qarşısında, həm də kəndin mərkəzində şəkil abidələri qoyulmuşdur.

Gəndov kəndində gənclərin asudə vaxtlarının səmərəli keçirilməsinin təşkil edilməsi məqsədi ilə kənd mədəniyyət

evinin dizaynında müəyyən düzəlişlərlə yanaşı bina yenidən təmir edilmiş, binanın qarşısında və yanlarında ağac və kollar əkilməşdir. Mədəniyyət evinə yaxın aylarda müdir təyin edilmiş rayonumuzun tanınmış mədəniyyət işçisi Cabir Əmrəhovun hazırladığı rəngarəng kiçik konsert və səhnəcik proqramları kənd cammatının, xüsusilə uşaqların, yeniyetmələrin və gənclərin böyük sevincinə və marağına səbəb olmuşdur.

Kənd mədəniyyət evinin yanında stadion və futbol meydançası yaradılıb. Burada yaşıllaşdırma işlərini canlandırmaq məqsədilə 100-ə qədər ağac və müxtəlif kollar əkilib.

Kəndin mərkəzində, Quba-Xaçmaz yolunun qovuşduğu ərazi yaxınlığında 4 mərtəbəli möhtəşəm qala-bayraq abidəsi ucaldılmışdır.

Magistral yola asfalt təbəqə ilə yenidən örtük çəkilmiş, bütün tikinti obyektlərinin qarşısı asfaltlanmışdır.

Bundan əlavə kənd əhalisinin təhsil, mədəniyyət, səhiyyə, poçt-rabitə, bankomat və başqa xidmətlərinin səmərəli təşkilinə bələdiyyənin gündəlik nəzarətinin təmin olunmasına da nail olmuşuq”.

F. Əliyevin 4 övladı var. Hamı Kəndov kənd tam orta məktəbinin yetirmələridir. Böyük oğlu Şamxal “Turaz” MMC-də sürücüdür. Kiçik oğlu kənd bələdiyyəsində traktorçu işləyir. Qızları isə evdar qadındır.

HACIBABA HACIYEV

Hacıbaba İmam oğlu Hacıyev 1940-cı ildə Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonunun Baş Gəndov kəndində kolxozçu ailəsində dünyaya gəlib.

Atası İmam Hacı oğlu Həsənov 1900-cü ildə Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonunun Baş Gəndov kəndində kəndli ailəsində anadan olub. Kənddə kolxoz qurluşu yarandıq-dan sonra kolxozda çalışıb.1942-ci ildə Böyük Vətən müharibəsində iştirak etmək üçün cəbhəyə çağrılıb. 1943-cü ildə müharibənin ən qızgın döyüş bölgəsində itkin düşüb.

Anası Həbibə Qurban qızı Həsənova 1901-ci ildə keçmiş Dəvəçi rayonunun Suazlı kəndində kəndli ailəsində dünyaya göz açıb. 1940-cı ildən 1961-ci ilə qədər kolxozda kolxozçu olub. 1961-ci ildə Gəndov südçülük-tərəvəzçilik sovxozu təşkil olunduqdan sonra isə sovxozda fəhlə işləyib.

H.Hacıyev 1949-cu ildə rayonun Ləcədi kənd ibtidai məktəbinin I sinfinə daxil olub. İbtidai məktəbin dördüncü sinfini bitirdikdən sonra Aşağı Gəndov kənd 7-illik məktəbində təhsil almağa başlayıb. 1953/1954-cü illərdə burada həmin təhsil müəssisəsi orta məktəbə çevirildiyinə görə yuxarı təhsil pilləsinə aid olan VIII-X siniflər üzrə təhsilini burada uğurla başa çatdırıb. Orta məktəbi bitirmək haqqında kamal attestatı alıb.

Orta məktəbi bitirdikdən sonra gənc Hacibaba ali təhsil almaq qərarına gəlib. Bunun üçün o, imtahanlara yaxşı hazırlaşmaq məqsədi ilə bir il öz doğma məktəbində laborant işləməyi qərara alıb.

1961-ci ildə H.Hacıyev ali təhsil almaq üçün sənədlərini

keçmiş V.İ.Lenin adına Azərbaycan Pedaqoji İnstitutuna verib. Qəbul imtahanlarından uğurla keçdiyinə görə həmin ali təhsil ocağının fizika-riyaziyyat fakültəsinə qəbul olub.

İnstitut illərinin şirin xatirələri H.Hacıyevin indiyə kimi yaddaşından silinməyib. O, ali məktəbdə oxuduğu dövrdə 5 il qrup rəhbəri və komsomol təşkilatı katibi olub. Ali məktəbin ən fəal tələbəsi sıralarında addımlayıb. İnstitutda vaxtaşırı keçirilən bütün tədbirlərdə və ictimai işlərdə, xüsusilə bilik yarışmalarında və riyaziyyat-fizika gecələrində yaxından iştirak edib. Bu müsbət işlərlə gənc Hacıbaba çalışqan, bilikli və bacarıqlı tələbə kimi ali məktəbin müəllim və tələbə həyatı arasında dərin hörmət qazanıb.

1966-cı ildə H.Hacıyev böyük müvəffəqiyyətlə institutu bitirərək ali təhsil haqqında diplom alıb. Bu zaman institut rəhbərliyindən gənc Hacıbabaya ali məktəbdə qalıb işləməyi təklif ediblər. Lakin H.Hacıyev ailə vəziyyəti ilə əlaqədar bu işə razılıq verməyib. Onun işəmək üçün təyinatını Dəvəçi rayonunun Dağquşçu kəndinə veriblər. Bu dağ məktəbində gənc Hacıbaba müəllim özünü dağ kimi vüqarlı aparıb. İlk gündən öz nizam intizamı, biliyi, bacarığı və yüksək formada çalışqanlıığı ilə fərqlənib. O, yaşlı və təcrübəli müəllimlərlə yaxın ünsiyyət qurmağı bacarıb. Həmişə yeniliyə, yüksək təhsil üsullarını və texnologiyalarını mənimsəməyə can atıb. Əldə etdiyi həmin bilik və təcrübəni öz dərslərdə tətbiq etməyə çalışıb. Gənc olsa da bu məktəbdə bütün təhsil göstəriciləri üzrə müəllimlər arasında xüsusi fərqlənib. Bu məktəbdə 1969-cu ilə kimi, düz 3 il fizika-riyaziyyat və rəsmxətt dərslərini yüksək pedaqoji ustalıqla tədris edilməsinə nail olub.

1969-cu ildə rayon Təhsil Şöbəsi müəllim kadrlarına olan ehtiyacı ödəmək məqsədilə Hacıbaba müəllimi Dağquşçu kənd orta məktəbin müəllimliyindən azad edərək **Gəndov kənd orta məktəbinə fizika-riyaziyyat müəllimi, sinifdən xaric və məktəbdən kənar işlər üzrə direktor müavini vəzifəsinə**

irəli çəkib. O, vaxtıkən orta təhsil aldığı doğma məktəbdə müəllim və rəhbər işçi kimi çalışmağa başlayıb. Lakin bir müddət işlədikdən sonra əvvəlcə özünü vəzifədə deyil, sırası müəllim kimi çalışması ilə göstərməyə qərar verib. 1970-1980-ci illərdə müəllim işlədiyi dövrdə əvəllər topladığı zəngin bilik və təcrübə onun çox köməyinə gəlib. Burada da Hacıbaba müəllim bir yenilikçi müəllim kimi təzə tədris üsullarından və metodlarından istiqamət götürərək məktəbdə tədrisin yüksəlişində öz sözünü deməyi bacarıb. Yetişdirdiyi onlarca şagird fənn olimpiadalarının məktəb və rayon turlarında uğurla çıxış edərək I-III yerləri tutub.

1980-ci ildə Azərbaycan KP Dəvəçi rayon Komitəsi və rayon Xalq Maarif Şöbəsi Hacıbaba müəllimin təhsil sahəsində əldə etdiyi uğurlu nəticələri, həmçinin təşkilatçılıq bacarığını nəzərə alaraq onu Gəndov kənd orta məktəbin tədris-tərbiyə işləri üzrə direktor müavini vəzifəsinə irəli çəkib. 1990-cı ilə kimi düz 10 il o, bu vəzifədə işləməklə öz üzərinə düşən bütün tapşırıq və öhdəlikləri vaxtında, eləcə də müvəffəqiyyətlə yerinə yetirib.

1991-ci ildən 2011-cu ilə kimi 20 il H.Hacıyev məktəbdə fizika- riyaziyyat müəllimi kimi pedaqoji əmək fəaliyyətini davam etdirib. O, 2011-ci ilin II yarısından isə təqaüdcüdür.

Hacıbaba müəllimlə bu kitabla bağlı söhbət zamanı çoxdan görmədiyim bir dost və qohum kimi görüşdüm. O, bir-birindən maraqlı məktəb xatirələrini ardıcılıqla belə yada saldı: “ **Birinci sinifdə müəllimim əslən rayonun Zöhramı kəndindən olan Şahbaba müəllim idi. Sonralar o, respublikanın Əməkdar müəllimi adını aldı. II və III siniflərdə isə müəllimimiz Qələgah kəndindən olan Şamil Kamilov olub. Yuxarı siniflərdə bizə riyaziyyatdan Məmmədəğa Rüstəmov və Azad İbrahimov, Azərbaycan dili və ədəbiyyatdan Səkinə Rəsulova və Nadir Fazilov, tarixdən Əmirxan Qəribov, fizikadan Xanım müəllimə, kimya – biologiyadan**

Teyfur Abdulkərimov, bədən tərbiyəsindən isə Sabir Kərimov dərs deyirdi. Məktəbi bitirəndə direktorumuz Xudabaxış müəllim idi.”

Söhbətimizin sonunda H.Hacıyev öz məzun yoldaşlarından böyük həvəslə və sevinc hissilə söhbət açdı. Mən sonradan gizləncə anladım ki, bu sualı verəndə elə bil bütün dünyanı bu qocaman müəllimə verdilər. Səbrlə onu dinləyərək sözünü kəsmədim. Dedim qoy keçmiş xatirələrini yada salmaqla qəlbində, canında və qanında yığılıb qalan artıq enerjini azaltsın. Bəli, o sözünə belə davam etdi: “Mən vaxtılıq orta məktəbdə dərs dediyim məzunlardan çox razıyam. Hamının da olmasa bir neçəsinin adını çəkmək istəyirəm. Keçmiş şagirdlərimdən Nurulla İbrahimov Azərbaycan Neft və Kimya İnstitutunu, Fədayət Abbasov Azərbaycan Politeknik İnstitutunu, Emin Mövsümov, Səmərqənd Şükürova, Əminə İsmayılova, Mehman İsmayılov pedaqoji universiteti, Rüstəm Salahov Azərbaycan Xalq Təsərrüfatı İnstitutunu, Məhruq Aslanova Bakı Qızlar Seminariyasını bitirib. Adlarını çəkdiyim məzunlardan Nurulla və Fədayət dünyasını dəyişib. Qalan məzunlar hamı ixtisasları üzrə işləyirlər”.

Qocaman müəllim dövlətimizin onun əməyinə verdiyi qiymətdən də çox razılıq etdi. Dedi ki, işlədiyi dövrdə səmərəli əmək fəaliyyətinə görə ona Dəvəçi rayon İcra Hakimiyyəti Başçısından və rayon Təhsil Şöbəsiindən fəxri fərmanlar verilib.

Hacıbaba müəllimin ömür-gün yoldaşı Firudə Məhəmməd qızı Abbasova-Hacıyeva 1954-cü ildə Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonunun Gəndov kəndində anadan olub.

Atası Məhəmməd kişi 1912-ci ildə Dəvəçi rayonunun Dərə Gəndov kəndində kəndli ailəsində anadan olub. Kənd sovetində katib, sovxozda briqadir, anbardar və s. kimi bir sıra məsul vəzifələrdə işləyib. 1999-cu ildə 87 yaşında dünyasını dəyişib.

Firudə Abbasova – Hacıyeva Gəndov südçülük- tərəvəz-çilik sovxozunda fəhlə işləyib. Hal-hazırda təqaüddür.

Hacıbaba müəllimin 1 övladı, 2 nəvəsi var. Oğlu Arif Azərbaycan Beynəlxalq Universitetinin İqtisadi Münasibətlər fakültəsini bitirib. Hal-hazırda kommersiya fəaliyyəti ilə məşğuldur.

H.Hacıyev nəvələri barədəki söhbətə belə yekun vurdu: “Nəvəm Azər Gəndov kənd orta məktəbin IX sinfində təhsil alır. Coğrafiya üzrə rayon olimpiadasında I yeri tutub. Atası Arif kimi iqtisadçı olmaq arzusundadır. İki il ardıcıl olaraq Quba Türk Liseyinə imtahan verib qəbul olub. Lakin ailə vəziyyətimiz ilə əlaqədar onun orada təhsil alması mümkün olmayıb. İkinci nəvəm Gülnar da əla qiymətlərlə oxuyur. O, uğur kurslarının 2015-ci ildə Şabran şəhərində keçirilmiş sınaq yarışmasının qalibi olub. Hazırda Gəndov kənd orta məktəbin VIII sinfində təhsil alır”.

ƏLÖVSƏT İSAYEV

Ələvsət Mürsəl oğlu İsayev 02 dekabr 1945-ci il tarixdə keçmiş Dəvəçi rayonunun Gönçü kəndində qulluqçu ailəsində təvəllüd tapıb.

Atası Mürsəl Xudaverdi oğlu İsayev 1910-cu ildə keçmiş Dəvəçi rayonunun Gönçü kəndində kəndli ailəsində anadan olub. Kolxozda kolxoz sədri vəzifəsində işləyib. Böyük vətən müharibəsi illərində Stalinqrad uğrunda gedən şiddətli döyüşlərdə iştirak edərkən ağır yaralanıb. HÖEK-nın qərarına əsasən ömürlük I qrup müharibə əlili hesab olunub. 1972-ci ildə rayonun Aygünlü kəndində 72 yaşında vəfat edib.

Anası Narxanım Nəcəfəli qızı İsayeva 1914-cü ildə dünyaya gəlib. Evdar qadın olub. 2004-cü ildə 90 yaşında dünyasını dəyişib.

Ələvsət İsayev 1952-ci ildə Gönçü kənd ibtidai məktəbin I sinfinə qəbul olub. 1956-cı ildə həmin məktəbin IV sinfini bitirib. Sonra təhsilini Aygünlü kənd 7-illik məktəbində davam etdirib. 1959-cu ildə həmin 7-illik məktəbi uğurla başa vurub. Orta təhsilini isə Gəndov kənd orta məktəbdə davam etdirib. 1961-ci ildə məktəbin X sinfini müvəffəqiyyətlə bitirərək orta təhsil haqqında kamal attestatı alıb.

Gənc Ələvsət 1961-ci ildə orta məktəbi bitirdikdən sonra Bakıya gedib. Orada 1 saylı şəhər Texniki Peşə məktəbinə daxil olub. 1962-ci ildə həmin texniki məktəbi tornaçı ixtisası üzrə bitirib.

Ə.İsayev 1963-1964-cü illərdə Bakı Elektrik Maşınqayırma zavodunda tornaçı işləyib.

1964-1967-ci illərdə o, Rusiyanın Kalininqrاد şəhərində

üç illik hərbi xidmətdə olub. Hərbi xidmətini başa vurduqdan sonra Dəvəçi rayon Kənd Təsərrüfatı birliyində tornaçı vəzifəsində çalışıb.

1968-1970-ci illərdə Bakı Plan-Uçot texnikumunda təhsil alıb. Həmin orta ixtisas məktəbinin kənd təsərrüfatı müəssisələrinin mühasibat uçotu şöbəsini bitirib. Əvvəlcə Dəvəçi rayonunun V.İ.Lenin adına sovxozda mühasib, rayon Mədəniyyət Şöbəsinə isə baş mühasib vəzifəsində işləyib.

1972-ci ildən Ə.İsayev maliyyə orqanına işə köçürülüb. O, 1972-1996-cı illərdə rayon Maliyyə Şöbəsinə əvvəlcə büdcə inspektoru, bir müddət sonra baş büdcə inspektoru, daha sonra isə rayon Maliyyə Şöbəsinin müdiri vəzifəsində çalışıb.

2003-2009-cu illərdə Dəvəçi Qaz İstismarı İdarəsində iqtisadçı işləyib.

Ə.İsayevin 4 övladı, 9 nəvəsi var. Övladları İlhamə, Nəcəf, Pərvanə və Mürsəl hamı ailəyə və Vətənə layiqli övladlar kimi yetişib.

Ailənin böyük övladı İlhamə S.Hacıbəyov adına Sumqayıt pedaqoji texnikumunu bitirib. Şabran şəhər 3 saylı tam orta məktəbində musiqi müəllimi işləyir. Ailəlidir. İki övladı var.

Oğlu Nəcəf isə Azərbaycan Politeknik İnstitutunu bitirib. Hal-hazırda kommersiya fəaliyyəti ilə məşğuldur. Ailəlidir, 3 övladı var.

Kiçik qızı Pərvanə orta təhsilli olub, ailəlidir. Evdar qadındır. 2 övladı var.

Ailənin ən kiçik övladı sayılan Mürsəl də qardaşı Nəcəf kimi Azərbaycan Politeknik İnstitutunu bitirib. Hal-hazırda Fövqəladə Hallar Nazirliyi sistemində bölmə rəisi vəzifəsində işləyir. Kapitan rütbəsindədir. Ailəlidir, 2 övladı var.

Ömrünün 40 ilə yaxın bir dövrünü maliyyə və iqtisadiyyat sahəsinə həsr edən Ə.İsayev 2009-cu ildən dövlət qulluğu üzrə təqaüddədir.

Mənimlə 1972-ci ildən 1996-cı ilədək iş yoldaşı olmuşdur.

Büdcə sahəsində düz 24 il birgə çalışdığım Ələvsət İsayevlə bu kitab barədəki söhbətimizin sonunda o, məktəb illərini böyük şadlıq və sevinc içində yadına salaraq sözüünə belə başladı: “Orta məktəbi bitirməyimizdən 50 ildən çox vaxt ötsə də yenə o illər şirin xatirə kimi bu günədək yaddaşımızı tərk etməyib. Gönçü kəndində təhsil alarkən ibtidai sinif müəllimim Mürvət Əliyev olub. Aygünlü kənd 7-illik məktəbində oxuduğum illərdə isə Azərbaycan dili və ədəbiyyatdan Əli Ağasıyev, tarixdən Əsahib Musayev, riyaziyyatdan Fizzə Həmidova, rus dilindən Katya müəllimə bizə dərs deyib.

Gəndov kənd orta məktəbində oxuduğum illəri hələ də unutmamışam. Elə bil orta təhsil aldığım dövrlərdə cəryan edən hadisələr dünən olub. Müəllimlərimiz yaxşı yadımdadır: tarixdən Osman Paşayev, dil-ədəbiyyatdan Şərafəddin Səmədov və Nadir Fazilov, ingilis dilindən Osman müəllimin həyat yoldaşı Fəzilə Ağarzayeva, riyaziyyatdan Azad İbrahimov, rus dilindən Azad müəllimin ömür-gün yoldaşı Yekaterina müəllimə, fizikadan Zəbi Əkbərov və digər müəllimlər bizə dərs deyirdilər. Mənə dərs deyən həmin müəllimlərin çoxu hazırda dünyasını dəyişib. Allah onlara qəni-qəni rəhmət eləsin! Sağ olan müəllimlərimizə isə möhkəm can sağlığı və uzun ömür arzulayıram. “

AKİF DƏMİROV

Akif Abgül oğlu Dəmirov 25 dekabr 1946-cı ildə Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonunun Gəndov kəndində qulluqçu ailəsində dünyaya göz açıb.

Atası Abgül Mövsüm oğlu Dəmirov 1918-ci ildə keçmiş Dəvəçi rayonunun Baş Gəndov kəndində kəndli ailəsində doğulub. 1941-1945-ci illərdə Böyük vətən müharibəsində yaxından iştirak edərək böyük fədakarlıq göstərib. Müharibədən sonrakı dövrlərdə Gəndov kənd orta məktəbində hərbi müəllim, kolxozda briqadir, yenə həmin kənd məktəbində təsərrüfat işləri üzrə direktor müavini və s. vəzifələrdə çalışıb. 1990-cı ildə 72 yaşında dünyasını dəyişib.

Akif Dəmirov 1954-cü ildə Gəndov kənd orta məktəbin I sinfinə daxil olub. 1965-ci ildə isə həmin məktəbi böyük təhsil uğurları ilə bitirərək orta təhsil haqqında kamal attestatı alıb.

Həmin ildə də A.Dəmirov təhsil sənədlərini keçmiş V.İ.Lenin adına Azərbaycan Pedaqoji İnstitutunun qəbul komissiyasına verib. Tələbə qəbulu imtahanlarından müvəffəqiyyətlə çıxdığına görə həmin ali məktəbin riyaziyyat fakultəsinə qəbul olub. 1969-cu ildə bu ali məktəbi yüksək təhsil nəticələri ilə başa vuraraq ali təhsil almaq barədə diplom alıb.

Gənc Akifin təyinatını qoğma rayonuna veriblər. O, Dəvəçi rayon XMŞ-nin əmri ilə Siyəzən şəhər 2 saylı 8-illik məktəbinə riyaziyyat müəllimi təyin edilib. Bir il orada işlədikdən sonra ciddi ehtiyaca və ailə vəziyyətinə görə həmin məktəbin müəllimliyindən azad olunaraq Gəndov kənd orta məktəbinə riyaziyyat müəllimi köçürülüb.

1971-1972-ci illərdə Almaniya Demokratik Respublika-

sında hərbi xidmətdə olub. 1972-ci ildə hərbi xidməti başa çatdırdıqdan sonra əvvəlki iş yeri sayılan Gəndov kənd orta məktəbində müəllimlik fəaliyyətini davam etdirib. Düz 17 il bu məktəbin adlı- sanlı riyaziyyat müəllimlərindən biri olub.

A.Dəmirov məktəbin pedaqoji kollektivinin 02.02.1989-cu il tarixli yığıncağında açıq səsvermə yolu ilə seçildiyinə görə Dəvəçi rayon XMS-nin 02.02.1989-cu il tarixli 72 sayılı əmrilə Gəndov kənd orta məktəbin direktoru vəzifəsinə təyin edilib.

Məktəb direktoru işlədiyi müddətdə Akif Dəmirov məktəbdə bir sıra yaddaqlan tədbirlər həyata keçirib. Bunlara məktəbin hərbi idman oyunları komandasının uğurlarını, tədrisin keyfiyyətinə müsbət təsir edən məktəbdaxili bilik yarışlarının səmərəli təşkilini, neçə-neçə qələbə ilə başa çatan müxtəlif idman oyunları tədbirlərini, məktəb, rayon və respublika fənn olimpiadalarında məktəbin şagirdlərinin yüksək səviyyədə təmsil olunmasını və s. tədbirləri göstərmək olar.

Akif müəllim 1989-cu ildən 2001-ci ilə kimi düz 12 il bu məktəbə rəhbərlik edib.

2001-ci ildən 2011-ci ilə kimi yenə məktəbdə müəllimlik fəaliyyətini davam etdirib. Bu təhsil ocağının ən nüfuzlu riyaziyyat müəllimlərindən biri olub.

Akif Dəmirovun 4 övladı, 10 nəvəsi var. Böyük oğlu Zaur torpağa bağlı bir insandır, kənd təsərrüfatı sahəsində çalışır. İkinci oğlu Elmar “Təfəkkür” Universitetinin avtonəqliyyat fakultəsini bitirib. Bakı şəhərində özəl sektorda işləyir. Kiçik oğlu Mənsur isə Azərbaycan Fövqəladə Hallar Nazirliyinin Şabran Şöbəsinə çalışır. Qızı Leyla Bakı Sənaye Pedaqoji Texnikumunu bitirib rayonun Gəndov kənd tam orta məktəbində müəllimə işləyir.

Təhsil Şöbəsinin idarə aparatının işçisi kimi mən Akif müəllimlə bir sahədə işlədiyimə görə onu bir işgüzar müəllim kimi yaxından tanıyıram. Onunla bu kitab barədə söhbətimiz

zamanı o, orta məktəbdəki təhsil illəri barədə yaddaşında yığılıb qalmış saysız xatirələrin bir neçəsini söyləməyə başladı: “Sizdən nə gizlədim, özümüz artıq qocalmışıq, lakin xatirələrimiz isə hələ də cavan qalıb. Yaddaşdan silinmək nə olduğunu bilmirlər. Elə bil yaddaşımıza əbədi həkk olunublar. Orta məktəbdə bizə Azad İbrahimov-riyaziyyatdan, Həsən Mustafayev kimya- biologiyadan, Osman Paşayev-tarixdən, Nüsrəddin Səmədov-fizikadan, Fəzilə Ağarzayeva ingilis dilindən, Teymur Muradov və Nadir Fazilov Azərbaycan dili və ədəbiyyatdan, Sabir Kərimov isə bədən tərbiyəsindən dərs deyirdi. Burada adı çəkilən və çəkilməyən müəllimlərimizin hamı çox səmimi və mehriban insanlar idi. Allah dünyasını dəyişənlərə qəni- qəni rəhmət eləsin!

Mənimlə bir sinifdə oxuyan şagirdlər də çox nəzakətli, bilikli və ağıllı uşaqlar idi. Məktəbi bitirdikdən sonra onların çoxusu ali məktəbləri uğurla başa vuraraq həyatda öz layiqli yerlərini tutublar. Məzun yoldaşlarımdan Arif Allahverdiyev rayonun rəhbər partiya və sovet işçisi oldu. Fizuli Ağayev Neft Şirkətində məsul işə keçdi. Rafiq Məcidov Azərbaycan Respublikası Kənd Təsərrüfatı Nazirliyində yüksək vəzifə tutdu. Tofiq Ələsgərov həkim, İbrahim Məcidov isə müəllim kimi uzun müddət xalqımıza xidmət göstərdi.

Qırx iki il ümumi pedaqoji stajım var. Geriyə baxanda çox igidlərin ömrü qədər olan bu qırx ilin nəticəsini təhlil edəndə baxıb görürəm ki, ömrü boş yerə sərf eləməmişəm. Həmin məzunların arasında Mehman İsmayılov və Nigar Mirzəyeva kimi riyaziyyatçı, İsf Bədəlov kimi inşaatçı, Seyidquluyeva Zenfira və Ağacanova Validə kimi dil müəllimləri yetişib”.

Dərs dediyim məzunlar yüzlərlədir. Çoxu da ali və orta ixtisas məktəblətini bitirərək həyatda öz sevdiyi peşə yolunu seçiblər. Şərt təkəcə ali və orta ixtisas təhsili haqqında diplom almaqda deyil. Təki məzunlarımız seçdikləri sənət və peşədən

aslı olmayaraq həyatda əsl insan kimi yetişsənlər, Xalqa, Vətənə, ata-anaya dəyərli və layiqli övlad olsunlar. Həmişə məktəbimizin şərəfini qorumaqla yanaşı müəllimlərimizi, o cümlədən bütün kənd sakinlərinin adını uca tutsunlar.

OKTAY PAŞAYEV

Oktay Osman oğlu Paşayev 1963-cü ildə Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonunun Aşağı Gəndon kəndində ziyalı ailəsində dünyaya gəlib.

Atası Osman Nəriman oğlu Paşayev 1935-ci ilin avqust ayında Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonunun Qələgah kəndində ziyalı ailəsində anadan olub. Uzun müddət Gəndov kənd orta məktəbində müəllim və direktor vəzifəsində çalışıb. Dəvəçi rayon Kino birliyində müdir olub. Sonralar 1989-cu ildən 2008-ci ilə kimi yenə əvvəlki işlədiyi məktəbin ən fəal tarix müəllimi kimi fəaliyyət göstərüb. **Azərbaycan Müəllimlərinin V qurultayında nümayəndə kimi iştirak edib. “Əmək igidliyinə görə” və “Əmək veteranı” medalları ilə təltif edilib. Gəndov kəndinin ən fəal ziyalı və təşkilatçı ağsaqqallarından biridir.**

O. Paşayev 1969-cu ildə Gəndov kənd orta məktəbin I sinfinə daxil olub. İlk gündən özünü məktəbdə çalışqan və bilikli bir şagird kimi göstərüb. İlk təhsil illərində dərs əlaçısı olmaqla yanaşı məktəbin ictimai həyatında da yüksək fəallıq nümayiş etdirib. Rayon mərkəzində keçirilən fənn olimpiadalarında, eləcə də idman yarışlarında yaxından iştirak edib. Bu tədbirlərdə yer tutan Oktay müxtəlif mükafat və fəxri fərmanlar alıb.

Gəndov kənd orta məktəbində təhsil almaqla yanaşı O.Paşayev Dəvəçi şəhər 7-illik musiqi məktəbində piano instrumentası üzrə təhsil alıb, orada dərs əlaçısı kimi yüksək adı qazanmaq şərəfinə nail olub. **1979-cu ildə o, Bakı şəhərində respublika üzrə keçirilən musiqi məktəblərinin olimpiada-**

sında iştirak edib və I yeri tutub. 16 yaşlı Oktayın bu nailiyyəti fəxri fərmana layiq görülüb.

1980-cı ildə O.Paşayev əla təhsil nəticələri ilə Gəndov kənd orta məktəbini bitirib. Sənədlərini M.F.Axundov adına Rus-dili və ədəbiyyatı İnstitutuna verib. Eksperiment yolu ilə rus dili yazıdan “4”, şifahidən isə “5” qiymət alıb. Doqquz bal sistemi ilə müsabiqədə iştirak edərək qalib gəlib və instituta qəbil olub.

O, ali məktəbdə təhsil almaqla yanaşı, ictimai işlərdə və müxtəlif tədbirlərin keçirilməsində də bir təşkilatçı tələbə kimi fəallıq göstərib. Xüsusilə institutun xalq çalğı alətləri ansamb-lında ən yaxşı piano və qarmon ifaçısı kimi tanınıb. Dəfələrlə institutun rəhbərliyi tərəfindən fəxri fərmana layiq görülüb.

1984-cü ildə O.Paşayev məktəbi bitirərək ali təhsil haqqında diplom alıb. Təyinat vərəqəsi ilə rayon Xalq Maarif Şöbəsinin sərəncamına gəlib. RXMŞ-nin əmrilə keçmiş Dəvəçi rayonunun Dağquşçu kənd orta məktəbinə rus dili müəllimi göndərilib. Dağlar qoynunda yerləşən bu kənd məktəbində o, çox keçməyib ki, özünü yenilikçi, çalışqan və işgüzar bir gənc müəllim kimi tanıdıb.

Bir müddət bu məktəbdə müəllim işlədikdən sonra Oktay Paşayev ailə vəziyyəti ilə əlaqədar iş yerini rayonun Gəndov kənd orta məktəbinə dəyişib. Yeni gəlidiyi tədris müəssisəsində rus-dili və musiqi dərslərini tədris etməyə başlayıb.

Lakin Oktay müəllimi musiqi təhsilini artırmaq məsələsi daha çox düşündürüb. Ona görə o, imtahanları müvəffəqiyyətlə verərək Soltan Hacıbəyov adına Sumqayıt şəhər orta ixtisas musiqi məktəbinə daxil olub. Bu məktəbdə qiyabi yolla təhsilini davam etdirib. Təhsil müddətini uğurla başa çatdıran Oktay müəllim əla qiymətlərlə bu təhsil ocağını bitirərək orta ixtisas təhsili alması barədə diplomu alıb.

Oktay Paşayev neçə illərdir ki, Şabran (keçmiş Dəvəçi) şəhər 7-illik musiqi məktəbində qarmon ixtisası üzrə müəllim

işləyir. Onun iş uğurları musiqi məktəbində də öz sözünü deyə bilib. Milli musiqimizin mahir ifaçısı O.Paşayevin bu məktəbi bitirən onlarla şagirdi Bakı və Sumqayıt şəhərindəki orta ixtisas üzrə musiqi təhsili verən məktəblərdə musiqi təhsili almışlar. Onun dərs dediyi məzunların çoxu onunla yanaşı Şabran 7-illik musiqi məktəbində müəllimlik fəaliyyətini davam etdirirlər.

Ailəlidir.

IX BÖLMƏ

GƏNDOV KƏND TAM ORTA MƏKTƏBİN 85 İLLİK YUBİLEYİ MÜNASİBƏTİLƏ TƏBRİKLƏR

Sabahla addımla, ey elm məbədi,
Qəmsiz və kədərsiz yaşa əbədi.
Qazanan uğurlar hələ heç nədir,
Gəl öpüm üzündən, ana məktəbim,
Qoyma bu görüşü sona, məktəbim!

ƏMƏKDAR MÜƏLLİMLƏR

Gəndov kənd tam orta məktəbinin kollektivinə

Gəndov kənd tam orta məktəbin 85 illik yubileyi münasibətilə bütün müəllim və şagird kollektivini səmimi qəlbdən təbrik edirəm. Bu məktəbin uğurlarını saymaqla qurtarmaz. Lakin təhsil elə strateji sahədir ki, o hər gün, hər saat yeniləşmək tələb edir. Dünənə nisbətən sabah bizdən forma və məzmununa görə irəliyə doğru təzə addımların atılmasını, yeni-yeni təhsil üsullarının və texnologiyalarının bu çətin, lakin şərəfli sahəyə tətbiq olunmasını tələb edir. Qoy səksən beş yaşlı bu təhsil müəssisəsinin xoş sorağı daha uzaqlara yayılsın. Sizə ən gösəl və qiymətli nemət olan can sağlığı, ailə səadəti, təhsil sahəsində yeni-yeni nailiyyətlər arzu edirəm.

Nəcməddin Mürvətov,

Respublikanın Əməkdar müəllimi, Siyazən şəhəri.

Gəndov kənd tam orta məktəbinin kollektivinə

Mənə çox əziz və doğma olan təhsil aldığım və işlədiyim Gəndov kənd tam orta məktəbinin 85 illik yubileyi münasibətilə məktəbin bütün şagird və müəllim kollektivini, valideynləri, eləcə də məzunlarımızın hamısını ürəkdən təbrik edirəm. Rayonumuzda orta təhsilin inkişafında məktəbimizin xidmətləri danılmazdır. Mən bu təhsil ocağının təhsil sahəsində daha böyük müvəffəqiyyət qazanmasını və daha yüksək şöhrət və nüfuz əldə etməsini arzu edirəm. Qoy bu məktəbi bitirən məzunların hər birinin ürəyi həmişə Vətənlə birlikdə döyünsün. Onlar xalqa ən sədaqətli, torpağı bütün varlığı ilə sevən, ona bağlı olan oğul və qız kimi yetişsələr.

Təhsilin çoxsaylı çətin sınaqlarından uğurla çıxmış Gəndov kənd müəllimlərinə və məzunlarına eşq olsun!

Hamınıza həyatda misilsiz nemət olan can sağlığı və xoşbəxtlik arzulayıram. Ümid edirəm ki, bu adlı-sanlı məktəbdə təhsil alan hər bir şagird yaşadığı kəndin və təhsil aldığı məktəbin adını həmişə uca tutacaqdır.

Cavanşir Quliyev,

Respublikanın Əməkdar müəllimi, məktəbin məzunu, Gəndov kəndi.

Gəndov kənd tam orta məktəbinin kollektivinə

Ən qocaman orta təhsil müəssisələrindən biri – Gəndov kənd tam orta məktəbin bütün əməksevər kollektivini, məktəbdə təhsil alan şagirdləri, həmçinin bütün valideynləri məktəbin şanlı 85 illik yubileyi münasibəti ilə təbrik edirəm. Kəndov kənd tam orta məktəbi rayon kənd orta məktəbləri içərisində tək-cə şagird və müəllim kontingentinin sayına görə deyil, həm də təhsilin səviyyəsinə görə öz nüfuzunu uzun müddət qoruyub saxlaya bilmişdir. Qoy bu sevimli təhsil ocağında təhsil alan şagirdlər gələcəkdə doğma Azərbaycanımıza böyük arxa və dayaq olsunlar. Vətənə, xalqa şərəflə xidmət etsinlər.

Hamınıza can sağlığı, təhsil sahəsi kimi bu çətin və məsuliyyətli işinizdə yüksək əmək nəticələri arzulayıram.

Bahəddin Əliyev,

Respublikanın Əməkdar müəllimi, Şabran şəhəri .

Gəndov kənd tam orta məktəbinin kollektivinə

Hörmətli müəllimlər və şagirdlər, əziz məzunlar və valideynlər!

Gəndov kənd tam orta məktəbin 85 illik yubileyi münasibətilə hamınızı təbrik edirəm. Bu məktəb Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonunun təhsil salnaməsində öz adını qızıl hərflərlə yazmış məktəblərimizdəndir. Səksən beş il az müddət deyildir. Bu müddətdə məktəbin müəllim kollektivi yüksək dərəcəli, müasir dərəcəyə cavab verə bilən möhkəm təcrübə toplayıb. Bütün kollektivə can sağlığı, uzun ömür və rayonumuzda təhsilin inkişafı sahəsində yeni-yeni iş uğurları arzu edirəm.

Dilarə Məmmədova,
Respublikanın Əməkdar müəllimi, Pirəbədil kəndi.

ŞƏHƏR TAM ORTA MƏKTƏBLƏRİ

Gəndov kənd tam orta məktəbinin kollektivinə

Məktəbimiz adından və şəxsən öz adımdan bütün kollektivi məktəbinizin 85 illik yubileyi münasibəti ilə ürəkdən təbrik edirəm. Rayonumuzda təhsilin inkişafında kənd məktəbləri içərisində həmişə birinci yerlərdə duran bu məktəbin tarixi xidmətləri az olmayıb. Məktəbin şanlı kollektivinə həyatda ən gözəl nemətlərdən biri olan can sağlığı və öz gələcək işlərində yüksək və möhkəm uğurlar arzulayıram.

Fikrət Şamxalov,

*T.Abbasov adına Şabran şəhər 1 saylı tam məktəbin
direktoru.*

Gəndov kənd tam orta məktəbinin kollektivinə

Rayonumuzun ən safalı guşəsində-üç yol qovşağında yerləşən Gəndov kəndindəki bu orta məktəbin kollektivini məktəbin 85 illik yubileyi münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm. Mən arzu edirəm ki, bu məktəb uzun illər ərzində öz qazandığı nüfuzunun daha da möhkəmlənməsi və qorunub saxlanması, eləcə də bu təhsil ocağının şöhrətlənməsi yolunda mübarizəsini bundan sonra da dayanmaq bilmədən davam etdirdsin. Təhsilimizin tərəqqisi naminə öz fədakar əməyini əsigəməyən bu kollektivə möhkəm can sağlığı və öz işlərində böyük müvəffəqiyyətlər arzulayıram.

Rafiq Hüseynov,

*R.Yusifov adına Şabran şəhər 2 saylı lisey-tam orta məktəbin
direktoru.*

Gəndov kənd tam orta məktəbinin kollektivinə

Öz adımdan və kollektiv adından Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonun təhsil salnaməsində özünə məxsus mühüm yer tutmuş Gəndov kənd tam orta məktəbin kollektivini məktəbin 85 illik yubileyi münasibətilə səmimi qəlbən təbrik edirəm. Qoy rayonumuzun ümumtəhsil məktəbləri tarixində öz keçdiyi uzun və çətin yola görə Pirəbədil, M.Nəzirov adına Şabran (keçmiş Dəvəçi) şəhər 4 saylı və T.Abbasov adına Şabran (keçmiş Dəvəçi) şəhər 1 saylı tam orta məktəblərilə yanaşı addımlayan bu məktəbin uğurları daha da çox olsun. Məktəbin bütün kollektivinə möhkəm can sağlığı, təlim-tərbiyə sahəsində onlara yeni-yeni əmək qələbələri arzulayıram.

Elnur Cəfərov,

M.Nəzirov adına Şabran şəhər 4 saylı tam orta məktəbin direktoru.

KƏND TAM ORTA MƏKTƏBLƏRİ

Gəndov kənd tam orta məktəbinin kollektivinə

Ən yaxın qonşumuz kimi doğma məktəbinizin 85-illik yubileyi münasibətilə Sizi təbrik edir, təhsilin yeni-yeni yüksək və əlçatmaz zirvələrini fəth etməyi arzulayırıq. Qoy Sizin bu qocaman təhsil ocağının yetişdirdiyi məzunların səsi, sorağı dünyanın ən nüfuzlu universitetlərindən və müəssisələrindən gəlsin. Kollektivinizə həyatın birinci neməti sayılan cansağlığı, təhsil sahəsi kimi çətin işinizdə misli görünməyən uğurlu nəticələr qazanmağı arzu edirik.

Emin Əsgərov,

Dəvəçi kənd tam orta məktəbinin direktoru.

Gəndov kənd tam orta məktəbinin kollektivinə

Yaxın qonşumuz və həmkarlarımız! Məktəbinizin 85 illik yubileyi münasibətilə Sizi səmimi qəlbdən təbrik edirik. Bütün kollektivə həyatın ən dəyərli neməti olan can sağlığı arzu edirik. Qoy bu tanınmış təhsil ocağının təhsil uğurlarının xoş sədası çox-çox uzaqlara yayılsın. Şərəfli əmək yolunu uğurla davam etdirən bu məktəb Azərbaycan adlı dünya şöhrətli bu məkan üçün daha bilikli, daha layiqli, qəlbi Vətən, torpaq eşqi və xalq sevgisi ilə döyünən məzunlar yetişdirsin.

Cavid Əliyev,

Aygünlü kənd tam orta məktəbin direktor əvəzi, məktəbin məzunu.

Gəndov kənd tam orta məktəbinin kollektivinə

Öz anam kimi qoynunda həmişə mənə isti bucaq vermiş, məzunu olduğum bu qocaman məktəbin müəllim və şagird kollektivini, bütün valideynləri məktəbimizin 85 illik yubileyi münasibətilə böyük həyacan və ürək çırpıntıları ilə səmimi qəlbdən təbrik edirəm. Bu gün bir məzun kimi mənim sevincimin hədd-hüdudu yoxdur. Elə hesab edirəm ki, oxuduğum bu məktəbin yubileyi elə mənin öz yubileyimdir. Məktəbin bütün kollektivinə və bu təhsil ocağını bitirmiş bütün çoxsaylı məzunlara möhkəm can sağlığı və öz işində yeni-yeni uğurlar arzulayıram.

Samirə Baladadaşova ,

Gəndov kənd tam orta məktəbin direktoru, məktəbin məzunu.

X BÖLMƏ

“VƏTƏN UĞRUNDA ÖLMƏK ŞƏRƏFDİR”

**Ulu bir tarixdir hər qəbir daşın,
Çox müsibət görüb bəlalı başın.
Canlı şahidisən neçə savaşın,
Sən Tanrıdan güc almısan, ey Vətən,
Kim deyir ki, qocalmısan, ey Vətən.**

ŞƏHİD MÜSLÜM MEHDİYEV

Müslüm Qəzənfər oğlu Mehdiyev 1967-ci ildə Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonunun Gəndov kəndində qulluqçu ailəsində dünyaya göz açıb.

Atası Mehdiyev Qəzənfər Təhməz oğlu 1930-cu ildə Gəndov kəndində anadan olub. Uzun müddət Gəndov kənd klubunda kinomexanik işləyib. 1994-cü ildə ürək xəstəliyindən qəflətən vəfat edib. Müslümü bacıları Rəna, Mötəbər və böyük qardaşı Təhməzlə

birlikdə nənəsi Pərnişan xala saxlayıb böyüdü. Lakin böyük bacısı Mötəbər isə ona ana əvəzi olub.

Müslüm Mehdiyev 1974-cü ildə Gəndov kənd orta məktəbin I sinfinə qəbul olub. 1984-ci ildə həmin məktəbi müvəffəqiyyətlə bitirib kamal attestatı alıb. 1985-1987-ci illərdə hərbi xidmət borcunu yerinə yetirib. Hərbi xidmətdən sonra Bakıda peşə təhsili məktəbinə daxil olub və 1989-cu ildə həmin məktəbi bitirərək diplom alıb.

1993-cü ildə Qarabağ savaşında Vətənimizin o ağır günlərində könüllü olaraq cəbhəyə gedib. Qarabağda gedən gərgin döyüşlərin fəal iştirakçısı olub. Ağdam uğrunda gedən qanlı döyüş əməliyyatlarında igidliklə vuruşub, bir neçə uğurlu hərbi əməliyyatın fəal iştirakçısı adını qazanıb.

Lakin Mərgəm kəndi uğrunda gedən dəhşətli döyüş zamanı Müslüm ağır yaralanıb. Əsgər yoldaşları onu təcili yardım maşınına mindirib yola çıxarmaq istərkən əsgərlər hamı düşmən ordusunun top atəşinə məruz qalıb. Müslüm isə faciəli surətdə şəhid olub. Vətənin bu şanlı şəhid oğlu Gəndov kənd qəbiristanlığında dəfn olunub.

Müslümün bacısı Mötəbər Qəzənfər qızı Mehdiyeva da Gəndov kənd orta məktəbin yetirməsidir. 1977-ci ildə Quba sovxos texnikumunun meyvə-tərəvəz şöbəsini bitirib, aqra-nomluq diplomu alıb. Bizimlə söhbətdə şəhid bacısı əmək salnaməsini belə yada saldı:

“Əvvəlcə Gəndov sovxozunun 2 saylı briqadasında işlədim. Sonra sovxozun idman təlimatçısı və katibəsi oldum. 1986-cı ildə məni Gəndov sovxozunun ən böyük üzümçülük briqadasına başçı təyin etdilər. Qadınlığımı tamam unudub bütün bilik və bacarığımı səfərbər etdim. İş yoldaşlarımla hamısı mənə dəstək oldular. Rəhbərlik etdiyim briqadada həmin ildə və sonrakı dövrdə gözəl üzüm məhsulu yetişdirdik. Hər hektardan 200 sentner məhsul toplayıb təhvil verərək qabaqcıl briqadir adını qazanmaq şərəfinə nail oldum.

1992-ci ildə məni sovxoz həmkarlar komitəsinin sədri seçdilər. Bir neçə müddət də həmin vəzifədə işlədim. 1999-cu ildə isə məni Gəndov kənd İƏV-nin hərbi kargüzarı təyin etdilər. Hal-hazırda da həmin vəzifədə əmək fəaliyyətimi davam etdirirəm.

Qardaşım Müslümün faciəli ölümü, onun itkisi bu gün məni kədərləndirsə də göz yaşlarım içində deyirəm: Təki Vətən sağ olsun. Əgər Doğma Azərbaycanım qardaşım Müslümə və yüzlərlə onun kimi canınıdan keçmiş şəhidlərə oğul deyirsə mən böyük qürur hissi keçirirəm. Mənim bir bacı kimi heç bir başqa dərdim ola bilməz.”

Müslümün haqqında danışdığımız böyük bacısı Mötəbər təsəlli tapmaq üçün şəhid dardaşının sinə dəşində bu sözləri yazdırıb:

**Yoxluğunu bilə-bilə,
Gözümüz axtarır səni.
Qayıt, qardaşım, qayıt !..**

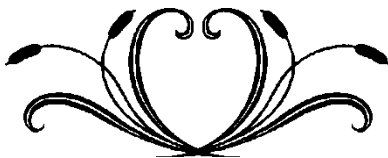
Vətənimizin torpaqları uğrunda canını qurban vermiş Müslümə və digər şəhid oğul və qızlarımıza Allah rəhmət eləsin!

Mən bu yazı üzərində işləyəndə vaxtıkən iş münasibətləri zamanı tanış olduğum həmişə üzügülmüsər şəhid atası Qəzənfər kişi yadıma düşdü. İstər əmək cəbhəsində, istər savaşı cəbhəsində ataya baş ucalığı gətirən övladlar tərbiyə edib böyütdüyünə görə onun nurlu üzü xatirimdə daha da işıqlandı. Qəzənfər kişinin ailəsində görünür bacılar ailədə baş verən bu faciəyə çox dözümlülük göstərdilər. Onlar ağır da olsa qardaşları Müslümün bu dərdi ilə yaşadılar.

Təkcə bir ata səbrini boğa bilmədi. Belə cəsur övladların atası Qəzənfər kişi oğlu şəhidlik zirvəsinə yüksəlsə də ürəyi bu vəziyyətə dözmədi. Elə oğlu şəhid olan həmin ildə də oğlu Müslümsüz yaşamaq istəməyib dünyasını dəyişdi. Allah ona və bütün şəhid ata və analarına qəni-qəni rəhmət eləsin!

Bu yazının mürəkkəbi quruyar-qurumaz ürəyim dözməyib sanki yerindən oynadı. Mən də bir şair kimi baş verən bu insan itkisinə öz kədərimi son dövrdə yazdığım “Ayrılıq” şeirindən bir parça ilə bildirdim :

**Qəm-qüssə qəlbimi didib parçalar,
Gözümün önünü qaranlıq alar.
Atılar üstümə, ilantək çalar,
Cəllad kimi canı alar ayrılıq,
Məni səndən ayrı salar ayrılıq.**

XI BÖLMƏ

QƏLƏM DOSTLARIM QONAĞIMDIR ...

**Əksən əgər, bar gətirən bağıdı dost
Arxanı soykətməyə bir dağıdı dost.**

**Hər sözü düz, əhdinə sadıq olan
Şani-şərəf həm gözəl əxlaqdı dost.**

**Şad gününü əl çalıb alqışlayan,
Bəd gününə həmfikir olmaqdı dost.**

BU QƏRİB ELLƏRƏ VƏTƏN DEDİ O...

RAYONUMUZDA İLK TƏHSİLİN TARİXİNDƏN BİR YARPAQ

(İlahiyyatçı anam Meyva Ağası qızının əziz xatirəsinə)

***Əzizim ulu dağlar,
Çeşməli sulu dağlar.
Burda bir qərib ölüb,
Göy kişnər, bulud ağlar.***

O, çox qəribə, həm də faciəli bir tale yaşayıb. Çox-çox illər bundan əqdəm, az qala yüz ildən artıq vaxt ötmüş bir zamanda uzaq-uzaq türk ellərindən heç vaxt üzünü görmədiyi və tanış olmadığı bu yerlərə gələrək qərib bir diyarda özünə yurd-yuva salmış, və ...

Qədim və əsrarəngiz Şabran (keçmiş Dəvəçi) elinin əsl qürur mənbəi sayılan ulu və heyrətamiz Çıraqqaladan (məncə bu möhtəşəm qalanı dünyanın 8-ci möcüzəsi də adlandırmaq olardı, yəqin) xeyli aşağılarda, bir az ərköyün, bir az da şıltaq və dəlisov Xəzərin sinəsinə məhəbbətlə qucaq açan qədim bir yaşayış məskəni- Çölquşçu kəndi.

Kəndin dənizə açılan gündöğən çıxışında geniş ərazini tutmuş, illərin, əsrlərin açı və kədərli xatirələri ilə uyuyan bir kənd məzarlığı. Məzarlığın girişində sinəsini mamır basmış, üzü əks tərəfə-şimala baxan (nə vaxtsa aparılacağı nəzərdə tutulan) təbiətin, zamanın gərdişi-qovğalarında kösöv kimi qarsıb-yanmış, kiçilib-beli бүkүlmüş baş daşı buraya yolu düşən hər kəsin diqqətini cəlb edir. Hüznə sanki dünyanın gəlişindən və gedişindən acı-acı söhbətlər açır. Bu dünya fanidir, ey gedən yolçu, sərvaxt ol, aldanma ona-deməklə elə

bil fəryad qoparır. Əcaba görən kimindir bu məzar ? On illər boyu bu qərib torpaqda uyuyaraq nə vaxtsa Vətəninə köçürüləcəyini həsrətlə gözləyə-gözləyə yanıb-yaxılan bu qərib insan kimdir, nəçidir, haradan gəlib, haraya gedirmiş o ?!..

Əslən Dəvəçi (indiki Şabran) rayonunun Qələgah kəndindən-məşhur əfəndilər nəslindən olan, hazırda təqaüdçü müəllim Firəngiz Kərəmovanın dedikləri :

- Əvvəlcə onu deyim ki; Çar Rusiyası dövründə nəslimizin uluları-üç qardaş əfəndini-Abdolvahabı, Məhəmməd və İsmayılı siyasi motivlərə görə həbs edib Kazana (Tatarıstana) 10 il müddətinə sürgün etmişdilər. Uzun müddət sürgün həyatı yaşayan qardaşlardan biri-Məhəmməd Əfəndi sonralar xəlvəti İrana keçmiş, lakin onu orada öldürmüşdülər. İsmayıl Əfəndi isə (Həmdulla Əfəndinin atası) Kazanda dünyasını dəyişmişdi. Ötən əsrin iyirminci illərinin ortalarında, təxminən 1925-ci ildə Həmdulla Əfəndi (O, 1918-ci ildə AXC hakimiyyətində Parlament üzvü olmuşdur) Kazana getmiş, oradan əmisi Abdolvahab Əfəndinin özünü, atası İsmayıl Əfəndinin isə nəşini (ölüsünü) vətənə gətirmiş, onu doğma torpaqda – Qələgah kəndində dəfn etmişdi.

Keçmiş rayon Sovetinin deputatı, sinəsi orden-medallı, məşhur sağıcı, indi isə el anası Saray Bayramovanın dedikləri :

-Həmdulla Əfəndi Kazanda olarkən Sacidə adlı bir tatar qızı ilə evlənir. Vətənə dönərkən Sacidənin 14-15 yaşında qardaşı Kərimi də özləri ilə gətirirlər. Öz elində ibtidai dini təhsil almış Kərimə Əfəndi ilahiyyatdan dərs keçir. Qısa vaxtda Quranı uğurla başa vuran Kərim öz fitri istedadı, dərin biliyi və hazırcavablığı ilə Əfəndinin hüsn-rəğbətini qazanır, tələbə yoldaşları arasında seçilib- fərqlənir.

Uzun illər rayon məktəblərində müəllim, məktəb direktoru, sonralar isə rayon rəhbərliyində çalışmış Ramiz Əfəndi Vahabovun dedikləri:

- Kərimin yüksək fərasətini və qabiliyyətini hiss edib duyan Həmdulla Əfəndi ona ali dini təhsil verilməsi qərarına gəlir və bunun üçün əmisi Abdulvahab Əfəndiyə xahişçi düşür. O vaxtlar Suriyanın Şam (indiki Dəməşq) şəhərində diplom və ali dərəcəli alimlik adı verən Dini Mərkəz fəaliyyət göstərirmiş. Həmin Mərkəzin Azərbaycanın Şamaxı (Əxi-ərəbcə qardaş deməkdir, beləliklə Şamaxı Şamın qardaşı anlamına gəlir) şəhərində filialı işləyirmiş. Həmin filialın rəhbəri Abdulvahab Əfəndinin dostu imiş. Odur ki, Əfəndi dostuna rica məktubu yazır, Qələghandan Seyfəddin Əfəndini və Kərimi, Nohurlardan isə Güləli Məmmədovu ekstern imtahan vermək üçün Şamaxıya yollayır. Çox keçmir ki, onlar Şamaxıdakı dini məktəbdə müvəffəqiyyətlə ekstern imtahan verərək hər üçü alimlik dərəcəsi almaqla ali dini təhsil haqqında diplom alaraq Dəvəçiyə qayıdırlar...

Rayonun Çölquşçu kənd məscidinin dindarı Rəşad Vəliyevin dediklərindən:

- Deyilənə görə, o vaxtlar mahalımızda Əfəndilər, xüsusilə Həmdulla Əfəndi də daxil olmaqla çox böyük hörmət və nüfuz sahibi olublar. Onlar əhali arasında müqəddəs dinimizin təbliğində böyük əmək sərf edər, arzusu olan gənclərə dini bilikləri öyrədər, Həcc ziyarətinə getmək istəyənlərə maddi və mənəvi dayaq olarmışlar. Bunları bilən ulu babam – Vəli kişi Həmdulla Əfəndinin yanına gedir. Ondan Həcc ziyarətinə getməyin yollarını və qaydalarını öyrənmək istəyir. Babamı mehribanlıqla qarşılayan Əfəndi təbəssümlə, lakin ciddi şəkildə deyir:

- Vəli kişi, bilirəm, kəndinizin hörmətli və imkanlı şəxslərindənəsen. Arzun müqəddəsdir. Ancaq kəndinizdə məscid və bulaq yoxdur. Camaatınız susuzluqdan əziyyət çəkir. Məncə sən kəndinizdə ilk növbədə məscid və bulaq tikdirsən elə Həcc ziyarətinə getmiş kimi olarsan. Məscidin tikintisini tezləşdir ki, yaxınlarda oraya işləmək üçün ilahiyyatçı Hacı

Kərim Əfəndi gələcəkdir. Sevinclə Çölquşçu kəndinə dönən babam tez bir zamanda Əfəndinin dediklərini həyata keçirib. Kəndin yuxarı hissəsində şirin sulu “Qarabulaq” adında bulaq vurdurub. Kəndin düz ortasında isə hündür minarəli, uca günbəzli yaraşıqlı və gözəl bir məscid tikdirib. (Həmin məscidi 90-cı illərdə kəndin tanınmış ziyalı, xarici dil müəllimi Şahin Qubad oğlu Xudatov öz şəxsi vəsaiti hesabına təmir və bərpa etdirmiş, yenidən həyata qaytarmışdı. M.B.) Babam danışırmış ki, sonralar kəndimizin Həccdən qayıdan zəvvarları ona Hacı Vəli deyə müraciət edərmişlər. Və deyərmişlər ki, Hacı Vəli; Həcc ziyarəti zamanı biz səni orada birinci cərgədə gördük. Ziyarətin qəbul olsun, Hacı !

Saray Bayramovanın əlavəsi:

- Bu illər ərzində Hacı Kərim Əfəndi Fatimə adlı bir qızla evlənir. Ancaq “sən saydığını say, gör Fələk nə sayır” deyiblər. Əvvəldən taleyi üzünə gülməyən bu tatar türkünün ilk ailə həyatı uğursuzluqla bitir. Fatimə doğuş zamanı dünyaya təzəcə göz açan körpəsi ilə birlikdə əbədiyyətə qovuşur. Sonralar Hacı Kərim Əfəndi Həmdulla Əvəndinin nəvəsi Şölə ilə (müəllim Ramiz Vahabovun bibisi-M.B) ailə həyatı qurub. Lakin ikinci dəfə evlənsə də, bir daha övladı olmayıb. Evinin, ocağının başı həmişə bum-buz soyuq olub. Bir körpə qığiltısına, bir uşaq qoxusuna, uşaq nəfəsinə həsrət qalıb Hacı Kərim Əfəndi...

Bütün ömrü boyu o, bu qürbət eldə, Çölquşçuda yaşadı, buradan heç yana getmədi. Kənara çıxmadı. Vətəninə çox-çox uzaqlarda nəslini, soy-kökünü yaşadacaq bir madar övladı olmadı. Onun dindar həyatı çox niskilli, kədərli keçdi. Lakin ümidini, təsəllisini kitablarda axtardı, sevgisini, məhəbbətini ilahiyyat elmində tapdı. İnsanlara bağlandı, tələbələri ilə ovundu, onlara güvəndi, onlara sığındı...

Ancaq həyat, necə deyərlər, bir yerdə dayanıb durmur. O, insanı daim sabaha, gələcəyə səsləyir, yaşamağa, yaratmağa

ruhlandırır. Hacı Kərim Əfəndi də tez bir zamanda özünün xeyirxahlığı, dərin biliyi və ibrətamiz məsləhətləri ilə Çölquşçu camatının, eləcə də bütün ətraf kəndlərin əhalisinin böyük hörmət və nüfuzunu qazanıb, bir çoxlarına mənəvi ata olub. Yıxılana əl tutub, arxa-dayaq olub. Kənd camaatı uzaq Tatarıstan elindən gələrək qədim Şabran diyarına sığınan, bu qərib yerləri ürəkdən sevrək ona vətən deyən ilahiyyatçı alimə yüksək qayğı göstərüb, onun söylədiyi müqəddəs Allah kəlamlarına, Peyğəmbər risalələrinə coşqun və məhəbbətlə qulaq asarmışlar...

Tezliklə Hacı Kərim Əfəndinin sevə-sevə dərs dediyi tələbələrinin kənd məscidində və evlərdə səsləri eşidilməyə başlayıb. Şahbaz bəy, Xudat, Qubad, Həmid, Əlixan, Meyva xanım (mənim anam –M.B.), Leylafər xanım, Subiyə xanım, Pulxanım və Gülnaz xanım (sonuncu iki xanım sonralar dini təhsildə seçilib fərqlənən Meyva Ağası qızından dərs almışlar) və başqaları Hacı Kərim Əfəndidən islami bilikləri əxz etmiş, Qurani-Kərimi başa qədər öyrənmişlər. Tələbə gənc Əlixan bəy hər gün məscidin minarəsindən elə coşqu və məlahətli səslə əzan verərmiş ki, necə deyərlər quşlar göydə qanad salarmış.

On iki il bundan əvvəl rəhmətə getmiş ilahiyyatçı Gülnaz xanım Vəliyevanın sağlığında söylədiyi xatirələrindən:

-Hörmətli Hacı Kərim Əfəndi böyük alim idi. Dinimizi dərindən və gözəl bilirdi. Güclü yaddaşı var idi. İslamı tələbələrinə böyük həvəs və sevgi ilə öyrədirdi. Tələbə qızlar arasında Meyva Ağası bəy qızı çox fərqlənirdi. Atası Ağası bəy varlı və imkanlı şəxs idi. Qızı Meyva üçün İrandan, Türkiyədən, hətta uzaq Suriyanın Şam şəhərindən çoxlu dini kitablar alıb gətirərdi. Meyva xanım isə həmin kitablardan özünün şagirdlərinə-dayısı qızı Pulxanıma və mənə bağışlaydı. Hacı Kərim Əfəndinin məsləhəti ilə Pulxanım və mən sonralar həm də Meyva Ağası qızından öyrənər, dərs alardıq.

Əfəndi tez-tez deyərdi:

-Gözəl və təsirli səsi olan Meyva qızım Quranı bülbul kimi oxuyur. Həzrəti Peyğəmbərdən, imamlardan insanı rıq-qətə gətirən, ona ruh verən təsirli silsilələr deyir, hədislər söyləyir. Hacı Kərimin bu sözlərindən sonra qət etdim ki, mən də müəlliməm Meyva xanım kimi oxumalıyam. Bir xatirə də danışım. Aycamal nənəmin bacısı Gülnar ağır xəstə, can üstə imiş. Tez Əfəndinin yanına qaçırlar. Sən demə, Əfəndinin özü də xəstə yatırmış. O, Aycamal nənəmə deyir:

-Tez Meyva Ağası qızına bildirin. Qoy evdən yolboyu Yasin surəsini oxuya-oxuya xəstənin yanına getsin və oxumağı orada da davam etdirdsin. Bir azdan çalışıb mən də gələrəm.

Çölquşçu kəndinin ağsaqqalı Hacı Düniamalıyevin dedikləri :

-Bəli, Hacı Kərim Əfəndi həqiqətən çox güclü dini alim idi. Mən bu gözəl insanı yaxından tanıyırdım, onun dinimiz və mənəvi həyatımızla bağlı müdrik söhbətlərini, fəlsəfi kəlamlarını çox dinləmişəm. Bədəncə bir az arıq idi, orta boylu, nurani çöhrəsi vardı. Çox mehriban və söhbətçil adam idi. Səsində, sözlərində güclü iradə, məntiq və qətiyyət duyulardı. Bu nəcib insanın həm də öncə görmə bacarığı vardı. Yadımdadır kəndimizdə traktorçu işləyən Həmdulla Şərifovun bir-birinin ardınca 3 uşağı anadan olmuş və az keçmədən körpələr ölmüşdülər. Mən Həmdullanı götürüb Xaçmazın Çarxı kəndinə Əbdülqasım ağanın yanına getdik. Haradan gəldiyimizi və məqsədimizi bilən axund ərqli tərzdə dedi:

-Siz güclü alim olan Hacı Kərimi kəndinizdə qoyub niyə mənim yanıma gəlmisiniz? Mən sizə kəndinizə qayıdıb öz əfəndinizdən məsləhət almağınızı tövsiyyə edirəm.

Hacı Kərim Əfəndi isə bizi diqqətlə dinləyib kitab açdı və dedi:

-Həmdulla, oğlum, yoldaşının doğuşdan sonra üstünə həmzətli qadın gəlib. O, dualar yazdı və həm də dedi ki, birinci

oğlun olacaq: Zülfüqar adında-Həzrət Əlinin qılıncının adı belədir.

Rəşad Vəliyevin əlavəsi:

-Hacalı babanın sözlərinə qüvvət, atam Məmmədmövsüm körpəlikdə ağır xəstələnir. Aycamal nənəm Əfəndidən məsləhət istəyir. O, isə nənəmə deyir:

-Narahat olma, Aycamal, nəvən tezliklə sağalacaq. Bir qız nəvən də olacaq. Ancaq o, bir yaşına çatanda öləcək. Məmmədmövsüm nəvənin isə ailə qurandan sonra ilk övladı qız olacaq. Həyat Hacı Kərim Əfəndinin dediklərini təsdiq etdi. Hazırda atamın ilk övladı-böyük bacım Sevinc ailəlidir, öz övladları ilə xoşbəxt bir ömür yaşamaqdadır...

Aycamal nənəm deyərmiş:

-Bütün bunlarla yanaşı Əfəndi həm də qayğıkeş, zəhmətkeş bir insan idi. Müharibə illərində kəndimizdə ac-yalavac adamlar var idi. Belələrinə o, bacardığı köməyi edər, bəzən dünyasını dəyişmiş yoxsul insanların qəbirlərini belə özü qazar, özü dəfn edərmiş. 1943-cü ildə kənddə Almaz adlı bir kimsəsiz ölmüşdü. Hacı Kərim öz yataq yorğanının üzünü cırıb ona kəfən etdi, qəbir evinə tapşırdı. Bax, Əfəndi belə əvəz olunmaz bir insan idi.

Hacalı Dünyamalıyevin əlavəsi:

-Otuz doqquzuncu il idi. Rayondan kəndimizə bir neçə vəzifəli şəxs gəlmişdi. Məqsədləri Hacı Kərim Əfəndini tutub aparmaq idi (o vaxtlar hökumətin ilahiyyatçılara münasibəti sərt idi). Məsələdən xəbər tutan bütün kənd camaatı ayağa qalxdı. Əfəndini müdafiə etdilər. Elə həmin günün gecəsi camaatın təkidi ilə kolxoz sədri Rəsul Günəşov Hacı Kərim Əfəndini rayonun Rəhimli kəndinə aparıb Alməmməd adlı bir kişinin evində gizlətdi. Yalnız 3-4 aydan sonra Əfəndi kəndə - Çölquşçuya qayıda bildi.

Qərrib və niskilli bir həyat yaşayan bu ilahiyyat fədaisi ömrünün müdrik çağında, 1953-cü ilin isti yay günlərinin

birində dünyaya əlvida dedi. Kənd camaatı onlara yaxın və doğma olan bir insanı-Hacı Kərim Əfəndini dərin hüzn və kədər hissi ilə, həm də böyük sevgi və məhəbbətlə Çölquşçu kənd məzarlığında torpağa tapşırdılar...

EPİLOQ ƏVƏZİ

O vaxtlardan 60 ildən çox bir zaman keçib. Nəslindən, soy-kökündən heç kəs qalmasa da, qədim Şabran elində bu gözəl qəlbli, çöhrəsi nurlu müqəddəs insanın-Hacı Kərim Əfəndinin doğma adı və əməlləri indi də xatirələrdə yaşamaqda, işıqlı və narahat ruhu bu yerlərin torpağında, daşında həsrət-həsrət dolaşmaqdadır...

Allah sənə qəni-qəni rəhmət eləsin, ruhun şad olsun, Əfəndim !..

Mürsəl Balayev,
*SSRİ Jurnalistlər İttifaqının və
Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvü*

SƏFALIDIR HƏR GUŞƏSİ GƏNDOVUN

Gözəllikdə yoxdur tayı Gəndovun,
Səfalıdır hər guşəsi Gəndovun.
Geniş küçələri, abad evləri,
Başdan-başa çil-çıraqdır Gəndovun.
Qara telli incə belli qızları,
Bəzəyidir sanki onlar Gəndovun
Gözəllikdə yoxdur tayı Gəndovun,
Səfalıdır hər guşəsi Gəndovun.

Onun yaraşığıdır Quba yolu,
Yaxınlığından keçir ipək yolu,
Su dolu kanallardır sağ-solu,
Şimal-şərqə ayrılır Xaçmaz yolu,
Gözəllikdə yoxdur tayı Gəndovun,
Səfalıdır hər guşəsi Gəndovun.

Tükənməzdir onun dövləti-varı,
Baş Gəndov bulağıdır onun vüqarı,
Dillər əzbəridir çoxdan sorağı,
İldən- ilə artmaqdadır qonağı.
Gözəllikdə yoxdur tayı Gəndovun,
Səfalıdır hər guşəsi Gəndovun.

Az deyildir onun qeyrətli oğulları,
Çox gözəldir gəlinləri, qızları.
Barlı meyvəlidir onun bağları
Bollu bərəkətlidir torpaqları
Gözəllikdə yoxdur tayı Gəndovun,
Səfalıdır hər guşəsi Gəndovun

Şahbaz Ömərov,
Gəndov kəndi, təqaüdçü müəllim.

“MİN İLƏ BƏRABƏR YÜZ İL” KİTABI PİRƏBƏDİL KƏNDİNİN “ENSİKLOPEDİYASI” DIR

Bəşər tarixində sənətindən aslı olmayaraq hər bir fərd öz sənəti və peşəsi ilə gündəlik nəfəs alır, onu yaşadır, inkişaf etdirir və gündən-günə təkmilləşdirmək üzərində yorulmadan səylə çalışır. Bunu hamımız əvvəlcə adi hal kimi qəbul etsək də, sonradan bu işi alqışlayırıq.

Bəzən isə, mən deyərdim çox vaxt doğma sənəti və ya peşəsi ilə yanaşı olaraq ikinci yaradıcı sahə ilə məşğul olan çoxlu insanlar var. Bu adamlar öz sözünü, öz məharətini daha yüksək səviyyədə nümayiş etdirməyi bacarırlar. Onlar yazır, yaradır, gələcək nəsillərə öz yaddaşını, xatirələrini bir növ ərməğan edirlər. Bu iş deyərdim ki, şəxsi məsələdən çox ümumi mənafeyə və ictimai məqsədə xidmət edir.

Dünyada, o cümlədən respublikamızda bütün bədii əsərləri, elmi və bədii publisistik kitabları, rəssamlarımızın və bəstəkarlarımızın ölməz əsərlərini çap edib yaymaqda əsas məqsəd onların geniş oxucu kütləsi tərəfindən oxunub təbliğ olunmasına şərait yaratmaqdır. Burada qarşıya qoyulan bir məqsəd də var. Çap olunmuş bu kitabları hamı görərsə, oxuyarsa və ordakı yazılanları bir daha xatırlayarsa bu insanların qəlbinin dərinliklərindəki mənəvi ehtiraslar meydana çıxar, qəlbin bütün simləri həzin bir xatirəyə çevrilər.

Bu əsərlər ədəbi janrlarından aslı olmayaraq sanki özündən ətrafa gur işıq saçan yanar bir şama bənzəyir. Xüsusilə canlı xatirələr, memuarlar, səyahətlər üslubunda qələmə alınmış bir çox yazılar...

Söhbət açacağım belə toplu əsər “Min ilə bərabər yüz il” adlanır. Bu kitab bir tədqiqat əsəri kimi Şabran rayonunun təhsil işçiləri haqqında tədqiqatçı zəhmətinin ensiklopediyasıdır.

Bu günə kimi ayrı-ayrı müəlliflər tərəfindən onların qısa və kiçik həcmli kitab halında olan yazılarında Şabran müəl-

limləri haqqında az da olsa oxuculara məlumat çatdırılıb. Ancaq rayon təhsilinin köklü tarixi, bu çətin sahənin ilk yaradıcıları və təşkil edənləri haqqında, bir sözlə rayonumuzda təhsilin ilk tarixini başlayan, onun coğrafiyasını genişləndirməyə var gücünü sərf edən ilk elm və təhsil fədailəri haqqında belə bir kitabı birinci dəfədir ki, oxuyuram.

Bu kitab ixtisasca iqtisadçı olan, rayon Təhsil Şöbəsinin aparatında 40 ildən artıq mühasib və baş mühasib işləyən, rayon müəllimləri ilə demək olar ki, hər gün təmasda olan şair-publisist, tədqiqatçı Zakir Bayramlıya məxsusdur. Müəllif bu kitab vasitəsilə sevimli oxucuları ilə üçüncü dəfə görüş təşkil edib.

Şam ona görə yandırılır ki, ətrafı işıqlandırsın, daban-dabana bizi izləyən qaranlıq yox etsin. Ədəbi əsər də ona görə yazılır ki, oxucu kütləsinə çatdırılsın. Oxucular isə həmin kitabı həvəslə oxuyub, onları maraqlandıran suallara həmin kitabın köməyi ilə cavab tapsınlar. Kitabın işığında necə hərəkət etmək, işləmək və hər şeyi görmək imkanı tapsınlar. Ona görə də belə ədəbi əsərlər aqlın, yaddaşın və yuxusuz gecələrdə çəkilən əqli zəhmətin bədii məcmuu, bədii inikasıdır.

Zakir Bayramlının “Min ilə bərabər yüz il” adlı bu tədqiqat əsəri Pirəbədil kənd tam orta məktəbinin 100 illik tarixini əks etdirir. Lakin həmin kitabda bütün rayon təhsilinin aparatı, Şabrandakı əsas təhsil ocaqları sayılan məktəblər barədə, eləcə də zəhmətsevər Şabran müəllimləri haqqında kifayət qədər mükəmməl və hərtərəfli məlumat almaq mümkündür. Buradan belə nəticəyə gəlmək olar ki, geniş oxucu kütləsini maraqlandıra biləcək məlumat bazası nəzərə alınarsa Z.Bayramlının bu kitabı təkcə Pirəbədil kənd orta məktəbini deyil, bütün rayonun təhsilini əhatə edib.

Kitabı vərəqlədikcə rayonun yaddaşlarda əbədi həkk olmuş çoxlu ziyalı təbəqəsi haqqında məlumatlanırsan. Bu məlumatlar olduqca dəqiq, geniş, faktlara və rəqəmlərə söykənən

məlumatlardır. Müəllifin yaddaşında və xatirələrində olan bütün məlumatların öz incəliklərinə qədər belə məsuliyyət hissi ilə qələmə alması onun nəinki rayon səviyyəli, hətta respublikanın təhsili sahəsi üzrə tanınan düzgün və təcrübəli bir maliyyə işçisi olmasından xəbər verir.

Kitabı oxuduqca adı çəkilən bir çox müəllimlərin dünyasını dəyişməsini gördükcə qəhərlənirsən. Lakin müəllif xalq məsəlləri, rəvayətlər, yazdığı şeirlər vasitəsilə dünyasını dəyişən bu müəllimlərin hələ də unudulmadığını, onların əziz xatirəsinin tez-tez yaxınlarının, qohumlarının, şagirdlərinin və iş yoldaşlarının yaddaşında və xatirəsində daşlaşdığını söyləyir.

Burada kitabın müəllifi rəssam bacarığı ilə əsərdə böyük ustalığ və məharətlə hər bir müəllimin bədii portretini olduğu kimi bədii boyalarla işıqlandıra bilib. Kitabın hər sətrini oxucuya çatdırmağı bacaran, oxucunu yormağ istəməyən müəllif bütün əsər boyu bir çox bədii “priyomlar” dan istifadə edir. Haşiyədən çıxmaqla şifahi və yazılı ədəbiyyatımızdan qaynaqlanan nümunələr gətirir. O, kitaba daxil etdiyi məzəli, düşündürücü əhvalatlarla və rəvayətlərlə istəklili oxucusunu ələ almağı bacarır. Bu isə kitaba maraq hissini birə beş artırır. Oxucu sanki sözün seyrindən ovsunlanaraq əlindəki kitabdan ayrılmaq istəmir.

Zakir Bayramlı kitabın “Yurda bəzək insanlar” bölməsində Qəzənfər Musabəyovu, “İlk məzunlar” bölməsində Niftalı Aşurovu, “Ölüm sevinməsin qoy” bölməsində Nurulla Xəlilovü, “Hacılar haca gedir” bölməsində Hacı Yusif Əliyevi və başqalarını xatırlamaqla Pirəbədil torpağının qədimliliyindən və rayonun ilk ziyalılar beşiyi olmasından xəbər verir.

Mən kitabı oxuduqdan sonra bildim ki, Pirəbədil adlı bu yurd təkcə dahi inqilabçılar yetişdirməyib. Müəllif öz kitabında cənnət məkan hesab etdiyi bu kənddə təhsilin yüksəlişinin ən qatı tərəfdarı olmuş Mahmudaga kişi haqqında topladığı məlumatları kitabda geniş əks etdirib. Z.Bayramlı öz

kitabında Mahmudağa kişinin nəvələri dahi bəstəkar Tofiq Quliyev, politoloq Rasim Musabəyov, Azərbaycanın İspaniyadakı səfiri Altay Əfəndiyev, Mahmudağanın nəticəsi kinorejissor Eldar Quliyev və digərləri haqqında məlumat verir.

Müəllifin kitabını həyacansız oxumaq mümkün deyil. Çünki onu vərəqlədikcə elə bil bir sehirli əlçatmaz aləmə düşürsən. Və kitabı oxuyub başa çatır-çatmaz Pirəbədil torpağının valehedici gücünə inanırsan.

Mən bir oxucu kimi belə nəticəyə gəldim ki, rayonumuzda ilk tanınmış pedaqoqlar, ilk tanınmış dövlət xadimləri, ilk mühəndislər, ilk həkimlər, ilk bəstəkarlar, kinorejissorlar, səfir-lər və s. hamı Rirəbədil torpağının yetirmələridir. Belə talant-lar yetirən torpağa min alqış !

Zakir Bayramlı kitabın “Kəndim beşiyim mənim” bölmə-sində, “Bura məskənidir gözəlliklərin...” yazısında Pirəbədil kəndi haqqında belə yazır: “Allah- Taala bu yerlərə nə qədər bəzək, yaraşlıq, nemət verdiyini özü bilir.” Mən belə hesab edirəm ki, pirəbədillilər öz ehtirasları üçün bu “gözəlliklər məskəni” özlərinə həqiqi, şux sənət obyektı seçiblər. Payo-numumuzun bu cənnət guşəsində təbiətin əsrarəngiz gözəlliyi sanki insanı vəcdə gətirir. Onun təbiətini, düşüncəsini, bir sözlə ruhunu sağlamlaşdırır. Rayonumuza ad-san gətirən, onu şöhrətləndirən dünyasını dəyişmiş Pirəbədil kənd tam orta məktəbinin məzun və müəllimlərinə Allah rəhmət eləsin!

Təbiətin əsrarəngiz gözəlliklərindən ruhlanan, bu füsunkar kənddə əməkdən zövq ala-ala yaşayan, zümrüd gözlü bulaq-ların gözündən süzülüb gələn sudan içən, münbit torpağın yetirdiyi ətirli meyvələrdən qidalanan və öz halal zəhməti ilə Vətənə öz layiqli töhfələrini verən Pirəbədil məktəbinin müəl-limlərinə və yetirmələrinə eşq olsun!

Bu kitab həqiqətən Pirəbədil kəndinin “ensiklo-pediya”dır.

Kitabın müəllifinə gəlincə isə belə məntiqi nəticə çıxarmaq olar ki, Zakir Bayramlının başdan-başa ömrü, həyatı xalqına, millətinə sədaqətlə xidmət etmək nümunəsidir.

Mən burda artıq sözümü tamamlamağa qərar verdim. Bu günümüzə, dünənimizə və uzaq keçmişimizə səyahətlərlə dolu olan bu kitabın müəllifi Zakir Bayramlıya can sağlığı və yeni-yeni yaradıcılıq uğurları arzulayıram.

Xankəram Orucov,
*M.Nəzirov adına Şabran şəhər 4 saylı orta məktəbin
dil-ədəbiyyat müəllimi.*

SON SÖZ

Gəndov kənd tam orta məktəbin 85 illik yubleyinə həsr etdiyim 70 mindən artıq sözdən ibarət bu kitabı nəhayət ki, çox çətinliklə də olsa yazıb tamamladım. Allah-Taalaya çox şükürlər olsun ki, çoxsaylı arzularımdan nəhayət biri də çin oldu, mən salamatçılıqla nəzərdə tutduğum bu nəcib işi axıra çatdırı bildim. Yaxşı adamlar bu işdə mənə kömək oldular. Pis niyyətli insanlar isə bu kitabın yazılmasını və çap olunması işinə nə qədər əngəl törətməyə çalışsalar da Allah onların bu arzusunu ürəklərində qoydu. Burada 60 il bundan öncə nənəmin mənə danışdığı bir lətifə yadıma düşdü:

LƏTİFƏ. Kənddə ev və ot tayası yanarmış. Kəndin bütün sakinləri oğul, uşaq, yaşlı və cavan vedrə ilə su, kisə və araba ilə torpaq daşıyır, yanğını söndürməyə can atırlar. Bu dəmdə bir qaranquş dimdiyində bir damcı suyu gətirib yanan yerə atır ki, yanğını söndürsün. Bu hərəkəti ilə o, insanlara köməyini belə ifadə etmək istəyir. Çox keçmir ki, bir qarğa ağzında bir samanı gətirib tüstülənən sahəyə tullayır ki, saman alıxsın və yanmayan ərəzilər də yanıb kül olsun. Qarğa da yanğın məsələsinə münasibətini belə bildirmək qərarına gəlib.

Real həyatda da belədir. Xeyirxah və bədxah qüvvələr həmişə üz-üzə, göz-gözə bir-birini izləyir. Deyirəm yer üzündə həyat mövcud olan andan, yaxşı, xeyirxah və saf qəlbli insanlar həmişə olublar. Onlar bu gün də bizim aramızda var, sabah da olacaq. **Həyatımızın parlaq güzgüsü olan belə adamlar cəmiyyətin bəri-bəzəyi, dövlətin dayaqı və qranit özülü, xalqın isə etibarlı dostudur.**

“Arzuları qovuşduran məkan” adlandırdığım bu kitabı yazmağa başlamazdan bir neçə il əvvəl mən Gəndov kənd orta məktəbin zəngin tarixinə, böyük zəhmət və əziyyət hesabına təhsil sahəsində qazandığı çoxsaylı uğurlara yaxından bələd

deyildim. Lakin kitabı yaza-yaza arxiv materiallarını və keçmişin səhifələrini vərəqlədikcə mənə su kimi aydın oldu ki, bu məktəb haqqında son qərar verməkdə tələsmişəm. Çünki mən sonradan bildim ki, həqiqətən Gəndov kənd tam orta məktəbi rayonumuzun ən tanınmış məktəblərindəndir. Keçən əsrin 50-80-cı illərində bu məktəb yüksək görürçülərinə görə həmişə rayonun kənd məktəblərinin siyahısında öndə gedən bir təhsil ocağı olub. Onun rayonumuzun təhsil salnaməsində öz yeri, öz dəsti-xətti var.

Mən Rayon Təhsil Şöbəsinin aparatında keçən əsrin altımışıncı illərinin II yarısında işə başlamışdım. Ona görə də işə başlayan dövrdən əvvəl Gəndov kənd məktəbinə rəhbərlik edən direktorlar, orada dərs deyən müəllimlər haqqında tam məlumatım yox idi. Lakin bu kitabı yazmaq elə bil məni ayıltmışdı, sanki gözümü dünyaya açdı. Arxivlərdə minlərlə səhifəsi olan sənədlər toplusunu vərəq-vərəq oxuyub araşdırarkən mən gördüm ki, rayonun bütün təhsil korifeylərinin əksər hissəsi bu məktəbdə direktor, ya da direktor müavini və təşkilatçı vəzifəsində çalışıb.

Arxivlərdən əldə etdiyim dəqiq məlumatlara əsasən Gəndov kənd məktəbinin ilk rəhbərlərindən biri, əslən Bakılı, dil-ədəbiyyat müəllimi Səkinə Rəsulova olub. Sonralar isə onun həyat yoldaşı, əslən rayonun Zeyvə kəndindən olan (sonralar pedaqoji elmlər namizədi fəxri adını almışdır), kimya-biologiya müəllimi Teyfur Abdulkərimov bu təhsil müəssisəsinin direktoru vəzifəsində çalışıb. Həm də məktəbdə təbiət dərslərini tədris edib. Bir müddət sonra isə bu məktəbdə (sonralar tarix elmləri namizədi fəxri adını almışdır) Abdulla Rəsulov, rayon Xalq Maarif Şöbəsinin müdiri işləmiş, “Şərəf nişanı” ordenli Xudabaxış Cəfərov, Azərbaycan KP Qonaqkənd Rayon Komitəsinin III katibi vəzifəsində çalışmış Hacı Yusif Əliyev, Dəvəçi şəhər sovetinin deputatı və qadınlar şurasının sədri olmuş Rəfiqə Dəmirova, Azərbaycan müəllim-

lərinin V qurultayında iştirak etmiş və “Əmək igidliyinə görə” medalı ilə təltif edilmiş Osman Paşayev və başqa şəxslər bu məktəbdə direktor vəzifəsində olmuşlar.

Məktəbin tarixini axırlardan topladığım çoxsaylı məlumatlar əsasında araşdırarkən mənə bir də məlum oldu ki, bu böyük kənd məktəbində tədris işinə rəhbərlik edən direktor müavinləri də öz ixtisasını bilən, bacarıqlı və təşkilatçılıq qabiliyyəti yüksək olan şəxslər olub. Bunlara sonralar RXMŞ-nin inspektoru işləmiş dostum və qohumum dil-ədəbiyyat müəllimi Nadir Fazilovu, Dəvəçi şəhər 1 saylı orta məktəbin direktoru işləmiş tarix müəllimi, köhnə qonşum Əmirxan Qəribovu, coğrafiya müəllimi Hafiz Ağacanovu, dil-ədəbiyyat müəllimi Əbdülhəqq Əfəndiyevi, riyaziyyat müəllimi Hacıbaba Hacıyevi, fizika müəllimi Nadir Səttərzadəni və digərlərini aid etmək olar.

Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayon təhsilinin inkişaf tarixini araşdırarkən bir daha gördük ki, Gəndov kənd orta məktəbi rayonumuzda təhsilin beşiyi hesab edilən Pirəbədil kənd və Dəvəçi qəsəbə (indiki Şabran şəhər M.Nəzirov adına 4 saylı tam orta məktəb) orta məktəbindən sonra gözəl tarixi ənənələrə malik üçüncü bir təhsil ocağıdır. Xüsusilə 1953-1965-ci illərdə bu məktəbin təhsil uğurları onu bütün respublikada tanıdıb.

1950-1970-ci illərdə Gəndov məktəbi rayonun kadr potensialının artırılması və inkişaf etdirilməsi üçün bir hazırlıq sınaq məntəqəsi olub. Sözün qısaı həmin məkan bu məktəbdə təhsil alan məzunların, burada işləyən müəllimlərin irəli getməsi üçün əsl “trampilin” rolunu oynayıb.

Gəndov kəndinin Bakı-Quba magistral yolunun üstündə üç yol qovşağında yerləşməsi bu kəndin gələcək perspektivlərindən xəbər verir. Gəndov kəndi hazırda bütün göstəricilər üzrə sosial dirçəliş dövrünü yaşayır. Onun bu gün kənd təsərrüfatının ən vacib sahələri olan taxılçılıq, tərəvəzçilik, üzüm-

çülük, bağçılıq, maldarlıq və s. sahələri üzrə rayonun digər inzibati ərazi dairələrinə görə üstün inkişafı göz qabağındadır. Bu məkanın təbii, coğrafi şəraiti və iqtisadi uğurları onun müsbət imicindən və işıqlı sabahından xəbər verir. Gələcəkdə bu kənd Şabran rayonunun aran hissəsində yerləşən kəndlər üçün bir mərkəz rolunu oynaya bilər.

Kitabda Gəndov kəndindən 3-4 km cənub- qərb tərəfdə yerləşən **Gülüstan təpə, Gömür təpə və Almas təpə qədim yaşayış yerlərinin** şəkilləri verilmişdir. Lakin həmin qədim yaşayış məskənləri qoruq elan edilsə də hələ tarixçilər və arxeoloqlar tərəfindən öyrənilməmişdir.

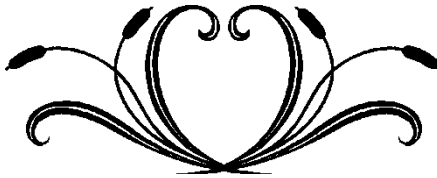
Fürsətdən istifadə edib Gəndov kənd tam orta məktəbin 85 illik yubileyinə həsr etdiyim “Arzuları qovuşduran məkan” kitabının yazılması zamanı mənə arxiv materiallarından istifadə üçün imkan və şərait yaratdıqlarına görə Şabran rayon arxivinin müdiri Leyla Quliyevaya, Şabran rayon Metodkabinasının metodisti Fatma Əsgərova-Rzayevaya və Gəndov kənd tam orta məktəbinin direktoru Samirə Baladadaşovaya təşəkkürümü bildirirəm.

Bu kitabın yazılması zamanı kəndə və məktəbə aid tarixi faktların toplanmasında və araşdırılmasında əslən Qələgahlı, Gəndov kəndinin ziyalı və ağsaqqalı, tarixçi Osman müəllim mənə mənəvi dəstək olub. Axıracan bu kitabın hər kəlmə sözünü belə mənəmlə təhlil edib köməyini məndən əsiggəməyib. Ona görə də ona səmimi qəlbdən minnətdarlığımı bildirirəm.

Rayon təhsilinin tarixinə aid arxiv materiallarının istifadə edilməsi zamanı mənə köməklik göstərdiyinə, kitaba aid faktların toplanmasında, məlumatların seçilməsində və təhlilində öz köməyini əsiggəmədiyinə görə tarixçi kiçik oğlum Ramin müəllimə çox sağ ol deyirəm.

Əziz oxucularım! Gəndov kənd orta məktəbinin 85-illik yubileyinə həsr etdiyim bu kitab yazılıb başa çatdığına görə hamınızla xüdafişləşib sizdən ayrılıram. Ancaq bu sizinlə son

görüş deyil. Bu kitabın başa çatdığını duyan kimi qəlbimdəki yaradıcılıq qığılımlarının hərəsi bir ulduza dönüb yenə də parlamaq istəyir. Yenə yaz, yarat deyir. Məni Tanrının məsləhəti və qisməti ilə sizinlə növbəti kitabımda görüşmək arzusuna qovuşmağa səsləyir.

MÜNDƏRİCAT

Ön söz.....	3
I bölmə. “BORCLUYUQ BİZ HAMIMIZ VERMƏYƏ BİR CAN VƏTƏNƏ...”	11
“ Borcluyuq biz hamımız verməyə bir can Vətənə ”.....	12
II bölmə. TARİXİ YADDAŞDA DAŞLAŞMIŞ ULU ŞABRAN	49
İkinci müsahibə.....	50
Qədim Şabran şəhərinin yerinin axtarışı, arxeoloji qazıntı işlərinə başlanılması və aparılması barədə.....	51
Çayqaraqaşlı kəndi-Şabranın qədim yaşayış məskənidir.....	61
Hacıqaraqaşlı kəndinin tarixinə dair.....	63
III bölmə. TƏHSİL XƏZİNƏDİR, ELM İSƏ AÇAR	69
Arzular çin olanda.....	70
Təhsilin inkişafı tarixindən qısa sətirələr.....	82
Gəndov kənd orta məktəbin tarixini vərəqləyərkən.....	91
Respublikamızda və rayonumuzda kadrlara tələb olunan ehti- yacın ödənilməsində Gəndov kənd tam orta məktəbin rolu.....	120
İnsanların ümumi yaş dövrünün xüsusiyyətinə görə öyrənil- məsinin əhəmiyyəti.....	124
Ümumtəhsil məktəblərində təhsil alan kiçik yaşlı uşaqlarda şəxsiyyətin formalaşmasında valideyn- müəllim amili.....	145
Dərs prosesində yaranan emosional hallar və onun insan səhhətinə təsiri.....	152
Məktəbyaşlı uşaqlar arasında zərərli vərdişlərə qarşı mübarizədə valideyn-məktəb əlaqələri.....	161
80 yaşlı təqaüdcü müəllim Osman Paşayevlə müsahibə.....	167
Keçmiş yaşadan xatirələr və ya rəqəmlər adlı bir aləmdən şeir, sənət dünyasına səyahət.....	184
IV bölmə. “GÜNƏSLƏ BİR YATIB OYANAN KƏNDİM...”	190
Gəndov kəndinin qədim tarixi haqqında qısa qeydlər.....	191
Arzuların qovuşduğu məkan və ya Gəndov kəndində məskunlaşma uğurları haqqında söhbət.....	213

V bölmə. XATİRƏLƏRDƏ YAŞAYAN İNSANLAR.....	218
Zöhrab Ömərov.....	219
Abdilmənnə Quliyev.....	222
Fətəli Fətəliyev.....	226
VI bölmə. ELM VƏ TƏHSİL YOLUNDA ÇİRAQ	
YANDIRAN MÜƏLLİMLƏR.....	230
Teyfur Abdulkərimov.....	231
Abdulla Rəsulov.....	233
Xudabaxış Cəfərov.....	235
Hacı Yusif Əliyev.....	238
Rəfiqə Dəmirova.....	240
VII bölmə. MƏKTƏBİ ZİNƏTLƏNDİRƏN	
İNSANLAR.....	244
Osman Paşayev.....	245
Mirzəbaba Rzayev.....	252
Əbdülhəqq Əfəndiyev.....	255
Fəzilə Ağarzayeva.....	257
Salman Salmanov-Ömrün səksəninci baharı.....	261
Fəxrəddin Cəfərov.....	264
VIII bölmə. “MƏKTƏBİN ŞÖHRƏTİ-ŞANI	
MƏZUNLAR”.....	267
Arif Allahverdiyev.....	268
Bəhlul Abbasov.....	271
Cavanşir Quliyev.....	277
Atabala Hüseynov.....	283
Hacı Böükağa Şükürov-Geriyə baxanda peşman deyiləm.....	286
Şahbaz Ömərov.....	292
Ədhəm Baladadaşov.....	295
Emin Mövsümov.....	298
Fikrət Əliyev-kənd Bələdiyyəsinin sədri.....	300
Hacıbaba Hacıyev.....	303
Ələvsət İsayev.....	309
Akif Dəmirov.....	312
Oktay Paşayev.....	316

IX bölmə. GƏNDOV KƏND TAM ORTA MƏKTƏBİN	
85 İLLİK YUBİLEYİ MÜNASİBƏTİLƏ	
TƏBRİKLƏR.....	319
<i>Əməkdar müəllimlər.....</i>	<i>320</i>
Nəcməddin Mürvətov.....	320
Cavanşir Quliyev.....	321
Bahəddin Əliyev.....	321
Dilarə Məmmədova.....	322
<i>Şəhər tam orta məktəbləri.....</i>	<i>323</i>
1 saylı tam orta.....	323
2 saylı lisey-tam orta.....	323
4 saylı tam orta.....	324
<i>Kənd tam orta məktəbləri.....</i>	<i>325</i>
Dəvəçikənd tam orta.....	325
Aygünlü kənd tam orta.....	325
Gəndov kənd tam orta.....	326
X bölmə. “VƏTƏN UĞRUNDA ÖLMƏK ŞƏRƏFDİR”....	327
Şəhid Müslüm Mehdiyev	328
XI bölmə. QƏLƏM DOSTLARIM QONAĞIMDIR.....	331
“Bu qərib ellərə Vətən dedi o...”	332
Səfalıdır hər guşəsi Gəndovun.....	340
“Min ilə bərabər yüz il” kitabı Pirəbədil kəndinin	
“ensiklopediyası”dır.....	341
Son söz	346

“Müəllim” nəşriyyatında çap olunmuşdur.

Çapa imzalanmışdır 29.03.2016. Sifariş 90.
Kağız formatı $60 \times 84^{1/16}$. Şərti 22,12 ç.v. Sayı 100.

Zakir Həmid oğlu Bayramlı

1948-ci ildə Şabran (keçmiş Dəvəçi) rayonunun Sumağova kəndində müəllim ailəsində dünyaya gəlib. 1966-cı ildə Plan-Uçot Texnikumunu, 1975-ci ildə Azərbaycan Xalq Təsərrüfatı İnstitutunu, 1986-cı ildə siyasi təhsil verən universiteti fərqlənmə diplomu ilə bitirib. Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvüdür.

Hələ yeniyetmə çağlarından ədəbiyyata böyük maraq göstərib. 1963-1966-cı illərdə 15 yaşlı tələbə ikən Bakı şəhərində nüfuzlu şair və yazıçılarımız Cabir Novruzun, Kələntər Kələntərlinin və Sabir Əhmədovun rəhbərləri olduqları üç ədəbi məclisin üzvü olub. "Abşeron", "Qurucu" və "Şabran" rayon qəzetlərinin ştatdankənar müxbiri kimi də fəaliyyət göstərib.

Ədəbi yaradıcılığa ilk uğurlu addımlarını keçən əsrin 60-cı illərində atan Zakirin ilk məqalə və şeirləri "Abşeron" qəzetində çap olunub. Sonralar onun şeirləri və digər bədii yazıları "Azərbaycan gəncləri", "Ədəbiyyat və incəsənət" qəzetlərində, "Kirpi" və "Əbədi Şirvan" jurnallarında, həmçinin "Şabran nəğmələri", "Səni vəsf edirəm Dəvəçi", "Çıraqqala" və "Çıraqala ocağında" adlı toplularda oxuculara təqdim olunub. "Şabran" və "Çıraqqala" ədəbi məclislərinin ən qocaman, həm də ən fəal və məhsuldar üzvlərindəndir.

İqtisasca iqtisadçı olan Z.Bayramlı uzun illər Şabran rayon Təhsil Şöbəsinə baş mühasib vəzifəsində işləyib. Bundan əvvəl onun "40 il təhsilə bağlı ömür" (2008), "Min ilə bərabər yüz il" (2014), "Günəşdən nur alanlar" (2015) adlı bədii-publisistik kitabları, eləcə də "Bir ömür yaşadım..." (2012) və "İkinci görüş" (2015) adlı şeir kitabları çapdan çıxıb.

Bu kitab Zakir Bayramlının oxucuları ilə altıncı görüşüdür. Ailəlidir, 5 övladı, 12 nəvəsi var.